

Yolda kalıp, harâretler ve susuzluktan ölüme hazırlanmış, kendilerinin ve develerinin dilleri dışarıda kalmış olan bir arap kabilesinin imdâdına Hz. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin yetişmesi	817	3
O kölenin tulumunu Hz. Peygamber'in mucize olarak doldurması ve o siyah köleyi Allah'ın izniyle beyazlatması	825	7
Efendinin, köleyi beyaz yüzlü görünce, tanımayıp: «Kimsin?» diye sorması. Sonra köleye: «Benim kölemi öldürmüşsün; seni kan tutmuş da Allah benim elime ve intikamıma atmış» demesi	828	9
Allah, gökte ve yerde âyan ve ârazdan her ne yaratmış ve vermiş ise hepsini de ihtiyaca karşılık olarak vermiş ve yaratmıştır. Onların bir şeye muhtaç olduklarını söylemeleri, Cenâb-ı İlahkın vermesine sebeptir ki (Allah bunalan kişinin düâsını kabul eder) buyurulmuştur	835	12
Kâfir bir kadının süt emer çocuğu ile Mustafa Aleyhisselâm'ın huzuruna gelmesi ve Resûl-i Ekrem (S.A.V.) in mü'cizâtından olarak çocuğun İsâ Aleyhisselâm gibi konuşması	843	16
Resûl-i Ekrem (S.A.V.) in mübârek mestini bir tavşancıl kuşunun kapması, havalandıktan sonra mesti baş aşığı etmesi ve içinden siyah bir yılanın düşmesi	847	18
Bu hikâyenin ibret alınacak ciheti ve (Şüphesiz olarak her güçlüğü kolaylığı vardır) âyetinin yakinen bilinmesi	851	20
Bir kimsenin Mûsâ Aleyhisselâm'dan hayvanların ve kuşların dillerini öğrenmek istemesi	854	22
Hak Teâlâ'dan, Mûsâ Aleyhisselâm'a: «Dilediğinden bir kısmını olsun öğret» diye vahiy gelmesi	859	24
Hayvanat dilini öğrenmek isteyen o adamın köpek ve tavuk dillerini öğrenmeye kanaat etmesi, Mûsâ Aleyhisselâm'ın da bu talebi kabul etmesi	864	27
Üç vâdinde de yalançı çıktığından dolayı köpeğe karşı horozun mahcup olması	870	30
Efendinin öleceğini horozun haber vermesi	874	32
O şahsın kendi ölüm haberini horozundan işitince Hz Mûsâ (A.S.) a koşması	880	35
Hak Teâlâ'nın Mûsâ Aleyhisselâm'ın düâsını kabul etmesi	885	37
Çocuğu yaşatmayan bir kadının Cenâb-ı Hakka tazarrû etmesi ve: Bu, senin riyâzâtına karşılıktır, senin için, mücâhitlerin cihâdına mukabildir, diye cevap gelmesi	888	39
Hamza Radiyallahü Anh'in zirhsiz harbe girmesi	894	42
Hamza (R.A.) in, niçin zirhsiz harbettiğine dâir halka cevabı	896	43
Bilâl Radiyallahü Anh'in sevinerek ölmesi	920	55
Bedenin, ölümünden harâb olmasının hikmeti	925	57
Zâhiren geniş, mânen dar olan dünyanın ve bu darlıktan kurtulma olan uyunun teşbihi	928	59
Gaflet, gam, tenbellik ve gönül karanlığı gibi ne varsa hepsinin, yere mensup ve aşağılık bir şey olan bedenden ileri geldiğinin beyânı	933	61
Nass'ın ve kıyâs'ın teşbihi	938	64
Şeyhin lisanından hikmetler coşunca, dinleyenlerde bulunması icap eden edep	942	66
Her hayvanın, düşmanını kokusundan tanıması ve çekinip kaçması mümkün olmayan bir zâta düşman olan kimsenin ziyankârlığı	947	68
Bir şeyi misal ve taklid ile bilmekle, o şeyin hakikatını bilmenin farkı	951	70
Nisbet ve zâhiri ihtilâf yüzünden bir şeyde hem nefiy, hem de isbâtın birleşmesi	956	73
Dervişin yokluğu ve varlığı mes'elesi	960	75

Sadr-ı Cihân'ın vekilinin bir töhmet altına alınarak can korkusu ile Buhârâ'dan kaçması, Sadr-ı Cihân'a aşık olduğundan tekrar ters yüzü geri dönmesi, âşıklar için can vermek kolaydır	964	77
Hiz. Meryem gusûl için çıplak bulunduğu sırada, Rûhûl Kudûs'un insan şeklinde zuhur etmesi ve Hz. Meryem'in O'ndan Hak Teâlâ'ya sığınması	967	78
Rûhûl Kudûs'un Hz. Meryem'e: Ben, Allah tarafından sana gönderilmiş bir elçiyim. Benden korkma ve gizlenmeye çalışma. Hakkın emir ve fermanı böyledir, demesi	987	88
Sadr-ı Cihân'ın vekili olan ve Buhârâ'dan kaçan kimsenin aşkı yüzünden kayıtsızca Buhârâ'ya dönmeye azmetmesi	991	90
Bir sevgilinin garip âşıkına: «Şehirlerden hangisini daha hoş ve daha büyük, daha müzeyyen, daha nimetli ve daha gönül açıcı buldun» diye sorması âşkın da cevap vermesi	995	92
Sadr-ı Cihân'ın âşıkını Buhârâ'ya avdet etmekten dostlarının men etmeleri, onun da ulu orta sözlerle cevap vermesi	996	93
Sadr-ı Cihân'ın âşıkının, nasihat edene, aşk şevkiyle ulu orta cevap vermesi	1000	95
O âşık bende'nin Buhârâ tarafına teveccübü	1008	99
O lâubâlî âşkın Buhârâ'ya girmesi, yâran ve dostlarının onu meydana çıkar-mamağa çalışmaları	1011	100
Âşkın nasihat verenlere ve kendisini tehdit edenlere cevap vermesi	1014	102
Canından vaz geçen âşkın Mâ'sûkuna vasıl olması	1021	105
Âşık öldüren mescit ile, ölümünü arayıp hiç bir şeye aldırış etmiyerek orada konaklayan âşık	1022	106
O mescide bir misâfirin gelmesi	1024	107
Mescid halkının, âşık misâfiri, gece orada yatmak istediği için kınamaları ve tehdit etmeleri	1027	108
O âşkın nasihat verenlere cevabı	1029	109
Câlinus bu dünya hayatına âşık idi, çünkü hüneri, ancak burada geçerdi, o pazarda bir işe yaramazdı. O yüzden kendini o âlemde halkla bir görürdü	1032	111
Mescid cemaatinin, misâfiri gece mescitte yatmak istediği için bir defa daha levmetmeleri	1040	115
Seytanın Kureysîlilere: Ahmet'le harbe girişin ben size yardım ederim, ka-bilemi de imdâdınıza çağırırım demesi, fakat iki saf karşılaşınca kaçması	1050	120
O misâfir öldüren mescitte yatmak isteyen mihmâna nasihatçıların tekrar öğüt vermeleri	1061	125
Misâfirin nasihatçılara cevap vermesi ve Sultan Mahmud Gaznevî'nin, sırtında kôs çalınan deveyi, girdiği bir tarladan, ekin bekçisinin def çalmakla ürkütüp koğmağa kalkışmasını misal getirmesi	1063	126
Mü'minin belâdaki sabırsızlığının, nohudun vesâir yiyecek şeylerin tencerede kaynarken sıçrayıp dışarıya çıkmaya çalışmalarına benzemesi	1081	135
Uğradığı belânın sırrına ve menfaatına vâkıf olan mü'minin misâli	1089	139
Ev sâhibesinin nohuttan özür dilemesi ve onu kaynatmasının hikmeti	1090	140
Misâfir öldüren mescitte konuklayan adam hikâyesinin sonu ve onun azmin-deki sebâtı ve sîdki	1093	141
Anlayışta kısır olan nâkısın kötü hayallere düşmeleri	1096	143
Hiz. Peygamberin: «Kur'an'ın zâhiri var, bâtını var; bâtının da yedinci batna kadar bâtını var» hadisinin tefsiri	1102	146
Enbiya ve evliyânın dağlara gidip mağaralarda oturmalarının, kendilerini giz-lemek ve halkın korkusundan kurtulmak için değil, mümkün mertebe halkı dünyaya bağlanmamaya teşvik ve irtâd için olduğunun beyânı	1103	146
«Ey dağlar ve kuşlar; Dâvud Peygamber ile birlikte terennüm edin» ve «Biz Dâvud'a demiri yumuşattık» meâlindeki âyetin tefsiri	1107	148
Anlayışındaki kusur dolayısıyla Mesnevî'ye taan etmiş olana cevap	1111	150
Seyislerin ıslık çalmaları yüzünden tayın ürküp su içmemesi	1114	152
O mihmân öldüren mescidin kıssasından bakıyyesi	1120	155

	Sayfa
«Onları atlı, yaya askerleriyle çağır» âyet-i kerimesinin tefsiri	1121 155
Gece yarısı misâfirin kulağına tılsım sesinin vasıl olması	1126 158
O âşıkın Sadr-ı Cihân ile görüşmesi	1133 161
İnsanın terkiğinde gayri ile birlikte hapsedilmiş olan her unsurun birbirini cezbetmesi	1144 167
Rûhun da Âlem-i Ervâh'a müncezib olması ve kendi vatanına meyil ve talepte bulunması; ruh doğanın, ayağına tomruk olan cisim cüzülerinden ayrılması	1147 168
Allah kuvvet ve kudretin yalnız kendisinde olduğunu anlatmak için insanların karar verdikleri şeyleri bozar, zıddını meydana getirir. Bazan da kararında azmetsin, yapacağı şeye tamah eylesin diye o kararı bozmaz da sonunda bozar, bu da tembih üstüne tembih olur	1152 171
Hz. Peygamberin esirlere bakıp tebessüm etmesi ve : (Zencirler ve boyunduruklarla cennete çektikleri bir kavme taaccüp ettim) buyurması	1155 172
«Fetih istiyorsanız işte size fetih» âyetinin tefsiri... Ey kınayanlar, diyordunuz ki : «Bizimle Muhammed Aleyhisselâm'dan hangimiz doğrucu isek yarabbi sen onu kazandı, ona yardım et.» Bu sözü, dinleyenler sizi doğruluk istiyorsunuz, bir gareziniz yok sansınlar diye söylemekteydiniz. Hak kimdedir, görün diye işte biz de şimdi Muhammed'e yardım ettik	1158 174
Resûl Aleyhissalâtü vesselâm'ın Hudeybiye'den nâmurâd olarak dönmesinin sırrı. Hak Teâlâ, onun için feth buyurdu ve (İnna fetahnâ leke fethan mübinâ) dedi. O avdet, mağlûbiyyet sûretinde bir feth idi. Nasıl ki misk'in kırılması sûretâ kırılmazdır, ma'nen ise onun miskliğini tamamlamak ve faydalarını tekmlilemektir	1162 176
Hz. Mustafa Aleyhisselâm'ın : (Beni Yunus ibni Metta'dan üstün tutmayın) hadisinin tefsiri	1165 177
Onların taanından Peygamber Aleyhisselâm'ın haberdâr olması	1169 179
Hz. Peygamber'in esirlere verdiği hikmetli cevap	1171 180
Azgın, âlemi kahrederken kahrolmuş, galip gelmişken esir düşmüş demektir Mâ'sûk'un, Âşık'ı, onun bilmediği, ümid etmediği ve hatırına gelmediği sûrette kendisine çekişi... Bu çekişin Âşıktaki zuhur eden eseri, talep ve istiyakın devamıyla beraber korku ile karışık bir ümitsizliktir	1176 183
O Buhârâlı Âşık'ın Sadr-ı Cihan hizmetine gelmesi	1186 188
Hz. Süleyman'ın huzurunda sıvrisineğin rûzgârdan şikâyet etmesi ve adâlet istemesi	1189 189
Tezallüm eden sıvrisineğe hasmının da divana getirilmesi hakkında Süleyman Aleyhisselâm'ın emretmesi	1191 190
Akıl ve şuûra avdet etsin diye mâ'sûkun âşık-ı bihûs'u okşaması	1197 193
Baygın âşıkın kendine gelmesi ve mâ'sûk'u senâ etmesi, mâ'sûk'un şükretmesi	1201 195
Uzun bir ayrılığa ve pek çok imtihanlara mâruz kalan bir âşığın hikâyesi	1209 199
Âşıkın mâ'sûkunu bulması, bir şey arayanın onu mutlaka bulacağını beyânı	1219 204
	1226 208

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

«YOLDA KALIP, HARÂRETEN VE SUSUZLUKTAN ÖLÜME HAZIRLANMIŞ, KENDİLERİNİN VE DEVELERİNİN DİLLERİ DIŞARIDA KALMIŞ OLAN BİR ARAB KABİLESİNİN İMDÂDINA HAZRET-İ PEYGAMBER SALLÂLLAHÜ ALEYHİ VESELLEM EFENDİMİZİN YETİŞMESİ»

Rivâyet edildiğine göre : Bir kafiye, çölde susuz kalmış ve pek ziyâde susamıştı. Bu halde iken Aleyhisselât Efendimiz zuhur etmiş : «Şu tepenin arkasında siyah bir köle vardır, onu getirin» buyurmuştu. Getirdiler ve gördüler ki siyah kölenin yanında bir kap içinde su var. Hazret-i Peygamber, o sudan içmelerini emretti. İçtiler, hayvanlarına da içirdiler. Kabin içindeki su, olduğu gibi duruyordu. Sonra Resûl-i Ekrem, kölenin yüzünü meshetti, yüzü beyazlandı, köle yurduna dönünce efendileri onu tanıyamadılar ve : «Deve bizim amma, köle bizim değil» dediler. Sonunda köle hâdiseyi anlatınca müslüman oldular.

10800

اندراں وادی گروھی از عرب

خشک شد از قحط بارانسان قرب

«Bir vâdide arab kavminden bir kervân halkının yağmursuzluktan, kırbeleri kurumuştu.»

Kirbe : Su tulumuna Arabistan'da verilen isimdir.

درمیان آن بیابان مانده
کاروانی مرگ خود بر خوانده

«O çölün ortasında kalmışlar ve susuzluktan öleceklerini anlamışlardı.»

ناکمانی آن مغیث هر دو کون
مصطفی پیدا شده از بهر عون

«Dünya ve Âhiretin şefii olan Hazret-i Mustafa (S.A.V.) Efendiniz onlara imdad için zuhur etti.»

دید آنجا کاروانی بسی بزرگ
بر ترف ریک وره صعب و سترک

«Resûl-i Ekrem gördü ki: büyük bir kervan, kızgın kum, müşkil ve sonsuz bir yol üzerinde duruyor.»

اشتران شانرا زبان آویخته
خلق اندر ریک هر سو ریخته

«Develerinin susuzluktan dilleri sarkmış, halk ise kumlar üstünde öteye beriye dağılmıştı.»

رحمن آمد گفت هین زوتر روید
چند یاری سوی آن کشتان دوید

«Resûlullah onlara acıdı ve buyurdu ki: Haydi, çabuk bir kaçınız şu kum tepesinin arkasına gidiniz!»

که سیاهی پرشتر مشک آورد
سوی میرخود بزودی میروید

«Ki orada siyah bir köle deve üstünde bir tulum ile su götürüyor ve efendisinin nezdine süratle gidiyor.»

آن شتریان سیهرا با شتر
سوی من آرید با فرمان مر

«O siyah köleyi devesiyle berâber ister istemez benim yanıma getirin.»

سوی کشتان آمدند آن طالبان
بعد یک ساعت بدیدند آنچنان

«Arayıcılar kum tepesinin yanına geldiler, biraz sonra Resûl-i Ekrem'in haber verdiği köleyi gördüler.»

بنده می شد سیه با اشتری
راویه پر آب چون هدیه بری

«Siyah bir köle bir deve ile gidiyordu. Tulumu hediye götürüyormuş gibi doluydu.»

بس بدو گفتند می خواهد ترا
این طرف فخر البشر، خیرالوری

«Ona: insanların medâr-ı ıftihârı ve halkın en hayırlısı olan Hazret-i Peygamber, şurada seni istiyor, dediler.»

گفت من نشناسم اورا کیست او
گفت او آن ماهروی و قندخو

«Köle: Ben onu tanımıyorum, o kimdir? diye sordu. Arayıcılardan biri: O ay yüzlü ve şeker sözlü, peygamberdir, dediler.»

نوعها تعریف کردندش که هست
گفت مانا او مگر آن شاعرست

«Evsâf-ı Muhammedîyi mümkün olduğu kadar köleye târif ettiler. Köle: Galibâ şu sihirbâz şâir olacak ki,»

که گروهی را زبون کرد او بسحر
من نیام جانب او نیم شهر

«Sihir ile bir gürûhu kendine tâbî kılmıştır. Ben onun yanına bir karış kadar bile gitmem, dedi.»

کش کشانش آوردند آن طرف
او فنان برداشت در تشنوع و تاف

«Köleyi ve deveyi çeke çeke kafilenin bulunduğu yere getirdiler. Köle ise, haykırıyor ve harâretle söylüyordu.»

چون کشیدندش به پیش آن عزیز
گفت نوشید آب و بردارید نیز

«Onu, o aziz peygamberin huzuruna getirdiklerinde Resûlullah: İçin ve kîrbelerinizi doldurun, dedi.»

جمله را زان مشک او سیراب کرد
اشتران و هرکس زان آب خورت

«Hepsi o tulumdan su aldılar. Develere varıncaya kadar herkes o sudan içti.»

راویه پرکرد و مشک از مشک او
ابرگردون خیره ماند از رشک او

«Herkes o tulumdan kîrbesini ve tulumunu doldurdu. Fezâdaki bulut, bu mûcizeye gıpta etti.»

این کسی دیدست کز یک راویه
سرد گردد سوز چندین هاویه

«Bir tulumdan, bu kadar cehennemî bir harâretin serinlediğini bir kimse görmemişti.»

مشک خود روپوش بود و موج فضل
می رسید از امراو از بحر اصل

«Zâten tulum, bir perde idi. O su, peygamberin emriyle Allah'ın Fazl ve Kerem denizinden gelen bir dalga idi.»

آب از جوشش همی گردد هوا
وان هوا گردد ز سروی آبا

«Su harâretle buhar olur, buhar ise soğuyunca su kesilir.»

Öyle iken :

بلکه بی و بیرون از حکم
آب رویاید تکوین از عدم

«Cenâb-ı Hakkın (Tekvîn) kudreti sebebsiz ve hikmet haricinde olarak (adem) den su halkeyledi.»

Hak Sübhânehû ve Teâlâ (Müsebbib'ül-esbâb) dır. Her şeyin zuhur ve husûlüne bir şeyi sebep kılmıştır. Fakat bazan kendi kudretini ve nebiler ve velîlerinin mucizesini ve kerâmetini göstermek için sebebsiz de yaratır. Meselâ :

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ
بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشَرَ نَبِيعًا
قَالَ إِنِّي أَتَّبِعُكُمْ

Yânî : «Bir de hani Musâ, (Tih'de susayan) kavmi için su arayınca : Asanı taş a vur! demiştik de ondan oniki pınar kaynamış ve her sınıf su alacağı yeri öğrenmişti. (Demiştik ki) : Allah'ın rızından yeyin, için. (Fakat) yeryüzünde fesatçılar olarak taşkınlık yapmayın!»

Kezâ Resûlullah Efendimizden aynı mucize mükerreren zuhur etmiştir. Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh) demiştir ki : «İkindi namazı vakti olmuş, halk abdest suyu aramış, bulamamıştı. Resûlullah'a bir kab içinde bir parça su getirildi. Aleyhisselât Efendimiz abdest aldı, sonra elini o kabın içine soktu, halka gelip o sudan abdest almalarını emretti.» Enes der ki : «Parmakları arasından su fışkırdığını gördüm. Nâs, en sonuncusuna kadar o sudan abdest aldı ki o sonuncu ben idim.»

Câbir bin Abdillâh (Radiyallahü anh) demiştir ki : «Hudeybiye seferinde nâs susadı. Resûlullah (Sallâllahü Aleyhi Vesellem) in önünde bir kab su vardı ve ondan abdest alıyorlardı. Nâs, Huzûr-u Nebiyyeye geldi ve : Yâ Resûlullah, senin kabındaki sudan başka suyumuz yok dediler. Nebiyy-i zîşan (Sallâllahü Aleyhi Vesellem) mübârek ellerini o kabın içine koydular. Parmakları arasından çeşmeler gibi su kaynamaya başladı.»

Hazret-i Mevlânâ diyor ki :

(1). Sûrei Bakara : 60.

تو ز طفلی چون سبها دیده
درسب از جهل بر چفسیده

«Sen çocukluğundan, sebepleri görüyor ve cehâletin dolayısıyla sebeblere yapışıyorsun.»

Sebebsiz bir şey olmaz vehmine düşmüşsün.

باسبها از مسبب غافل
سوی این رو پوشها زان مائل

«Sebepleri görüyor da müsebbipten gaflet ediyorsun. Bu hakikatı örten, Müsebbibin yüzünü gizleyen sebeblere ondan meyletmektesin sen.»

چون سبها رفت بر سر میزی
ربنا وربناها میکنی

«Sebebler gitti mi, başına vurur : aman Yarabbî demeye koyulursun.»

Fakat sebebler seninle berâber olunca, onlara o kadar itimad edersin ki; Aman Yarabbî demek hatırına gelmez.

رب میگوید برو سوی سبب
چون ز صنم یاد کردی ای عجب

«Cenâb-ı Hak buyurur ki : Sebeb tarafına git! Ne acaip şey, sen beni, yarattığım sebebler için aadın ha! der.»

گفت زین پس من ترا بینم همه
ننگرم سوی سبب وان دمدمه

«O vakit kul : Bundan sonra ben hep sana bakacağım, sebebler tarafına ve onun tesirine nazar etmeyeceğim, der.»

گویدش ردو العادوا کارتست
ای تو اندر توبه و میثاق هست

«Cenâb-ı Hak o kula buyurur ki: Ey tevbe ve ahd hususunda gevşek olan! Seni tekrar sebep âlemine göndersem yine sebebe yapışırın.»

Hazret-i Mevlânâ, Sûre-i En'âmdaki :

وَلَوْ تَرَىٰٓ اِذْ وَقَفَّوْا عَلٰى النَّارِ فَقَالُوْا
يٰۤاَلَيْتَنَّا نُرَدُّ وَلَا نَكْتَبُ اٰیٰتِ رَبِّنَا وَنَكُوْنُ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٧﴾
بَلْ يَدَّبَعُوْهُمَا كَاُوْا يُخْفَوْنَ مِنْ قَبْلِ وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا اِلَيْهَا
عَنْ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُوْنَ ﴿٢٨﴾

Yâni: «Onlar ateşin karşısında durdurulup da: Ah bize ne olurdu. (Dünyâya) bir geri döndürülseydik, Rabbimizin âyetlerini yalan saymaydık, iman edenlerden olsaydık, dedikleri zaman (onları) bir görsen! Hayır, ötedenberi gizleyegeldikleri şeyler, açıkca karşılıklarına dikilip çıktı (ğından böyle söylüyorlar. Yoksa) geri gönderilseler bile yine vaz geçirilmek istendikleri şeylere döneceklerdir. Çünkü onlar, şüphesiz yalancıdır!» âyetlerine işâret etmektedir.

Yâni, kâfirler, nasıl ki Dünya hayatına iâde olunsalar, evvelki küfür ve isyanlarına döneceklerdir. Onun gibi, «Ey kulum! Sen de sebeblere dayanma haline avdet edersin.» demektir.

لیک من آن ننکرم رحمت کنم
رحمت پرست بر رحمتی تتم

«Lâkin ben senin ahdini bozmana bakmam da rahmet ederim. Çünkü rahmetim geniştir, merhametle muâmele ederim.»

ننگرم عهد بدت بدم عطا
از کرم این دم چو میخواستی مرا

«Şu anda beni yad ettiğin için, ben senin kötü ahdine nazar etmem de fazl u keremimle lutf u atâda bulunurum, der.»

قافله حیران شد اندر کاراو
یا محمد چیست این ای بحر خو

«Kafîle halkı Resûl-i Ekrem'in mûcizesinden hayran kaldı da dedi ki: Ey deniz huylu — yâni; lûtf ve ihsanı deniz kadar geniş olan — Hazret-i Muhammed! Bu hal nedir?»

کرده روپوش مشک خردرا
غرقه کردی هم عرب هم کردرا

«Ufak bir tulumu mûcizene perde ederek, hem Arabı, hem Kürdü suya gark ettin.»

«O KÖLENİN TULUMUNU HAZRET-İ PEYGAMBERİN MÜCİZE OLARAK DOLDURMASI VE O SİYAH KÖLEYİ ALLAH'IN İZİNİYLE BEYAZLATMASI».

ای غلام اکنون تو پر بین مشک خود
تانگویی در شکایت نیک و بد

«Resûl-i Ekrem buyurdu ki: Yâ gulâm; şimdi tulumun dolu olduğunu gör ki, şikâyet edip, iyi, kötü söz söylemeyesin.»

10833

آن سیه حیران شد از برهان او
می‌دمید از لامکان ایمان او

«O siyah köle, Resûlullah'ın mucizesine hayran kaldı. Lâmekan âle-
minden onun kalbine îman vârid oldu.»

10834

چشمه دید از هوا ریزان شده
مشك او روپوش فیض آن شده

«Köle bir çeşmenin havadan aktığını görmüş, onun tulumu, o feyzin
hakikatine örtü olmuştu.»

10835

زای نظر روپوشاهم بردید
تا معین چشمه غیبی بدید

«Nazarından bütün gaflet perdeleri yırtıldı ve sıyrıldı da gayb âle-
mine ait bir çeşmeyi müşahade eyledi.»

10836

چشمها پر آب کرد آن دم غلام
شد فراموشش ز خواجه و از مقام

«O esnâda kölenin gözlerinden yaş geldi; efendisini ve yurdunu
unuttu.»

10837

دست و پایش ماند از رفتن براه
زلزله افگند درجانش آله

«Elsiz ve ayaksız kaldı. Allah ruhuna bir titremedir saldı...»

10838

باز بهر مصلحت بازش کشید
که بخویش آواز روای مستفید

«Hazret-i Peygamber onu maslahat için kendine getirdi ve : ey müs-
tefid olan köle, kendine gel, dedi.»

10839

وقت حیرت نیست حیرت پیش تست
این زمان در ره درآ چالاک و چست

«Ve buyurdu ki : şimdi hayret zamanı değil, asıl hayret ileride ve
senin önündedir.»

10840

دستهای مصطفی بر رونهاد
بوسه‌های عاشقانه بس بداد

«Hazret-i Mustafâ'nın mübârek ellerini yüzüne sürdü ve onları âşık-
casına bir çok defâ öptü.»

10841

مصطفی دست مبارک بر رخس
آن زمان مالید و کرد او فرخس

«Resûlullah mübârek elini onun yüzüne sürdü ve ebedî saâdete eriş-
tirdi.»

10842

شد سپید آن زنکی و زاده حبش
همچو بدر و روز روشن شد شبش

«O zenci ve siyahî köle beyazlandı, gece gibi olan yüzü ayın ondördü
gibi aydınlandı, gündüz gibi nurlandı.»

10843

یوسفی شد در جمال و دردلال
گفتش اکنون رویده‌وا گوی حال

«O siyah köle cema' ve kemalde Yusuf mısâli oldu. Sonra Resûl-i Ekrem ona : haydi köyüne git de hâli haber ver, buyurdu.»

10844

او همی شد بی سرو بی پای مست
بای می‌شناخت در رفتن ز دست

«Köle elini ayağını fark edemeyecek derecede mest oldu; giderken elini ayağından ayırd edemiyordu.»

10845

پس بیامد بادو مشک پر روان
سوی خواجه از نواحی کاروان

«Dolu iki tulumla, kervan halkından ayrıldı ve efendisinin yanına geldi.»

10846

خواجه از دورش بدید و خیره ماند
از تحیر اهل آن دهرا بخواند

«Efendisi, kölesini uzaktan görünce şaşırıldı ve hayretinden köy ahâlisini çağırırdı.»

10847

راویۀ ما اشتر ماهست این
پس بکاشد بنده زنگی جین

«Dedi ki : Şu deve ve tulumlar bizim, fakat zenci yüzlü köle nereye gitti?»

10848

این یکی بدریست می‌آید ز دور
می‌زند بر نور روز از روش نور

«Bu, uzaktan gelen bir Ay ki yüzünün nûru, gündüzün ziya'ına alıs ediyor.»

10

یابد و گرگی رسید و کشته شد

«Bizim köle nerede? Yolu şaşırıldı, kaıldı mı? Yoksa onu bir kurd mu paraladı?»

10850

چون بیامد پیش گفتی کیستی
از یمن زادی و یار کیستی

«Köle karşısına gelince ona sordu ki : 'Yemen'li misin, yoksa Türk müsün?»

51

کو غلام را چه کردی راست گو
گر بکشتی و انما حیل مجو

«Kölem nerede, onu ne yaptın? Doğrusunu söyle de hiylekârlığa kalkışma!..»

گفت اگر کستم بتو چون آمدم
چون بیای خود درین خون آمدم

«Köle dedi ki: eğer öldürmüş olsaydım o kan üzerine kendi ayağımla sana nasıl gelebilirdim?»

کو غلام من بگفت اینک منم
کرد دست فضل بزdan روشنم

«Efendi: peki benim kölem nerede? diye sordu. Köle: İşte benim; Allah'ın fazl u kerem eli beni böyle parlattı, cevâbını verdi.»

هی چه میگوید غلام من کجاست
هین نخواهی رست از من جز که راست

«Efendi; ne söylüyorsun, benim kölem nerede? Aklını başına al! Doğru söylemekten başka bir şeyle elimden kurtulamazsın!»

گفت اسرار ترا با آن غلام
جمله وا گویم یکایک من تمام

«Köle dedi ki: Senin o köle ile olan esrârını sana bir bir ve tamamiyle söyleyeyim.»

زان زمانی که خریدی تو مرا
تا با کنون باز گویم ماجرا

«Beni satın aldığından, şimdiye kadar olan mâcerâyı açıkça anlatayım.»

تا بدانی که هام در وجود
گرچه از شبیدیز من صبحی کشود

«Benim gece gibi olan rengimden bir sabah açılmışsa da, ben vücud-da bildiğin köleyim.»

رنگ دیگر شد ولیکن جان پاک
فارغ از رنگست و از ارکان خاک

«Renk değişti ama, tertemiz ruhun rengi yok. Ruhun ne rengi vardır, ne unsurlara bağlıdır, ne toprağa mensuptur.»

تن شناسان زود مارا گم کنند
آب نشان ترك مشك و خم کنند

«Yalnız teni tanıyanlar bizi çabucak kaybederler. Su içenler — yâni; hayat suyunun hakikatini nûş etmiş olanlar — ise tulumu da, küpü de, bırakırlar.»

جان شناسان از عددها فارغند
غرقه دریای بیچونند و چند

«Ruhu tanıyanların, sayılarla işleri yoktur. Onlar, keyfiyet ve kemi-yeti olmayan hakikat deryasına gark olmuşlardır.»

جان شو و از راه جان جانشناس
یابه بینش شونه فرزند قیاس

«Sen can ol da, can yolundan ruhu tanı! Yâhud basîret ehli ol, kıyas oğlanı olma!»

چون ملك با عقل يك سر رشته اند
هر حكمت را دو صورت گشته اند

«Melekler gibi ki, onlar, akıl ile bir cevherdendir. İlâhî hikmet icabı sûrette iki olmuşlardır.»

آن ملك چون مرغ بال و پر گرفت
وین خرد بگذاشت پرواز گرفت

«Melek, kuş gibi kanad sahibi oldu. Akıl ise kanadı terketti, irfan nuruna büründü.»

Melekler ile akıl, nûrânî bir cevherden yaratılmış, melek tedbîr-i Kâimûta ve Allah'a ibâdete, akıl ise insan bedeninde tedbir ve tasarrufa memur edilmiştir.

لاجرم مردو مناصر آمدند
مردو خوش رو پشت یگدیگر شدند

«Şüphesiz ki melek ile akıl, birbirinin yardımcısıdır. Her ikisinin de hakikatî bir olduğu için yekdiğerine zahir olmuşlardır.»

هم ملك، هم عقل حقرا و اجدی
مردو آدم را معین و ساجدی

«Melek de, akıl da Hak'kı bulucudur. Her ikisi de Âdem'e yardımda bulunmuş; her ikisi de Âdem'e secde etmiştir.»

Şöyle bir Hadis rivâyet olunmuştur: «Cenâb-ı Hak, kendi nûrundan aklı yarattı, sonra ona: gel! dedi, geldi. Sonra ona: git! dedi, gitti. Sonra ona: sen kimsin, ben kimim? dedi. Akıl: Sen benim Rabbimsin, ben senin zayıf bir kulunum dedi. Hak Celle ve Alâ buyurdu ki: Ey akıl! Senden daha azîz bir mahlûk yaratmadım. Sonra ateşten nefsi yarattı. Ona: gel! dedi. Nefis icâbet etmedi. Sonra Cenâb-ı Hak: Ben kimim? Sen kim-

sin? dedi. Nefis: Ben benim, sen sensin, dedi. Sonra onu yüz sene Cehennem ateşinden muazzeb kıldı ve yaktı. Sonra ona: ben kimim?, sen kimsin? dedi. Evvelki gibi: ben benim, sen sensin, diye cevap verdi. Sonra Allah ona açlıkla azab etti. Ve: ben kimim, sen kimsin? dedi. Nefis haber verdi ve dedi ki: Sen Rabbimsin ve ben senin zayıf bir kulunum. Bu sebeble Cenâb-ı Hak ona orucu tarz kıldı.»

Nefis, ateşten yaratılmış olduğu için Cehennem azâbiyle yola gelmedi, fakat açlık tesiriyle Allah'ın Rübûbiyyetini ve kendi kulluğunu itiraf etti. Nitekim ateş'e yakılacak bir şey konulmazsa, şiddet ve harâreti geçer, nihâyet söner. Akıl ise melekler gibi (Nur) dan yaratılmıştı. Onun için melekler gibi Allah'a mutî ve halifetullah olan Âdem'e yardımcı ve âcîd oldu.

نفسی و شیطان بود اول واحدی
بوده آدم را عدو حاسدی

«Nefis ile Şeytan ezelden bir oldukları için Şeytan, Âdem Aleyhis-selâm'ın hasedkâr bir düşmanı idi.»

آنکه آدم را بدن دید او رمید
وآنکه نور مؤمن دید او خمید

«Âdem'i ceset olarak gören Şeytan ondan ürktü. Onu emin bir Nur müşâhade eden melekler ise karşısında eğildi.»

آن دو دیده روشن بودند ازین
وین دورا دیده ندیده غریضین

«Melek ile aklın gözleri Âdem'i görüp nurlandı. Şeytan ile nefsin gözleri ise Âdem'i çamurdan başka bir şey görmedi.»

این بیان اکنون چو خر در میخ بناند
چون شاید بر جهود انجیل خواند

«Yahudiye İncil okunamayacağı gibi, bu bahsi anlayacak bulunmadığından, beyânı, buzda kalmış merkeb gibi oldu — yâni; temamiyle ifâde edilemedi —.»

کی توان باشیعه گفتن از عمر
کی توان بر بط زدن در پیش کر

«Şia'ya Ömer'den bahsetmek veya sağırın yanında saz çalmak mümkün olur mu?»

لیک گردرده بکوشه یک کست
های وهوی که بر آوردم بست

«Lâkin köyün bir bucağında anlayacak tek bir kimse varsa, bu hay-huyum kâfidir.»

مستحق شرح را سنگ کلوخ
ناطق کردد مشرح بار سوخ

«Anlamıya istidadı olan kimseye, taşlar, kerpiçler bile dile gelir de anlatılması icâbedeni anlatır.»

«ALLAH, GÖKTE VE YERDE ÂYAN VE ÂRAZDAN HER NE YARATMIŞ VE VERMİŞ İSE HEPSİNİ DE İHTİYACA KARŞILIK OLARAK VERMİŞ VE YARATMIŞTIR. ONLARIN BİR ŞEYE MUHTAÇ OLDUKLARINI SÖYLEMELERİ, CENÂB-I HAKKIN VERMESİNE SEBEBDİR Kİ (ALLAH, BUNALAN KİŞİNİN DÜÂSINI KABUL EDER) BUYURULMUŞTUR.»

Izdırar, yâni; mecburiyyet istihkâkın şâhididir. Sûre-i Neml'de buyrulur ki :

قُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ
عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۚ اللَّهُ خَيْرٌ مَّا يُشْرِكُونَ ۝۵
أَمْ نَخْلُقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَانْزِلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ
أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا ۚ إِنْ تَبْغُوا شِرْكَاءَ لِلَّهِ فَإِنَّهُم مِّنْ قَوْمٍ مُّعَدِّ لُونَ ۝۶
أَمْ نَجْعَلُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلْ خِلَافَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلْ
لَهَا رِوَادِسِيًّا وَجَعَلْ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۚ إِنْ تَبْغُوا شِرْكَاءَ لِلَّهِ فَإِنَّهُم مِّنْ قَوْمٍ مُّعَدِّ لُونَ ۝۷
وَيَكْفُرُوا بِالسُّوءِ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ۚ إِنْ تَبْغُوا شِرْكَاءَ لِلَّهِ فَإِنَّهُم مِّنْ قَوْمٍ مُّعَدِّ لُونَ ۝۸
قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۝۹

Yâni : «De ki : Hamdolsun Allah'a, selâm olsun O'nun beğenip seçtiği kullarına, Allah mı hayırlı, yoksa (kâfirlerin ona) ortak tutageldikleri nesneler mi? (O nesneler mi,) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten sizin için su indiren mi? (Öyle, bir su ki) biz onunla sizin (bir) ağacını (bile) bitiremeyeceğiniz nice güzel bahçelerin nebâtını bitirmişsinizdir. Allah ile berâber bir Tanrı ha? Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir gruhdur. (O nesneler mi,) yoksa yeri bir karargâh yapan, aralarından ırmaklar akıtan, ona has ve sabit dağlar kuran, iki denizin arasına bir perde koyan mı? Allah ile beraber bir tanrı ha? Hayır, onların çoğu (tevhîd'i)

bilmiyorlar. Yoksa bunalmış'a, kendisine dua (ve ilticâ) ettiği zaman, icâbet eden, fenalığı gideren, sizi yer(yüzünün) hükümdarları kılan mı? Allah ile beraber bir tanrı ha? Siz ne kât düşünüyorsunuz?»

Tefsir-i Hüseyinî'de şöyle bir fıkra naklölünüyor :

Şeyh Dâvûd-u Yemânî, bir hastanın ziyâretine gitmişti. Hasta; «Yâ şeyh, duâ et de şifâ bulayım» dedi. Şeyh ise : «Duâyı kendin et. Çünkü sen muzdar bir haldesin; Cenâb-ı Hak, muzdarın duâsına icâbet buyurur» cevâbını verdi.

Hazret-i Mevlânâ bu meseleyi misal ile izah için diyor ki :

10873

آن نیاز مریمی بودست و درد

که چنان طفلی سخن آغاز کرد

«Hazret-i Meryem'in kemâl-i ızdırâr ve derd ile niyâzı oğlu İsâ Aley-hisselam'ın, daha beşikte iken söze başlamasına sebep olmuştu.»

Cenâb-ı Meryem, Cebrâil'in nefhasıyla gebe kalıp da çocuğunu doğuruncu kavminin ona zinâ isnâd edeceğini düşünerek fenâ halde sızıldı ve :

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي
مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًا مَنِيًّا ١٤ قَاذِبَاهَا مِنْ تَحْتِهَا
أَلَا تَحْزَنُ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ١٥ وَهُزِلْتَ
إِلَيْكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقُ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا ١٦
فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا
فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ١٧

Yâni : «Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevketti. Keşki, dedi, bundan evvel öleydim, unutulup gideydim. Aşağısından ona şu nidâ geldi. Tasalanma, Rabbin senin alt(yan)ında bir su arku vücuda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne deril-

(3) Sûrei Neml : 59-62.

miş taze hurma dökülecektir. Artık ye, iç. Göz(ün) aydın olsun. Eğer beşerden herhangi birini görürsen : Ben, de, o çok esirgeyici Allah'a oruç adadım. Onun için bugün hiçbir kimseye kat'iyen söz söylemeyeceğim⁴»

Çünkü yahudilerde (savm-ı taam) dan başka (savm-ı kelâm) da vardı. Bu savm-ı kelâm'ın bafifçesi müslümanlıkta da vardır ki (mâlâyânî) yâni; lüzumsuz ve manasız konuşmamak İslâm'da da emredilmiştir.

قَالَتْ
قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا لِمَ تَعْرِفُ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا فَرِيًّا ١٨ يَا أُخْتَ
هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا ١٩

Yâni : «Meryem İsâ'yı kucağına alıp kavmine getirdi. Kavmi dediler ki : Yâ Meryem; şaşılacak bir şey getirdin. Ey Hârûn'un kız kardeşi, senin baban kötü bir adam değildi, anan da iffetsiz bir kadın değildi⁵»

Bu Hârûn hakkında muhtelif rivâyetler vardır. Bazıları (Meryem'in Hârûn namında bir birâderi vardı) demişler, bazıları da (Beni İsrâil arasında bu isimde gayet sâlih bir kimse vardı. Evvelki salâhından dolayı, Hazret-i Meryem'e, onun hemşiresi gibi iken şimdi bu hal nedir? diye lârız etmişlerdi) mâlumatını vermişlerdir. Üçüncü bir rivâyette ise Hârûn gayet fâsik, fâcir bir herif olduğu için zina isnad ettikleri Hz. Meryem'e onun kız kardeşi, yâni onun gibi, hâşâ, fâcire demişlerdi.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نَكَلِمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ٢٠
قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ٢١ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا
إِذْ نَمَaktُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ٢٢ وَبَرًّا
بِوَالِدَيْنِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ٢٣ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ
وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ٢٤ ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ

(4) Sûrei Meryem : 23-26.

(5) Sûrei Meryem : 27-28.

جزء اوبى او برأى او بگفت
جزء حزم گفت دارد در نهفت

«Meryem'in cüz'ü olan İsa, O'nsuz ve O'nun için söyledi. Ey insan! Senin cüz'ünün cüz'ü de gizlice söz söyler.»

Nitekim Kur'an'da :

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ

أَفْوَاهِهِمْ وَتُكْمِلُنَا أَيْدِيَهُمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا

يَكْسِبُونَ ﴿٦﴾

Yâni : «O gün, ağızlarının üstüne mühür basarız. Ne irtikâp ediyor idiyse, bize elleri söyler, ayakları da şahadet eder⁸.» buyrulmuştur.

10875

دست و پاشاهد شونت ای رمی

منکری را چند دست و پادھی

«Ey kul; Kıyâmette el ve ayak, senin yaptıklarına şahid olacaklardır. O halde mümkirâta — yâni; şer'an yasak olan fiillere — niçin el ve ayak uzatıyorsun?»

10876

ورنباشی مستحق شرح و گفت

ناطقه ناطق ترا دید و بخت

«Sen söze ve izaha müstehak olmaz, yâni; — lâkırdı anlamaz ve nâsihat tutmazsan — söyleyen kimsenin sözü, seni görür ve susar.»

Hadis-i Şerifte : «Cenâb-ı Hak, dinleyenlerin himmetine, gösterecekleri dikkate göre vâizlerin kalbine hikmet telkin eder.» buyurulmuştur. Yâni; cemâatte dinlemek ve anlamak hevesi ne kadar fazla olursa Allah da vâizi o nisbette söyler. Abd-i âciz bunu defalarca tecrübe ettim. Fâ-

(8) Sûrei Yasin : 65.

مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمِرُّونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ
مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٧﴾

Yâni : «Bunun üzerine, Hazret-i Meryem, O'na sorun diye İsa'ya işaret etti (Müterizler), Beşikteki bir sabî ile nasıl konuşalım? dediler. (İsa dile gelip) dedi ki : Ben, Allah'ın kuluyum, bana kitab verdi ve beni peygamber yaptı. Yine beni her nerede olursam mübârek kıldı. Ve yaşadığım müddetçe namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti. Ve beni anneme hurmetkâr kılip, bir zorba, bir bedbaht yapmadı. Doğduğum, öleceğim ve diri olarak kaldırılacağım günlerde Allah'ın selâm ve selâmeti benimle beraberdir. İşte hakkında şüphe etmekte oldukları Meryem oğlu İsa Hak kavlince budur. Allah'ın evlâd edinmesi olmuş şey değildir. O münezzeh-tir. Bir şeyi yaratmak dileyince ona (Ol!) der, o şey de derhal olur⁶.»

Velev ki babasız olsun bir çocuğun doğmasını murad edince derhal vücûda gelir. Hazret-i İsa hakkında yahudiler gayet terbiyesiz bir isnad-da bulunurlar, hâşâ ve kellâ, O'nu zinâ mahsûlû sayarlar; hattâ Hazret-i Meryem'i recmetmek için taş atmaya kalkışmışlar, fakat Rûhullah Hazretlerinin yeni doğmuş bir çocukken konuşmaya başlaması üzerine ellerini çekmişlerse de dillerini tutmadılar ki bugün de aynı küstahlıkta bulunurlar. Hristiyanlar ise O'nun babasız doğması ve İncil'de Allah hakkında peder tâbiri vârid olması dolayısıyla onu Allah'ın oğlu, hattâ kendisi yaparlar. Her iki taraf da ifrat ve tefritten hâli kalmamışlardır.

Üçüncü ve müslümanlar arasından bazı ukalâ da İsa'nın babasız doğmasını zihinlerine sığdıramadıkları için onu Hazret-i Meryem'in amca-zâdesi (Yusuf Neccâr)ın oğlu yapmak isterler. Bu itikad, Kur'an'ın beyânına muhalif olduğundan açık küfürdür. Çünkü Kelâm-ı İlâhîde :

إِنْ مَثَلٌ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ

Yâni : «İsa'nın hâli de, Allah'ın indinde Âdem'in hâli gibidir⁷.» Yâni; Âdem nasıl babasız, anasız yaratılmış ise, İsa da babasız yaratılmıştır, buyuruluyor. Söz uzadı, bahse gelelim :

(6) Sûrei Meryem : 29-35.

(7) Sûrei Âl-i İmran : 59.

tih'te Mesnevi tahrir ettiğim sırada bazan derste bir kabz âriz olur, nazırladığım sözlerden bir çoğunu söyleyemezdim. Bazan da öyle bir neşe zuhur ederdi ki yazarken hatırıma gelmeyen bahisler, ders esnasında lâ-yih olur, cemâat da Allah! diye sayha ederdi. Hulâsa söyletmek için dinlemek, iyi söyletmek için daha iyi dinlemek ve anlamak lâzımdır.

10877

هرچه روید از پی محتاج رست
تا بیاید طالبی چیزی که جست

«Arayan, aradığını bulsun diye, her ne halkedilmiş ise ihtiyaç sahipleri için halkedilmiştir.»

10878

حق تعالی گر سہاوت آفرید
از برای دفع حاجات آفرید

«Hak Teâlâ, gökleri, hâcetleri gidersin diye yaratmıştır.»

10879

هرجا دردی دو آنجا رود
هرجا فقری نوا آنجا رود

«Her nerede bir derd varsa, devâ oraya gider; nerede bir fakr ve zarûret varsa rızk oraya gider.»

10880

هرجا مشکل جواب آنجا رود
هرجا کشتت آب آنجا رود

«Her nerede müşkül varsa, cevab oraya gider; nerede ekin varsa su oraya gider.»

10881

آب کم جو تشکی آوریدست
تا بخو شد آب از بالا و پست

«Ey sâlik; su arama, susuzluğu elde et ki yukarıdan aşağıdan sular coşsun!»

10882

تا زاید طفلک نازک گلو
کی روان گردد ز پستان شیراو

«Küçük ve boğazı nazık bir çocuk doğmayınca onun sütü anasının memesinden nasıl gelir?»

10883

رویدن بالا و پستیها بدو
تا شوی تشنه و حرارترا گرو

«Göt bu yükseklerde ve alçaklarda koş, yâni; mücâhede et ki susamış ve susuzluğa merhun olmuş olasın.»

10884

بعد ازان از بانگ زنبور هوا
بانگ آب جوبنوشی ای کیا

«Ondan sonra hava arısı olan buluttan ırmak suyunu işitesin, ey ulu er!»

Buluta hava arısı tâbir edilmiştir. Çünkü bulut da arı kümesi gibi kâh toplanır, kâh dağılır, kâh sükût eder, kâh gök gürlemesiyle ses verir. Bulutun yağmur yağdırdığı gibi arı da bal yapar.

Hadis-i Şerifte :

«Ra'd, Allah'ın meleklerinden bir melektir. Yanında ateşten kamçılar vardır. Bulutları Allah'ın dilediği tarafa onlarla sevkeder.» buyurulmuştur.

Ra'd, yâni; gök gürültüsünün bir melek olduğu anlaşılmasın. Çünkü

meleklerin bir kısmı ibâdete me'mur olduğu gibi, bir kısmı da, Dünya işlerinin yürütülmesiyle mükelleftir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de :

وَنَسِجَ الرِّعْدُ بِحَمْدِكَ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ

Yâni : «Gök gürültüsü O'nu (yâni; Allah'ı) hamd ile, melekler de Ondan korkusuna tesbih eder(ler).⁹⁾» buyurulmuştur.

10885

حاجت تو کم نباشد از حشیش
آبرا گیری سوی اومی کشیش

«Senin ihtiyacın otlardan, sebzelerden az mı ki, suyun önünü keser, sebzelere akıtırın.»

10886

گوش گیری آبرا تو میکشی
سوی زرع خشک تایابد خوشی

«Suyun kulağından tutar, kurumuş nebatlar yeşersin, gelişsin diye o tarafa yürütürsün.»

10887

زرع جازرا کش جواهر مضمربست
ابر رحمت پر ز آب کوثرست

«Hakikat ve marifet cevherlerini hâvî can ekinleri için, kevser suyuyla dolu Rahmet bulutları var.»

10888

تا سقا هم رهم آید خطاب
تشنه باش الله اعلم بالصواب

«Susuz kal, susa da, sana (onları Rableri sunar) hitabı gelsin! Allah doğrusunu daha iyi bilir.»

(9) Sûrei Ra'd : 13.

(İnsan) sûresindeki :

وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿١٠﴾

Yâni : Üzerlerinde ince ve kalın ipekden yeşil elbiseler vardır. Gü-müşten hileziklerle süslenmişlerdir. Rableri de onlara gayet temiz bir şa-rap içirmiştir¹⁰⁾» âyetine işarettir.

«KÂFİR BİR KADININ SÜT EMER ÇOCUĞUYLA MUSTAFA ALEYHİSSELÂM'IN HUZURUNA GELMESİ VE RESÛL-İ EKREM (S.A.V.) İN MÜ'CİZATINDAN OLARAK ÇOCUĞUN İSÂ ALEYHİSSELÂM GİBİ KONUŞMASI»

10889

هم ازان ده يك زنی از كافران
سوی پیغمبر روان شد ز امتحان

«Yüzü beyazlanan kölenin köyünden ve kâfirlerden bir kadın, imti-han için Peygamberin bulunduğu yere koştu.»

10890

پیش پیغمبر درآمد باخار
کودکی دوماهه ز ترا در کنار

«Kucığında iki aylık bir çocuk ile baş örtülü olarak Peygamber (S.A.V.) in huzuruna geldi.»

10891

گفت کودک سلم الله عليك
يارسول الله قد جئنا اليك

«Çocuk dedi ki : Yâ Resûlallah, Allah sana selâm söyledi, senin hu-zuruna geldik.»

(10) Sûrei İnsan : 21.

مدرس از حشم گفتن می خوش
کت در افکند این شهادت را بکوش

«Anası ona hiddetle dedi ki: Sus! Bu şehâdeti senin kulağına kim söyledi?»

این کیت آموخت ای طفل صغیر
که ز بابت گشت در طفلی جریر

«A çocuk! Bunu sana kim öğretti ki bu yaşta iken dilin böyle cür'et-kâr oldu?»

گفت حق آموخت آنکه جبرئیل
در بیان با جبرئیل من رسیل

«Çocuk dedi ki: Evvelâ Allah, sonra da Cebrâil... Beyân hususunda ben Cebrâil tarafından elçiyim.»

گفت کو گفت که جلالی سرت
می بینی کن بالا منظرت

«Anası: Cebrâil nerede? diye sordu. Çocuk: Başının üstünde, görmü-yor musun? Yukarıya bak, cevabını verdi.»

ایستاده بر سر تو جبرئیل
مرصا گشته بصد گونه دلیل

«Cebrâil, senin başının üstünde durmuş, bana yüz türlü delil oluyor.»

گفت می بینی تو گفتا که بلی
برسرت تابان چو بدر کاملی

«Kadın: Görüyor musun? dedi. Çocuk; evet, başının üstünde ayın on dördü gibi parlıyor.»

می یاموزد مرا وصف رسول
زان علومی میرهاند زین سفول

«Bana Peygamber (S.A.V.) i vasf ediyor. Böylece beni bu süfliyetten kurtarıyor.»

پس رسوائش گفت ای طفل رضیع
چیست نامت باز تو و شو مطیع

«Resûl-i Ekrem, ona: Ey süt emen yavru; adın nedir söyle ve muti ol buyurdu.»

گفت نام پیش حق عبدالعزیز
عبد عنزی پیش این يك مشت چیز

«Çocuk dedi ki: Adım Allah indinde Abd'ül-azîz'dir fakat, bu aşâ-gılık kavim bana Abdül' Uzzâ derler.»

Uzzâ: Mürşiklerin taptıkları bir putun adıdır.

من ز عنزی باك و یزار و بری
حق آنکه دادت این پیغمبری

«Sana bu peygamberliği veren Allah hakkı için ben Uzzâ'yı reddet-tim, ondan beriyim dedi.»

10902

کودک دو ماهه همچون ماه بدر
درس بالغ گفت چون اصحاب صدر

«İki aylık çocuk, ayın on dördü gibi parlamış, kemal sahibi büyük insanlar gibi, söz söylüyordu.»

10903

پسی حنوط آن دم ز جنت در رسید
تا دماغ طفل و مادر بو کشید

«O esnâda Cennetten latîf bir râyiha erişti. Çocukla anası o kokuyu aldılar.»

10904

مردو میگفتند کز خوف و سقوط
جان سپردن به برین بوی حنوط

«Her ikisi de yaşarsak bu mertebeden düşer belki yine kâfir oluruz dediler ve bu kokuyu duya duya can verdiler.»

10905

آن کسی را که معرف حق بود
جامد و نامیش صد صدق بود

«Hakk'ın ördüğü bir zatı canlı da, cansız da yüzlerce defa doğrudur, der, tasdik eder.»

10906

آن کسی را کس خدا حافظ بود
مرغ و ماهی مهرور حارسی شود

«Allah'ın koruyup sevdiğine kuş da, balık da hizmetkâr olur.»

«RESÛLÜ EKREM (S.A.V.) İN MÜBÂREK MESTİNİ BİR TAVSANCIL KUŞUNUN KAPMASI, HAVALANDIKTAN SONRA MESTİ BAŞ AŞAĞI ETMESİ VE İÇİNDEN SİYAH BİR YILANIN DÜŞMESİ»

Mest giymek Arabistan'da âdet değildi. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) etraftaki meliklere ve emirlere mektup yollayıp kendilerini İslâma davet ettiği sırada Mısır hükümdârı (Mukavkis)a da bir dâvetnâme göndermişti. Mukavkis, îmâna gelmemekle beraber, Hazret-i Peygamberin mektubuna iyi muâmelede bulunmuş ve bazı hediyeler takdim etmişti. Mezkûr hediyeler arasında bir çift de mest vardı. Ondan sonra Hazret-i Peygamber mestleri giydi ve abdest alırken onlara mesh verdi.

İbn-i Abbâs Radiyallâhü anhümâ demiştir ki: Zât-i Risâlet bir gün def-i hâcet için dışarıya çıkmış, bir ağaç altına oturup mestlerini de çıkarmıştı. Vaktâ ki mestin birini giydi, bir kuş gelip obir tekini kaptı ve havalandı, mesti baş aşağı edince içinden kara bir yılan düştü. Bunun üzerine Risâlet-penâh Efendimiz: «**Bu Allah'ın bir kerâmetidir ki onunla bana ikram etti. Yâ Rabbî; iki ayak üzerinde yürüyenlerin ve karnı üstünde sürünenlerin şerrinden sana sığınırım**» buyurdu.

Bu hâdisе bir defâ daha vukû bulmuş, fakat o seferde mesti bir karga kapıp havalandıktan sonra yere atmış ve içinden bir yılan çıkmıştı.

Ashabtan Ebû Ümâmet'ül-Bahîlî şöyle rivâyet etmiştir: Resûl-i Ekrem abdest aldıktan sonra mestlerini istedi ve tekini giydi. O sırada bir karga geldi, obir tekini alıp yükseldikten sonra yere attı, içinden bir yılan çıktı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi Vesellem):

«Allah'a ve Âhiret gününe iman eden bir müslüman, mestlerini silkmeden giymesin.» buyurdu.

10907

اندین بودند کآواز صلا
مصطفی بشنید از سوی علا

«Tam bu sırada Hazret-i Mustafa (S.A.V.) yücelerden bir ezan sesi işitti.»

10908

خواست آبی و وضو را نازه کرد
دست و رورا شست اوزان آب سرد

«Su istedi ve abdest tazeledi. Elini, yüzünü o soğuk su ile yıkadı.»

10909

مردوباشست و بموزه کردرای
موزه را بر بود يك موزه ربای

«Her iki ayağını da yıkadıktan sonra mestini giymek istedi. Fakat,»

10910

دست سوی موزه برد آن خوش خطاب
موزه را بر بود از دستش عقاب

«O güzel sözlü Peygamber elini meste uzatmış idi ki Tavşancıl kuşu onu elinden kaptı.»

10911

موزه را اندر هوا برد او جوابد
پس نگون کرد و ازان ماری فتاد

«Kuş yel gibi havalandı, mesti baş aşağı etti, içinden bir yılan düştü.»

10912

پس عقاب آن موزه را آورد باز
گفت هین بستان و رواندر نماز

«Sonra o tavşancıl kuşu mesti geri getirdi ve: buyur giy de namaza git, diye Peygamber (S.A.V.) in önüne koydu.»

10913

از ضرورت کردم این کستاخی
من ز ادب دارم شکسته شاخی

«Kuş: Bu küstahlığı mecbûren yaptım. Yoksa edeb haddini aşmazdım, dedi.»

10914

وای کو کستاخ بانی میهد
بی ضرورت کش هوا فتوی دهد

«Küstahca adım atanın ve nefsin hevâsına uyup lüzumsuz fetvâ verenin vay haline!»

10915

پسی رسولش شکر کرد و گفت ما
این جفا دیدیم و خود این بدوقا

«Peygamber (S.A.V.) ona teşekkür etti ve buyurdu ki: biz; bunu cefâ sanıyorduk, halbuki vefanın ta kendisi imiş.»

10916

موزه بر بودی و من درهم شدم
تو غم بردی و من در غم شدم

«Mestimi kaptığın vakit canım sıkılmıştı. Sen, benden gamı izâle ediyormuşsun, ben ise gama düşmüştüm.»

10917

گرچه مرغی خدا مارا نمود
دل دران لحظه بخود مشغول بود

«Gerçi Allah, gaybı biz'e gösterdi ama, o sırada gönül, kendi haliyle meşgul idi.»

Cenâb-ı Hak, Enbiyâ-yı Kirâmı bazı gaybe âit işlere muttalî kılar. Onların ittilâ'ı dâimî değildir. Şeyh Sâdî (Kuddise Sirruhû) Gülistan'ında der ki: «Biri, oğlunu kaybetmiş olan Yâkub Aleyhisselâma: Ey kalbi münevver ve akıllı ihtiyar! Yusuf'un gömleği kokusunu Mısır'dan gelirken duydun da neden Ken'ân diyârında ve yanı başındaki kuyuda iken onu görmedin? diye sordu. Hazret-i Yâkub: Bizim hâlimiz, çakan şimşek gibidir ki bazan görünür, bazan kaybolur, cevâbını verdi.»

10918

گفت دور از تو که غفلت از توست
دیدم آن غیب را هم عکس توست

«Kuş dedi ki : Gaflet senden uzaktır, benim o gaybı, görüşüm de senin nurunun aksindendir.»

10919

مار درموزه بینم در هوا
نیست از من عکس تست ای مصطفی

«Mest içindeki yılanı havada iken görüşüm benden değildir, senden aksetti bu bana.»

10920

عکس نورانی همه روشن بود
عکس ظلمانی همه کائن بود

«Nurlu kimsenin, aksi de nurludur. Zulmette kalanın aksi ise baştan-başta külhan kesilir.»

10921

عکس عبدالله همه نوری بود
عکس بیگانه همه کوری بود

«Allah kulunun aksi, O'nun nurundan ibârettir. Yabancı'nın aksi de tamamiyle körlüktür.»

Ârifler nezdinde bulunan bir kimseye, bazan onların kalbindaki esrarın nuru akseder de o kimse kendinde bazı hakikat tecellileri hisseder. Fâsıklar yanındaki bir kimse de bazan onların kalbinden akseden fâsîd ve fâsık fikirleri duyar.

10922

عکس هر کسی را بدان ای جان بین
بهلوی جنسی که میخواهی نشین

«Ey cân! Herkesin aksini bil ve gör de, hangisini istersen onun yanında otur.»

Yâni; salâh istersen salihler ile, fesâd istersen fasıklar ile berâber otur.

«BU HİKÂYENİN İBRET ALINACAK CİHETİ VE (ŞÜPHESİZ OLARAK HER GÜÇLÜĞÜN KOLAYLIĞI VARDIR) ÂYETİNİN YAKİNE BİLİNMESİ»

10923

عبرتست این قصه ای جان مرترا
تا که راضی باشی در حکم خدا

«Ey cân! Bu kıssa senin için hakikaten bir ibrettir. Tâ ki onu okuyup Allah'ın hükmüne râzı olasın.»

10924

تا که زبک باشی و یکو گمان
چون بدنی واقعه بدنا گمان

«Ansızın kötü bir vâkıya maruz kalınca bu kıssadan ibret al, ye'se düşme ve hüsnüzanda bulun!»

Çünkü Cenâb-ı Hak :

إِنَّمَعَ الْعُسْرُ يُسْرًا

Yâni : «Kolaylık, güçlkle beraberdir⁽¹⁾» buyurmuştur.

Kezâ :

إِنَّمَا يُؤْفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٢﴾

Yâni : «Ancak, sabredenlere hesabsız ecir ve sevab verilecektir⁽¹²⁾» diye müjde edilmiştir. Kezâ Hadis-i Şerifte : «Sıkıntılı bir zamanda ferah beklemek efdal ibâdettir.» buyurulmuştur.

(1) Sûrei İnşirah : 6.

(12) Sûrei Zümer : 10.

10925

دیگران کردند زرد از بیم آن
تو چو گل خندان گسود و زیان

«Başkaları o musibetin korkusundan sapsarı kesilirler. Sen fayda zamanında da, ziyan vaktinde de gül gibi açılıp gülmelisin.»

10926

زانکه گل گریه برکش میکنی
خنده نگذارد نکردد منتهی

«Çünkü gülü yaprak yaprak koparsan da o yine gülmeyi terketmez.»

10927

گوید از خاری چرا اقم بغم
خنده را من خود ز خار آورده ام

«Gül der ki: Ben dikenden niçin gama düşeyim? Hem, ben gülmeyi diken yüzünden buldum.»

10928

هر چه از تو یابم گردد از قضا
تو بقین دان که خریدت از بلا

«Takdir-i İlâhî gereğince kaybettiğin şeyler, yakînen bil ki senden bir belâyı giderir.»

10929

ماالتصوف قال وجدان الفرح
فی الفواد عند اتیان الترح

«Tasavvuf nedir? diye bir Ulu'ya sordular da: Gam ve keder zamanında kalbinde ferah bulmaktır, cevabını verdi.»

Tasavvuf: Sûfî olmak, dervişlik mesleğinde bulunmak mânâsına sonradan zuhur etmiş bir kelimedir. İlk defa sûfî lâkabını alan ve Remle ka-

sasasında ilk zâviyeyi açan zât, Kûfeli Ebû Hâşim'dir ki ikinci hicrî asır meşâyihindendir.

Sûfiyye ricâli, tasavvuf kelimesini türlü türlü tarif etmişlerdir. Tariftaki bu çeşitliliğin sebebi, soranların kabiliyeti ve anlayışının farklı olmasındandır. Meselâ Şeyh Ebû Muhammed El-Cerîrî:

«Tasavvuf, her türlü iyi ahlâk ile ahlâklanıp, her nevi kötü ahlâktan uzaklaşmaktır.» demiş. Hazret-i Cüneyd de:

«Tasavvuf öyle bir haldir ki, onda beşerîyyet ahvâli muzmahil olur.» diye tarif etmiştir.

10930

آن عقابش را عقابی دان که او
در ربود آن موزه را زان نیک خو

«Cenâb-ı Hakkın verdiği mihnet ve cefâyı, o güzel huylu peygamberin mestini kapam tavşancıl gibi bil!»

10931

تار هاند باش را از زخم مار
ای خنک عقلی که باشد بی عثار

«O, Resûl-i Ekrem'in mübarek ayağını yılan sokmasın diye mestini kapı. Bir belâyâ uğrayınca, sürçmeyen ve sarsılmayan bir akla ne mutlu.»

10932

گفت لاتأسوا علی ما فاتکم
ان آتی السرحان اردی شاتکم

«Cenâb-ı Hak; kurt gelse de koyununuzu helâk etse bile, kaybettiği şeyler dolayısıyla mahzun olmayın, buyurdu.»

Sûre-i Hadid'deki:

تا بود کنز بانگ «والت ودد»
عبرتی حاصل کنم در دین خود

«Bu suretle kurdum, kuşun sözlerini duyayım da, dinime ait işlerde ibret sahibi olayım.»

چون زبانهای پی آدم همه
در پی آبست و نان و دمدمه

«Çünkü Âdemoğullarının bütün lisânı, su, ekmek, şan ve şeref içindir.»

بوکه حیواناترا دردی دگر
باشد از تدبیر هنگام گذر

«Belki hayvanlarda başka bir dert, bu dünyadan göçme zamanında başka bir tedbir vardır.»

گفت موسی روگذر کن زین هوس
کین خطر دارد بسی در پیش و پس

«Hazret-i Mûsâ ona dedi ki: Git, bu hevesten vaz geç! Bunun önünde sonunda pek çok tehlikesi vardır.»

عبرت و بیداری از یزدان طلب
نه از کتاب و از مقال و حرف لب

«İbret almayı ve uyanmayı kitaptan, sözden, harften ve dudaktan değil, Allah'tan iste!»

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٣٠﴾
ثُمَّ نَأْتِيكُمْ بِمَا تَعْبَهُونَ فَلَا تُفْرِحُوا بِمَا آتَيْنَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
مُكْثِرِي الْخَيْرِ ﴿١٣١﴾

Yâni: «(Gerek) yerde (gerek) nefislerinizde herhangi bir musibet vukûa gelmemiştir ki bu, bizim onu yaratmamızdan evvel mutlaka bir kitapta (yazılmış) tır. Şüphesiz ki bu, Allah'a göre kolaydır. (Allah bunu) elinizden çıkana tasalanmıyasınız. Onun size verdiği ile sevinip şımarmanız diye (yazmıştır). Allah çok böbürlenene her kibirliyi sevmez¹³» âyetine işaret eder.

كان بلا دفع بلاهای بزرگ
وان زیان منع زیانهای سترک

«O belâ, daha büyük belâları defetmek, o ziyan daha dehşetli ziyanları menetmek içindir.»

«BİR KİMSENİN MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'DAN HAYVANLARIN VE KUŞLARIN DİLLERİNİ ÖĞRENMEK İSTEMESİ»

گفت موسی را یکی مردی جوان
که بیاموزم زبان جانوران

«Mûsâ peygambere genç bir adam dedi ki: Bana hayvanâtın lisânını öğret!»

(13) Sûrei Hadid: 22-23

گر مترشد مردزان منعی که کرد
گر متر کردد همی از منع مرد

«Hazret-i Mûsâ'nın men etmesiyle o adamın hırsı iyice arttı. Zaten kişi menolunduğu şeye karşı haris olur.»

گفت ای موسی چو نور تو بتافت
هرچه چیزی بوجیزی از تو یافت

«O adam dedi ki: Yâ Mûsâ! Senin nurun Dünyâ'ya aksedince her şey, kadrini, kıymetini sâyende buldu.»

مرصا محروم کردن زین مراد
لایق لطف نباشد ای جواد

«Ey cömerd Kelimullah; beni bu murâdımdan mahrum etmek, senin lutfuna lâayık olmaz.»

این زمان قائم مقام حق تویی
یأس باشد گر مرا مانع شوی

«Bu zamanda Hak'kın halifesi sensin; eğer mâni olursan beni meyas edersin.»

Halbuki Cenâb-ı Hak :

لَا تَأْسُوا

مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

Yâni : «Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Zîrâ hakikat şudur ki kâfirler gürûhundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kemez¹⁴.» buyurmuştur.

(14) Sûrei Yûsuf : 87.

گفت موسی یارب این مرد سلیم
سخنم کردستش مگر دیو رجیم

«Mûsâ dedi ki: Yâ Rabbî! Bu saf adamı gâliba mel'ûn şeytan zebûn etmiş.»

گر بیاموزم زیانکارش بود
ور نیاموزم دلش بد میشود

«Eğer istediğini öğretirsem ona ziyanı dokunacak; öğretmezsem kalbi sû-i zanda bulunacaktır.»

گفت یاموسی بیاموزش که ما
رد نکردیم از کرم هرگز دعا

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Yâ Mûsâ, öğret! Çünkü biz, lütuf ve keremimizden, hiçbir duâyı aslâ reddetmeyiz.»

گفت یارب او پشیمانی خورد
دست خاید جامه هارا بردرد

«Mûsâ dedi ki: Yâ Rabbî, sonra pişman olur, nedâmetinden elini ısıtır, elbisesini yırtar.»

نیست قدرت هرکسی را سازوار
عجز بهتر مایه پرهیزکار

«İktidâr, herkesin harcı değildir. Acz, müttekî olan kimseye en iyi sermâyedir.»

وَقَرَّ اِزَّانُ وَوَفَّرَ اَمَدُ حَاوِدَانَ
كِه بِتَقْوَى مَالِدِ دَسْتِ اِرسَانِ

«Eli bir şeye erişmeyen kimse zühd ve takvâda kalır. Fakr, işte bu yüzden (ebedi fakr'a) sebep oldu.»

Kur'an'da :

وَلَوْ سَـَّطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ

Yâni : «Eğer Allah (bütün) kullarına (müsavât üzere) bol rızık verseydi yer (yüzün) de muhakkak ki taşkınlık ederler, azarlardı¹⁵» Kezâ :

كَذَآءَا لَإِنْسَانٍ لِّطَغَى ۖ أَن رَّأَاهُ اسْتَغْنَى ۖ

Yâni : «(Okumamaktan) Sakın! Çünkü insan kendisini (mal sebebiyle) ihtiyaçtan varestede görür de muhakkak azar¹⁶» buyurulmuştur.

Hazret-i Ali (Kerremallâhü Veche) ye isnâd edilen şöyle bir beyit vardır : «Rızık genişliği için uğraşma ki bulamamak bir nevi ismettir.»

10950

آن غم آمد آرزوهای فضول
که بدان خو کرده است آن صید غول

«Gam ve kederler, olmayacak arzulardan doğar. Onların sâhibi olan kimse Şeytan'ın avidir.»

Evet, bilfarz bir adam, barınacak bir odası, soğuktan koruyacak bir elbisesi, karnını doyuracak bir parça ekmeği bulunurken, bunlarla iktifâ etmeyip, bir apartmana, kürklü paltolara ve müreffeh bir hayata nail olmak hevesine düşerse, arzusu husûle gelmediği için, mükedder olur. Eğer elinde bulunanlara kanaat etmiş olsaydı o gam ve kedere düşmezdi.

(15) Sûrei Şûrâ : 79.

(16) Sûrei Alâk : 6-7.

آرزوی گل بود گل خوارم را
گل شکر نگوارد آن عیارم را

«Kil yemeye alışmış kimse kil arzu eder. O biçâre gülbeşekerde hoşlanmaz. Gülbeşeri hazmedemez.»

İşte barındıracak bir mesken, üşütmeyecek bir elbise, tok tutacak bir lokmaya sâhib olup da, refah kaydına düşenler; elinde gülbeşeker varken kil yemek isteyenlere benzer.

«HAK TEÂLÂ'DAN, MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'A : «DİLİĞİNDEN BİR KISMINI OLSUN ÖĞRET» DİYE VAHİY GELMESİ»

10952

گفت یزدان توبه بایست او
برکشا در اختیار آن دست او

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki : Yâ Mûsâ; sen, onun matlûbunu ver, irâde ve ihtiyâr elini aç.»

Bu munâsebetle Hazret-i Mevlânâ (ihtiyâr) ın ne demek olduğunu beyan ediyor :

10953

اختیار آمد عباد ترا نیک
ورنه میگردد بناخواه این فلک

«İhtiyâr — yâni; insanın, velevki cüz'î olsun, irâdesi bulunması — ibâdetin tuzu, yâni; lezzetidir. Yoksa felekler, irâdesiz olarak dönerler.»

Ehl-i sünnet ve ehl-i sünnetten olan mütesavvife; insanların mecbur değil, muhtar olduklarına kâildir. İnsanların mükellef bulundukları amelere karşı kudret ve kabiliyeti vardır. Fakat nefsi ve Şeytan ona musallâttır. Eğer onlardan Allah'a sığınır ve Allah'ın emrini, Şeytânın iğvâsına ve nefsin hevesine tercih ile ibâdetde bulunursa kazançlı olur. Aksi takdirde cezâlanır.

کردش اورا نہ اجر و نہ عذاب
کا اختیار آمد ہر وقت حساب

«Feleklerin dönüşüne ne sevab, ne de günah vardır. Çünkü irâdeleri yoktur. Hesab vaktinde müteber olan ihtiyar ve irâdedir.»

جہ عالم خود مسیح آمدند
نیست از تسبیح چیزی مزدمند

«Bütün âlem, hakikaten secde eder ve kendi diliyle Hakkı tesbih ve takdis eder. Fakat irâde ve ihtiyarı olmadığından, ücreti, ettiği tesbihten ibârettir.»

تیغ دردستش بدہ عجزش بکن
تا کہ غازی گردد اویاراهزن

«Yâ Mûsâ; o adamın eline bir kılıç ver, onu âcizlîlen kurtar, kudret sahibi yap da yâ gâzi, yâhud eşkiyâ olsun.»

Yâni; eline verilecek irâde kılıcını hayra sarfederse gâzi, şerre sarfederse haydud olacaktır.

زانکہ کر مناشد آدم ز اختیار
نیم زنبور عسل شد نیم مار

«Çünkü Âdemoğlu irâdesinden dolayı (Kerramnâ) sırrına erdi. Fakat insanların yarısı bal arısı, yarısı yılan oldu.»

مؤمنان کان عسل زنبور دار
کافران خودکان زهری همچومار

«Âdem evlâdının mü'minleri, bal arısı gibi bal mâdeni oldular; kâfirleri ise yılan gibi zehir menbaı...»

Çünkü mü'minlerde tevhid ve iman, kâfirlerde şirk ve küfür vardır ki biri bal, diğeri zehir gibidir.

زانکہ مؤمن خورد بگزیدہ نبات
تا کہ نحلی گشت ربیع او حیات

«Zirâ mü'min, nebâtın, — yâni; rızkın — seçilmiş ve helâlini yer de, mahsûlü hayat veren arı gibi olur.»

باز کافر خورد شربت از صدید
هم ز قوتش زهرشد دروی بدید

«Kâfir ise irin şerbetinden içtiği için, rızkından kendisinde zehir peyda olur.»

Sûre-i İbrâhim'deki şu âyetlere işârettir :

وَاسْتَغْفِرُوا وَخَابَ كُلُّ
بَجَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٧﴾ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ
صَدِيدٍ ﴿١٨﴾

Yâni : «(Peygamberler hep) fütûhat istediler. (Buna kavuştular. Hak-ka karşı alabildiğine) inâd eden her zorba ise (nihâyet) haaib (ve hâsir) oldu. Onun önünde (ilerisinde) de cehennem vardır. Ona (orada) irinli sudan içirilecektir¹⁷.»

Sadîd : Cehennem ehlinin yanarken vücutlarından akan su demektir. İşte dünyadaki kâfirlerin yedikleri ve içtikleri de bu sadîd gibidir ki hazm edilince zehir hükmüne girer, yâni; şirk ve küfür teşkil eder.

اهل الهام خدا عین الحیات
اهل تسویل هوا سم الممات

«Allah'ın ilhâmına mazhar olanlar hayatın ta kendisi kesilirler. Hevâ ve hevesin güzel gösterdiği şeylere uyanlar ise ölüm zehridir.»

درجهان این مدح و شاباش وزهی
زاختیارست و حفاظ آگاهی

«Dünyâda bu medh ve senâ, (âferin), (ne güzel) gibi takdir ve tahsîn, ihtiyardan ileri gelir. İyilik edenler, ihtiyarları ile iyilik ederler; uyanık hareketleriyle kendilerini korurlar da o yüzden övülür, takdir edilirler.»

Yâni; insan beğenilecek bir iş yapınca görenlerden takdir ve tahsine mâil olur. Aferin, güzel yapmışsın! denilir ve o fiil, ona isnâd olunur. Medh edenler, bu isnâd ile onda ihtiyâr bulunduğunu tasdik ederler. Medh olunana da: evet ben yaptım, gibi kendi ihtiyârını kabul eder. Eğer muhtâr olmayıp da mecbur bulunsaydı ne medhe lâayık görülürdü, ne de kendi o medhi kabul ederdi.

10963

حمله زندان چونکه در زندان بودند
متقی و زاهد و حق خوان شوند

«Külhaniler ve cinâyet ehli olanlar, zindana konulunca, orada müteâzeli, zâhid ve Hakkı zîrâ edici olurlar.»

10964

چونکه قدرت رفت فاسد شد عمل
هین که تا سرمایه نستاند اجل

«Fakat kudret zâil olunca, amel fâsîd olur. Aklını başına al ki ömür sermâyesini ecel almasın!»

İnsan ölünce ameli munkatır olur. Çünkü onu işlemeğe kudreti yoktur. Mâdem ki iktidâr olmayınca amel de olmuyor. O halde iyi veya kötü amellerde bulunanlarda kudret ve ihtiyar var demektir.

10965

قدرت سرمایه سودست هین
وقت قدرت را نگهدار و بین

«Senin kudretin, senin kazancına sermâyedir. Binâenaleyh, kudretli bulunduğun zamana dikkat ve sermâye ile ticâret et.»

آدمی برخاک کر منا سوار
در کف درکش زمام اختیار

«Âdem evlâdı (Kerramnâ) atma binicidir. İdrâki elinde de ihtiyar dizgini vardır.»

O dizginî hayır tarafına çekerse Allah o hayrı yaratır, şer tarafına çekerse o şerri de yaratır.

Nitekim Kur'ân'da:

مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا

Yâni: «Kim iyi amel (ve hareket) ederse (bu), kendi lehine, kim de kötülük ederse bu da kendi aleyhinedir¹⁸» buyurulmuş, bu ilâhî ihbâr ile insanda bir ihtiyar bulunduğuna işâret edilmiştir.

Bahse avdet olunuyor:

10967

باز موسی داد پند اورا بمهر
که مرادت زرد خواهد کرد چه

«Mûsâ Aleyhisselâm ona tekrar öğüt verdi ki: İsteddiğin şey, senin yüzünü sarartacaktır.»

Yâni; sana ziyânı dokunacaktır.

10968

ترك این سودا بگو از حق ترس
دیو دادست برای مکر درس

«Du sevdâyı terket ve Allah'tan kork. Şeytan, seni aldatmış o, sana ders vermiş, dedi.»

Mâide Sûresinde buyurulmuştur ki:

(18) Sûrei Fussilet: 46.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنَ شَيْءٍ إِن بُدَّ لَكُمْ تَسْوَعُهُ

Yâni : «Ey iman edenler, Allah'ın affettiği şeyleri — ki eğer size açıklanırsa fenanıza gidecektir — sormayın¹⁹.»

Bu âyetin nüzûlüne sebep olmak üzere İbn-i Abbâs (Radiyallâhü an-hümâ) dan rivâyet ediliyor ki : «Bazı münâfıklar, Hazret-i Peygambere münâsebetli sözlerde ve suallerde bulunuyorlardı. Meselâ biri : «Benim devem nerede?» O biri : «Benim babam kimdir?» dedi. Hac farz olup da Resûl-i Ekrem bunu tebliğ edince ashabdan (Sürâka bin Mâlik) : Her sene mi? diye sordu. Resûl-i Ekrem sükût etti. Sual üç defâ tekrar edilince : «Evet deseydim, her sene için farz olurdu. Siz de onu ifâ edemezsiniz» buyurdu. O, münâsebetle bu âyet nâzil oldu.»

«HAYVANAT DİLİNİ ÖĞRENMEK İSTEYEN O ADAMIN KÖPEK VE TAVUK DİLLERİNİ ÖĞRENMEYE KANAAT ETMESİ. MÛSÂ ALEYHİSSELÂM'IN DA BU TALEBİ KABUL ETMESİ»

10969

گفت باری نطق سک کو بر درست
نطق مرغ خانگی کاهل پرست

«Adam dedi ki : Bâri kapıda oturan köpeğin ve kanadlı bulunan tavuğun dillerini olsun öğret.»

10970

گفت موسی هین تودانی رورسید
نطق این هر دو شود بر تو بدید

«Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki : Haydi git, Allah'ın lutfu erişti. İkisinin dili sana beyan olunacaktır.»

(19) Sûrei Maide : 101.

10971

بامدادان از برای امتحان
ایستاد او منتظر برآستان

«Adam, sabahleyin tecrübe için, kapı eşiğinde durup bekledi.»

10972

خادمه سفره بیفشاند و فتاد
بارۀ نان بیات آثار زاد

«Hizmetçi kadın sofrayı silkince, bir parça bayat ekmek de düştü.»

10973

در ربود آترا خروس چون گرو
گفت سگ کردی برماظم رو

«O bir parça ekmeği horoz, rehin koymuş gibi hemencecik kaptı. Köpek ona dedi ki : Sen bize zulmettin.»

10974

دانه گندم توانی خورد و من
عاجزم در دانه خوردن در وطن

«Buğday dânesi de yiyebilirsin. Halbuki ben yiyemem ki... Yurdumda dâne yemekten âcizim.»

10975

گندم و جورا و باقی حبوب
میتوانی خورد و من نه ای طروب

«Ey neş'eli neş'eli öten horoz; sen buğday, arpa vesâire hubûbatı yiyebilirsin, ben yiyemem.»

10976

این لب نانی که قسم ماست آن
میربای این قدر را از سگان

«Şu bir dilim ekmek bizim kismetimiz iken, onu da sen kapıyorsun.»

10977

بس خروشش گفت تن زن غم مخور
که خدا بدهت عوض زینت دگر

«Horoz da ona dedi ki: Merak etme, Allah sana, buna karşılık başka şeyler verir.»

10978

اسب این خواجه سقط خواهد شدن
روز فردا سیر خوزکم کن حزن

«Bu ev sahibinin atı sakatlanacaktır. Yarın doyuncaya kadar ye ve mahzun olma.»

10979

هرسگازرا عید باشد مرک اسب
روزی وافر بود بی جهد و کسب

«Atın ölümü, köpeklere bayram olacak... Çalışıp çabalamadan bir hayli rızık dökülüp kalacak.»

10980

اسب را بفروخت چون بشنید مرد
پیش سک شد آن خروشش روی زرد

«Ev sahibi, bunu işitince atı sattı. Köpeğe karşı horoz yalancı çıktığı için yüzü sarardı, mahcub oldu.»

10981

روز دیگر همچنان نارا ربود
آن خروس و سگ بر لب می کشود

«Ertesi gün horoz yine ekmeği kaptı. Köpek de ona ağzını açıp dedi ki:»

10982

کای خروسی عشوده چند این دروغ
ظالمی و کاذبی و بی فروغ

«Ey aldatıcı horoz; bu ne kadar yalan. Hem zâlim, hem de soğuk bir yalancısın.»

10983

اسب کش گفتی سقط گردد کجاست
کو راختر گوی محرومی ز راست

«At sakat olacak demiştin, hani? Sen, doğru söylemekten mahrum kör bir müneccimsin.»

10984

گفت اورا آن خروسی باخبر
که سقط شد اسب او جای دگر

«İşten haberdâr olan horoz ona dedi ki; At sakatlandı ammâ başka yerde.»

10985

اسب را بفروخت و جست او از زیان
آن زیان انداخت او بر دیگران

«Atı sattı ve zarardan kurtuldu. O zararı başkalarına, atı satın almış olanlara çekti.»

لیک فردا استریش کردد سقط
رسکاترا باشد آن نعمت فقط

«Yarın katırı sakatlanacak, fakat o köpeklere nimet olacaktır.»

زود استررا فروشید آن حریص
یافت از غم و زیان آن دم محیص

«Bunu duyan efendi, çabucak katırı da sattı. Dertten de, ziyandan da kurtuldu.»

روز ثالث گفت سگ با آن خروس
ای امیر کاذبان باطل و کوس

«Üçüncü gün köpek horoza dedi ki: Ey beyliği davulla dümbeleklerle ilân edilen yalancılar beyi, hani nerde vaadin?»

گفت او بفروخت استررا شتاب
گفت فردایش غلام آید مصاب

«Horoza dedi ki: Katırı alalacele sattı. Lâkin yarın kölesi ölecek.»

چون غلام او بمرد ناهیا
رسک و خواهند ریزد اقربا

«Kölesi ölünce de akrabası, yoksullara, köpeklere ekmek dağıtacaklar.»

این شنید و آن غلامشرا فروخت
رست از حسران و رخرا بفروخت

«Adam, bunu işitince köleyi de sattı. Ve ziyandan kurtulup, neş'esinden yüzü parladı.»

شکرها میکردد شادیهها که من
رستم از سه واقعه اندرزمن

«Bu esnâda üç vâkıadan kurtuldum diye şükürler etti ve sevindi.»

تازیان مرغ و سگ آموختم
دیده سوءالقضارا دوختم

«Tavuk ve köpeğin lisanlarını öğrendiğimden beri, kötü takdirlerden kendimi kurtardım, demektedir.»

روز دیگر آن سگ محروم گفت
کای خروس ژاژخا کو طاق و جفت

«Ertesi gün o mahrum köpek dedi ki: Ey herze yiyen horoz; hani söylediklerin? Ne tek, ne çift çıktı.»

«ÜÇ VÂDİNDE YALANCI ÇIKTIĞINDAN DOLAYI KÖPEĞE KARŞI
HORUZUN MAHCUB OLMASI»

10995

چند چند آخر دروغ و مکر تو
خود نبرد جز دروغ ازو کرتو

«Senin yalanın ve hilen ne vakte kadar sürecektir? Senin kümesinden yalandan başka bir şey uçmaz.»

Hadis-i Şerifte: «Horoza sövmeyin, zira o sizi namaza uyandırır.» buyurulmuştur.

10996

گفت حاشا از من و از جنس من
که برگردیم از دروغی منتحن

«Horoza dedi ki: Hâşâ... Ne ben yalan söylerim, ne benim cinsimden olan öbür horozlar. Biz yalandan yunmuş ve arınmışız!»

10997

ماخروسان چون مؤذن راست گوی
هم رقیب آفتاب و وقت جوی

«Biz horozlar, müezzinler gibi doğru söyleriz. Güneşi tâkip eder, vakti bekleriz.»

10998

باسبان آفتابیم از درون
گر کنی بالای ما طشی نگون

«Üstümüze taş kapatsan bile, gene de onun altında Güneşin bekçisiyiz, yâni; orada bile vakti biliriz.»

10999

باسبان آفتابند اولیا
در بشر واقف ز اسرار خدا

«Evliyâullah da Güneşin bekçisidir. İnsanlar arasında Allah'ın esrârına onlar vâkıftır.»

11000

س ما را حق پی بانگ نماز
داد هدیه آدمی را در جهاز

«Allah, bizi namaz vaktini bildirmek üzere Âdem oğluna hediye etmiştir.»

Yâni; namaz vakitlerini bizim ötüşümüzle insanlara bildirdi.

Hazret-i Mevlânâ bir gazelinde der ki: «Horoza seher vaktinde: Ey gâfil insan, kalk, namaz kıl, derler. Sen ki sarhoş olduğun için bilmiyorsun. Bu ihtarı ayık ve uyanık olanlar anlarlar.»

11001

گر بناهنگام سهوی مان رود
درازان او مقتل مامیشود

«Eğer ezan vaktini bildirmekte bizden bir sehiv vâki olsa o sehiv, bizim kesilmemize sebep olur.»

Nitekim, «Vakitsiz öten horozun başını keserler» diye bir darbı meşel vardır. Nedense bizde de avâm-ı halk arasında böyle bir zan vardır. Akşama yakın öten horoz uğursuz sayılır.

11002

گفت ناهنگام حی علی الفلاح
خون ما را میکند خوار و مباح

«Vakitsiz, (Hayye alessalâh) dememiz, bizim kanımızı mubah kılar.»

آنکه معصوم آمد و پاک از غلط
آن خروسی وحی جان آمد فقط

«Mâsum olan yanılmıyansa ancak vahye mazhar olan can horozudur.»

Bu can horozundan murad; Cebrâil Aleyhisselâmdır. Çünkü o, melek olmak itibâriyle mâsumdur. Emin-i vahy olması dolayısıyla de hatâdan ve sehivden pâk ve pâkizedir. Binâenaleyh bir takım kendini bilmezlerin: «Nübüvvet Hazret-i Ali'ye gönderilmişti, fakat Cebrâil yanlışlıkla Muhammed'e götürdü.» demeleri hezeyandan başka bir şey değildir. Gelelim mevzua :

11004

آن غلامش مرد پیش مشتری
شد زیان مشتری آن يك سري

«O köle müşterinin yanında öldü ve tamamıyla müşterinin ziyanına sebeb oldu.»

Hattâ üstelik, teşhiz ve tekfinini de yaptı.

11005

او گریزانید مالش را و لبك
خون خود را ریخت اندر باب نيك

«O efendi malını kaçırdı, lâkin kendi kanına girdi, bunu iyi bil...»

11006

يك زیان دفع زیانها میشدی
جسم و مال ماست جاهارا فدی

«Bir ziyana uğramak, bir çok ziyanı defedecekti. Bizim bedenlerimiz ve mallarımız, canlarımıza fedâdır.»

Yânî; canımıza gelecek belâ, cismimize, malımıza gelir, deniliyor. Nitekim, evlerde bardak, fincan gibi şeyler kırılınca : «ziyanı yok, gelecek kazayı defeder.» derler ki doğru bir sözdür. Onun için insan bir musibete uğrayınca onun daha büyük bir felâketten emân olduğunu düşünmeli ve Kazaya rızâ göstermelidir. Hazret-i Mevlânâ bunu bir misâl ile izah ediyor :

پیش شاهان در سیاست گسترى
مى دهى تومال و سر را مى خرى

«Gazaba uğradın mı, Pâdişahlara malını verip başını kurtarırısın.»

11008

اعجبى چون گشته اندر قضا
میکر زانى ز داور مال را

«Bunu bildiğin halde, Kazâya karşı, niçin acemilik ediyorsun da, malını Allah'dan kaçırmaya çalışıyorsun.»

Sadaka vermek de malını verip başını kurtarmak kabilindendir. Sadaka hakkında bir çok âyet ve hadis-i şerif vârid olmuştur. Ezcümle :

مَثَلُ

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ

Yânî : «Mallarını Allah yolunda harcayanların hali, yedi başak bitiren, her başakta yüz tâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir²⁰.» Âyet-i Kerimesi; «Sadaka, belâyı defeder ve ömrü artırır.» Kezâ : «Sadaka, musibette yetmiş kapıyı örter.» hadisleri bu meyandadır.

Allah ve Resûlü âlem, bu (yetmiş) kelimesi çokluktan kinâyedir, tam ve muayyen bir aded değildir. Nitekim Türkçemizde de yetmiş defâ, yedi yüz kere gibi sayılar söylenir de onlarla çokluk mânâsı kasdedilir.

Muallim Nâci merhûmun :

«Yedi yüz kere yanılmak ne demek bir cüz'de
Böyle olmaz a benim hâfızım ezber dediğin.»

beytinde olduğu gibi. Binâenaleyh, sadaka vermek, yalnız yetmiş değil, daha bir çok belâ kapısını kapar demek olsa gerektir. Kezâ : «Sadaka vermek, Allah'ın gazabını teskin eder». «Sadaka, kötü ölümü, (imânsız gitmeyi) önler.» Hadisleri de gene aynı mevzuda varid olan buyruklardır.

11009

لیک فردا خواهد آن مردن یقین
گاو خواهد کشت وارث درخین

«Lâkin şimdi de yarınki gün ev sahibi ölecek; vârisi, feryad ve figan ederek, öküzü kesecektir.»

11010

صاحب خانه بخواد مرد و رفت
روز فردا نک رسیده لوت زفت

«Böylece, ev sâhibi ölüp gidecek ve sana bol bir rızık gelecek.»

11011

پاره‌های نان و لالنه طعام
درمیان کوی باید خاص و عام

«Mahallede halk da, ileri gelenler de kurban etleri ve yemeklerden yiyecekler.»

11012

گاو قربانی و نانه‌ای تنک
برسکان و سائلان ریزد سبک

«Sığır kurbanını ve yufka ekmeğini, vârisi, köpeklere ve dilencilere dökecektir.»

11013

مرك اسب و استر و مرك غلام
بدقضا گردان این مغرور خام

«Atın, katırın ve kölenin ölümleri, bu aldanmış ve ham adamın siper-i kazâsı idi.»

11014

از زیان مال و درد آن گریخت
مال افزون کرد خون خویش ریخت

«Malın ziyânından ve zarara uğramak derdinden kaçtı. Malı çoğalttı, fakat kendi kanını döktü.»

Mevlânâ bahis dolayısıyla buyuruyor ki :

11015

این ریاضتهای درویشان پیراست
کان بلای تن بقای جانهاست

«Dervişlerin riyâzetleri niçindir? Zira tenin eziyet görmesi, ruhların bekâsına sebebedir.»

11016

تا بقای خود نیابد سالکی
چون کند تن را سفیم و هالکی

«Bir sâlik, riyâzette bekâ-yı rûh bulmasa, fazla oruç tutmak, ziyâde ve yorucu ibâdetlerde bulunmak sûretiyle cesedini nasıl hasta ve helâk eder?»

11017

دست کی جنبد بایشان و عمل
تا نبند داده را جانش بدل

«Ruhu, verdiği karşılık görmese, yâhut görmüş gibi verileceğini bilmede, bir kimse elini açar da cömertlik eder ve ibâdetde bulunur mu?»

Demek ki herkes, dünyevî olsun, uhrevî olsun bir karşılık, bir mü-kâfat umarak bir şey verir.

آنکه بدهد نی امید و سودها
آن خدايست آن خدايست آن خدا

«Bir şey ümid etmeyerek ve fâide gözetmeyerek veren ancak Allah'dır, Allah'dır, Allah'dır.»

یاولی حق که خوی حق گرفت
نور گشت و تابش مطابق گرفت

«Yâhut, ivazsız, garazsız veren, Hakkın velisidir ki, İlâhî ahlâkla ahlâklanmış ve serâpâ nûr kesilmiştir.»

کو غنی است و جز او جمله فقیر
کی فقیری بی عوض گوید که گیر

«O Hakkın velisi ganîdir, ondan mâadâsı fakirdir. Bir fakir, bir şey için karşılıksız al diyebilir ve mal verebilir mi?»

تا نبیند کودکی که سیب هست
او پیاز کننده را ندهد ز دست

«Bir çocuk, elmayı görmedikçe elindeki kokmuş soğanı vermez.»

این همه بازار بهر این غرض
بردکانها شسته بر بوی عوض

«Bütün bu alışverişlerde maksat var. Dükkânlarda oturanlar, bir şey elde etmek ümidiyle oturmaktadırlar.»

صد متاع خوب عرضه میکنند
و اندرون دل عوضها می کنند

«Yüzlerce güzel metâi müşteriye gösterirler, kalblerinin içinden ise, onlara mukâbil alacakları parayı ve edecekleri kârı geçirirler.»

یک سلامی نشنوی ای مرد دین
که نگردد آخرت آن آستین

«Ey dindar kimse; dindaşından bir selâm işitmezsın ki o selâm gelip senin yakından tutmasın.»

Yâni; biri sana selâm verirse, şununla ahabab olayım ve ondan şu sûretle fayda bulayım diye verir.

بی طمع نشنیده‌ام از خاص و عام
من سلامی ای برادر والسلام

«Birâder; ben, havâsdan olsun, avâmdan olsun tamâhsız bir selâm işitmedim vesselâm.»

جز سلام حق هین آترا بجو
خاه خانه جابجا و کو بگو

«Yalnız, Tanrı selâmında bir tamah yoktur. Onu mahalle mahalle, ev ev, ara; gaflet etme!»

از دهان آدمی خوش مشام
هم پیام حق شنیدم هم سلام

«Ben, mânevî koku almış olan kimsenin ağzından hem Hakkın haberi, duyduğum, hem Hakkın selâmını.»

وین سلام باقیان ربوی آن
من می نوشم بدل خوشترز جان

«Bu Tanrı erlerinin selâmını da canla, gönülle kabul eder; Allah'ın selâmını onların selâmından duyarım.»

زان سلام او سلام حق شدست
کاتش اندر دودمان خود زدست

«O velî, kendi varlığını Tevhid ateşi ile yakıp yok eylediği için selâmı artık Hakkın selâmı olmuştur.»

مردم است از خور شده زنده برب
زان بود اسرار حقش در دولب

«Kendi varlığından ölmüş ve Rabbi ile dirilmiştir. Onun için Hakkın esrârı onun iki dudağı arasındadır.»

مردن تن در ریاضت زند کیست
رنج این تن روح را بانیست

«Cesedin riyâzetle ölmesi, mânevî dîrilihtir. Bu cesedin zahmet çekmesi, rûha ebedilik verir.»

Münâsebet dolayısıyla burada biraz da (Selâm) dan bahsedelim. Tanışan insanlar karşılaşınca yekdiğerine âşinâlık ederler ve âşinâlık gösterecek bir söz söylerler. Her kavmin kendine göre âşinâlığı vardır. Arablar, İslâmdan evvel karşılaşınca «Allah ömürler versin» derlerdi. Şâyet bir hükümdâr huzûruna çıkarlarsa «Sabah-ı şerifler hayr olsun» diye hürmet gösterirlerdi. Ömür temennisi vâkıâ bir düâ idi. Fakat ömrün felâketle geçmesi de mümkün olduğundan, (Selâm) kelimesindeki selâmet mânâsını hâvî değildi. Onun için Cenâb-ı Hak müslümanlara âşinâlık mevkiinde selâm vermelerini öğretti. Nisâ sûresindeki :

وَإِذْ أَخْبِئْتُمْ بِحِجَّةٍ فَخَرَّبَهَا فَأَسْرَمَهَا أَزْوَاجُهَا

Yâni : «Bir selâm ile selâmlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile selâm alın veya onu aynıyle karşılayın²¹» buyurdu. Onun için (Selâmün Aleyküm) yâni : «Selâmette olasınız» demek müslümanlıkta selâm vermek, (Aleyküm'üs-selâm) demek misliyle, (Aleyküm'üs-selâm ve rahmetullâhi ve berakâtühü) demek de daha güzeliyle karşılık vermektir. Birine selâm vermek sünnet, verilen selâmı almak da farzdır. Bir kimse Resûl-i Ekrem'e : (Esselâmü Aleyke) demiş. Hazret-i Peygamber de : (Ve Aleykes-selâm ve Rahmetühü) buyurmuş. Bir başkası : (Esselâmü Aleyke ve rahmetüh) demiş, Zât-ı Risâlet Efendimiz : (Ve Aleykesselâm verahmetullâhi ve berakâtühü) demiş. Diğer biri : (Esselâmü Aleyke ve Rahmetullâhi ve Berakâtühü) demiş. Resûlullah Hazretleri (Ve Aleyke) mukâbelesinde bulunmuş. Selâm veren : «Yâ Resûlallah, eksik söyledin. Verilen selâmı daha güzeliyle karşılayın emri nerede kaldı?» deyince, Hazret-i Peygamber : «Sen hepsini söyledin bana bir şey bırakmadın, ben de âşinâlığının hepsiyle mukâbele ettim» cevâbını vermiş.

Selâm vermek; hem muhâtabın selâmette olmasını istemek, hem de selâmette olduğunu, yâni; kendisinden ona bir zarar gelmeyeceğini haber vermek demektir. Öyle yâ, kırdâ, bayırda tesâdüf edilen güçlü, kuvvetli bir adamdan korkulabilir. Fakat o adam, yaklaşıp da (Selâmün Aleyküm) deyince o korku zâil olur. Bir emniyet husûle gelir.

Hazret-i Peygamber (Sallâllâhü Aleyhi Vesellem) Efendimiz, sahâbeden bir kaç kişiyi (İzam) cihetine göndermişti. Bunlardan (Muhallim Bin Cüsâme), (Âmir Bin El-Ahbat) nâmında birine rastladı. Âmir, İslâm âşinâlığıyla selâm verdi. Fakat vaktiyle aralarında bir münâkaşa bulunduğu cihetle Muhallim, onun selâmına ehemmiyet vermedi, attığı okla vurup öldürdü. Resûlullah Hazretleri bunu haber alınca : «Sana selâm veren bir müslümanı niçin öldürdün?» diye Muhallimi tekdir etti ve O'nun istiğfâr talebine karşı : «Allah seni afvetmesin» buyurdu. Bunun üzerine Muhallim ağladı ve hastalayıp bir hafta sonra öldü. Gömüldüğü günün ertesi günü cesedi toprağın üstünde bulundu. Ve bu hâl üç kerre tekrar etti. Sonra kabrinin üstüne ağır taşlar koydular. Aleyhissalât Efendimiz : «Yer, ondan daha kötülerini kabul etmiştir. Fakat bununla Cenâb-ı Hak size ibret gösteriyor» buyurdu. Yine Sûre-i Nisâ'daki :

(21) Sûrei Nisa : 86.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا

Yâni: «Size (müslümanca) selâm verene, dünya hayatının (geçici) menfaatini arayarak: sen mü'min değilsin, demeyin²²» âyeti de bu mü-nâsebetle nâzil oldu.

11032

گوش بنهاد بد آن مرد خبیث
می‌شنود او از خروشن آن حدیث

«O habis herif kulak kabartmıştı. Horozundan öleceğine dâir sözü işitti.»

«O ŞAHSIN KENDİ ÖLÜM HABERİNİ HOROZUNDAN İŞİTİNCE
HAZRET-İ MÛSÂ ALEYHİSSELÂMA KOŞMASI»

11033

چون شنید اینها دوان و تیز و تفت
برد موسی کلیم الله رفت

«Herif bunu işitince sür'atle ve koşarak Mûsâ Kelîmullâh'ın kapısına gitti.»

11034

روی می‌مالید درخاک او زیم
که مرا فریاد رس زین ای کلیم

«Ey Kelîmullah; feryâdîma yetiş, diye korkusundan yüzünü yerlere sürdü.»

(22) Sûrei Nisa : 94.

11035

گفت رو بفروش خود را و بره
چونکه استا گشته برچه ز چه

«Hazret-i Mûsa buyurdu ki: Atı, katırı ve köleyi sattığın gibi, git kendini de sat ve kurtul. Mâdem ki bu işte usta oldun, bu sefer de gene öyle yap ve musibetten kurtul.»

11036

بر مسلمانان زیان انداز تو
کبسه و همیانهارا کن دوتو

«Haydi, sen gene müslümanları zarara sok da keseni ve dağarcığımı iki kat doldur.»

11037

من درون خشت دیدم این قضا
که در آینه عیان شد مرترا

«Sana aynada zâhir olan bu kazâyı ben evvelce kerpiçde görmüşüm.»

Yâni; vukua gelmeden müşâhade etmişim, demek istiyor.

11038

عاقل اول بیند آخر را بدل
اندر آخر بیند از دانش مقل

«Âkıl olan, bir şeyin sonunu evvelden görür. İlmi eksik olan ise, ancak, sonunda ve zuhurunda müşâhade eder.»

11039

باز زاری کرد کای نیکو خصال
مرضا بر سر من بررو مال

«Adam tekrar feryâd edip dedi ki: ey iyi ahlâklı, lûtfet; yaptıklarımı başıma kakma ve yüzüme vurma.»

از من آن آمد که بودم ناسزا
ناسزا را توده حسن الجزا

«Ben iyiliğe lâıyk bir adam değilim, ancak öyle hareket edebilirdim. Sen benim liyakâtsizliğime iyi bir mukâbeledede bulun, lûtfet.»

Lisânımızda bir mesel vardır. «İyiliğe iyilik, her kişi kârıdır; kemliğe iyilik er kişi kârıdır» denilir. Evet, mürüvvet, kötülüğe karşı iyilikte bulunmaktır.»

گفت تبری جست از شست ای پسر
نیست سنت کآید آن واپس سپر

«Hazret-i Mûsâ dedi ki : Oğul; ok yaydan fırladı. Okun yaya dönmesi âdet değildir.»

Yânî; Kazâ-yı İlâhiyye böyledir. Allah'ın verdiği hüküm geri dönmez.

لیک درخواستم ز نیکو داوری
تاک ایمان آن زمان باخود بری

«Lâkin, Cenâb-ı Hakkın lutf ve adâletinden temennî ederim ki, ruhunun kabzı esnâsında îmanlı gidesin.»

چونکه ایمان برده باشی زنده
چونکه با ایمان روی پاینده

«Îmânını yoldaş edindin mi mânen diri demeksin. Îmân ile gidince de bâkîsin.»

هم آندم حال برخواجه بگشت
تادلش شورید و آوردند طشت

«O esnâda adamın hâli değışti, mîdesi bulanmaya başladı. İstifrâğ edecek diye tas getirdiler.»

شورش مراکست فی هیضه طعام
قیچه سودت دارد ای بدبخت و خام

«Ey bedbaht ve ham kimse; bu, ölüm bulantısıdır, yemek hazımsızlığından değildir. Kayetmenin sana ne faydası olacaktır.»

چارکس بردند تا سوی وثاق
ساق می مالید او بر پشت ساق

«Dört kişi onu meskenine götürdüler. O ise baldırının arkasını oğuyordu.»

Hazret-i Mevlânâ dolayısıyla nasihat veriyor :

بند موسی نشنوی شوخی کنی
خویشتن بر تیغ را پولادی زنی

«Zamânın Mûsâ'sının nasihatını dinlemez, küstahlık edersin, böyle yapmakla da kendini çelikten keskin bir kılıca vurmuş olursun.»

شرم ناید تیغ را از جان تو
آن تست این ای برادر آن تو

«Kılıç, senin cânını alıverir, kesmekten hayâ etmez. Birâder, bu hâlin senin lâıykındır.»

11049

موسی آمد در مناجات آن سحر
کای خدا ایمان از و مستان مبر

«O sabah Hazret-i Mûsâ münâcaât ederek dedi ki: İlâhî onun îmânını alma!»

11050

بادشاهی کن برو بخشا که او
سہو کرد و خبره روی و غلو

«Yâ Rabbî, ona karşı büyüklüğünü göster ve günâhını afveyle. O yanıldı, budalalık etti ve tecâvüzde bulundu.»

11051

گفتمش این علم نی در خوردتست
دفع پندارید گفتم را و سست

«Ona, bu ilim senin haddin değildir dedim. Sözümü anlamadı, başından savuyorum sandı.»

11052

دست را بر اژدها آن کسی زند
که عصارا دستش اژدها کند

«Asâyı, ejderhâ yapabilen kimse elini ejderhâya sürebilir.»

11053

سرغیب آن را سزد آموختن
که ز گفتن لب تواند دوختن

«Gayb sırrını öğrenmek, söylemekten dudağını dikmeye (yâni; süku' etmeye) muktedir olabilene yaraşır.»

11054

در خور دریانشد جز مرغ آب
فهم کن والله اعلم بالصواب

«Deryâya lâıyk olan su kuşudur. Bu nükteyi anla. Allah doğruyu daha iyi bilendir.»

Hakikat sırları, bir denizdir ki orada kulaç atacak olan, o deryânın kuşları bulunan evliyâ ve enbiyâ hazretleridir. Yoksa kara mahlûkâtı, yâni; avam takımı orada boy ölçemez. O, denize mensûb olmadığı halde içine girmek isteyen, hayvânât lisânına tâlib olan gibi, helâk olur.

11055

او بدویارفت مرغابی نبود
کشت غرقه دست گیرش ای ودود

«O adam, su kuşu olmadığı halde denize girdi ve gark oldu. Ey kullarımı seven Rabbim, onun destgîri ol.»

«HAK TEÂLÂ'NIN MÛSÂ ALEYHİSSELÂMIN DÜÂSINI
KABUL ETMESİ»

11056

گفت بخشیدم بد و ایمان نم
گرتو خواهی این زمان زندش کنم

«Cenâb-ı Hak buyurdu ki: Ona îmânını bağışladım; evet yâ Mûsâ, istersen şimdi onu diriltirim.»

11057

گفت موسی این جهان مردنست
آن جهان انگیز کائنجا روشنست

«Mûsâ dedi ki: Yarabbi, bu, ölüm dünyasıdır. Sen onu aydınlık ve bâkî olan, âhiret âleminde dirilt!»

11058

این فناجا چون جهان بود نیست
باز گشت عاریت پس سود نیست

«Fânî olan bu âlem, hakîki varlık dünyâsı değildir. Binâenaleyh, onun muvakkaten hayata gelmesinde fayda yoktur.»

11059

رحمی افشان برایشان هم کنون
در نهانخانهٔ لدینا محضرون

«Îlâhî, sen şimdi onlara, gözlerden gizli olan, (Ledeynâ muhdarûn) yurdunda rahmet saç, dedi.»

Bu boyut,

Yâsîn sûresindeki şu âyetlere işârettir :

أَلَمْ يَرَوْا كَمَا فَتَنَّا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ
إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ۝ وَإِنْ كُلٌّ لَّاجْمِعٍ لَدُنَّا مُحْضَرُونَ

Yâni : «Kendilerinden evvel nice nesilleri helâk ettiğimizi, bunların bir daha onlara dönmez (ümme) ler olduklarını (müşrikler) gör (ür , bi bil) mediler mi? (Onların) hepsi de, muhakkak, toptan bizim karşımıza ihzâren getirilmişlerdir (getirileceklerdir)²³.»

Hazret-i Mevlânâ kıssanın naklinden sonra hisse beyânına şurû de rek diyor ki :

11060

تا بدانی که زیان جسم و مال
سود جان باشد رهاند از وبال

«Bilmiş olasın ki cismin ve malın ziyânı, ruh için fayda olur, onu vebalden kurtarır.»

(23) Sûrei Yasin : 31-32.

İbn-i Mes'ûd (Radiyallâhü anh) dan rivâyet edilen bir Hadîs-i Şerifte buyurulmuştur ki : «Hiç bir müslümana eziyet isâbet etmez, yâhud bir diken batmaz, yâhud daha yukarısı bir belâ gelmez; ancak o belâ, ağacın yapraklarını döktüğü gibi, o kimsenin günahlarını döker.»

11061

پس ریاضت را بجان شو مشتری
چون سپردی تن بخدمت جان بری

«O halde riyâzât'a canla, başla müşteri ol. Çünkü bedenini hizmete vakfedersen, canını kurtarmış olursun.»

11062

در ریاضت آیدت بی اختیار
سربنه شکرانده ای کامیار

«Eğer riyazat sana, ihtiyarın dışında gelirse ey murâda eren kimse, secdeye kapan ve şükrâne olarak sadaka ver.»

Malum ya oruç tutmak, az yemek, aç durmak gibi hareketler, riyâzat cümlesindendir. Bunlar ihtiyârî olanlarıdır. Bir de ihtiyârî dışı olan vardır. Meselâ, insan hastalanır, iştihâsı kesilir, yemek yiyemez olur. Mevlânâ diyor ki : Böyle bir hâle uğrayınca secde-i şükrâne kapan ve sadaka ver ki, rûhunu kurtaracak olan hal, sana kendiliğinden gelmiştir.

11063

داد حق آن ریاضت شکر کن
تو نکردی او کشیدت ز امر کن

«O hastalık riyâzetini sana Cenâb-ı Hak verdi. Onu sen ihtiyâr etmedin. Allah seni (Kün) emriyle ona çekti. Binâenaleyh şükret.»

«ÇOCUĞU YAŞAMAYAN BİR KADININ CENÂB-I HAKKA TAZARRÜ ETMESİ VE: BU, SENİN RİYÂZÂTINA KARŞILIKTIR, SENİN İÇİN, MÜCÂHİTLERİN CİHÂDINA MUKÂBİLDİR, DİYE CEVAB GELMESİ»

Tirmizî, Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den şöyle bir hadis rivâyet ediyor: «Ne-biyy-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem buyurdu ki: Bir kulun çocuğu ölünce Allah Teâlâ kabz-ı ervâha me'mûr olan meleklerle buyurur ki: Ey meleklerim; kulumun çocuğunun ruhunu kabzettiniz mi? Melekler; evet derler. Cenâb-ı Hak: Onun kalbî yemişini, hayatının semeresini aldınız mı? Melekler: evet yâ Rabbenâ derler. Allah Teâlâ: kulum ne dedi? diye sorar. Melekler: Sana hamdetti ve istircâ eyledi derler. Allah Teâlâ: Ey meleklerim; kulum için Cennette bir ev yapın ve ona Beyt'ül-hamd adını verin buyurur.»

İstircâ: «Biz, Allah'ın kullarıyız ve emrine itâatkârız. Biz, O'nun nezdine avdet edeceğiz» demektir.

Sûre-i Bakara'da:

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

Yâni: «Ki onlar kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz (Dünyâda) Allah'ın (teslim olmuş) kullarıyız ve biz (Âhirette de) ancak ona dönlücüleriz, diyenlerdir. Onlar (o teslimiyet ve istircâ gösterenler yok mu?) Rablerinden mağfiretler ve rahmet hep onların üzerindedir ve onlar doğru yola erdirenlerin tâ kendileridir²⁴» buyrulmuştur.

Tâbiîn'in büyüklerinden Saîd bin Cübeyr (rahimehüllâh) demiştir ki: «İstircâ kelimesi; ancak bu ümmete verilmiştir. Öyle olmasaydı Yâkûb Aleyhisselâm, Yûsûf Aleyhisselâmın gaybûbeti üzerine:

يَا أَيُّهَا يُونُسُ

Yâni: «Ey Yûsûf'ün üstünde (titreyen) tasam, (gel, şimdi tam senin gelmen zamandır)²⁵» demezdi.

(24) Sûrei Bakara: 156-157.

(25) Sûrei Yûsûf: 84.

قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Yâni: «Biz (Dünyâda) Allah'ın (teslim olmuş) kullarıyız ve biz (Âhirette de) ancak ona dönücüleriz²⁶» âyetini okurdu.

11064

آن زنی هرسال زاییدی پسر

بیش از شش ماه نبودی عمرور

«Bir kadın vardı, her yıl bir çocuk doğururdu. Lâkin çocuk altı aydan fazla yaşamazdı.»

11065

یاسه ماه باچار مه گشتی تبار

تا که کرد آن زن که افغان ای اله

«Yâ üç ay veya dört aylık iken ölür giderdi. Nihâyet o kadın fer-yâd ü figân edip dedi ki: Yarabbî,»

11066

نه مهم بارست سه ماهم فرح

نمتم زوتر رو از قوس قزح

«Dokuz ay yük taşıyorum, üç ay seviniyorum. Bana verdiğin nimet, eleğimsağma'dan da tez geçip gidiyor!»

Eleğimsağma: Yağmurdan sonra güneş çıkınca ufkun üstünde görülen renkli yarım dâireye verilen isimdir.

Kadın diyordu ki: Eleğimsağma nasıl çabuk kayboluyorsa, çocuklarım da öylece ölüp gidiyorlar.

(26) Sûrei Bakara: 156.

پیش مردان خدا کردی نذر
زین شکایت آن زن از درد نذر

«Tanrı erlerinin huzurunda ağlayıp yalvarmakta, çocuklarının ölü-
münden şikâyet eylemekteydi.»

Onlardan himmet, yâni; gönül yardımı isterdi.

بیست فرزند ایچنین در گور رفت
آتش در جان آن افتاد تفت

«Böylece yirmi çocuk mezâra gitti. O kadının ciğerine bir yaman
ateştir düştü.»

تاشی بنمود اورا جنتی
باغی سبزی خوشی بی جنتی

«Nihâyet, bir gece rüyâsında ona yemyeşil, güzel, kusursuz, ebediyet
yurdunu, Cenneti gösterdiler.»

باغ گفتم نعمت بی کیفرا
کاصل نعمتهاست و مجمع باغها

«Keyfiyete sığmıyan nimete Cennet dedim, bağ bahçe dedim. Çünkü
orası nimetlerin de aslıdır; bağ ve bahçelerin de toplandığı yerdir.»

Cüneyd-i Bağdâdî (Kuddise sirruhû) demiştir ki : «Allah'ın bir Cen-
neti vardır. Onu velileri için hazırlamıştır. Orada hûriler, köşkler, bal,
süt gibi şeyler yoktur. Belki orada Vech-i İlâhiye nazar olunur.»

Bir Hadis-i Kutsî'de de sâlih kullar için hazırlanan cennet nimetleri,
«Gözler görmedik, kulaklar işitmedik ve kimsenin hatırına gelmedik»
diye târif olunmuştur. Hazret-i Mevlânâ'nın «Nîmet-i bî-keyf», yâni:
(nasıllık kaydından âzâde) buyurması bu münâsebetledir.

ورنه این عین رأی چه جلی باغ
گفت نور غیب را یزدان چراغ

«Yoksa göz görmedik nimetler için bağ demek doğru değildir. Cenâb-ı
Hak da, gayb nuruna çerâğ tâbir etmiştir.»

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا يَنْبُتُ

âyet-i kerimesine işârettir ki : «Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun
nurunun misali sanki içinde bir çerâğ bulunan bir hücredir²⁷.» meâlin-
dedir.

مثل نبود آن مثال آن بود
تأرد بوی آنکه او حیران بود

«Cennete bağ, gayb nuruna çerâğ denilmesi misl değil, ancak, misâl-
dir. Ve bu misâl, anlamaktan aciz olan ondan bir koku alsın diye geti-
rilir.»

Misl : Bir şeyin tıbkısı, misâl ise; ancak bir cihetten benzeri demektir.
Binâenaleyh bağ, Cennetin, çerâğ gayb nurunun tıbkısı değil, bir cihet-
ten benzeridir.

حاصل آن زن دید آرا مست شد
زان تجلی آن ضعیف از دست شد

«Hulâsa : O kadın, Cenneti görünce mest oldu ve bu, tecelli dolayı-
siyle kendinden geçti.»

دید در قصری بنشته نا خویش
آن خود دانستش آن محبوب کیش

«Bir köşkün üstünde adının yazılmış olduğunu gördü. O din ve mez-
hebi güzel kadın, orasının kendisine âid olduğunu anladı.»

بعد ازان گفتند کین نعمت وراست
کو بجا نیازی بجز صادق نخاست

«Sonra ona dediler ki: Bu nimet, fedâkârlıkta sâdık olan kimse-
nindir.»

چون تو کاهل بودی اندر التجا
آن مصیبتها عوض دادت خدا

«Sen Cenâb-ı Hak'ka ilticâ hususunda tenbeldin. Allah o musibetleri
sana karşılık olarak verdi.»

گفت یارب تا صد سال و فزون
اینچنین ده بریز از من تو خون

«Kadın dedi ki: Yâ rabbi, yüz yıl ve hattâ daha fazla bir müddet
bana böyle musibetler ver ve kanımı dök.»

Yâni; yüzlerce sene doğurayım, kanım dökülsün ve çocuklarım ölsün.

گفت از من گم شد از تو گم نشد
بی دو چشم غیب کسی مردم نشد

«Kadın dedi ki: İlâhi; çocuklarım benden kayboldu, fakat senden
kaybolmadı. Gaybı gören iki gözü bulunmayan kimse hakiki insan de-
ğildir.»

Kur'ân'da :

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ

Yâni : «Sizin nezdinizdeki tükenir, Allah'ın indindeki ise bâkîdir²⁸»
buyuruluyor. Kezâ :

(28) Sûrei Nahl : 96.

وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ
مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢٩﴾

Yâni : «İman edip de zürriyyetleri de îman ile kendilerine tâbi olan-
lar (yok mu?) biz onların nesillerini de kendilerine kattık. Kendilerinin
amelinden birşey de eksiltmedik. Herkes kazancı mukabilinde bir rehin-
dir²⁹» buyuruluyor.

İşte o kadın da gömdüğü çocuklarını kaybolup gitmiş sanırken Cen-
nette onları görmüş ve ind-i İlâhîde bir şeyin kaybolmadığını anlamıştı.

Hazret-i Mevlânâ, ufak tefek musibetlerin daha büyükleri için bir
nevi siper olduğunu beyân için diyor ki :

تو نکردی قصد اربینی دويد
خون افزون تازتب جانت رهيد

«Meselâ; sen kan aldırmadığın halde, burnun kanar da fazla kan gi-
derse hayatın sıtma harâretinden kurtulur.»

مغز هر میوه هست از پوستش
پوست دان تن را و مغز آن دوستش

«Her meyvenin içi kabuğundan iyidir. Onun gibi, bedeni kabuk, o
Dost'u, sevgiliyi iç gibi bil.»

Meyvenin içini yemek için kabuğunu soymak lâzım geldiği gibi, rûhu
yükseltmek için, bedenî arzulardan soyunmak, oruç tutmak, hiç olmazsa
yemeği azaltmak lâzımdır. Şeyh Sâdî, bir kıtasında : «Mideni yemekten
boş bulundur ki dâhilinde mârifet nuru göresin. Sen burnuna kadar ye-
mekle dolu iken o mârifet nuru gelip de nerene sığar?» der.

(29) Sûrei Tur : 21.

مغز نفزی دارد آخر آدمی
یکدمی آنرا طلب گر آدمی

«İnsanda latif bir iç, bir cevher vardır ki o da Hakkın nefhetmiş olduğu ruhtur. Eğer hakikaten insan isen veya insan olmak istiyorsan o cevheri ara ve bulmaya çalış.»

«HAMZA RADİYALLAHÜ ANH'İN ZIRHSIZ HARBE GİRMESİ.»

11082

اندر آخر حمزه چون درصف زد
نی زره سرمست درغزو آمدی

«Hazret-i Hamza, ömrünün sonlarında, düşman saflarına hücum etmek için zirhsiz ve kendinden geçmiş bir halde gazâyâ gelirdi.»

11083

سینه باز و تن برهنه پیش پیش
درفگندی درصف شمشیر خویش

«Göğsü açık, vücûdu çıplak olduğu halde ileri gider, kendini kılıçlara atardı.»

11084

خلق پرسیدند کای عم رسول
ای هنر برصف شکن شاه فحول

«Halk : Ey Resûlullâhın amcası, ey saflar yaran arslan, ey erler padişahı,»

11085

نی تو لاتلقوا بایدیکم الی
تهلکه خواندی ز پیغام خدا

«Sen Allah'ın buyruğunda : (ولا تعلقوا بایدیکم الی التهلکه) (kendinizi tehlikeye atmayınız) emrini okumadın mı?»

بس چرا تو خویش را درتهلهکه
می در اندازی چنین درمهرکه

«O halde neden harb meydânında kendini böyle tehlikeye atıyorsun? diye sordular.»

Ve dediler ki :

11087

چون جوان بودی و زفت و سخت زه
تو نمی رفتی سوی صف بی زره

«Sen genç, kuvvetli ve metânetli iken düşman safına zirhsiz gitmezdin.»

11088

چون شدی پیر و ضعیف و منحنی
پرده های لالایی میزنی

«İhtiyarlayıp zayıflayınca ve belin bükülünce tedbirsiz olarak dolaşıyorsun.»

11089

لالایی وار یاتیغ و سنان
می نمایی دار و گیر و امتحان

«Kılıca ve mızrağa karşı kayıtsızca harb ediyorsun.»

11090

تیغ حرمت می ندارد پیر را
کی بود تمیز تیغ و تبر را

«Kılıç, ihtiyara hürmet etmez. Kılıç ve okda insanı ayırt etmek hasası yoktur.»

زین نسق غمخوارگان بی خبر
بند می دادند اورا از غیر

«Bihaber dostlar bu sûretle, gayret ve muhabbetlerinden, ona nasihat veriyorlardı.»

«HAMZA RADİYALLAHÜ ANHİN, NİÇİN ZIRHSIZ HARBETTİĞİNE
DÂİR HALKA CEVÂBİ»

11092

گفت حمزه چونکه من بودم جوان
مړك می دیدم وداع این جهان

«Hamza cevâben dedi ki: Ben genç iken, ölümü, cihâna vedâ etme olarak görürdüm.»

11093

سوی مردن کسی برغبنت کی رود
پیش از درها برهنه کی شود

«Ölüme doğru kim istiyerek gider? Ejderhâ karşısında kim çıblak durur?»

11094

لیك از نور محمد من كنون
نیستم این شهر فانی را زبون

«Lâkin, Muhammed'in nûru sâyesinde ben, şimdi, bu fâni memlekete, (dünyâ'ya) zebûn ve bağlı değilim.»

از برون حسی لشکرگاه شاه
پرمی بینم ز نور حق سپاه

«Zâhirî hislerin ötesinde, Hakikat Şah'ının ordugâhını, Hak Nûr'u askerleriyle dolu görüyorum.»

11096

خیمه درخیمه طناب اندر طناب
شكر آنکه کرده بیدارم ز خواب

«O ordugâhta çadırlar, çadırlara geçmiş; çadır ipleri, iplere sarılmış... Beni gaflet uykusundan uyandıran Allah'a şükür ve hamd olsun.»

11097

آنکه مردن پیش چشمش تهلكه است
امر لاتلقوا بگیرد او بدست

«Ölüm, kimin nazarında tehlike ise (tehlikeye atılmayın) emri de onadır.»

Sûre-i Bakara'da :

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ
إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَخْبِرُوا اللَّهَ بِحُبِّ الْحَسَنِ ۝

Yâni: «Allah yolunda mallarınızı harcamın. Kendinizi tehlikeye atmayın. (Daima da) iyilik edin. Allah muhakkak iyilik edenleri sever³⁰» buyurulmuştur.

Hicretin 6 ncı senesinde Hudeybiye mevkiinde Kureyşlilerle bir anlaşma yapılmıştı ve müslümanların bir sene sonra gelip Kâbe-i Mükerrremeyi ziyâret ederek Umre yapmaları da, o anlaşmanın şartlarından biri idi. Hicretin 7 nci senesi içinde Resûlullah Efendimiz Mekke'ye gidileceğini ve geçen seneki Umre'nin kazâ edileceğini haber verdi. Ashabın fa-

(30) Sûre-i Bakara : 195.

külerinden bazıları : «Bizim yol azığımız yok, zenginler de bize bir şey vermiyorlar» dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Zenginler ihsân ve infâka teşvik edildi. Sakınılması lâzım gelen en büyük tehlike cimri-lik idi ki mânen helâki mûcibdir. Nitekim Hadis-i Şerifte : «**Hasis kimseyi Allah'dan ve Cennetten uzaktır, Cehennem âteşine yakındır**» buyurulmuştur. Böyle olduğu halde nasılsa halk arasında yukardaki âyetin mânâsı «**Muhâtaralı yerlerde bulunmayınız**» gibi şüyû bulmuştur. Bu anlayışın doğru olmadığını Hazret-i Mevlânâ da Cenâb-ı Hamza lisânından : «**Ölü mü bir tehlike gören kimse (tehlikeye atılmayın) emrine sım sıkı sarılır**» demekle anlatıyor.

11098

وانكه مردن پیش اوشد فتح باب
سارعوا آید مراورا درخطاب

«Nazarında ölüm, Hakikat kapısının açılmasına sebep olan kimseye ise hitâb olarak (سارعوا) emri vârid olmuştur.»

Hadid sûresinde buyurulmuştur ki :

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ

Yâni : «Rabbinizden mağfirete ve Cennete (ulaşmak) için yarış yapıp, kazanın³¹.»

Bu, İlâhî mağfirete ve Cennet'e kavuşma hakkında bir çok söz söylenilmiş; o şey Kelime-i şehâdetdir, farzların edâsıdır, cemâatle kılınan namazda iftitâh tekbirine yetişmektir, yâhut ilk safta bulunmaktır, yâhut amelde ihlâs, yâni; riyâdan kaçınmaktır, Mekke'nin fethinden evvel hicret etmektir, Resûlullah (S.A.V.)'ın sünnetine uymaktır, tevbe ve istiğfârda bulunmaktır, yâhud düşmanla cihâd eylemektir, gibi fikirler ileriye sürülmüştür. Âyet, Uhut Gazâsı sırasında nâzil olduğu için en doğrusu, en sonraki görüş olsa gerektir. Maamâfih diğer tefsirler de âyet-i celilenin muktezâsına yabancı düşmez. O Cennete koşun ki :

عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

Yâni : «Onun genişliği, yerle, göğün eni kadardır³².»

(31) Sûrei Hadid : 21.

(32) Sûrei Hadid : 21.

Gökler ve yer, satıl haline getirilecek olsa onların teşkil edeceği genişlik, Cennetin eni kadar olur. Boy dâima enden uzun olacağı cihetle burada Cennetin eni söylenilmiş, uzunluğundan bahsedilmemiş, tasavvuru zihinlere bırakılmıştır. İşte bu kadar geniş olan o Cennet, müttekiler için hazırlanmıştır.

11099

الصلا ای لطف بینان افرحوا
الصلا ای قهر بینان اترحوا

«Ey Allah'ın lütfunu görmüş olanlar, ferahlanın; ey İlâhî kahr'a mazhar olanlar siz de esef edin...»

11100

هرکه یوسف دید جان کردش فدا
هرکه گرکش دید برکشت از هدا

«Her kim ölümü Yûsuf gördü ise, ona canını fedâ etti; her kim ölü mü kurd gördü ise hidâyetten ayrıldı.»

11101

مړه هړيك ای پسر همرنگت اوست
پیش دشمن دشمن و بردوست دوست

«Oğul; herkesin ölümü, kendi rengindedir. Düşman olanlara düşman, dost olanlara dosttur.»

Hadis-i Şerifte : «Ölüm, Allah'a mülâki olmak, O'na kavuşmaktır.» buyurulmuştur. Kezâ : «Her kim Allah'a mülâki olmayı severse Allah da onun likâsını sever. Her kim ölümü kerih görürse Allah da onun likâsını kerih görür.» buyurulmuştur.

11102

پیش ترك آینه را خوش رنگیست
پیش زنگی آینه هم زنگیست

«Ayna, beyaz yüzlü Türkün karşısında hoş renklidir. Siyah bir zencinin önünde ise siyahtır.»

Bunun gibi ölüm de onu sevenlere nûrânî, ondan ikrah edenlere zul-
mânî görünür.

11103

آنکه میترسی ز مرگ اندر فرار
آن ز خود ترسانی ای جان هوش دار

«Ey can; ölümden korkup kaçarsın ya... Doğrusunu istersen, sen ken-
dinden korkmaktasın.»

11104

روی زشت تست فی رخسار مرگ
جان تو همچون درخت و مرگ برک

«Ölüm aynasında görüp de hoşlanmadığın, ölümün çehresi değil, se-
nin çirkin yüzündür. Senin ruhun bir ağaç, ölüm de onun yaprağı mesû-
beşlodedir ki yaprak, ağacın cinsine göre olur.»

11105

از تو روستست از نکو نیست اربدست
ناخوش و خوش هر ضمیرت از خودست

«O yaprak iyi ise de, kötü ise de senden hasıl olmuştur. Nasıl ki,
hoş ve nâhoş, gönlüne gelen herşey, senden, senin varlığından gelir.»

11106

گر بخاری خسته خود کشته
ور حریر و قز دری خود رشته

«Eğer sana bir diken batmışsa o dikeni sen dikmişsindir. Eğer ipekli
elbise içinde isen kumaşını kendin dokumuşsundur.»

Yâni; sende kötü haller varsa kendi kazancındır, iyi haller varsa o
da gene kendi çalışmanın semeresidir.

11107

لیک نبود فعل همرنگ جزا
هیچ خدمت نیست همرنگ عطا

«Lâkin fiil cezânın aynı olmaz. Hiç bir ihsan da hizmete benzemez.»

11108

مزد منادوران نمی ماند بکار
کان عرض وین جوهرست و پایدار

«Amelenin ücreti gördüğü işe benzemez. Çünkü iş arazdır, ücret ise
cevherdir ve pâyidârdır.»

11109

آن همه سختی و زورست و عرق
وین همه سیمست و زرست و طبق

«İş temâmiyle güçlüktür, kuvvet sarfıdır ve terdir. Ücret ise gümüş-
tür, altındır, tabaklar içinde verilen ihsandır.»

Hazret-i Mevlânâ cürm ile cezânın aynı şey olmadığını beyan ediyor
ve buna dâir bir kaç misâl getiriyor.

Maksad : Maddî bir fi'lin cezâsının mânevî olduğunu anlatmaktır.

Meselâ :

11110

گر تر آید ز جایی تهمتی
کرد مظلومت دعا در محنتی

«Sana bir yerden bir töhmet gelse, bilmiş ol ki, zulmetmiş olduğun
bir kimse uğradığı mihnet içinde sana bedduâ etmiştir.»

11111

توهمی گوئی که من آزادام
بر کسی من نهتمی نهادهام

«Sen dersin ki, ben bir şey yapmadım, kimse hakkında bir töhmette
bulunmadım.»

تو کسای کرده شکل دگر
دانه کشتی دانه کی ماند ثمر

«Sen başka bir şekilde günaha girmiş ve tohum ekmiştin. Tohum, meyveye benzer mi?»

او زنا کرد و جزا صد چوب بود
گوید او من کی زدم کسر آ بعد

«Zinâ eden kimsenin cezâsı yüz değnek vurulmaktır. O bu cezâyı mahkûm olunca : ben ne vakit bir kimseye değnekle vurdum? der.»

Cenâb-ı Hak :

وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ

Yâni : «Kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayın!³³» buyurmuştur ki (yaklaşmayın) demek : «Kötülüğü yapmak şöyle dursun, yanına bile sokulmayın» demektir.

Binâenaleyh, Allah'ın bu men edişi hilâfına, fuhuş irtikâb ile zinâ eyleyen kimseye şer'an cezâ verilir.

Zânî ve zâniye, ya bekâr olur, yâhud evli olurlar. Bekâr iseler alenî olarak kendilerine yüz değnek vurulur. Evli iseler recmolunurlar. Yâni; göğüslerine kadar toprağa gömülüp taşlanmak suretiyle öldürülürler. Vâkıa iki ceza arasında, yâni; yüz değnek vurmakla, taşlayıp öldürmek arasında dehşetli fark vardır. Fakat irtikâb edilen cinâyetler de şenâat itibariyle o kadar farklıdır.

Evli bulunan erkek ve kadın, zevciyyet hakkına tecâvüz etmiş, başkasının belki hayatından daha kıymetli bulunan ırzını, namusunu pâymal etmiş, doğacak piçi, babası olmayan bir kimseye evlâd ve vâris yapmakla onun servetini de çalmış olur.

Asr-ı sâadette bir kadınla bir erkek recmedilmiş, Hazret-i Ömer, oğlu Abdullah'a hadd-ı zinâ vurdurmuş, Kûfe vâlisi (Muğire bin Şu'be) nin zinâ ettiği haber verilmesi üzerine valî, şahidlerle birlikte Medine'ye celbedilmiş, yapılan muhâkemede şahidlerden Ziyâd bin Ebîh'in kaçamaklı

(33) Sûrei En'am : 151.

beyânatta bulunması üzerine, Muğire recmedilmekten kurtulmuş, diğer üç şahide iftirâ cezâsı olarak seksener değnek vurulmuştur.

Sûre-i Nûr'da :

الرَّائِيَّةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةً جَلَّةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدُ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٤﴾

Yâni : «Zinâ eden kadınla, zinâ eden erkekten herbirine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve Âhiret gününe inanıyorsanız bunlara, Allah'ın dîni (nî tatbik) hususunda, acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir zümre de bunların azâbına (bu cezâlarına) şahid olsun³⁴.» buyurulmuştur.

Daha fazlası için fıkıh kitaplarına mürâcaat edilmelidir.

Hazret-i Mevlânâ bir iki misâl daha veriyor :

نی جز ای آن زنا بود این بلا
چوب کی ماند زنارا در خلا

«Bu yüz değneğin belâsı, o zinânın cezâsı değil midir? Fakat gizli yapılan zinâyı değnek nasıl benzer?»

مارکی ماند عصارا ای کلیم
دردکی ماند دوارا ای حکیم

«Ey Kelîm; yılan asâyâ nasıl benzer? Ey hekim; derd devâyâ benzer mi?»

(34) Sûrei Nur : 2.

تو بجای آن عصا آب منی
چون بیفگندی شد او شخصی سنی

«Sen de o asâ yerine menini nasıl döktün de o menî, güzelim bir şahıs oldu?»

یار شد یامار شد آن آب تو
زان عصا چونست این اعجاب تو

«Senin o suyundan doğacak çocuk büyür, sana ya yâr yâhud yılan olur. Buna inanıyorsun da asâ-yı Mûsâ'nın ejderhâ olmasına neden taac cüb ediyorsun?»

هیچ ماند آب آن فرزندرا
هیچ ماند نیشکر مرقدرا

«O su, doğan çocuğa; şeker kamışı, ondan çıkarılan şekere hiç benzer mi?»

چون سجودی، یار کوعی مهدکشت
شد سجود او دران عالم بهشت

«Bir müslüman secde yâhud rükû edince onun secdesi ve rükûu, Âhi-ret âleminde Cennet olur.»

چونکه پرید از دهانت حمد حق
مرغ جنت ساختش رب الفلق

«Senin ağzından Allah'ın hamdi zuhur edince, Cenâb-ı Hak, o hamdi Cennette bir kuş yapar.»

حمد و تسبیحست نمائد مرغ را
گرچه لطفه مرغ بادست و هوا

«Kuşun nutfesi hevâdan ibâret olmakla beraber, senin hamdin ve tesbihin kuşa benzemez.»

چون زدست رست ایثار و زکات
گشت این دست آن طرف نخل و نبات

«Senin elinden sadaka ve zekât verilince o sadaka, o zekât, Cennette bağ ve bahçe olacaktır.»

آب صبرت آب جوی خلد شد
جوی شیر خلد مهرتست و وود

«Senin sabır suyun, Cennetteki nehirler.. Cennetteki süt ırmağı da yine senin Allah'a olan aşk ve muhabbetindir.»

دوق طاعت گشت جوی انگین
مستی و شوق تو جوی خمرین

«İbâdetten aldığın zevk bal ırmağı, senin mest ve şevkin de şarab ırmağıdır.»

Bu nehirler Süre-i Muhammed Aleyhisselâm'da :

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا
 أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ
 لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِ الثَّمَرَاتِ
 وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ

Yâni : «(Şirkten) sakınanlara va'd olunan Cennet'in sıfatı (şudur) :
 İçinde rengi, kokusu, hiç bir vasfı-bozulmayan sudan ırmaklar, tadına ha-
 lel gelmiyen süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şarabdan ırmaklar,
 süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her (çeşidi) onlarındır.
 (Üstelik) Rablerinden de mağfiret vardır³⁵.» âyetleriyle beyân buyurul-
 muştur.

Hazret-i Mevlânâ devam ediyor :

11125

این سببها آن اثرهارا نماند
 کسی نداند چویش جای آن نشاند

«Bu sebebler Dünyâ'da iken nasıl senin fermânın ve irâden altında
 ise, Cennetteki dört nehir de senin irâdene tâbî olacaktır.»

11126

چون منی تو که در فرمان تست
 نسل آن در امر تو آیند جست

«Menin, akması ve durması bakımından nasıl sana tâbî ise, ondan
 vücûde gelecek nesiller de derhal senin emrine tâbî olurlar.»

(35) Sûrei Muhammed : 15.

11127

می رود بر امر تو فرزند تو
 که منم جزمت که کردی اش گرو

«Senin oğlun : Ben senin emânet bıraktığın bir cüz'ünüm, diyerek se-
 nin emrinle hareket eder.»

11128

آن صفت در امر تو بود این جهان
 هم در امرتست آن جواهر روان

«Dünyadaki güzel sıfatlar senin emrinde olduğu gibi, Cennetteki ne-
 hirlere de senin emrindedir.»

11129

آن درختان مر ترا فرمان برند
 کان درختان از صفات بابرند

«Cennetteki ağaçlar da sana mutî ve bağlıdır. Çünkü o ağaçlar senin
 sıfatlarından ve ahlâkından yeşerdi ve meyve verdi.»

Yâni; senin Dünyâ'daki güzel ahlâkın Cennet ağaçlarının meyvesi
 olarak zuhûr edecektir.

11130

چون بامرست اینجا این صفات
 پس در امرتست آنجا آن جزات

«Bu güzel sıfatlar Dünyâ'da senin elinde olduğu için, onların Ukbâ-
 daki mükâfâtı da senin elinde demektir.»

Fakat :

11131

چون زدستت زخم بر مظلوم رست
 آن درختی گشت از وزقوم رست

«Elinden bir mazlûma zulüm erişince, o zulüm, Cehennemde bir ağaç
 olur ve ondan zakkûm meyvesi husûle gelir.»

(Zakkûm) un Cehennemdeki bir ağacın meyvesi olduğu Sûre-i Duhan'da şöyle târif ediliyor :

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ۖ صَعَامُ الْآثِمِ ۖ كَالْمُهْلِ يَغِي
فِي الْبُطُونِ ۖ كَغَلِّ الْحِمِ ۖ

Yâni : «Şüphesiz o zakkum ağacı, günâha düşkün olanın yemeğidir. (O), sıcak suyun kaynadığı gibi karınlar içinde kaynayacak erimiş ma'den (ler) gibidir³⁶.» buyruluyor.

11132

چون ز خشم آتش تو درد لها زدی
مایه نار جهنم آمدی

«Sen hiddetlenip de başkalarının kalbini kıracak ve yakacak olursan, Cehennem âtesinin mayası olmuş olursun.»

11133

آتش اینجا چو آدم سوز بود
آنچه از وی زاد مرد افروز بود

«Hiddet ve gazab ateşin burada insanı yaktığı için, ondan doğan Cehennem ateşi de, orada gene insanı — yâni; seni — yakacaktır.»

11134

آتش تو قصد مردم میکند
نار کز وی زاد بر مردم زند

«Senin o gazab ateşin insanlara kasdeylediğinden, ondan parlayan Cehennem âteşi de gene insana — yâni; sana — saldıracaktır.»

(36) Sûrei Duhan : 43-46.

11135

آن سخنهاى جومار و کژدمت
مار و کژدم گشت و میکرد دمت

«Dünyada yılan ve akreb gibi insan sokan sözlerin, orada yılan ve akreb olup senin kuyruğundan yakalayacak, yâhud nefesini kesecektir.»

11136

اولیارا داشتی در انتظار
انتظار رستخیزت گشت یار

«Evliyâullâhın dâvetine icâbeti geciktirdiğin ve onları beklettiğin için, Kıyamette de beklemek sana yâr olacaktır.»

11137

وعدۀ فردا و یسی فردای تو
انتظار حشرت آمد وای تو

«Seni Hak yoluna çağırان velilere yarın yâhud o birgün diye vâdedişlerin senin için Mahşerdeki bekleyiş olacak. O vakit vây senin hâline!»

11138

منتظر مانى دران روز دراز
در حساب آفتاب جانگداز

«Mahşerin o uzun gününde ve can eriten güneşi altında hesâba münâzır olarak bekleyeceksin.»

(Eyyâm-ı İlâhiye) denilen günlerin birinin, bizim hesaba göre bin sene olduğu Sûre-i Secde'deki :

فِي يَوْمٍ كَانَتْ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ يَمَّا تَعْدُونَ ۖ

Yâni : «Sonra (o iş) sizin sayageldiğinizce bin sene miktarında olan (mesâfeye) bir günde yine O'na yükselir³⁷.» Âyet-i Kerîmesinde beyan

(37) Sûrei Secde : 5.

buyurulmuştur. Bu hesaba göre Kıyamet gününün ve oradaki hesâba .n-
tizârın bin sene süreceği anlaşılmaktadır. O bekleme sırasında halkın ter-
lemesinden âdeta dalgalar hâsıl olacağı, kafataslarının içinde beyinlerin
kaynayacağı hadislerde bildirilmiştir.

11139

کاسه‌آرا منتظر میداشتی
تخم فرداره روم میکاشتی

«Çünkü sen semâyı bekletiyor, yarın tevbe eder, yola gelirim tohu-
munu ekiyorsun.»

Denilmiştir ki, insanın gökde iki kapısı vardır. Birinden rızkı iner,
birinden sâlih ameli çıkar. Binâenaleyh semâdakiler, her insanın amel-i
sâlihinin çıkmasını bekler. Sen ise amel-i sâlihde bulunmadığın için ehl-i
semâyı intizarda bıraktın.

11140

خشم تو تخم سعیر دوزخست
هین بکش این دوزخ را کین فحست

«Senin gazabın, Cehennem âtesinin tohumudur, mayasıdır. Aklını ba-
şına al da, o gazab ateşini söndür. Çünkü o senin için bir fâk ve tuzaktır.»

11141

کشتن این نار نبود جز بنور
نورک اطفا نارنا نحن الشکور

«Bu gazab ateşinin söndürülmesi, din nûrundan başka bir şeyle müm-
kün değildir. Cehennem: Ey mü'min! Senin nûrun, bizim ateşimizi sön-
düdü. Maamâfih biz sana karşı müteşekkirimiz, diyecektir.»

Bu beyit: «Kıyâmette Cehennem: Ey mü'min geç. Senin nûrun, bi-
zim ateşimizi söndürüyor, diyecektir» Hadîsine işârettir.

11142

کز تو بی نوری کوی حامی دست
آتش زنده است و در خالسترست

«Eğer sen din nûrundan hâli olduğun halde hilm elde edebilmişsen,
bilmis ol ki, gazab ateşin sönmemiş, lâkin külle örtülmüştür.»

11143

آن تکلف باشد و روپوش هین
نار را نکشد بغیر نور دین

«Din nûru olmayınca gösterilen hilm, tekellüftür ve perdedir. Ateş
din nûrundan başka bir şey söndürmez.»

11144

تا بنی نور دین ایمن مباش
کاتش پنهان شود یک روز فاش

«Din nûrunu kendinde görmeyince emin olma. Çünkü gizlenmiş olan
gazab ateşi bir gün parlar ve meydâna çıkar.»

11145

نور آبی دان و هم بر آب چفس
چونکه داری آب از آتش مترس

«Nûru, su gibi bil de suya yapış. Suyu sâhib olunca da ateşten
korkma.»

11146

آب آتشر کشد کاتش بخو
می بسوزد نسل فرزندان او

«Su ateşi söndürür, ateş de tabiatı icabı suyun neslini ve evlâdını
— yâni; su ile yetişen bitkileri ve ağaçları — yakar.»

Din nûru su, insan tabiatındaki hiddet, gazab, kin gibi kötü huylar
da ateş misâlidir. Ateş, bitkileri nasıl yakarsa, o kötü huylar da, insanı

Cehenneme sevk eder ve yanmasına sebep olur. Su da ateşi nasıl söndürse, dinin nûru, yâni; dîni hükümlere göre yapılan hâlisâne ibâdet de o kötü huyları söndürür.

11147

سوی آن مرغابیان رو روز چند

تا ترا در آب حیوانی کشند

«Mânevî âb-ı hayat deryâsının kuşu olan evliyâullah'ın yanına bir kaç gün olsun git ki, seni de bulundukları âb-ı hayat deryâsına çeksinler.»

Lâkin su kuşu ile karakuş olanları, yâni; hakiki veliler ile mukallid bulunanları ayırd et. Zîrâ :

11148

مرغ آبی مرغ خاکی هم تنند

لیک ضداند آب و روغنند

«Su kuşlariyle, karada yaşayan kuşlar, dış görünüşleriyle birbirine benzerler. Lâkin ruhları itibariyle su ve yağ gibi birbirlerine zıddırlar.»

11149

هریکی مر اصل خود را نداند

احتیاطی کن ممانده اند

«Her biri kendi aslına — yâni; su kuşu suya, kara kuşu toprağa — kuldur ve bağlıdır. Ey sâlik; onlara karşı ihtiyatlı bulun. Zîra, sûret itibariyle yekdiğerlerine benzerler.»

11150

همچنانکه وسوسه و وحی الست

هر دو معقولند لیکن فرق هست

«Nitekim vesvese ile Elest deminin vahyi... Her ikisi de duyguyla değil, akılla anlaşılır; fakat aralarında fark var...»

Ibn-i Mes'ûd (Radiyallâhü Anh) in rivâyet ettiği bir Hadîs-i Şerifte : «Adem oğluna şeytanın vesvese vermesi, meleğin de ilhâm etmesi vardır.

şeytanın verdiği vesvese, ser ile korkutmak ve Hak'kı tekzib ettirmektir. Meleğin ilhamı da hayrı ihtar eylemek ve Hak'kı tasdik ettirmektir. Bunu, yâni; meleğin ilhamını hissedenden, onun Allah tarafından olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Obirini, yâni; şeytanın vesvesesini duyan da (Eûzü billâhi min'eş-şeytân'ir-racim) diyerek şeytandan Allah'a sığınsın. Bundan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) (الشيطان يصدك الفقر) «Ayetini okudu.» buyurulmuştur.

Taraf-ı Risâletten okunan Âyet-i Kerîmenin tamâmı Sûre-i Bakara'da şöyledir :

الشيطان يصدك الفقر ويأمركم بالهتات

والله يصدكم مغفرة منه وفضلاً والله واسع عليم (38)

Yâni : «Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder. Allah ise (nafaka hususunda) size kendisinden bir yarlıgama ve bir bolluk vâdediyor. Allah (ihsanı) geniş olan, (her şeyi) hakkıyla bilendir».

11151

هر دو دلالان بازار ضمیر

رختارا می ستانید ای امیر

«Şeytanın vesvesesiyle melek ilhâmının ikisi de gönül pazarının dallarıdır, her ikisi de kendi metâlarını medhederler.»

11152

گر تو صراف دلی فکرت شناسی

فرق کن سرد و فکرت چون نجاشی

«Eğer sen gönül sarrafı isen fikrine geleni anla. İki fikrin hangisi şeytânî, hangisi melekî olduğunu bir esirci gibi ayırt et.»

Bu iki hâtırayı fark için şöyle bir misal getirelim :

(38) Sûrei Bakara : 268.

Bir kış sabahı, okunan ezan sesiyle uyanmışız. Hava soğuk, yerdeki karın beyazlığı pencereden aksediyor. O esnâda içimizden bir ses «kalk abdest al, namazını kıl» diyor. Başka bir ses de : «Sakin ha, bu soğukta sıcak yatağından kalkarsan hasta olursun. Daha vakit varken biraz daha uyu. Namazını sonra kazâ edersin» tavsiyesinde bulunuyor. İşte bunlardan birincisi : melek ilhâmı, ikincisi : şeytan vesvesesidir.

11153

ورندانی این دو فکرت از گمان
لاخلافه گوی و مشتاق و مران

«Eğer şüpheye düşer de bu iki fikri ayırt edemezsen : (Aldatmaca yok) de; icrâsında acele edip ileri gitme.»

Hazret-i Mevlânâ bu mevzu ile ilgili bir Hadis'in meâlini şu suretle naklediyor :

11154

این یکی یاری پیمبرا بگفت
که منم در بیعها باغین جفت

«Ashâbdan birisi Resûlullah Hazretlerine aedi ki : Ben alış verişlerde dâimâ aldanyorum.»

11155

مکر هر کسی که فروشد یاخرد
همچو سحرست و زراهم می برد

«Satan yâhud alan herkesin mekri, sihir gibi beni yoldan çıkarıyor — yâni; aldatıyor —.»

11156

گفت در بیعی که ترسی از غرار
شرط کن سه روز خودرا اختیار

«Resûlullah buyurdu ki : Bir alış veya satışta aldanmaktan korkuyorsan, kendine üç gün muhayyerliği şart kıl.»

11157

که تائی هست از رحمان یفین
هست تعجیل ز شیطان لعین

«Yakînen bil ki bir işte teennî ile davranıp, acele etmemek Rahmân'dandır. Senin acele edişin ise mel'ûn şeytandandır.»

Bir kimse Resûl-i Ekrem (S.A.S.) e : «Bana bir tavsiyede bulun» dedi mi Zât-ı Risâlet de : «Bir işte tedbirli bulun. Sonunda hayır görürsen o işi yap, sonundan korkarsan o işi yapma.» buyurmuş ve insan için her hususta teennî ile hareketin lüzumlu olduğunu anlatmıştır.

11158

پیش سک چون لقمه نان افگنی
بوکند وانگه خورد ای معتنی

«Ey dikkat ve itinâ eden kimse; köpeğin önüne bir lokma ekmek atacak olursan, evvelâ koklar, ondan sonra yer.»

11159

او بینی بوکند ما باخرد
هم بوییش بعقل منتقد

«Köpek burnu ile koklar, biz de herşeyi inceleyen aklımızla koklarız.»

11160

با تائی گشت موجود از خدا
تابش روز این زمین و چرخها

«Bu arz ve semâlar, Cenâb-ı Haktan, teennî ile altı günde vücûde geldi.»

Nitekim Kur'ân'da :

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ

Yâni: «Cenâb-ı Hak öyle bir Kâdir-i Mutlakdır ki: Gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı ve sonra Arş'a istiva eyledi³⁹» buyurulmuştur. Eyyâm-ı İlâhiyyeden her birinin bizim hesabla biner sene olduğu yine Kur'ân'da bildirilmiştir. Bu hesâba göre hilkat altı bin senede tamam olmuştur.

11161

ورنه قدر بود اوکن فیکون
صد زمین و چرخ آوردی برون

«Yoksa O, yüzlerce arz ve semâyı bir anda vücûda getirmeye kaadirdi. Bir şey için (Kün) yâni: «ol» demekle o şey derhâl mevcut olurdu.»

Sûre-ı Yâsin'deki:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٠﴾

Yâni: «Onun emri, bir şey'i dilediği zaman, ona ancak «ol» demesinden ibârettir. O da oluverir⁴⁰» Âyet-i Kerimesine işârettir.

11162

آدمی را اندک اندک آن هام
تا چهل سالش کند مرد تمام

«O Yüce Allah, insanı, yavaş yavaş tam kırk senede kemâl sahibi eder.»

(39) Sûrei Hadid: 4.

(40) Sûrei Yasin: 82.

11163

گرچه قادر بود اندر يك نفس
از عدم پړان کند پناه کس

«Yoksa Allah, bir nefesde, elli kişiyi yoktan var etmeye kaadirdir.»

11164

عیسی قادر بود کو از يك دعا
بی توقف واجهاند مرده را

«Hazret-i İsa bir duâ ile ölüyü gecikmeksizin diriltmeye muktedir idi.»

11165

خالق عیسی نبوتانده که او
بی توقف مردهم آرد توبتو

«İsâ'yı yaratan Allah, insanları bir anda yaratmaya kâdir mi değil? İsa'ya nazaran kudreti kat kat üstün mü değil?»

11166

این تائی از پی تعلم تست
که طلب آهسته باید بی شکست

«Hakkın bu teennisi, dilediğin bir şeyi yavaş, fakat devamlı ve sağlam bir şekilde yapmayı sana öğretmek içindir.»

11167

جویکی کوچک که دائم می رود
نه نجس گردد، نه کننده میشود

«Dâimâ akan bir derecik, ne pislik kabul eder, ne de suyu kokar.»

زین تائی آید اقبال سرور
این تائی بیضه و دولت طیور

«Bu teennî ile insan saadet ve devlet'e erişir. Bu teennî yumurtadır, devlet de kuşlar gibidir.»

11169

مرغ که مانده بیضه ای عنید
گرچه از بیضه همی آید بدید

«Fiillerin cezalara benzemediği gibi; kuş da, yumurtadan çıkmakla beraber yumurtaya benzemez.»

11170

باش تا اجزای تو چون بیضه‌ها
مرغها ز ایند اندر آنها

«Sen de sabret ki, eczâ-yı vücûdun, yumurtalar gibi sonunda kuş çıkarsınlar.»

Ecza-yı vücudun yumurta gibi kuş çıkarması, âzânın işlemiş oldukları amellerin :

يَوْمَ تَبْلُغُ السَّرَّاءُ

Yâni : «O günde ki (bütün) sırlar yoklanıp meydana çıkarılacaktır⁽⁴¹⁾.» Âyet-i Kerimesi gereğince âleniyete çıkmasıdır. Orada herkesin fiili meydana çıkacak; lâkin o fiiller, Dünya'da iken görünüşüyle yekdiğerine benzediği halde cezâsı dolayısıyla birbirine benzemeyecektir. Meselâ fiil itibariyle herkesin namazı birbirine benzer. Fakat hâlis, muhlis bir mü'minin namaziyle, mürâyî ve münâfık birinin namazı, mükâfât ve mücâzât itibariyle ayrı ayrı olur. Hazret-i Mevlânâ bunu anlatmak için buyuruyor ki :

(41) Sûrei Tarık : 9.

بیضه مار ارچه ماند در شبه
بیضه کینجاشه را دور ستاره

«Yılanın yumurtası, serçe yumurtasına benzerse de aralarında uzak mesâfe vardır.»

Çünkü yılan yumurtasından yılan yavrusu, serçe yumurtasından serçe yavrusu çıkar.

11172

دانه آبی بدانه سیب نیز
گرچه ماند فرقه‌آدان ای عنیز

«Ayva dânesi de elma dânesine benzer, benzer ama, azizim aralarındaki farkı bil.»

11173

برکها همرنک باشد در نظر
میوه‌ها هریک بود نوعی دگر

«Ağaç yaprakları da bakılınca bir renktedir. Fakat yemişleri ayrı ayrıdır.»

11174

برکهای جسمها مانند‌اند
لینک هرجانی بریبی زنده‌اند

«Beden yaprakları da birbirine benzer. Lâkin onların yemişi demek olan ruhlar ayrı yaşarlar.»

11175

خلق در بازار یکسان می‌روند
آن یکی در ذوق و دیگر در دمنند

«Halk, çarşıya, pazara hep bir gibi gider. Fakat kimi zevkli, kimi de dldir.»

همچنان در مرگ یکسان میرویم
نیم درخشان و نیمی خسرویم

«Onun gibi, ölüme de aynı görünüşte gideriz. Fakat yarımız husrân ve zarar içinde, yarımız da Hüsrev ve Şâh olarak gideriz.»

«BİLÂL RADİYALLÂHÜ ANH'İN SEVİNEREK ÖLMESİ»

Ehl-i îmân, hususiyle ashâb-ı kirâm arasında Hazret-i Bilâl kadar yâd edilen ve rûhuna fâtihalar gönderilen bir zât yoktur. Her câmide, her mescidde, her namaz başlangıcında hürmetle adı anılır ve rûhuna fâtihâ gönderilir. Fâkat bu şerefi, o mübârek ve mücâhid zât pek kolay kolay bulnamıştır. Kendisi habeshî bir köle olup Kureyş'in ileri gelenlerinden Ümeyye Bin Halef'in esâretinde bulunuyordu ve ilk müslümanlar sırasın-da imâna gelmişti. Efendisi olacak herif müslüman olmasından dolayı Cenâb-ı Bilâl'e türlü türlü işkenceler yapardı. Öğle vakti güneşten kız-mış taşlar üstüne yatırır, yine göğsüne kızgın taşlar yığar, bazan elini ayağını bağladıktan sonra boynuna ip takar ve yollarda sürütürdü. Haz-ret-i Bilâl o eziyetlere tehammül eder (Ehad, Ehad) diyerek Allah'ı zik-reylerdi.

Sonra Hazret-i Ebû Bekir O'nu satın aldı ve âzâd etti. O da hayatını Cenâb-ı Peygamberin hizmetine tahsis etti. İrtihâl-i Nebeviye kadar o şereften ayrılmadı.

Sesi güzel ve gür olduğu için ilk ezânı O okumuş ve Hazret-i Pey-gamber zamânında her gün beş vakit ezan okuyup Medine ufuklarını çınlatmıştı. Sabah ezânında söylenilen (Essalâtü hayrunminen nevm) yâni: «**Namaz uykudan hayırlıdır.**» cümlesi Hazret-i Bilâl'in bir sözüdür. Bir sabah ezan okuduktan sonra Hücre-i Saâdete gelmiş «**Namaz vakti**» diye seslenmişti. Aleyhissalât Efendimizin istirahat buyurmakta olduğu söylenilmesi üzerine (Essalâtü hayrunminennevm) demiş, Resûlullah Hazretleri işitip, bu sözün sabah ezânına ilâve edilmesini emir buyu-muştu.

İrtihâl-i Nebeviden sonra Hazret-i Bilâl, sevgili peygamberinin fırâ-kına dayanamadığı için Sûriye taraflarına giderek cihadla meşgul olma-ı istemiş, rivâyete göre, Hazret-i Sıddık'ın ricâsı üzerine O'nun zamanında da ezân okumaya devam etmiş, Hz. Ömer devrinde Şam'a çekilmiş, hic-retin 20. senesinde orada vefât eylemiştir.

Hazret-i Bilâl'in mânevî büyüklüğünü şundan anlamalı ki Sallâllâhü Aleyhi ve Sellem efendimiz: «**Cennete girdim, orada Bilâl'in ayak sesini duydum.**» buyurduğu gibi Cenâb-ı Fâruk gibi bir Seyyid-i Kureyşî, O Ha-beşî kul için (Seyyidinâ) yâni: «Efendimiz» tâbirini kullanmış ve: «Ebû Bekir Efendimiz, Bilâl Efendimizi âzâd eylemiştir» demiştir. (Radiyallâhü anhüm.)

11177

چون بلال از ضعف شد همچون هلال
رنگ مرگ افتاد بر روی بلال

«Hazret-i Bilâl, zayıflıktan hilâl gibi olmuş, yüzüne ölüm rengi ak-setmişti.»

11178

جفت او دیدش بگفتا و احرب
بس بلالش گفت نی نی و اطرب

«Zevcesi, O'nu böyle görünce: eyvâhlar olsun! dedi. Bilâl ise: Ha-yır... Hayır... Ne hoş! Ne güzel! cevabını verdi.»

Ve ilâve etti ki:

11179

تا کنون اندر حرب بودم ز زیست
تو چه دانی مرگ چون عیشت و چیست

«Ben şimdiye kadar yaşamaktan esef ve keder içinde idim. Sen ölü-mün nasıl bir yaşayış ve ne olduğunu ne bilirsin?»

11180

این همی گفت و رخس و رعین گفت
ز کسی و کبرک و لاله می شکفت

«Hazret-i Bilâl böyle diyor ve söylüyorken de yüzünde nergis, gül yaprağı ve lâle açılıyor — yâni; vech-i mübâreki gittikçe nurlanıyordu —»

تابرو و چشم برانوار او
می گواهی داد برگفتار او

«Yüzünün parlaklığı ve nurlu gözleri, söylediklerinin doğru olduğuna şâhâdet ediyordu.»

هرسیه دل می سیه دیدی ورا
مردم دیده سیاه آمد چرا

«Kalbi kara olanlar, O'nu siyah, yâni; habeshî görüyorlardı. Fakat göz bebeği neden siyah oldu?»

Hazret-i Bilâl, Habeşî olduğu için basîret gözü ile bakmayanlar onu siyah görüyorlardı. Fakat O'nun siyahlığı, göz bebeğinin karalığı gibi idi. O karalıktaki nasıl bir görüş nûru varsa, Hazret-i Bilâl'in siyahlığında da envâr-ı İlâhiye parlıyordu.

مردم نادیده باشد رو سیاه
مردم دیده بود مرآت ماه

«Yüzü kara olanlar, hakikati görmiyenlerdir. İnsanların gözbebeği olan insan ise Ay'ın aynasıdır.»

خودکه بیند مردم دیده ترا
درجهان جز مردم دیده فرا

«Senin gözünün bebeğini, görüşü kuvvetli olan bir göz bebeğinden başka kim görebilir?»

Hazret-i Mevlânâ demiştir ki: «Cinsimizden olan bizi tanır, sâir nâs ise inkâr eder.»

چون بغیر مردم دیدش ندید
بس بغیرا که در رنگش رسید

«Hazret-i Bilâl'i, kâinâtın göz bebeği mesâbesinde olan Fahr-i Âlem (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) den ve O'nun verese-i kâmilî bulunan ashab-ı kirâmdan mâadâsı görmedi. Onlardan başkaları sadece O'nun rengine baktı.»

Hadîs-i Şerifte: «Siyahların en hayırlısı şu üç kişidir: Lokmân, Bilâl ve Mihcâ'dır.» buyurulmuştur.

Mihcâ: Bedir'de şehid olmuş bir zâttır. Hazret-i Ömer'in de: «Ebû Bekir Seyyidimizdir, Bilâl Efendimizi âzâd etmiştir» dediği yukarda ifâde olunmuştur.

بس جز او جمله مقلد آمدند
درصفت مردم دیده بلند

«Resûlullah ile kibâr-ı ashâbdan mâadâsı, o yüksek göz bebeğinin — yâni; Bilâl Radiyallahü anhin — sıfatlarını tanımak hususunda sadece Peygamberi taklid ettiler.»

گفت جفتش الفراق ای خوش خصال
گفت نی نی الوصالست الوصال

«Zevcesi dedi ki: Ey güzel tabiatlı; ayrılık zamanı. Bilâl de dedi ki: Hayır... Hayır... Vuslat zamanı...»

گفت جفت امشب غریبی می روی
از تبار و خویش غائب می شوی

«Zevcesi dedi ki: Bu gece gurbete gidiyorsun, hısım ve akrabaların gözlerinden gâib olacaksın.»

گفت نی نی بلکه امشب جان من
میرسد خود از غریبی در وطن

«Bilâl dedi ki : Hayır... Hayır... Belki bu gece rûhum, gurbetten asıl vatana kavuşuyor.»

گفت روید را کجا بینیم ما
گفت اندر حلقه خاص خدا

«Zevcesi dedi ki : Senin yüzünü biz nerede göreceğiz? Bilâl cevab verdi ki : Tanrı haslarının halkasında...»

حلقه خاصش بتو پیوسته است
گر نظر بالا کنی نی سوی پست

«Eğer âlem-i esfele değil, âlem-i bâlâya bakarsan halka-i hâs sana muttasıldır.»

اندین حلقه زرب العالمین
نور می تابد چو در حلقه نگین

«Bu halkada, yüzükdeki elmas taşın parladığı gibi, Rabb'ül-âlemîn den gelen nûr parlar.»

گفت ویران گشت این خانه دروغ
گفت اندر مه نگر منکر بخیغ

«Zevcesi : Vâh yazık, bu ev harâb oldu! dedi. Hazret-i Bilâl : Sen Ay'a bak; sise, buluta bakma cevabını verdi.»

Yâni; cesede bakma, ruha nazar et tenbâhinde bulundu. Çünkü cesed tanrı, ruh bâki idi. Hattâ cesed zaif düştükçe ruh kuvvet buluyordu.

کرد ویران تا کند معمور تر
قوم انبه بود و خانه مختصر

«Cenâb-ı Hak, benim cesedim hânesini daha güzel imâr etmek için yaktı. Zira âilem kalâbahktı, ev de küçük...»

«BEDENİN, ÖLÜMDEN HARÂB OLMASININ HİKMETİ»

من چو آدم بودم اول حبس کرب
پرشد اکنون نسل جانم شرق و غرب

«Ben evvelce, Âdem Aleyhisselâmun Arz'a inişinden sonraki ğam ve gussa habsine düştüğü halde idim. Şimdi rûhumun nesli doğuyu da kapladı batıyı da...»

Hazret-i Bilâl'in «Ruhumun nesli» demesinden maksad : Kendisi gibi evliyâullah hazerâtıdır.

من کدا بودم درین خانه چو جاه
شاه گشتم قصر باید بهر شاه

«Bir kuyuya benziyen evde bir yoksuldum. Şimdi pâdişah oldum. Pâdişah için de köşk ve saray lâzımdır.»

Onun için bu dar ve sıkıcı evin yıkılması, yeniden ve geniş olarak yapılması icâbeder.

قصرها خود مرشاهارا مانسی است
مردہ را خانہ و مکان گوری بسی است

«Hakikaten pâdişahlar, köşkler ve saraylarla ünsiyet etmişlerdir. Ölülere ise mekân olarak bir kabir yetişir.»

Bundan dolayı :

انیارا تنک آمد این جهان
چون شہان رفتند اندر لامکان

«Bu dünyâ Peygamberlere dar geldiği için pâdişahlar gibi lâmekân sarayına gittiler.»

Bu beyit, Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyeti dile getiriyor :

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ
وَنَهَرٍ ۖ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ

Yâni : «Şüphesiz ki takvâ sahipleri Cennetlerde, ırmaklar (kenarların) da, Hak meclisinde (ve) kudret sahibi, mülkü çok yüce olan (Allah) ın yanındadırlar⁴².»

مردنارا این این جهان نمودند
ظاہرش زفت و بمعنی تنگتر

«Bu Dünyâ, kalbi ölmüş kimselere geniş ve parlak göründü. Halbuki dışı geniş, içi gayet dardır.»

(42) Sûre: Kamer : 54-55.

کر نبودى تنگ این افغان ز چیست
چون دو تاشد هرکه دروى بیش زیست

«Eğer Dünyâ dar ve ızdırab verici değilse, halkın gam ve teessürden bu feryadı nedendir? Niçin orada fazla yaşayanın belî bükûlmekte ve iki kat olmaktadır?»

در زمان خواب چون آزاد شد
زان مکان بنگر که جان چون شاد شد

«Uyku esnâsında ruh'un âzad olup Dünyâ hapsinden kurtulduğu için nasıl sevindiğine dikkat et.»

Evet, fakr ve ihtiyaç, yâhud elem ve ızdırab içinde inleyen bir kimse uyudu mu o ızdırab ve ihtiyâcı unuttur, hattâ güzel güzel rüyâlar görür. İşte o rüyâlar ruhun muvakkaten sıkıntıdan kurtulması ve şâd olması demektir.

ظالم از ظلم طبیعت باز رست
مرد زندانی ز فکر حبسى چیست

«Uykuda iken zâlim, zulüm tabiatından kurtulur. Zindanda mahbûs olan da hapis düşüncesinden halâs olur.»

Şeyh Sâdi (Kuddise sirruhu) Gülistân'ında der ki : «Zâlimin biri, bir ârife : İbâdetlerin hangisi efdaldır? diye sordu. O da : Senin için öğle uykusu. Çünkü uykuda olduğun için kimseyi incitemezsin, cevabını verdi.»

Derler ki : III. Sultan Mustafa câmiini yaptırmış. Sonra tebdil olarak dışarıya çıkmış. câmiin yanında eskicilik eden Lâleli Babanın kulübesine gelmiş : «Baba, dünyanın zevki nedir?» diye sormuş. O da : «Senin için, yiyip, içmek ve yiyip içtiklerini defetmektir.» cevabını vermiş. Pâdişâh, bu cevabı kaba bulmuş, eskiciyi tekdir etmiş. Lâleli Baba : «Öyle ise, sen ye, iç de defetme.» demiş. Pâdişâh, saraya gelmiş, kabza uğramış, gunlerce dışarıya çıkamamış, pek çok ızdırab çekmiş. Nihâyet tahkir ettiği eskiciye adam yollamış, ondan duâ istemiş ve duâsiyle ızdırabdan kurtulmuş; hattâ bu münâsebetle câmiye, Lâleli Baba'ya nisbet edilerek (Lâleli Câmii) denilmiş.

Mâneviyâttan zevk almayanların zevki de, hakikaten dolmak ve boşalmakla, giyinip kuşanmaktan ibâret değil mi?

11203

این زمین و آسمان بسی فراخ
سخت تنگ آمد بهنگام مناخ

«Bu geniş Arz ile Semâvât, bedenin çökmesi — yâni; sâhibinin göçmesi — zamânında fevkalâde daralır.»

Menâh ve menâha : Develerin çöktükleri yerdir. Arabistan şehirlerinin çoğunda böyle meydanlar vardır. İnsanları çöktettiği için Hazret-i Mevlânâ ölûme : (Hengâm-ı menâh) tâbir ediyor.

11204

چشم بند آمد فراخ و سخت تنگ
خنده او گریه فخرش جمله تنگ

«Dünyânın genişliği göz bağından ibârettir. Halbuki Âhirete nisbetle o, çok dardır. Gülmesi ağlamaktan ibâret, övünmesi ar ve ayıptan başka birşey değil.»

«ZÂHİREN GENİŞ, MÂNEN DAR OLAN DÜNYANIN VE
BU DARLIKTAN KURTULMA OLAN UYKUNUN TEŞBİHİ.»

11205

همچو گر مابه که نفسیده بود
تنگ آبی حالت بخسیده بود

«Kızmış bir hamam gibi ki orada ruhun daralır, sen de sıkılırsın.»

11206

گرچه گر مابه عریضست و طویل
زان بش تنگ آیدت جان و کلیل

«Hamam erli boylu olmakla beraber, harâretinden ruhun sıkılır ve usamırsın.»

11207

تارون نایی نیکشاید دلت
بس چه سود اندر فراخی منزلت

«Dışarı çıkmayınca kalbin ferahlamaz. O halde hamamın genişliğinden sana ne fayda olur?»

Bunun gibi bir insan da, bu mânen dar ve sıkıcı âlemin dışına çıkmayınca ferahlayamaz ve rahat edemez.
Diğer bir misâl :

11208

یا که کفش تنگ پوش ای غوی
در بیابان فراخی می‌دوی

«Yâhud ey sapık kimse; dar bir ayakkabı giyersin de geniş bir çölde koşarsın.»

11209

آن فراخی و بیابان تنگ گشت
رتو زندان آمد آن صحرا و دشت

«O genişlik senin için daralır ve o koca sahrâ sana zindan olur.»

11210

هرکه دید او مه‌ترا از دور گفت
کو دران صحرا چو لاله در شکفت

«Uzaktan seni görmüş olan : O bu sahrâda lâle gibi açılmış — yâni; neş'eli bir halde bulunuyor — der.»

11211

او ندانده که تو همچون ظالمان
از برون درگشن و جان در فغان

«O kimse bilmez ki; sen zâlimler gibi, hâricen gülşende görünürsün, fakat rûhun feryâd edip duruyor.»

Zâlimler hakikaten böyledir. Onları dıştan görenler, saâdet ve nes'e içinde sanırlar. Lâkin onlar ettikleri zulümler dolayısıyla vicdanlarının bir sıkıntı ve azab duyarlar.

11212

خواب تو آن کفش بیرون کردنت
که زمانی جانت آزاد از تنست

«Senin uykun o dar papucu ayağından çıkarmaktır ki bu müddet içerisinde ruhun beden hapsinden âzâde bulunur.»

Ruh, bedene bağlı oldukça sıkıntı içinde bulunur. İnsan uyuyup hisleri muattal kalınca, muvakkaten serbest kalır ve neşelenir. Bu hâl gamlı ve hüznü bir kimsenin uyumasiyle gamını, kederini unutmasına ve onlardan kurtulmasına benzer.

11213

اولیارا خواب ملکست ای فلان
همچو اصحاب کهف اندر جهان

«Azizim, uyku, Allah'ın velîlerinin malı, mülküdür... Dünya'daki Ashabı Kehif gibi...»

11214

خواب می بیند آنجا خوابی
در عدم در میروند و بانی

«Onlar rüyâ görürler, lâkin o, uyku değildir; yokluğa giderler, fakat görünürde kapısı yoktur.»

11215

خانه تنگ و در و جان چنگلوك
کرد ویران تا کند قصر ملوك

«Beden dar ve kasvetli bir ev gibidir. Ruh da orda hasta ve sakat bir haldedir. Ruh, o dar evi, pâdişahlar sarayı yapmak için yıkmıştır.»

Seyr ü sülûkte bir takım riyâzât ve mücâhedât vardır ki onlarla be-

den zayıflar. Bu zaafın vücûda gelmesi, o dar ve sıkıcı evin yıkılıp yerine ruha lâyık bir saray ve kasr'ın yeniden inşaa içindir.

Hazret-i Bilâl lisânından bir takım maarif beyânına geçilip deniliyor ki :

11216

چنگلوكم چون جنین اندر رحم
نه مهه گشتم شد این تفلان مهم

«Ben ana rahmindeki cenîn gibi iki büklüm oldum. Dokuz ay doldu, artık buradan göçmem gerek.»

Ölmek : Yeni ve mânevî bir hayata doğmaktır. Onun için Hazret-i İsa Aleyhisselâm : «İki defâ doğmayan, Âlem-i Melekût'a kat'iiyyen giremez.» buyurmuştur. Doğumun biri Dünyâyâ, ikincisi de Âlem-i Ukbâyâ'dır. İkinci doğum yâ ölümle, yâhut ölmeden evvel riyâzât ve mücâhedât ile nefsi öldürmekle olur. Âlem-i Âhiretin genişliğine nisbetle Dünyânın darlığı (ana rahmi) gibi kalır. Dünyâdakiler de ana rahmindeki çocuklara benzer. Onun için Hazret-i Bilâl, kendisini dokuz aylık kemâl kenbetmiş ve artık mânâ âlemine doğması lâzım gelmiş bir cenîn'e benzetiyor.

11217

گر نباشد درد زه بر مادرم
من درین زندان میان آذر

«Eğer anamın doğum ağrısı tutmasaydı, ben bu zindanda ateş içinde kalacaktım.»

Anasının ağrısı tutması, ruhun intikâlinden beden ve mâder-i tabiatın mütecessir ve müteallim olmasıdır.

11218

مادر طبعم ز درد مرگ خویش
میکنند زه تارهد بره زمیش

«Bir anaya benziyen tabiatım da, kuzunun koyundan doğması — yâni ruhun bedenden çıkıp ayrılması — için ağrı çekmektedir.»

11219

تاچرد آن بره در سحرای سبز
هین رحم بکشا که گشت این بره کبر

«Ruh kuzusunun yeşil bir ovada otlaması için onun doğum yolunu aç ki, bu kuzu büyüdü, — yâni; ruh kemâlini buldu —.»

11220

درد زه گر رنج آبستش بود
برجنین اشکستن زندان بود

«Doğum ağrısı gebe kadın için bir derd ise de, çocuk için zindânı yırtıp kurtulmaktır.»

11221

حامله گریان ز زه کاین المناس
وان جنین خندان که پیش آمد خلاص

«Gebe kadın, ağrısından nasıl kurtulacağını? diye ağlar. Fakat çocuk kurtuluş zamanı geldi diye güler.»

Yâni; ölüm ızdırâbiyle beden elem ve ıztırab duyarsa da, kurtuluş yorum diye ruh sevinir ve güler.

11222

هرچه زیر چرخ هستند امهات
از حماد و از بهیمه و ز نیات

«Felek kubbesi altındaki cemâdât, nebâtât ve hayvanâtta her biri diğerinin derdinden gâfildir, o derdi ancak kâmil olanlar bilir.»

11223

آنچه کوسه داند از خانه کسان
بامه از خانه خودش که داند آن

«Başkalarının evinde olanı kösenin bildiği kadar, kabasakal kendi evinde olanı bilemez.»

Köşelerin çoğu zeki, kaba sakalların ekseri budala olduğu halk arasında söylenilir. Onun için «Bir kösenin başkalarına dâir bildiğini, bir kabasakal kendine âid olan kadar bilmez» meâlinde Fârisî'de bir mesel vardır.

Buradaki kösedeki maksad : Ferâset sâhibleri, kaba sakaldan murad da alınmak takımıdır. Demek isteniliyor ki : «Kâmil bir ârifin, eşyâ'yı bildiği kadar, onlar kendilerini bilmezler.»

11224

آنچه صاحب دل بداند حال تو
تو ز حال خود ندانی ای عمرو

«Amca; senin ahvâline dâir bir ârifin bildiğini sen kendin bilemezsin.»

**«GAFLET, GAM, TENBELLİK VE GÖNÜL KARANLIĞI GİBİ
NE VARSA HEPSİNİN, YERE MENSUP VE AŞAĞILIK
BİR ŞEY OLAN BEDENDEN İLERİ GELDİĞİNİN BEYANI»**

11225

غفلت از تن بود چون تن روح شد
بند او اسرار را بی هیچ بد

«Gaflet, bedendendir. Beden ruh olunca bütün esrârı mutlaka görür.»

11226

چون زمین برخاست از جو فلک
نی شب و نی سایه باشد لی و لک

«Fezâdan yeryüzü kalkacak olursa, benim için de, senin için de ne gece kahr, ne de gölge.»

هرجا سایهست و شب با سایه که
از زمین باشد نه از افلاک و مه

«Nerede gece, gölge ve gölgelik bulunursa onlar, feleklerden ve aydan değil, zemindendir.»

دود پیوسته هم از هیزم بود
نی ز آتشیای مستیخیم بود

«Duman, dâimâ odundan çıkar, yoksa parlak ateşten değil.»

Onun gibi, bir kimse de, Aşk-ı İlâhî ateşi ile yanıp parlak bir koi hâline gelir de odunluktan kurtulursa, nûrânî bir hâl peydâ eder.

وهم افتد در خطا و در غلط
عقل باشد در اصابتها فقط

«İnsandaki vehim hatâya ve galata düşebilir. Hak ve hakîkate isabet eden ancak akıldır.»

هرگرانی و کسل خود از تنست
جان ز حقت جمله در پریدنست

«İnsandaki ağırlık ve tenbellik bedendendir. Bir rûh ise hafifliği dolayısıyla uçma hâlindedir.»

Binâenaleyh sen de kendine bak, eğer tâât ve ibâdetler hususunda tenbelliğin varsa cismânîsin, yok o hususta çevik ve atik bulunuyorsan rûhânîsin.

روی سرخ از علبه خونها بود
روی زرد از جنبش صفرا بود

«Yüzün kırmızılığı, kanın galebesindendir; çehrenin sarılığı safrânın hareketindendir.»

رو سپید از قوت بلغم بود
باشد از سودا که رو ادهم بود

«Balgamın kuvvetinden yüz beyaz olur, kararması da sevdâ'dan ileri gelir.»

Eski hekimler bunlara (Ahlât-ı erbea) derler. Bedende hangisinin galib olduğunu hastanın yüzünden istidlâl ederlerdi.

Zâhirî alâmetler, bâtinî ahvâle delâlet ettiği gibi ibâdete olan şevk ve istek de Allah'ın indinde makbûliyyete, bilâkis ağırlık ve tenbellik de merdûdiyyete alâmet olur.

در حقیقت خالق آثار اوست
لیک جز علت نبیند اهل پوست

«Hakîkatte bütün eserlerin Hâlik'ı Allah'dır. Lâkin zâhir ehli olanlar, illet ve sebebdan başka bir şey görmezler.»

Vâkıa sebebler de müessirdir, fakat o tesir kendilerinden değil, müsebbib'ül-esbâb olan Allah'ın emriyledir. Nitekim Cenâb-ı Pir yine Mesnevi'de der ki: «Kendinde gam ve keder görünce tevbe ve istiğfâr et. Gam ve keder, mükevvenâtın Hâlikı olan Allah'ın emriyle müessir olur.»

مغر کو از پوستها آواره نیست
از طیب و علت اورا چاره نیست

«Kabûğundan ayrılmamış bir içe hekimden ve ilâçtan fayda yoktur.» Buradaki (iç)ten murad: akıl, kabukda naksad da: bir takım se-

bebeler ve illetlerdir. İnsan, sebeblere olan bağlılığını terk edip de Müsebbib'ül-Esbâb'a kalbini rabtletmeyince mâneviyât hususunda ilerleyemez.

11235

چون دوم بار آدمی زاده بزاد

بای خود بفرق علتها نهاد

«İnsan oğlu ikinci defa doğunca illet ve sebepleri ayağının altına alır.»

İkinci defa doğmanın ne demek olduğu biraz evvel izah edilmişti.

11236

علت اولی نباشد دین او

علت حزنی ندارد کین او

«Sebepleri ayağı altına alan kimsenin (İllet-i Ūlâ) dini ve mezhebi olmaz, illet-i cüziyye de ona bir zarar vermez.»

Bir kısım filozoflara göre her şeyin bir illeti ve sebebi vardır ki te'selsül eder gider. Onun için ilk illet ve sebep saydıkları (Akl-ı Evvel)e, yâhut bizzât (Vâcib'ül-Vücûd)a (İllet-i ūlâ) ve (İllet'ül-ilel) yâni; sebeplerin sebebi derler. Bunların mezhebine göre Allah, Fâil-i Muhtâr değildir. İcâbı ne ise onu yapmaya mecburdur. Ehl-i Sünnet'e göre ise, Fâil-i Muhtâr'dır; (Fe'alünlimâyürîd)dir. Dilediğini yapar ve yapma-nda da temâmen serbesttir. Binâenaleyh sebep ve illetleri ayak altına almış, Hakk'ın (ضار) ve (نافع) olduğunu, yâni; isterse zarar, isterse menfaat verdiğini bihakkın anlamış olan kimse, öyle filozof nazariyelerine bağlanmaz ve hâdiselerin, sebeplerin tesiriyle değil, Müsebbib'ül-esbâbın irâde ve yaratmasıyla vukua geldiğini zevkle bilir. Bundan dolayı sebeblér ve illetler de ona kin bağlamaz, yâni; te'sir icrâ edemez.

11237

می برد چون آفتاب اندر افق

باعروس صدق و صورت چون تنق

«Böyle bir kimse, sıdk ve ihlâs gelini ile birlikte ve sûreti de kendisine perde olduğu halde güneş gibi ufuklarda uçar durur.»

11238

بالکه بیرون از افق وز چرخها

بی مکان باشد جو ارواح و نها

«Hattâ ufuklardan ve feleklerden de dışarda, ruhlar ve akıllar gibi mekânsız bir âlemedir.»

11239

بل عقول ماست سایه های او

میفتد چون سایه ها دریای او

«Hattâ bizim akıllarımız, bile o'nun gölgesidir ki, gölge gibi o'nun ayağına düşerler.»

Yâni; gölge nasıl şahsa tâbi olur ve ardınca giderse, bizim akıl ve reyimiz de onun ictihâdına uyar.

11240

مجتهد هر که که باشد نص شناس

اندر آن صورت نیند پشد قیاس

«Müctehid, bir mesele hakkında nas'sı bilirse, hükümde artık kıyas düşünmez.»

Müctehid: Kur'an'ı ve çeşitli mânâlarını bilen, insanların örf ve âdetlerine vâkıf olup da yaptığı kıyaslarda isâbet eden kimsedir.

Nas: Kitab ve sünnet, yâni; Kur'an ve Hadistir. Bir müctehid, bir mesele hakkında hüküm vereceği vakit, onun hakkında bir âyet yâhud bir hadis biliyorsa onunla hükmeder. Nassı bilmez ve bulamazsa kıyas yapar; yâni; hakkında nas bulunan bir meseleye tatbik eder, yâhut İemâl'ümmet'e göre ictihâd eder.

Hazret-i Mevlânâ diyor ki: Ârif-i kâmilin ictihâd ve rey-i de hasbel-verâse nas gibidir. Binâenaleyh ona karşı akıl ve fikir ile kıyas yapılarak itiraz edilemez.

11241

انص وحی روح قدسی دان یقین
وان قیاس عقل جزئی تحت این

«Nas'sı, Rûh'ül-Kudûs olan Cebârîl Aleyhisselâm'ın getirdiği vahy-i İlâhî bil. Akl-ı cüz'ünün yaptığı kıyas ise bunun aşağısındadır.»

11242

عقل از جان گشت با ادراک و فر
روح اورا کی شود زیر نظر

«Akıl, rûhtan zekâ ve idrâk bulmuştur. Yâni; ruh olmayınca akıl da olmaz. O halde ruh, nasıl olur da aklın tasarrufuna girer?»

11243

لیک جان در عقل تأثیری کند
زان اثر آن عقل تدبیری کند

«Fakat, ruh akl'a tesir eder de, o tesir ile akıl tedbirde bulunur.»

11244

نوح وار ار صدق زد بر تو روح
گویم و کوکشتی کو طوفان نوح

«Ey dâvâlı kimse; eğer rûh, Nûh gibi seni de tasdik ettiyse derim ki: Hani senin gemin ve Nûh tufânın?»

11245

عقل اثر از روح پندارد ولیک
نور خود از قرص خور دورست نیک

«Akıl, kendisinde şuûr ve zekâ eserini ruhun kendisi sanır. Fakat güneşin ziyâsı onun cisminden iyiden iyiye uzaktır.»

Yâni; güneşin bir cismi, bir de ziyâsı vardır. Fakat ikisi de değildir. O cisme ziyâ veren Allah'tır. İnsandaki aklın da şuûr ve idrâkine rûh sebebedir. Fakat, idrâk ve şuûr şeklinde tezâhür eden şey'in menşei hakikatte ruh değil, Cenâb-ı Kaadir ve Kayyûmdur. Eğer şuûr tesiri yalnız ruhtan olsaydı, Dünyâda deli bulunmaması lâzım gelirdi. Çünkü mecnunların da ruhu vardır amma, şuûru yoktur.

11246

زان بقرصی سالیکی خرسند شد
تا ز نورش سوی قرص افگند شد

«Ondan dolayıdır ki sâlik-i hâlis, bir lokma ekmeğe kanâat ederek riyâzât yapar ve böylece güneşin ziyâsı gibi olan rûhun nûrundan aslına, yâni; sıfatlarından zâtına atılır.»

11247

زانکه این نوری که اندر سافلت
نیست دائم روز و شب او آفالت

«Çünkü âlem-i süflide bulunan nûr gece gündüz dâimî değildir. Meâla Güneş'in ziyası akşam olunca sönür.»

11248

وانکه اندر قرص باشد باش و جا
غرقة آن نور باشد دائماً

«Fakat nur'un aslına ulaşan — zat tecellisine mazhar olan — kimse dâimâ o nura garkolmuş olarak bulunur.»

11249

نیسحابش ره زند خود فی غروب
وارهیداو از فراق سینه کوپ

«Ne bulut onun yolunu vurur, ne de nûr'u gurûb eder. O kimse, gök-sâ yunruklatan ayrılıktan kurtulmuştur.»

11250

ایچنین کس اصلش از افلاک بود
یا مبدل گشته بگر از خاک بود

«Böyle bir kimse aslen semâvidir; yahut hâkidir de bir cezbe ile be-
şerîyyetten rûhâniyyete yükselmiştir.»

11251

زانکه خاکی را نباشد تاب آن
که زید بروی شمعاس جلودان

«Çünkü Hakikat Güneşinin dâîmi tecellisine toprağa mensup olanlar
tehammül edemez.»

11252

گر زید برخاک دائم تاب خور
آنجنان سوزد که ناریزد ثمر

«Eğer Güneş'in ziyâsı her vakit toprağa vurursa, onu öyle yakar ki,
toprak meyve ve mahsûl vermez olur.»

11253

دائم اندر آب کار ماهیست
مار را با او کجا همراهیست

«Dâimâ su içinde bulunmak, balığın işidir. Yılanın, balıkla yoldaş-
lığı olabilir mi?»

Yâni; Vahdet Denizinde dâimâ yüzen nebiler ve Allah'ın velileridir.
Yılan ahlâklı kimseler bu işte onlarla yoldaşlık edemezler.

11254

لیک درکه مارهای پرفتنند
اندرین یم ماهیها بی کنند

«Lâkin bu âlem dağında öyle kurnaz yılanlar vardır ki tarikat denizi
içinde balıklık ederler.»

Tarikat kisvesinde ve erbâb-ı tarîk zümresinde öyle mukallid ve mü-
râyi, usta hiylekârlar vardır ki, kendileri yılan gibi iken, halka Vahdet
Denizinin balığı gibi görünürler.

11255

مکر شان گر خلق را شیدا کند
هم ز دریا تاسه شان رسوا کند

«Onların mekr'i ve hiylesi halkı çıldırtırsa da, Denizden nefretleri
kendilerini halk arasında rezil eder.»

11256

واندرین یم ماهیان پرفتنند
مار را از سحر ماهی میکنند

«Vahdet ve Hakikat Denizinin de öyle usta balıkları vardır ki, onlar
yılanı sihir ile balık yaparlar.»

11257

ماهیان قعر دریای جلال
بحر شان اموخته سحر حلال

«Onlar, Ululuk Denizinin balıklarıdır ki o Celâl ve Azamet Denizi
onlara bir sihr-i helâl öğretmiştir.»

Sihir, kerâmet ve mûcize bir fevkalâdelik halinin müşterekliği sebe-
biyle görüşde ve avâm nazarında bir gibidirler. Lâkin birincisi bir
sihr-i harâm, ikincisi evliyâ'dan, üçüncüsü ise enbiyâdan zuhur eden bir
sihr-i helâldir. O sihr-i helâl onlara öğreten, azamet ve celâl deryası olan
Cenab-ı Haktır. Yaptıkları sihr-i helâl de, yılan ahlâklı olanları balıklaş-
tırmak, yâni; kâfiri îmâna, fâsıkı salâha getirmektir.

11258

بس محال از تاب ایشان حال شد
نحس آنجا رفت و نیکو فال شد

«Muhâl denilecek pek çok şey, onların kuvvetiyle hallolmuştur. Uğur-
suzluk, onların yanına gelince fâl-i hayır ve seâdet kesilmiştir.»

تا قیامت گر بگویم زین کلام
صد قیامت بگذرد وین تا تمام

«Bu bahsi Kıyâmete kadar söylesem gene bitmez. Yüzlerce kıyamet kopar, geçer de yine bu bahis tamam olmaz.»

«ŞEYHİN LİSANINDAN HİKMETLER COŞUNCA, DİNLİYENLERDE
BULUNMASI İCAP EDEN EDEP.»

11260

برمولان این مکرر کردندست
زد من عمر مکرر بردنست

«Bu sözlerim, insanlara bir tekrarlamadır, ama bence tekrarlanan tazelenip yeniden yaşanan ve böylece uzayan bir ömürdür.»

Edebiyatta bir (tekrar) ve (tekrîr) bahsi vardır.

Tekrâr : Bir sözün lüzumsuz yere birkaç defa söylenmesidir. Câmilerde müezzinlerin «Hazret-i Bilâl-i Habeşî radiyallâhü anh hazretlerinin» demeleri ve farkında olmaksızın hazret kelimesini lüzumsuz yere iki defa söylemeleri gibi. Böyle lüzumsuz tekrarlar sözün fesâhatını bozar, değerini düşürür.

Tekrîr ise : Söze kuvvet vermek, muhâtabın nazar-ı dikkatini celbetmek için yapılan tekrarlamadır.

Kur'ân-ı Kerim'de de :

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكَ كَذِبَانِ

Yânî : «O halde (Ey ins-ü cin) Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?»⁴³

Kezâ :

(43) Sûrei Rahman : 13.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْكَذِبِينَ

Yânî : «(Bunu) yalan sayanların o gün vay haline⁴⁴» gibi mükerrer Ayet-i Kerîmeler vardır. Fakat bunlar tekrar değil, birer tekrîrdir.

11261

شمع از برق مکرر برشود
خاک از تاب مکرر زرشود

«Mum, birbiri üstüne çakan kıvılcımlarla yanar, alevlenir. Toprak, birbiri üstüne vuran ziyalarla altın haline gelir, parlar.»

Birbiri peşisıra çakan kıvılcımların mumda devamlı bir alev haline geldiği ve Güneşin mükerrer akislerinden toprağın ekine tahavvül ettiği gibi, tekrar olunan bahisler de zihinlerde iyice yer eder ve fikri aydınlatır. Fakat dinleyenlerin söylenen sözlere rağbet göstermesi ve kemâl-i istekle dinlemesi şarttır.

11262

گر هزاران طالبند و یک ملول
از رسالت باز می ماند رسول

«Eğer binlerce tâlib ve dinleyici bulunur da, bir de usanç getiren kişi bulunursa, elçi elçilik yapmak istemez, gönlü soğur.»

11263

این رسولان ضمیر را ز گو
مستمع خواهند اسرافیل خو

«Sır söyleyen bu gönül elçileri, İsrâfil tabiatlı dinleyici isterler.»

İsrâfil Aleyhisselâm Sûr'u üflemeğe memur bir melektir. (Sûr) denilen bir nidâ vâsıtasını iki defâ üfleyecek, birincisinde bütün canlı mah-lûkât ölecek, ikinci üfleyişinde dirilecektir. Bu büyük melek yaratılışından beri sûr'u üflemek üzere Hakk'ın emrine muntazır bulunmaktadır.

(44) Sûrei Mürselât : 15.

Evliyâullâh hazerâtı da böyle İsrâfil tabiatlı ve söylenilen söze dikkatli, tâlib ve dinleyici isterler.

11264

نخوتی دارند و کبری چون شہان
جا کبری خواهند از اہل جہان

«Pâdişahlar gibi kibir ve azametleri vardır, Dünyâ halkından kulluk beklerler.»

Lâkin bunlardaki kibir ve azamet, kendilerinden değil, azamet-i Rab-bâniyye tecellisidir.

11265

تا ادبہا شان مجاہد ناوری
از رسالتشان چگونه برخوردار

«Onlara lâıyk olan edeb ve tâzimi yerine getirmeyince, elçiliklerin-den nasıl istifâde edersin?»

11266

تا تاباشی پیشان را کم دوتو
کی رساند آن امانت را بتو

«Karşılarında iki kat eğilmedikçe Allah'ın emânetini sana nasıl tebliğ ederler?»

11267

مرادیشان کی ہمی آید پسند
کآمدند ایشان ز ایوان بلند

«Onlar yüksek bir mevkiden gelmiş oldukları için her edeb de hoşlarına gitmez.»

Her makamın kendine mahsus bir edebi vardır. Şimdi dünyâca yüksek bir mevki sâhibinin huzuruna çıkılırken şapka çıkarmak lâzımdır. Fakat câmie girerken şapkayı çıkardıktan sonra başına bir şey giymek lâzımdır. Çünkü Dünyâ edebi şapka çıkarmak, Âhiret edebi, başına bir şey giymektir.

11268

نی کدا یاندگز مرخدمتی
از تو دارند ای مزور متی

«Onlar dilenci değildir ki ettikleri hizmete karşılık senden ücret beklesinler ve alacakları meblağ dolayısıyla sana minnettâr olsunlar.»

11269

لیک بابی رغبتہا ای ضمیر
صدقہ سلطان بیفشان وامگیر

«Fakat ey gönül, bunca rağbetsizliğe rağmen; sen Hakikat sultanı olan Allah'ın sadakasını kisma, o rağbetsizlere de saç.»

Belki aralarında o ilhâmı kavrayacak ve o emânete ehil olacak bir kimse bulunur da senin sözlerinden feyziyâb olur. Nitekim

إِنَّا لِلّٰهِ يٰأُمُّرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

Yâni: «Şübhesiz ki Allah size emânetleri ehil (ve erbab) ına vermenizi emreder⁴⁵.» Âyet-i Kerimesi mûcibince emâneti ehline vermek bütün müslümanlara farzdır

Bu Âyet-i Kerimenin sebep-i nüzûlü: Kâbe anahtarının (Ebû Talha Bin Abd'iddâr) oğullarına iâdesi idi. Çünkü ecdâd-ı Peygamberiden (Kusay Bin Kilâb) Mekke şehrini tesis ettikten sonra bir takım vazifeler ihdâs ile onları oğullarına tahsis eylemişti. O vazifelerden biri de, Kâbe'nin miftâhdârlığı idi ki, Mekke'nin fethinde (Osman Bin Talha Bin Ebî Talha) nın uhdesinde bulunuyordu. Ebû Talha oğulları, Kâbe'yi kendilerinden başka kimse açamaz sanırlar ve bunu halka kabul ettirmek isterlerdi. Resûl-i Ekrem (S.A.V.), Kâbe'nin anahtarını (Osman Bin Talhâ)dan aldı ve Beyt-i Şerif'in kapısını açıp içeri girdi. Uhdesinde (Zemzem) sakalığı bulunan (Abbâs Bin Abd'il-Muttalib), miftâhdârlığın sakalığa ilâvesini, yâni; anahtarın Ebû Talha oğullarından alınıp kendisine verilmesini istedi. Fakat o anda bu Âyet-i Kerime nâzil olduğu için Resûlullâh Efendimiz: «Ey Ebû Talha oğulları, devamlı olarak sizde kalmak üzere emânetullâhı alın,» diyerek anahtarı Osmân Bin Talha'ya iâde buyurdu. Osmân, vefât edince miftâhdârlık, amcazâdesi Şeybe'ye intil-

(45) Sûrat Nisa: 58.

kâil etti ve O'nun neslinde kaldı. Halâ da onlardadır. Görülüyor ki bu Âyette husûsîlik vardır. Lâkin sebebin husûsiyeti, emrin umûmiyetine mânî değildir. Binâenaleyh her malın, her vazîfenin sâhibine ve ehline verilmesi, hattâ her sözün anlayabileceklere söylenmesi lâzımdır. Bundan dolayı emânet'ullâh olarak ârifin kalbine ilhâm olunan mârifet ve hakikatlerin erbâbına bildirilmesi tavsiyesinde bulunuluyor.

11270

اسب خود را ای رسول آسمان
در ملولان منگر و اندر جهان

«Ey Resûl-i semâvî; sen, dinlemekten usanmış olanlara bakma da, hakikatleri beyan meydanında at oynat.»

Ârifler de Hakk'ın ilhâmına mazhar oldukları için, Hazret-i Mevlânâ onlara (Resûl-i Semâvî) vafasını veriyor.

11271

فرخ آن ترکی که استیزه نهد
اسبش اندر خندق آتش جهد

«O Türke ne mutlu ki, inâd eder de atını içi ateş dolu bir hendekten atlatır.»

Buradaki Türkten maksad : Ârif-i kâmil, Türkün inâdı : Ârifin beyânâtta bulunmaya devâmı, ateşli hendekten atını sıçratması da : Tehlikeli bir iş olan hakikatı söylemesidir.

11272

گرم گرداند فرس را آتچنان
که کند آهنگ اوج آسمان

«O Türk atını öyle sürer, öyle şahlandırır ki, gökyüzüne çıkmaya kasdeyler.»

Yânî; ârif o kadar yüksek ve açık beyânâtta bulunmalı ki işitenler ve ehli olanlar, o beyânâtın feyziyle rûhâniyet ve mânevîyât semâlarına yükselmeliler.

11273

چشم را از غیر و غیرت دوخته
همجو آتش خشک و ترا سوخته

«Ne kimseyi görür, ne kimsenin hasedine bakar. Herşeyden gözünü yummuştur; ateş gibi kuruyu da yakmıştır, yaşı da...»

11274

گر پشیمانی بروغی کند
آتش اول در پشیمانی زند

«Eğer niçin söyledim diye bir pişmanlık duyar ve bu pişmanlık ona bir ayıp olursa o evvelâ pişmanlığı yakıp, izâle eder.»

11275

خود پشیمانی نروید از عدم
چون بدیند گرمی صاحب قدم

«Kadem ve sebât sâhibinin, yânî; hakâyık ve meânî dinleyip öğrenmek hususunda bir tâlibin sebâtını ve şiddet-i arzusunu görünce ademden ârife pişmanlık gelmez.»

Çünkü bir tâlibi irşâd etmekle, o irşâda pişman olmak, yeğdiğerinin zıddı ve düşmanıdır. Bir yerde birleşemezler.

«HER HAYVANIN, DÜŞMANINI KOKUSUNDAN TANIMASI VE ÇEKİNİP KAÇMASI MÜMKÜN OLMAYAN BİR ZÂTA DÜŞMAN OLAN KİMSENİN ZİYANKÂRLIĞI»

11276

اسب داند بانگ و بوی شیر را
گرچه حیوانست الا نادرا

«At, aslanın kokusunu ve sesini tanır. O, hayvan olmakla beraber düşmanını tanımayışı nâdir vâki olur.»

نایت لطف و کمال او بود
گر نه خفاشش خدا مانع شود

«Güneşin son derece lutfuna ve kemâline delâlet eder. Yoksa yarasa
onu nasıl mâni olabilir?»

O halde ey âciz insan :

11277

بل عدو خویشرا مهجور
خود بداند از نشان و از اثر

«Belki her hayvan, kendi düşmanını izinden ve nişânından tanır.»

11278

روز خفاشان نیارد بر پرید
شب برون آمد چو دزدان و چرید

«Yarasa gündüz uçamaz. Geceleri hırsız gibi çıkar ve gıdâlanır.»

11279

از همه محروم تر خفاش بود
کو عدوی آفتاب فاش بود

«Bütün hayvanların en mahrumu yarasadır ki zâhir ve münevver
olan güneşin düşmanıdır.»

Burada hayvanlar ile insanlar, Güneşle evliyâullâh, yarasa ile de ev-
liyâullâh düşmanı olanlar temsil edilmektedir. Yarasa, nasıl Güneş'in
ziyâsına tehammül edemez de ona düşman geçinirse, bazı yarasa tabiatlı
bedbaht şahıslar da velâyet ve mârifet sâhiblerine öylece düşmanlık
ederler. Fakat adâvetleri lâfzidir. Çünkü :

11280

نی تواند در مصافش زخم خورد
نی بفرین تاندش مهجور کرد

«Yarasa, ne Güneşle muhârebe edip yaralanabilir, ne de nefret ve
adâvetle onu uzaklaştırmaya muktedir olur.»

11281

آفتابی که بگرداند قفاش
از برای غصه و قهر خفاش

«Yarasaya gam ve keder vermektен ve onu kahreylemekten Güneş
yüz çevirirse, bu :»

11283

دشمنی گیری بحد خویش گیر
تا بود ممکن که گردانی اسیر

«Bir düşman tutarsan kendi derecene göre tut ki icabında onu esir
edebilesin.»

11284

قطره باقلم چه استیزه کند
ابلهست اوریش خود بر میکند

«Damla denizle nasıl mücâdele eder? Böyle bir mücâdeleye kalkan
ahmaktır, sonunda pişman olur da sakalını yolar.»

11285

حیلت او از سبالتش نگذرد
چنبر حجره قمر را بردرد

«Ehlullâh ile mücâdeleye kalkışanın hiylesi, bıyığından öteye geç-
mez. Kürre-i kamerin çenberini nasıl yırtabilir?» »

11286

با عدو آفتاب این بدعتاب
ای عدو آفتاب آفتاب

«Bu ahmak, Hakikat Güneşine düşmanlığa kalkışır. Ey güneşler gü-
neşi olan Cenâb-ı Hak'ka adâvet eyleyen ahmak.»

Bir Hadis-i Kutsîde : «Benim bir velîme düşmanlık eden, çarpışmak üzere benim karşıma çıkmış olur.» buyurulmuştur. Binâenaleyh ikinci mısradaki birinci âftâb : Enbiyâ ve evliyâ, ikinci âftâb : Zât-ı Akdes-i Mevlâdır. Çünkü O, güneşlerin güneşi ve Nübüvvet ve Velâyet nurlarının menbaidir.

11287

ای عدو آفتابی کز فرش
می بلرزد آفتاب و اخترش

«Ey ahmak; sen öyle bir güneşe düşmansın ki, onun zıyasından güneş de, yıldızlar da titrer.»

11288

تو عدو او نه خصم خودی
چه غم آتشی را که تو هیزم شدی

«Sen onun değil, kendinin düşmansın. Sen onun olduktan sonra Allah'ın gazab ateşi seni yakmaktan geri durmaz.»

11289

رحمتش نیرحمتم آدم بود
که مزاج رحم آدم غم بود

«Hakkın rahmeti, insan merhameti gibi değildir. Çünkü insan merhametinin mizâcında gam ve keder vardır.»

İnsanda vâkıa merhamet, yâni; acımak vardır. Acımak ise gam ve keder verir. Meselâ bir fakirin aç ve çıplak hâline acınır ve o halden hüzn ve keder duyulur. Allah'ın rahmeti ise böyle değildir. onda merhamet vardır, fakat hüzn ve keder yoktur.

11290

رحمت مخلوق باشد غصه ناک
رحمت حق از غم و غصه ست پاک

«Mahlûkun merhameti elemle karışıktır. Hakkın rahmeti ise, gam ve gussadan münezzehtir.»

11291

رحمت بی چون و چنان دان ای پدر
ناید اندر وهم از وی جز اثر

«Babam, Allah'ın rahmetini şöyle bil : O rahmet, vehme bile sığmaz, yalnız eseri görünür.»

Yâni; vehim mesabesinde olan akl-ı cüz'î, İlâhî Rahmet'i ancak eserinden anlar ve eserden müessire istidlâl yoluyla Cenâb-ı Hakkın (Rahîm) ve (Rahmân) olduğunu fehmeder. Fakat ulemâ ile urefânın anlayışında külli fark vardır. Âlimler; istidlâl yoluyla, ârifler ise zevk ve vicdan yoluyla idrâk ederler.

Bu münâsebetle Hazret-i Mevlânâ, iki anlayışın farkını anlatıyor :

«BİR ŞEYİ MİSAL VE TAKLİD İLE BİLMEKLE, O ŞEYİN HAKİKATİNİ BİLMENİN FARKI»

11292

ظاهرست آثار و میوه رحمتش
لیک کی داند جز او ماهیتش

«Allah'ın rahmeti eserleri ve meyveleri meydanda olduğu için onları herkes görür, fakat O'ndan başkası, onun hakikat ve mahiyetini nasıl bilir?»

11293

هیچ ماهیات اوصاف کمال
کس نداند جز بآثار و مثال

«Mahzâ, kemâl vasıflarının mahiyetini, onların eser ve misâllerinden başka bir yol ile kimse bilemez.»

Meğer ki Cenâb-ı Hak, bazı kâmil kullarına öğretmiş ola.

طفل ماهيت نداند طعمت را
جز كه گويي هست چون حلوات را

«Çocuk, cinsî münâsebetin mâhiyetini bilemez. Meğer ki ona, o şey, senin için helvâ gibidir diyesin.»

كي بود ماهيت ذوق جماع
مثل ماهيات حلوا اي مطاع

«Fakat, ey taklide yapışmış adam; çiftleşmedeki lezzet, helvadaki lezzete benzer mi? O nerde, bu nerde?»

Bu söz, târif değil, ancak bir temsil olabilir.

ليک نسبت کرد از روی خوشی
بآو آن عاقل چو تو کودک و شی

«Lâkin hoşluk ve tatlılık cihetinden o âkil, çocuk gibi olan sana öyle bir nishet ve temsil yapmıştır.»

تا بداند کودک آنرا از مثال
گر نداند ماهيت باعين حال

«Çocuk, çiftleşmenin mahiyetini ayn-ı hâl ile bilemezse de, helvâ misâlinden anlasın diye o teşbih yapılmıştır.»

بس اگر گويي بدانم دور نيست
ور بگويي كه ندانم زور نيست

«O halde ey çocuk tabiatlı insan; ben onu biliyorum dersin yanlış değildir, bilmiyorum dersin de yalan olmaz.»

Bir misal daha :

گر کسی گوید که دانی نوح را
آن رسول حق و نور روح را

«Biri sana : Allah'ın peygamberi ve rûhun nûru olan Nûh Aleyhis-selâmı bilir misin? dese.»

گر بگويي چون بدانم آن قر
هست از خورشيد و مه مشهورتر

«Sen de : nasıl bilmem o ay yüzlüyü? Güneşten de meşhurdur, aydan da.»

کودکان خرد در کتابها
وان امامان جمله در محرابها

«Küçük çocuklar kitablarda — yâni; mekteplerde — okuyor; imamlar da, mihrablarda söylüyorlar.»

نام او خوانند در قرآن صریح
قصه اش گویند از ماضی فصیح

«Kur'ân'da adını açıkça okurlar, geçmiş kıssasını fesahatla söyler ve anlatırlar.»

راست کودکانیش تو از روی وصف
گرچه ماهيت نشد از نوح کشف

«Doğru söyle, Nûh'un hakikat ve mahiyeti sana münkeşif olmamakla beraber onu vasfedildiği gibi bilir misin?»

ور بگوئی من چه دانم نوح را
همچو اوئی داند اورا ای فتی

«Eğer dersen ki : ey yiğit; ben Nuh'u ne bilirim. O'nu, O'nun gibi bir Hak eri bilir.»

مور لنگم من چه دانم پیل را
پشه کی داند اسرافیل را

«Ben total bir karıncayım, fili ne bilirim; bir sivrisinek İsrâfil'i nasıl bilir?»

این سخن هم راستست از روی آن
که بماهیت ندانی ای فلان

«Ey falan kimse; bu sözün de doğrudur. Onu mahiyet ve hakikatiyle bilemezsin.»

عجز از ادراک ماهیت عمو
حالت عامه بود مطلق مگو

«Ama, mahiyetlerin idrâkından âciz bulunmak umûmun hâlidir diye, mutlak olarak söyleme.»

Çünkü Enbiyâ ve Evliyâdan bazıları, mahiyetleri idrâk ederler, fakat onu izhâr etmeyip susarlar. Bazıları da : «İdrâki anlamaktan âciz olmak da bir nevi idraktır» derler.

زانکه ماهیات و سر سر آن
پیش چشم کاملان باشد عیان

«Zira mahiyetler ve onun sırrının sırrı, kâmillerin nazarında apaçıktır.»

در وجود از سر حق و ذات او
دورتر از فهم و استبصار کو

«Varlık âleminde Hakkın sırrını ve zâtını görmekten daha ziyâde uzak bir şey var mı?»

چونکه آن مخفی نماید از محرمان
ذات و وصفی چیست کان ماند نهان

«Mahrem olanlardan o gizli kalmayınca bir şeyin zât ve sıfatı nedir ki gizli kalsın.»

عقل بجنی گوید این دوراست گو
بی ز تأویلی محالی کم شنو

«Akıl; enbiyâ ve evliyânın zât ve sıfatlara mahremiyetini inkâr eder ve : bu gâyet derin bir bahistir, onu te'vil etmeksizin kabul etme, der.»

وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ
لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ يَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْخَرِّ وَمَا تُسْقُطُ
مِنْ زَرْقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا

Yâni : «Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Kendinden başkası bunları bilmez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez⁴⁶.» âyetiyle istidlâle kalkışır.

(46) Sûrei En'am : 59.

قطب گوید مرا ای سست حال

آنچه فوق حال است آید محال

«Zamanın kutbu da der ki: Ey zayıf halli kimse; sana halinin fevkinde olan şeyler muhâl gelir.»

11313

واقعاتی که کنونت برکشود

نی که اول هم محال می نمود

«Ey mahiyetlere vukûfu inkâr eden kimse; şimdi nâil olduğun ilim ve kemâl, evvelce sana muhal görünmüyor mu idi?»

11314

چون رهنایت ز زندان کرم

بهدرا برخود مکن حبس ستم

«Hakkın keremi seni o zindandan nasıl kurtardı. Akıl çölünü kendine zulüm hapishânesi yapma.»

«NISBET VE ZÂHİRÎ İHTİLÂF YÜZÜNDEN BİR ŞEYDE HEM NEFİY, HEM DE İSBATIN BİRLEŞMESİ»

Yukarıdaki beyitlerde Nûh Aleyhisselâm'ı bilmenin ve bilmemenin kâbil olabileceği beyan buyurulmuştu. Şu hâl iki zıddın birleşmesi demektir. İki zıd, nisbet ve zahiri ihtilâf itibarıyla bir şeyde ictimâ edebilirler. Meselâ: «Hazret-i Nûh'u bilirim» demek, siyer ve târih kitaplarında nakledildiği gibi bilirim demektir. Fakat; «O mübârek zâtı nasıl bilebilirim?» demek de, O'nun Allah'ın indinde hâiz olduğu âli mertebeyi ne bilirim? demektir. İşte yekdiğerini nakzeder gibi görünen isbât ve nefiy arasında tenâkuz yoktur. Çünkü Nûh Aleyhisselâm'ın bilinmesi, târihi şahsiyeti itibarıyla bilinmemesi de ind-i İlahideki yüksek ve mânevî derecesi dolayısıyledir.

نقی آن یک چیز اثباتش رواست

چون جهت شد مختلف نسبت دو تاست

«Bir şeyin nefiyi ile isbâtı mümkündür. Çünkü bir şeyin muhtelif ciheti ve iki nisbeti vardır.»

Meselâ; bir kimse, bildiği bir meselenin âlimi, bilmediğinin câhili-dir. Şahıs bir olduğu halde nisbet itibarıyla o şahısta ilim ile cehil, yâni; isbât ile nefiy birleşmiş olur.

11316

مار میت اذ رمیت از نسبت است

نقی اثباتست همدو مثبت است

«(Mârameyte iz rameyte) hitâbî nisbet cihetindendir. Ve hem nefiy vardır, hem isbat ve ikisi de yerindedir.»

Aleyhissalât Efendimiz Bedir gazâsında müşrikler tarafına bir avuç taş kırığı atmıştı. Cenâb-ı Hak : Yâ Muhammed :

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ

Yâni : «Attığın zaman da (Habibim) sen atmadın, ancak Allah attı⁴⁷.» buyurdu. İşte bu hitapta hem nefiy ve hem de isbât vardır. «Attığın vakit» denilmekle taşların, taraf-ı Nebeviden atıldığı isbât ediliyor. «Sen atmadın» buyurulmakla da atma işi, Zât-ı Risâletten nefyolunuyor ki her ikisi de doğrudur ve sâbittir. Çünkü zâhirde taşları atan Resûlullahdır, hakikatte atan ve o taşlara müşrikleri sersemletmek hassasını veren ise Allah'dır. Hazret-i Mevlânâ, bu âyeti şöyle tefsir ediyor :

11317

آن تو افگندی چو بردست تو بود

تو نه افگندی که قوت حق نمود

«Habîb-i Necîbim; o taşları sen attın, çünkü o taşlar senin elinde idi. Sen atmadın, çünkü kuvveti Allah verdi.»

(47). Sûrei Enfal : 17.

زور آدم زاده را حدی بود
مشت خاک اشکست لشکر کی شود

«İnsan oğlunun kuvvetinin nihâyet bir derecesi vardır. Bir avuç toprak ve taş, bir ordunun kırılıp bozulmasına nasıl sebep olur?»

İşte o tesîri Cenâb-ı Hak vermiştir.

مشت تست افکندن زماست
زین دو نسبت نفی اثباتش رواست

«Avuç senin avucundur ama, atış bizdendir. Bu iki nisbetin nefyi de yerindedir, isbatı da...»

Enbiyâyı, husûsiyle Hatemülenbiyâyı inkâr edenlerde de böyle nefiy ve isbât vâkî olmuştur :

يعرفون الانبياء اضعادهم
مثل ما لا يشتهه اولادهم

«Münkirler ve müşrikler, enbiyâyı, kendi çocuklarını, tanıdıkları, bildikleri gibi tanırlar bilirlerdi.»

Sûre-i Bakara'da buyurulmuştur ki :

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ

Yâni : «Kendilerine kitab verdiklerimiz onu (o peygamberi) öz oğulları gibi tanırlar⁴⁸.»

(48) Sûrei Bakara : 146.

همچو فرزندان خود دانند شان
منکران باصد دلیل و صد نشان

«Münkirler, yüzlerce delil ve nişân ile peygamberleri biliyorlar ve kendi oğullarını tanıdıkları gibi onları da tanıyorlardı.»

لیک از رشک و حسد پنهان کنند
خویشان را برندانم میزنند

«Lakin müşrikler, hasedlerinden, tanıdıklarını gizlerler, (bilmiyoruz ki) diye bilmezlikten gelirler.»

بس چو يعرف گفت چون جای دگر
گفت لا يعرفهم غیری قدر

«Cenâb-ı Hak, müşrikler için : (enbiyâyı tanırlar), dedi. Bir Hadis-i Kudsîde de : (Velilerimi, benden başkası tanımaz).»

Sôfiye hazerâtı der ki : Enbiyânın nübüvvet ve velâyet olmak üzere iki ciheti vardır. Velâyetleri, beşeriyetten fânî ve Allah ile bâkî olmaları tarafıdır. Binâenaleyh, nübüvvetleri bakımından bilinirler, velâyetleri tarafından tanınmazlar. O halde hem : «O'nu tanırlar», hem : «Onları benden başkası tanımaz» ihbârı, isbât ve nefiy hâvî iken, onlar hakkında doğrudur.

انهم تحت قبای کامنون
جز که یزدان شان نداند ز آزمون

«Onlar, benim kubbelerim altında gizlidir dedi. Onları Allah'tan başka kimse imtihan ile, zan ve kıyâs ile bilip tanıyamaz.»

Hadisteki kubbeleri, bazıları, Gök kubbeleri; bazıları da, Allah'ın esması ve sıfatları, diye izah etmişlerdir.

هم بنسبت گیر این مفتوح را
که بدانی و ندانی نوح را

«Nuh'u hem bilirsin, hem bilmezsın, değil mi? İşte bunu da bu âyetle hadiste ızhar edilen manâya kıyas et!»

Hazret-i Nûh'u hepimiz akıl ve nakil cihetinden biliriz ki uzun uza-
dıya kavmini imâna dâvet etmiş, icâbet etmedikleri için haklarında bed-
duâda bulunmuş, o inkisâr yüzünden, tûfan olarak o müşrik, muannid ve
müstehzi kavim boğulmuştu. Hazret-i Nûh'u bu itibâr ile bilir ve tanırız.
Lâkin ind-i İlâhî'deki kurbiyyetini ve mânevî derecesini bilmeyiz ve ta-
nımayız. Tanımak ve tanımamak iki zıd olduğu halde Nûh Aleyhisselâm
hakkında ve bizim anlayışımızda birleşiyor.

«DERVİŞİN YOKLUĞU VE VARLIĞI MES'ELESİ»

گفت قائل در جهان درویش نیست
وربود درویش آن درویش نیست

«Birisi dedi ki : Dünyâda derviş yoktur. Şâyed varsa o derviş, derviş
değildir.»

Dervişlikten gâye : Şu mevhûm vücûdu izâle etmek, kendi varlığını
Vücûd-i İlâhiyyede ifnâ eylemektir. Her derviş bu gâyeye vâsıl olama-
dığı için, cihanda hakikî bir derviş yoktur, yâhut pek azdır. Şâyed o gâ-
yeye vâsıl olamamış bir derviş varsa o, hakikî derviş değildir.

هست از روی بقای ذات او
نست گشته وصف او در وصف هو

«O, hakikî derviş, zâtının bekâsı cihetinden vardır. Fakat onun vasfı,
vasf-ı İlâhîde yok olmuştur.»

Bu temâmen mutâbık olmamak üzere şöyle temsil edilebilir :

چون زبانه شمع پیش آفتاب
نیست باشد هست باشد در حساب

«O, Güneşe karşı yanmakta olan muma benzer. Mumun alevi de var
sayılır ama Güneşin önünde yok gibidir.»

هست باشد ذات او تا تو اگر
بر نمی پنبه بسوزد زان شرر

«Öyle olmakla beraber sen ona pamuk tutacak olursan kıvılcımından
pamuk yanar.»

نیست باشد روشنی ندهد ترا
کرده باشد آفتاب او را فنا

«O, alev yoktur, sana aydınlık vermez. Zira Güneş onu yok etmiştir.»

Bir misal daha :

در دوصد من شهید يك اوقیه خل
چون درافکندی و دروی گشته حل

«Eğer ikiyüz batman bal'ın içine bir okka sirke koysan ve balda
erise...»

نیست باشد طعم خل چون میجوشی
هست اوقیه فزون چون برکشی

«Tattığın vakit sirke tadı yoktur, lâkin, tartarsan ağırlığı ikiyüz bat-
man bir okka artmış olur.»

Hız. Mevlânâ diyor ki : İkiyüz batman bal içinde bir okka sirkeyi hal-

ledersen sirke yokolur. Tatlıgın vakit sirke tezzerini bulamazsın. Fakat bal'ın ağırlığı bir okka artmış olur. Sirkenin ekşiliğinin bal içinde yokolduğu gibi hakikî bir dervişin de sıfat'ı, sıfat-ı ilâhîde fenâ bulur. Lâkin akıl terazisi ile tartarsan onun zât'ı, yâni; beşerîyyet'i, bâkidir.

Bundan, bir derviş'in sıfâtının fânî olması, sıfât-ı ilâhiyeyi artırır gibi bir manâ anlaşılmalıdır. Hz. Pir'in buradaki maksadı : Bir derviş'in fânî olması, sıfâtının tahvil ve tebdil etmesidir, yoksa sıfat ve zatının Sıfat ve Zât-ı Rabbâniyyeyi artırması demek değildir. Zât'ının bâkî kaldığı, açıkçası bir kul'un Allah olması mânâsını ifâde etmez.

11333

پیش شیری آهوی پیهوش شد
هستیش باهست اورپوش شد

«Bir ceylân arslan karşısında kendinden geçer. Onun varlığı, arslanın mevcûdiyyetine hicap olur.»

Dikkat buyurulsun, getirilen misaller, fenâ fillah olanla Zât'ı Mutlak'ın tamamı ile temsili değildir. Ancak mübtedilere anlatmak içindir. İnsanlar; görmedikleri, bilmedikleri bir şeyi ancak misal ile mümkün mertebe kavrayabilirler. Misalde ise benzeyenle benzetilen tamamıyla aynı olamaz. Benzeyen, benzetilene her cihetten benzemez. Onun için Hz. Mevlânâ diyor ki :

11334

این قیاس ناقصان برکار رب
جوشش عشقست نر ترک ادب

«Şan-ı İlâhî ile ilgili bu eksik kıyaslar, aşkın galeyânındandır, terk-i edep değildir.»

11335

نبض عاشق بی ادب برمی جهد
خویشرا در کفه شه می نه د

«Âşık'ın nabzı edebe riâyet etmez. Ceset hareket eder de kendisini şâh'ın terâzisine koyar.»

11336

بی ادب تر نیست کس زو در جهان
با ادب تر نیست کس زو در جهان

«Dünyâda âşıktan daha ziyâde edebe riâyet etmeyen yoktur; fakat bâtında, ondan daha edepli kimse de yoktur.»

Derler ki : Sallâllahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, Hz. Ali (Kerrem-allâhu Vecheh) ile hurma yiyormuş. Resûlullah Hazretleri, lâtife olsun diye, çekirdekleri Cenâb'ı Murtazâ'nın önüne sürmüş, sonra da : «Ya Ali! Ne kadar çok yemiştin, baksana çekirdekler hep senin önünde.» buyurmuş. Hz. Ali de bu lâtifeye karşı : «Ya Rasûlallah siz çekirdekleriyle mi yediniz?» cevâbını vermiş. Bu cevap, âşıkla ma'suk arasındaki cilveyi bilmeyenlerce edeb dışı gibi telâkki edilir. Halbuki zâhiren serbestlik gibi görünen o cevapta, Resûlullah'ın lâtifesine karşı aynı lâtife ile mukâbele cilvesi vardır.

11337

هم بنسبت دان وفاق ای منتخب
این دوضد با ادب بابی ادب

«Ey seçilmiş kimse; Bu edibâne ve gayri edibâne iki zıt görünüşü, yine nisbet itibâriyle yekdiğerine muvâfık bil.»

11338

بی ادب باشد بظاهر بنگری
که بود دعوی عشقش همسری

«Zâhirine bakacak olursa âşkın hareketi edeb dışı gibi görünür. Çünkü başında aşk dâvâsı vardır.»

11339

چون بیاطن بنگری دعوا کجاست
او ود دعوی پیش آن سلطان فناست

«Bâtmen görecekt olursan da'vâ nerededir? O Padişahın önünde dâvâ da fânîdir, âşık da...»

مات زید زید اکر فاعل بود
لیک فاعل نیست کو عاقل بود

«Zeyd öldü desek bu cümlede Zeyd fâildir ama, hakîkatte fâil değildir, elinden birşey gelmez ki!..»

11341

او ز روی لفظ نحوی فاعلست
ورنه او مفعول و موتش قاتلست

«O cümledeki Zeyd, nahiv kaidesi bakımından fâildir... Yoksa hakîkatte mefuldür ve kâtili, ölümdür.»

11342

فاعلی چه کو چنان مقهور شد
فاعلیها جمله ازدی دور شد

«Fâillik ne demek? O, öyle mahv olmuştur ki bütün fâillikler ve hareketler ondan uzaklaşmıştır.»

«SADR-I CİHAN'IN VEKİLİNİN BİR TÖHMET ALTINA ALINARAK
CAN KORKUSU İLE BUHÂRÂ'DAN KAÇMASI, SADR-I CİHAN'A
ÂŞIK OLDUĞUNDAN TEKRAR TERS YÜZÜ GERİ DÖNMESİ...
ÂŞIKLAR İÇİN CAN VERMEK KOLAYDIR.»

11343

در بخارا بنده صدر جهان
متهم شد گشت از صدرش نهان

«Buhârâ'da Sadr-ı Cihân'ın kulu bir töhmet'e uğradı, mevkiinden düştü, gizlenmeye mecbur oldu.»

Sadr-ı Cihan : Buhârâ emiri demektir.

11344

مدتی ده سال سرگردان بکشت
که خراسان که کهستان، گاه دشت

«On yıl müddetle Horasan'da, Kuhistân'da ve Deşt'te başıboş bir halde gezip dolaştı.»

11345

گفت تاب فرقم زین پس نماند
صبرکی داند خلاعت را نشاند

«On yıl dolaştıktan sonra kendi kendine dedi ki: Efendimin hasreti-ne artık tahammülüm kalmadı. Sabır, aşk rüsvâlığını nasıl men edebilir?»

H. Mevlânâ, vekîlin bu sözü dolayısıyla, firâkın acılığına dâir beyâ-natta bulunuyor :

11346

از فراق این خا کہا شوره شد
آب زرد و کنده و تیره شود

«Bu topraklar, ayrılıktan, çorak olur. Nehir ve deresinden ayrılan su, sararır, kokar ve bulanır.»

11347

باد جان افزا و خم گردد وبا
آتشی خاکستری گردد وبا

«Hayat veren rüzgâr kapalı bir yerde kalırsa kokar, vebâ olur. Ateş, yakacak şeyden ayrılırsa kül olur, hebâ olur.»

11348

باغ چون جنت شود دارالمرض
زرد و ریزان برک او اندر حرض

«Cennet gibi olan bağlar, bahçeler sararır solar, yaprakları kurur, dökülür... Bir hastalık yurdu olur!..»

عقل دراك از فراق دوستان
همچو تیرانداز اشکسته گان

«İdrak ve şuur sahibi akıl bile, dostların ayrılığı ile yayı kırılıp okçu gibi şaşırır kalır.»

دوزخ از فرقت چنان سوزان شدست
بیر از فرقت چنان لرزان شدست

«Cehennem bile, ayrılık yüzünden, gençlik çağına hasret çekerek iltiyarım titrediği gibi titrer, yandığı gibi yanar kavrulur.»

گر بگویم از فراق چون شرار
تا قیامت يك بود از صد هزار

«Kıvılcım gibi yakıcı olan ayrılıktan Kıyâmete kadar bahsetsem, onun dehşet ve şiddetinin ancak yüzbinde birini söylemiş olurum.»

بس ز شرح سوز او کم زن نفس
رب سلم رب سلم گوی بس

«O halde onun yakıcılığını anlatmaya kalkışma... Yarabbi beni sen kurtar, beni sen kurtar diye duâ et. Bu kadar yetişir.»

هرچه ازوی شاد گردی درجهان
از فراق آن بیندیش آن زمان

«Dünyâda her neden şâd oldunsa, bir de onun ayrılığını düşün.»

زانچه گشتی شاد بسی کس شاد شد
آحر ازوی جست و همچون باد شد

«Sen neden şâd oldunsa senden evvel bir çok kimse de ondan şâd olmuş, fakat sonunda vefâ etmemiş, rüzgâr gibi geçip gitmiştir.»

از تو هم بجهد تو دل بروی منه
پیش از آن کو بجهد ازوی تو بجه

«Başkalarının elinden giden şey senin elinden de fırlayıp çıkacaktır. Akıllı davran da o senden fırlamadan evvel, sen onun muhabbet ve bağlılığından fırlayıp çık.»

Ki ona bağlanıp ayrıldığın vakit müteessir ve müteellim olmayasın.

«HZ. MERYEM GUSÛL İÇİN ÇIPLAK BULUNDUĞU SIRADA, RUHÛL RUDÛS'UN İNSAN ŞEKLİNDE ZUHÛR ETMESİ VE HZ. MERYEM'İN O'NDAN HAK TEÂLÂ'YA SİĞİNMASI»

Sûrei Meryem'de buyruluyor ki :

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكَأْبِ مَرِّمَ إِذَا نَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا
شَرْقِيًّا ۖ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا
فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ۖ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ
إِنْ كُنْتَ نَقِيًّا ۖ

Yâni : «Kitapta Meryem (kıssasını) da an. Hani o, ailesinden ayrılıp şark tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmiş (çekmiş) di. Derken biz ona ruhumuzu göndermiştik de o, kendisine hilkati tam bir beşer şeklinde görünmüştü. (Meryem ona) dedi ki : doğrusu ben senden esirgeyici (Allâh'a) sığınırım. Eğer sen fenâlıktan bihakkın sakıman (bir insan) isen (çekil yanımdan)⁴⁹»

(49) Sûrei Meryem : 16-18.

mlı taze hurma dökülecektir. Artık, ye iç. Gözün aydın olsun. Eğer beşerden herhangi birini görürsen de ki: ben o çok esirgeyici (Allah'a) oruç adadım. Onun için bugün hiçbir kimseye kat'iyen söz söylemeyeceğim⁵¹..»

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا
زَكِيًّا ۖ قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ
بَغِيًّا ۖ قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَىٰ مَيِّنٍ وَلَيَجْعَلَنَّ أَمَةً
لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ۖ فَحَمَلَتْهُ
فَأَنْبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَفِيًّا ۖ

Yâni : «(Ruh da) : Ben ancak sana (günahlardan) pâk bir oğlan ver-
me (ye vesile olmak) için (o istiâze ettiğin) Rabbinin elçisiyim, dedi. O
benim nasıl bir oğlum olacaktı? dedi, (evlenip de) bana bir beşer do-
kunmamıştır. Ben bir iffetsiz de değilim. (Ruh) dedi: (Evet) öyledir.
(Fakat) Rabbin buyurdu ki: O, bana göre pek kolay. Çünkü biz onu in-
sanlara bir âyet ve bizden bir rahmet kılacağız. Zâten iş olup bitmiştir.
Nihâyet ona (İsa'ya) gebe kaldıkta, bununla (karnındaki bu çocuğu ile
ailesinden) uzak bir yere çekildi⁵⁰..»

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جَذْعِ
النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنتُ نَسِيًّا مَّنْسِيًّا ۖ
فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۖ
وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا ۖ
فَتَكُلِّي وَاشْرَبِي وَفَرِي غَنِيًّا فَأَمَّا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي
إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ۖ

Yâni : «Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya)
sevk etti. Keşki, dedi, bundan evvel öleydim, unutulup gideydim. Aşağı-
sından ona şu nidâ geldi: Tasalanma, Rabbin senin alt (yan) ında bir su
arkı vücade getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne deril-

قَالَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا
ۚ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ
بَغِيًّا ۚ فَاشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نَكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ
صَبِيًّا ۚ قَالَا إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانَا فِي الْحَبَابِ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۚ
وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ
مَا دُمْتُ حَيًّا ۚ وَبَرَّأ بَوَالِدِي وَلَمْ يَجْعَلْ لِي جَارًا شَقِيًّا ۚ
وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ۚ

Yâni : «Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler: Hey Mer-
yem, andolsun sen acâip bir şey yapmışsın⁵²..»

Yâni : «Ey Harûn'un kız kardeşi, senin baban kötü bir adam değildi.
Anan da iffetsiz bir kadın değildi. Bunun üzerine (Meryem) ona (İsa'ya)
hıaret etti. Biz, dediler, henüz beşikte bulunan bir sabî ile nasıl konu-
şuruz? (İsâ dile gelip) dedi ki: Ben hakikat Allah'ın kuluyum. O bana
kitap verdi. Beni peygamber yaptı. Beni her nerede olursam mübârek
kıldı. Bana hayatta bulunduğum müddetçe namaz (kılmam) ı, zekât (ver-
mem) i emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni bir zorba, bir bed-
baht yapmadı. Doğduğum gün de, öleceğim gün de, diri olarak (kabrim-
den) kaldırılacağım gün de selâm (ve selâmet) benim üzerimdedir⁵³..»

(51) Sûrei Meryem : 23-26.

(52) Sûrei Meryem : 27.

(53) Sûrei Meryem : 28-33.

(50) Sûrei Meryem : 19-22.

همچو مريم گوی پیش از فوت ملک
تقن را کالعود بالرحمن منك

«Fırsat elden çıkmadan Meryem gibi sen de, surete: senden Rah-
man'a sığınırım, de!»

دید مريم صورتی بسی جانفزا
جانفزایی دلربایی در خلا

«Hz. Meryem, halvetgâhında, canlara can katan ve gönül cezbeden
bir sûret gördü.»

پیش او برست از روی زمن
چون مه و خورشید آن روح الامین

«Onun önünde, Rûhûlemin, Ay ve Güneş gibi yerden doğuverdi.»

از زمین برست خوبی بی نقاب
آنچنان کنز شرق روید آفتاب

«Güneşin şarktan doğduğu gibi, yerden nikapsız bir güzel peydâ oldu.»

لرزه برامضای مريم اوفتاد
کو برهنه بود و ترسید از فساد

«Meryem çıplak bulunduğu ve bir taarruza uğramaktan korktuğu
için bütün vücûdu titremeye başladı.»

صورتی که یوسف ار دیدی عیان
دست از حیرت بریدی چون زنان

«Öyle bir güzeldi ki, eğer Yusuf (Aleyhisselâm) görmüş olsaydı, ken-
disini görüp de şaşkınlıkla ellerini kesen kadınlar gibi o da hayretinden
elini keserdi.»

Hız. Mevlâna, bu beyit ile Hız. Yusuf kıssasından bir vak'aya işaret
ediyor. Kölesini sevdiği için, Mısır kadınları, Zeliha'ya taan etmişlerdi.
Zeliha da onları çağırdı, önlerine yemiş tabakları ile bıçak koydurdu ve :
buyurun, soyun. yiyin, dedi. Onlar yemiş soymakla meşgul iken Hız. Yu-
suf'a : Çık da kadınlara görün, dedi. Yusuf Aleyhisselâm yanlarına gelin-
ce, kadınlar şaşırdılar ve adetâ sarhoşa döndüler. Bu hayret içinde iken
yemiş soyuyoruz diye ellerini, parmaklarını kestiler de farkına varmadı-
lar : Hâşâ bu insan değil, bir melek dediler.

همچو گل پیشش بروید آن ز گل
چون خیالی که برارد سرزدل

«Gönülde zuhûr eden bir hayâl gibi, karşısında, Cebrâil yerden gül
gibi çıkıverdi.»

گشت مريم بخود و در بخودی
گفت بجهم در پناه ایزدی

«Meryem kendinden geçti ve o halinde Allah'ın hıfzına sığınırım.
dedi.»

زانکه عادت کرده بود آن پال جیب
در هزیمت رخت بردن سوی غیب

«Zira o afife Meryem, âciz kalınca, Hakkın hıfz ve himâyesine ilticâ
etmeyi adet eylemişti.»

11365

چون جهانرا دید ملک بی قراو
حازمانه ساخت زان حضرت حصار

«Dünyayı kararsız bir âlem olarak görmüş ve ihtiyata riayet ederek Allah'a sığınmayı âdet edinmişti.»

11366

تا بکامه مرکه حصنی باشدش
که نیاید خصم راه مقصدش

Ona ölünceye kadar bir kale lâzımdı ki düşman, oraya yol bulamasın.»

11367

از پناه حق حصنی به ندید
یورتی که نزدیک آن در برگزید

«Allah'a sığınmaktan daha iyi bir kale görmedi ve o kale civârında kendine yurt edindi.»

11368

چون بدید آن غمزه های عقل سوز
که از و میشد جگرها تیر دوز

«Meryem, o akılları yakan, ciğerleri oklayan bakışları gördü.»

11369

شاه و لشکر حلقه درگوشش شده
خسروان هوش بی هوشش شده

«Şah da, ordusu da o bakışlara köle olmuştu. O bakışlar, akıl padişahlarının akıllarını almış, onları divaneye döndermişti.»

11370

صد هزاران شاه مملوکش برق
صد هزاران بدرا داده بدق

«Yüzbinlerce şâh onun kölesi idi ve O, yüzbinlerce bedri, hilâl hâline getirmişti.»

11371

زهره نی مر زهره را تادم زند
عقل کلش چون ببیندکم زند

«Zühre yıldızının güzellik hususunda ona karşı söz söylemeye cesareti yok. Akl-ı Küll, onu görünce tedbir ve tasarrufundan geri kalır.»

11372

دور آن نارم دلیل من برو
دور از آن شه باطل ماعبروا

«Ben, o ateşin dumanıyım ki ona delilim. O padişahdan uzaktayken, onu görmeden hakkında ne söylenmişse hepsi de asılsız, hepsi de saçma!»

Hız. Mevlânâ'nın adetidir: Hak'kın mazharı olan bir zâtı anlatırken ondaki zuhûrâtı ilâhiyye dolayısıyla Zâhirin, yânî; Hak'kın vasfına girer. Nitekim burada da Cebrâil Aleyhisselâm'ın güzelliğinden bahsederken Hak Sübhânenin vasfına giriyor ve: Bütün mevhum varlıkları yakmak hususunda ateş gibi olan Rabb-i İzzet'in ben de dumanıyım; dumanın ateşe delâlet ettiği gibi, ben de, O Müessir-i Küllün eseriyim ve Müessirime delâlet ederim, diyor.

11373

خود نباشد آفتابی را دلیل
جز که نور آفتاب مستطیل

«Hakikat güneşine, âlemi kaplıyan nuru delildir.»

سایه که بود تا دلیل او بود
این بستش که دلیل او بود

«Gölge nedir ki O'nun delili olabilsin? O'nun karşısında hor ve hakîr bulunuşu gölge için kâfi bir şereftir.»

این جلالت در دلالت صادقست
جمله ادراکات پس او سابقست

«Bu ululuk, ona tam doğru bir delil: bütün anlayışlar geridedir, O ilerde!..»

جمله ادراکات برخزهای لنگ
او سوار باد پران چون خذنگ

«Bütün idrakler, total eşeklere binmiş.. O ise, ok misâli giden bir ata binmiş gibidir.»

گر گریزد کس نیابد گردش
ور گریزد او بگرید پیش‌ره

«Eğer o kaçsa kimse onun kendisini değil, kaldırdığı tozu bulamaz; eğer bütün âlem kaçsa, o hepsinin yolunu tutar, kaçmalarına mâni olur.»

جمله ادراکاترا آرامی
وقت میدانست وقت جامی

«Âlem'de bütün anlayışlar, durup dinlenmezler... Ömür koşup, çabalama zamanıdır; oturup işret etme devresi değildir.»

Dünyada çalışılacak, Âhirette istirahat olunacaktır.

آن یکی وهمی چو بازی می‌برد
وان دگر چون تیر ممبر می‌درد

«Birinin idrâki, doğan kuşu gibi hızlı uçar, diğeri de ok gibi havayı yırtar geçer.»

وان دگر چون کشتی بادبان
وان دگر اندر تراجع می‌زمان

«Bir üçüncüsü yelkenli gemi gibi gider, bir dördüncüsü ise her vakit geri kalır.»

چون شکاری می‌نماید شان ز دور
جمله حمله می‌فرایند آن طیور

«Bu idraklere uzaktan bir av görününce o avın üstüne saldırırlar.»

چونکه ناپیدا شود حیران شوند
همچو جفدان سوی هر ویران شوند

«O av görünmez olunca şaşırırlar, baykuşlar gibi virânelere dağılırlar.»

منتظر چشمی هم يك چشم باز
تا که پیدا گردد آن صید نیاز

«O av tekrar görünsün diye bir gözü kapalı, bir gözü açık olarak beklerler.»

چون بنامد دیر گوید از ملال
صدید بود آن خود عجب یا خود خیال

«O avın zuhur'u gecikince usançlarından: gördüğümüz acaba o mu idi, yoksa hayal mi idi? derler.»

Buradaki idrâkâtan maksat: Vasat halde bulunan idrak sahipleri-
dir. Avdan murâd ise kendilerine zâhir olan bazı müstesnâ hal'dir ki, Ta-
savvufta ona (bast) ta'bir ederler. Avın kayıp olması, (bast) halinin
(kabz) haline tahvil eylemesidir. (Kabz) ın devam etmesinden müteessir
olurlar da: evvelce duyduğumuz (bast) hali acabâ hayal mi idi? derler.

11385

مصلحت آنست تا بیک ساعتی
قوتی گیرند و زور از راحتی

«Böyüce kalplerin kabz'a mübtelâ olması, maslahat bakımındandır.
Kendilerinin biraz rahat etmesi ve kuvvet bulmaları içindir.»

(Bast) halinde filvaki' büyük ma'nevî bir zevk vardır. Lâkin her-
kesin devamlı olarak ona tahammülü mümkün değildir. Meselâ, Sallallahü
Aleyhi Vesellem Efendimize vahy nâzil olduğu vakit Zat'ı Akdes'i Risa-
let fevkalâde ızdırıp çeker ve inci dânesi gibi terler dökülürdü. Ba'zan
da: «Ey Âişe; bana söz söyle» diyerek, beşerîyyet âlemine rücû eylerdi.

(Kabz) hali, o mânevî ızdırabı izâle ile, sâlikî bir miktar rahat ettir-
mek ve yeni bir (bast)'a karşı kuvvetlendirmek içindir. Nitekim gündüz
yorulan vücutlar, gece yatıp uyumakla dinlenmiş olurlar.

11386

گیر نبود شب همه خلقان ز آرز
خویشان را سوختندی ز اهتراز

«Eğer geceler olmasaydı, bütün halk, hırs ve tamahla çalışıp yorul-
maktan kendilerini yakarlardı.»

آن هوس و ز حرص سود اندوختن
هر کسی دادی بدرا سوختن

«O vakit herkes kazanç heves ve hırsı ile bedenlerini çok yormuş,
adeta yakmış olurlardı.»

11388

شب بدید آید چو گنج رحمتی
تارهند از حرص خود یک ساعتی

«İnsanlar hırs ve tamahtan bir müddet kurtulsun diye, gece, rahmet
hazinesi gibi zuhur eder.»

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de ve Sûrei Yunus'ta:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ
لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

Yânî: «O, geceyi — içinde sükûn ve istirahat etmeniz için — (karan-
lık), gündüzü ise (çalışıp kazanmanız için) ziyâdâr olarak yaratandır.
Şüphesiz ki bunda kulak verecek bir kavim için ibretler vardır⁵⁴» bu-
yurulmuştur.

11389

چونکه قبضی آیدت ای راهرو
آن صلاح تست آیی دل مشو

«Ey sâlik; Sana (kabz) gelince me'yûs olma ki o senin salâhın içindir.»

(54) Sûrei Yunus: 67.

زانکه درخرجی دران بسط و کشاد

خرج را دخلی نباید ز اعتداد

«Çünkü (bast) halinde sen harç ve masrafta bulunursun. Masraf için de bir irat lâzımdır.»

Kabz : Ahval'i sülûkta bir hal olup, kalbe gelen bir sıkıntıdır. (Bast) ise bunun zıttıdır.

Hız. Mevlânâ buyurur ki: «Kendinde gam görünce istiğfâr et, çünkü gam ilâhî emirle te'sir yapar» buyurur.

Sofiyîye hazerâtı diyor ki: Kabz ve bast halleri muhabbet makamına vasıl olan evliyâda vâkî'dir. Kibarî sûfiyyeden (İbn'i Atâ'i İskenderî) demiştir ki: «Bast halinde nefis, ferahladığı için ondan haz alır. Kabz'da ise nefis için bir haz yoktur. Binaenaleyh kabz, bast'tan daha salimdir.» Onun için Hız. Mevlânâ da: «Ey sâlik; Kabz, senin salâhına sebeptir» diyor ve bast'ı yaz mevsimine, kabz'ı da kış faslına benzetiyor.

11391

گر هماره فصل تابستان بدی

سوزش خورشید در بستان زدی

«Eğer dâimâ yaz fash olsa idi ve güneşin harâreti bağ ve bahçelere vursa idi.»

11392

منتشرا سوختی از بیخ وین

که دگر تازه نگشتی آن کهن

«Bağ ve bahçedeki nebâtâtı kökünden öyle yakardı ki o kavrulan nebâtât bir daha tazelenemezdi.»

11393

گر ترش رویت آن دی مشفقست

صیف خندانست اما محرقست

«Kış'ın yüzü ekşidir ama şefkatlidir. Yaz güler yüzlüdür amma yakıcıdır.»

چونکه قبض آید تو دروی بسط بین

تازه باش و چین میفکن برجین

«Sana (kabz) âriz olunca onda (bast) gör. Taze ol ve alnını buruşturma»

11395

کودکان خندان و دانایان ترش

غم جگر را باشد و شادی ز شش

«Çocuklar gülerler; âlimler ise, vekarlı ve ağır başlı olurlar. Gam, akciğerden, sürur karaciğerden gelir.»

11396

چشم کودک همچو خر در آخرست

چشم عاقل در حساب آخرست

«Çocuğun gözü eşek gibi ahırdadır. Âkil'in gözü ise başka hesaptadır.»

11397

او در آخر جرب می بیند علف

وین ز قصاب آخرش بیند تلف

«O çocuk ve gâfil, ahırdaki ot'u lezzetli bulur; âkil ise ahırdaki ot'un sonunun kasap elinde telef olduğunu görür.»

11398

آن علف تلخست کو قصاب داد

هر لح ما ترازوی نهاد

«Kasabın verdiği ot yok mu?.. acıdır, acı... Maksudı bizi semirtmek ve tartıda ağır gelmemizi temin etmektir.»

روز حکمت خور عالت کارا خدا

بی غرض دادست از محض عطا

«Ey yemek içmek mübtelâsı; Gıt de hikmet otundan ye ki, onu, Cenab-ı Hak garazsız ve mahzâ lutfu eseri olarak vermiştir.»

11400

فهم نان کردی نه حکمت ای رهی

زانچه حق گفتست کلو امن رزقه

«Cenab-ı Hak'ın Kur'an'da: (Tanrının verdiği rızıktan yeyin!) bu yurmasını sen ekmek yemek anladın.»

Halbuki :

11401

دزق حق حکمت بود در مرتبت

کان گلو گيرت نباشد عاقبت

«Rızıkı ilâhî, derece itibariyle hikmet ve ma'rifettir ki, o, yiyenin so-
nunda boğazına durmaz.»

Maddî gıdalar, Âhirette hesâba tâbî'dir. Onları helâlinden mi, har-
mından mı yediğin sorulacaktır. Fakat ma'nevî ve rûhânî gıda olan ri-
met ve mârifet diğerleri gibi süal ve hesâba tâbî' olmadığından, onlar
yiyenin boğazında durmazlar.

Tebâreke sûresinde buyurulmuştur ki :

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ

ذُلُولًا فَأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿٥٥﴾

Yânî : «O, yeri sizin faidenize, hor (ve müsahhar) kılandır. O halde
onun omuzlarında yürüyün. (Allah'ın) rızıkından yeyin. (Fakat şunu dâ-
ma hatırlayın ki) son gidiş ancak O'nadır (Allah'adır).»⁵⁵.

(55) Sûrei Mülk : 15.

İşte bu âyetteki (Rızık)ı Hz. Mevlânâ manevî gıda olarak tefsir edi-
yor. Peki, ondan nasıl yenilebilir?

11402

این دهان بستی دهانی باز شد

کو خورنده لقمه‌های راز شد

«Bu ağız kaparsan, sende ma'nevî bir ağız açılır ve o ağız, ilâhî esrar
ve mârifet lokmalarını yer.»

11403

گر ز شیر دیوتن را واری

در فطام او بسی نعمت خوری

«Eğer şeytan sütü emmekten cesedini men' edersen o, süttten kesil-
meye karşılık, birçok nimetler yersin.»

Malumdur ki bir çocuk memeden kesilince onu beslemek için, türlü
tür türlü yeni gıdalar verilir. Hz. Mevlânâ, yiyip içmeyi, hususiyle helâl, ha-
ram demeyerek mideyi doldurmayı şeytandan süt emmeye benzetiyor ve:
«O şeytan sütünden nefsini kesersen sana türlü nimetler verilir» buyu-
ruyor. «Emzirme çocuğun tabiatını değiştirir» diye bir hadîs-i şerif rivâ-
yet olunur ki bu, fennen de sabittir. Hastalıklı bir kadının sütünü emen
bir çocuk aynı hastalığa uğruyor, hattâ veremli bir ineğin sütünü içen
çocuklarda ciğer hastalıkları zuhur ediyor. Emzirmenin böyle maddî te-
sirleri olduğu gibi, ma'nevî tesirleri de vardır. Onun için Hz. Mevlânâ
da : «Şeytan sütü olan haram yemeyi bırak. Zirâ, onu emmeye devam
edersen, sende de şeytanlık zuhura gelir» demek istiyor.

11404

ترك جوشش کردهام من نیم خام

از حکیم غزنوی بشنو تمام

«Bu sözü (Türk kaynatması) gibi yarı pişmiş, yarı çiy bıraktım.
Bahsin tamamını Hakîm-i Gaznevî'den dinle!»

Eski Türkler eti biraz kaynamaya başlayınca ateşten indirip yedik-
lerinden, o türlü pişmiş yemeklere Fârisî'de : (Türk kaynatması) tâbir
edilmiş ve mecâzen, tamamı ile izâh edilmemiş bahislerde kullanılmıştır.

Hakim-i Gaznevi (Hakim Senâyi) de denilen büyük ârifdir. 576 tarihinde Gazne'de vefat etmiştir. Hz. Mevlânâ bu zât-ı âlî'ye fevkalâde hurmet eder, Mesnevî'nin ekseri yerinde ondan bahs ve mânâ nakleder. Mesnevî'nin tanziminden evvel Mevlevî dervişleri Cenâb'ı Hakim'in (Hakimî) isimli eseriyle, Şeyh Attâr'ın (Mantık'ut-Tayr) ını okurlardı.

11405

در الهی نامه گوید شرح این
آن حکیم غیب و فخر العارفین

«Hakim'i gayb ve âriflerin medarı iftiharî olan Hz. Senâyi (İlâhî nâme) sinde der ki :»

11406

غم خور و نان غم افزایان مخور
زانکه عاقل غم خورد عاقل شکر

«Ey sâlik; Gam ye de, gam artıran ehl-i dünya kimselerin ekmeğini yeme. Çünkü akıllı adam gam yer, çocuksa şeker!...»

11407

قند شادی میوه باغ غمست
این فرح زخمست و آن غم مرهمست

«Neş'e şekeri, gam bağının yemişidir. Bu ferah yaradır, o gam ise merhemdir.»

Sevinç olsun, keder olsun insan için mukadder bir haldir. Hal ise muvakkattır, gelir, geçer. Onun için insan mükedder olursa neticesi sevinçtir, sevinirse onun sonu da kederdir. O halde sevinçten çekinmeli ve kedere sevinmelidir ki sonu sevinçtir.

11408

غم چو بنی در کنارش کشی بعشق
از سر ربوه نظر کن در دمشق

«Kendinde gam görünce onu aşk ile kucakla. Şam şehrine Rabve tepesinden bak.»

Rabve : Şam'da bir tepe imiş ki onun üzerinden şehir gâyet güzel görüldüğü için Şamlılar arasında «Şam'a Rabveden bakmalı» diye bir mesel varmış. (Rabve) kelimesi Kur'an'da Mü'minûn sûresindeki :

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأَوْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَبَعَيْنٍ

Yâni : «Meryem'in oğlunu da, anasını da (kudretimize) bir âyet (ibret) kıldık. Onları düz (yâni; oturmaya yarar) ve akar suya mâlik bir tepede barındırdık⁵⁶» âyetinde zikredilmiştir. Fakat bu (Rabve) nin Şam'da değil, Mısır'da olması muhtemeldir. Çünkü Hz. Meryem'le, Mahdûm'u Muhteremî'nin 12 sene Mısır'da ikâmetleri nakl olunmaktadır.

Hülâsa : «Ey sâlik; Kendinde gam ve keder görünce onu, yâr'ı can gibi, aşk ve şevk ile kucakla ki o, sevinç müjdecisidir.» deniliyor.

11409

عاقل از انگور می پند همی
عاشق از معدوم ثنی می پند همی

«Akıllı bir kimse üzümde şarabı görür, âşık da vâ'r'ı yokta bulur.»

Malûm ya, şarap üzümde olur. Onun için bir şey'in neticesini kestiren kimse bir salkım üzüme bakınca onun bir bardak şarap olabileceğini idrak eder. Allah âşıkı olan da, ma'sûkunun rızasını kazanmak için tâât ve ibâdetde bulunur. Fakat ettiği ibâdetler, sûretâ yok hükmündedir. Meselâ kıldığı namazlar ve tuttuğu oruçlar maddeten bir mevcûdiyyet göstermediği halde, onların mükâfatı olan ecir ve sevâbı mevcut bir şey halinde müşâhade eder. Çünkü :

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ

Yâni : «Sizin nezdinizdeki tükenir, Allâh'ın indindeki ise bâkidir⁵⁷».

(56) Sûrei Mü'minun : 50.

(57) Sûrei Nahl : 96.

جنگ میکردند حالان پریر
تو مکش تا من کشم حاش چوشیر

«Geçen gün hammallar, bir yük için: sen çekme, arslanlar gibi ben çekip götürüyüm diye, kavgaya ediyorlardı.»

زانکه زان رنجش همی بیند سود
حلرا هر یک زد دیگر میربود

«Neden? Çünkü o zahmette rahmet, o eziyette kâr görüyorlardı da onun için yükü birbirlerinden kapıyorlardı.»

مزد حق کو مزد آن بی‌مایه کو
این دهن گنجیت مزد و آن تسو

«Allah'ın vereceği ecir nerede, züğürt bir adamın vereceği ücret nerede? Sana ücret olarak bir hazîne ihsan eder, yükünü taşıyacağın kimse ise ancak bir mangır verir.»

کنج زری که چو خسی زیر ریک
با تو باشد آن نباشد مرده ریک

«Hakkın vereceği öyle bir altın hazinesidir ki sen toprak altına ya tınca seninle beraber olur, sâir malların gibi vârislere kalmaz.»

پیش پیش آن جنازت می‌رود
مونسى گورو غریبی می‌شود

«O ecir hazinesi, cenâzenin önünde gider. Kabrinde ve o garip halinde arkadaşın olur.»

هر روز مرگ این دم مرده باش
تا شوی باعشق سرمد خواجه تاش

«Ölüm günü için şimdiden ölü ol ki Ebedî Aşk ile kapı yoldaşı olasın.»

Bir hadis-i şerifte: «Ölüm'ün nüzulünden evvel ona hazırlan ve kendini ashâbı kuburdan addet» buyurulmuştur.

صبر می‌بیند ز پرده اجتهاد
روی چون گلنار و زلفین مراد

«Mücâhedeye sabır eden kimse o gayret perdesi arkasında sevgilinin nar çiçeği gibi yüzünü ve iki zülfünü görür.»

İnşirah sûresinde:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

Yâni: «Demek, hakikaten güçlükle beraber kolaylık var. Muhakkak güçlükle beraber kolaylık var⁵⁸» buyurulmuştur. Bu âyet-i kerîmenin sarîh mânâsından da anlaşılacağı vechile bir gam ve keder sonunda müteaddit sürur ve neşe vardır. İşte beyitte: «Sevgilinin iki zülfünü görür» denilmesinden maksat budur.

غم چو آینه‌ست پیش مجتهد
کاندین ضد می‌نماید روی ضد

«Çalışıp, çabalayan kimsenin karşısında gam ve keder ayna gibidir. O aynada o gam ve kederin zıttı bulunan ferah ve sürur görünür.»

Derler ki: «Her şey zıddı ve aksi ile meydana çıkar.» Gam ve keder de ferah ve sürûrun zıddı olduğu için gam ve keder, hakikatı gören gözlerle onun zıddı bulunan ferah ve süruru gösteren bir ayna mesabesindedir.

(58) Sûrei İnşirah: 5-6.

11418

بعد ضد رنج آن ضد دگر
رو دهد یعنی کشا کرو فر

«Meselâ hastalık sıhhatın zıddıdır; fakat bir kimseye arız olunca, so-
nunda sıhhat ve selâmet yüz gösterir.»

11419

این دو وصف از پنجه دستت بین
بعد قبض مشت بسط آید یقین

«Bu iki hâli elinin parmaklarında gör: Avucunu yumduktan sonra
mutlaka açarsın.»

11420

پنجه را گر قبض باشد دائماً
باهمه بسط او بود چون مبتلا

«Pençe eğer dâimâ kapalı, yahut dâimâ açık bulunsa idi, o bir illete
müptelâ olmuş olurdu.»

11421

زین دو وصفش کار و کسبش منتظم
چون پر مرغ این دو حال او را مهم

«Kabz ve bast halleri ile, insanın iş görüp kazanması intizam kesbe-
der. Bu iki hal, ona kuşun iki kanadı gibidir.»

11422

چونکه مریم مضطرب شد يك زمان
همچنانکه بر زمین آن ماهیان

«Karada balıkların çırpındıkları gibi, Meryem de, Cebrâil Aleyhisse-
lâmı görünce, bir müddet çırpındı.»

«RUI'UL-KUDÜS'ÜN HIZ. MERYEM'E: BEN: ALLAH TARAFINDAN
SANA GÖNDERİLMİŞ BİR ELÇİYİM. BENDEN KORKMA VE
GİZLENMEYE ÇALIŞMA... HAKKIN EMİR VE FERMANI
BÖYLEDİR, DEMESİ»

11423

بانگت بروی زد نمو دار کرم
که امین حضرتم از من مرم

«Allah'ın lütuf ve keremi nümûnesi olan Cebrâil Aleyhisselâm, Mer-
yem'e seslendi ki: ben Hakkın emîniyim, benden korkma...»

11424

از سر فرازان عنایت سرمکش
از چنین خوش محرمان خود را مکش

«İzzeti İlâhının serfirazı ve hoş mahremi bulunan benden kendini
setre çalışma.»

11425

این همی گفت وز باله نور پاک
از لبش می شد پیایی بر سناک

«Cebrâil bunu söylüyor ve pâk bir nûr'un şûlesi dudağından çıkıp
âsumâna yükseliyordu.»

Yine diyordu ki:

11426

خودین و ننگاه من در نیستیست
يك سواره نقش من پیش سستیست

«Hakikatte benim aşım, yokluk âleminde dir. Şu gördüğün suret, be-
nim zâtım değil, sana karşı bir misâlimdir.»

Yâni; korkmayasın diye sana bu surette temsil etmişimdir.

مریما بنگر که نقش مشکم
هم هلام هم خیال اندر دلم

«Ey Meryem; Bak ki ben anlaşılması müşkil ve acip bir sûretim. Hem hilâl hem de gönüllerdeki hayâl gibiyim.»

Göz ile görülmede hilâle benzerim, kalplere nüfuz ve duhûl etmede hayâli andırırım.

چون خیالی در دلت آید نشست
هر جا که می گریزی با تو است

«Bir hayal gibiyim. Öyle bir hayal ki, kalbine gelir ve yerleşir; nereye kaçsan artık o seninle berâberdir.»

جز خیالی عارضی و باطلی
کو بود چون صبح کاذب آفتابی

«Ancak, gelip geçici ve aslı olmayan bir hayal değilim.»

Şeytanın ilkahâtından olan bir takım hayaller vardır ki onlar sabit değildir. Allah'a sığınmak ve (Lâhavle velâ kuvvete illa billâhil aliyyil azim) demekle zâil olurlar.

من جو صبح صادق از نور رب
که نگردد گرد روزم هیچ شب

«Ben, Allah'ın nûruyla doğmuş hakikî sabahım. Gündüzümün etrafında hiç bir gece dolaşamaz.»

Malûm ya... Sabahları şark tarafından hafif bir aydınlık peydâ ve biraz sonra kaybolur. Daha sonra ufku şarkide sağa, sola intişar etmek üzere aydınlık görünmeye başlar. Bunlardan birincisine (subh'u kâzip), ikincisine (subh'u sadık) denilir ki asıl gündüzün başlangıcı ikincisidir.

هین مکن لاحول عمران زادهام
که ز لاحول این طرف افتادهام

«Ey İmrân'ın kızı, bana karşı (lâ havle) diyerek Allah'a sığınma. Zîrâ ben, havl ve kuvvet sahibi olan Allah'ın emri ile bu tarafa gelmişim.»

مرمرا اصل غذا لاحول بود
نور لاحولی که پیش از قول بود

«Hakikaten benim için asıl gıda (lâ havle) 'dir. Hem de onun lâfzından evvel nuru benim asıl gıdamı teşkil eder.»

تو همی کیری پناه از من بحق
من نکاریدۀ پناهم در سبق

«Sen, benden Hak Taâlâ'ya sığınmıyorsun; ben ise o sığındığın Hakkın ezelde nakş ve sonra halk ettiği bir mahlûkum.»

آن پناهم من که مخلصات بود
تو اعوذ آری و من خود اعوذ

«Ben o melce' ve penâhım ki seni bir çok defa kurtardım. Sen (Eûzü birrahmân) diyorsun, fakat hakikatta o (Eûzü) benim.»

آفتی نبود بتر از ناشناخت
تو بریاری ندانی عشق باخت

«Tanımazlıktan beter bir âfet yoktur. Sen Dost'un yanında olduğun halde ona muhabbet etmesini bilmiyorsun.»

یاررا اغیار پنداری همی
شادی را نام بنهادی غمی

«Sen yâr'ı ağyâr sanıyorsun, sürûrun adını gam koyuyorsun.»

ایچنین نخلی که لطف یار ماست
چونکه مادزدیم و نخشس دار ماست

«Yârimızın lutf'u eseri olan bir hurma ağacı, biz hırsız olunca, bize darağacı olur.»

Yânî; Allah'ın kahrı da lütufu gibi (aynı lütuf) tur. Lâkin biz onu ayrı ayrı gördüğümüz için kahrı bize mihnet ve azap oluyor.

ایچنین مشکین که زلف میرماست
چونکه بی عقلم آن زنجیرماست

«Sevgilimizin zülfü böyle mısk kokulu iken, biz akılsız bulunduğumuz için, bize zincir görünmektedir.»

ایچنین لطفی چو نیلی می رود
چونکه فرعویم چون خون میشود

«Allah'ın lütufu Nil nehri gibi akıp gidiyor. Lâkin biz Firavun meşrep ve kıptî tabiatıta olduğumuz için bize karşı kan oluyor.»

خون همی گوید من آبم هین میرز
یوسفم گرک از توام ای پرستیز

«Bize kan görünen o su: Ben suyum, dikkat et, dökme. Ben Yusuf'um; Ey inatçı adam; Senin gafletinden kurt gibi görünüyorum.»

تو نمی بینی که یار بردبار
چونکه ما او ضد شدی گردد چومار

«Görmez misin ki halîm ve selîm bir dosta karşı sen zıt gidince o yılan gibi olur.»

لحم او شحم او دیگر نشد
او چنان بد جز که از منظر نشد

«Onun eti ve yağı değişmemiştir. Öyle görünmesi, senin görüşünden başka bir şey değildir.»

«SADR-I CİHANIN VEKİLİ OLAN VE BUHÂRA'DAN KAÇAN
KİMSENİN AŞKI YÜZÜNDEN KAYITSIZCA BUHÂRA'YA
DÖNMEYE AZMETMESİ»

شمع مریم را بهل افروخته
که بخارا می رود آن سوخته

«Meryem'in mumunu bırak, yanadursun... Evet... o yanıp yakılan âşık, Buhâra'ya dönüyordu.»

O âşık kendi kendine diyordu ki :

سخت بی صبر و در آتشدان تیز
و سوی صدر جهان میکنم گریز

«Senin artık sabrın kalmadı, keskin bir ateş içinde yanıyorsun. Git, Sadr-ı Cihân tarafına firâr et.»

این بخارا منبع دانش بود
پس بخارا پست هر که آتش بود

«Buhâra'dan murat: İlim ve irfan menbaı bulunan insan-ı kâmil dir. Ona vasıl olan kimse Buhârâlı demektir.»

11446

پیش شیخی در بخارا اندری
تا بخواری در بخارا ننگری

«Kâmil bir şeyhin huzurunda bulundukça Buhâra'dasın. Aklını başına al da Buhâra'ya, hakâretle bakmayasın.»

11447

جز بخواری در بخاری دلش
راه ندهد جدر و مد مشکش

«Onun denize benziyen gönlü taşar, çekilir, taşar çekilir. Bu med ve cezir, o Buhâra'ya tezellül ve tevâzu içerisinde gitmeyene yol vermez.»

11448

ای حنک آن کسی که ذلت نفسه
وای آن کسی را که یردی رفسه

«Nefsini zelil edip de o kâmile tevâzu gösteren kimseye ne mutlu. Ve nefsinin tekmesinden helâk olan kimsenin de vay haline...»

Hız. Mevlânâ şu hikâyedeki Sadr-ı Cihân ile kâmil bir mürşidi, onun aşkı ile de âşık ve sadık bir sâliki temsil ediyor. O mürşidin huzuruna girmek için fevkalâde bir tevazu göstermenin lüzumunu anlatıyor. Bu tavsiyeden sonra kıssanın nakline devam ediyor:

11449

فرقت صدر جهان در جان او
پاره پاره کرده بود ارکان او

«Sadr-ı Cihanın ayrılığı, o âşıkın canına tesir etmiş ve varlığını parça parça etmişti.»

11450

گفت بر خیزم همان جاواروم
کافر ارگشتم دگر ره بگروم

«Kendi kendine dedi ki: Kalkıp, oraya, onun bulunduğu Buhâra'ya aydet edeyim. Kâfir oldumsa bile tekrar Müslüman olayım.»

11451

واروم آنجا بیفتم پیش او
پیش آن صدرنکو اندیش او

«Tekrar oraya gideyim ve hayır düşünceli olan o hazretin huzurunda yerlere kapanayım.»

11452

گویم افکندم به پشت جان خویش
زنده کن یاسر بر مارا چومیش

«Ona diyeyim ki: Canımı huzûruna getirdim, istersen iltifatınla beni ihyâ et, dilersen koyun gibi başımı kestir.»

11453

گشته و مرده به پشت ای قمر
به که شاه زندگان جای دگر

«Ey güzellik semasının kameri; Senin huzurunda kesilip ölmek, başka yerde diriler padişahı olmaktan evlâdır.»

آز مودم من هزاران بار پیش
بی تو شیرین می‌بینم عیش و خویش

«Ben binlerce kerre, hattâ daha fazla tecrübe ettim ki sensiz yaşamak pek acı, tahammül edilir şey değil...»

غن لی یامنیتی لحن النشور
ابرکی یاناقاتی تم السرور

«Ey benim muradım; Benim için, sur üfürür gibi nağmelerle terennüm et de, yeniden hayat bulayım. Ey benim deve gibi olan bedenim, çök artık; benim için surûr-u tâm hasıl oldu.»

ابلی یا ارض دمی قد کفی
اشربی یا نفسی ورداً قد صفا

«Ey arz; döktüğüm göz yaşlarımı yut, yeter gayri. Ey nefis; iç o tatlı suyu; bulanıklığı geçti, duruldu artık...»

عدت یا عیدی البنا مرحبا
نعم ماروحت یا ریح الصبا

«Ey benim bayramım; bize avdet eyledin ve safâ getirdin. Ey sabâ rüzgârı ne lâtif estin ve bize dostun kokusunu getirdin.»

گفت ای یاران روان گشتم وداع
سوی آن صدری که میرست و مطاع

«Arkadaşlar, dedi, ben gidiyorum... elvedâ... Ben o emîre, o emrine itaat edilen Sadr-ı Cihâna gidiyorum.»

دمبدم درسوز بریان میشوم
هرچه باداباد آنجای روم

«Her an O'nun aşkıyle, onun ayrılığı ile yanıyorum. Ne olacaksa olsun, o tarafa gidiyorum.»

گرچه دل چون سنگ خارا می‌کند
جان من عزم بخارا میکند

«O, bana karşı kalbini taş gibi merhametsiz kılssa da, benim canım Buhâra'ya azm ediyor.»

مسکن یارست و شهر شاه من
پیش عاشق این بود حب الوطن

«Buhâra, yârimin meskeni ve şâh'ımın şehridir. Benim vatanım orası. Aşık indinde (Hubbül vatan) ın manâsı da budur.»

(Hubbül-Vatan minel îman) yâni: «Vatan sevgisi imandan ileri gelir» Hadîs-i Şerifine işârettir. Cenab-ı Pîr, bu hadîsin ehl-i aşka göre olan manâsını izâh için bir fıkra naklediyor:

«BİR SEVGİLİNİN GARİP ÂŞIKINA: “ŞEHİRLERDEN HANGİSİNİ DAHA HOŞ VE DAHA BÜYÜK, DAHA MÜZEYYEN, DAHA NİMETLİ VE DAHA GÖNÜL AÇICI BULDUN?” DİYE SORMASI; ÂŞIKIN DA CEVAP VERMESİ?»

گفت معشوقی به عاشق کای فتی
تو بغربت دیده بسی شهرها

«Bir sevgili âşıkına dedi ki: Yiğitim; sen gurbeti ve seyâhat halinde birçok şehirleri gördün.»

بس کدا مین شهر زانها خوشترست
گفت آن شهری که دروی دلبرست

«Onların içinde hangi şehir daha hoştu? Âşık cevap verdi: İçinde sevgilimin bulunduğu şehir hepsinden hoştur.»

هرجا باشد شمارا بساط
هست صحرا گر بود سم الحیاط

«Şâhımızın döşemesi nerede yayılmışsa orası, iğne gözü kadar dar olsa bile, bizim için sahra kadar geniştir.»

هرجا که یوسفی باشد چوماه
جنتست ارچه که باشد قمر چاه

«Ay gibi Yusuf nerede ise, orası, kuyu dibi olsa bile bizim için Cennettir.»

«SADR-I CİHANIN ÂŞIKINI BUHÂRA'YA AVDET ETMEKTEN
DOSTLARININ MEN ETMELERİ, ONUN DA ULUORTA
SÖZLERLE CEVAP VERMESİ»

گفت اورا ناصحی کای بی خبر
عاقبت اندیش اگر داری نظر

«Bir nasihatçı ona dedi ki: Ey bilaher: eğer görür gözün varsa sonunu düşün.»

درنگر بسی را بقل و پیش را
همچو پروانه مسوزان خویش را

«Aklını başına al da, bu işin önüne ve sonuna bak. Pervâne gibi kendini ateşe yakma.»

چون بخارا می روی دیوانه
لایق زنجیر و زندانخانه

«Buhâra'ya nasıl gidersin? Deli misin? Zincire ve zindana mı hevesli?»

اوز تو آهن همی خاید بخشم
او همی جوید ترا بایست چشم

«Sadr-ı Cihan senin için kin ve husûmetten demir yalayıp duruyor ve seni yirmi gözle arıyor.»

میکنند او تیز از بهر تو کارد
اوسگ فحطست و تو انبان آرد

«O, senin için bıçak bilemektedir. O, âdetâ kılığa uğramış bir köpek, sen ise unla dolu bir torbasın...»

چون رهیدی و خدایت راه داد
سوی زندان می روی چونت فناد

«Allah bir fırsat verdi, kurtuldun. Tekrar zindana nasıl gidiyorsun, sana ne oldu?»

بر تو کرده کون موکل آمدی
عقل بایستی کنز ایشان کم زدی

«Eğer sana on çeşit me'mur dikseler bile, onlardan kaçıp gizlenmen lâzım; Akıl, bunu emreder.»

11473

چون موکل نیست بر تو هیچ کس
از چه بسته گشت بر تو پیش و پس

«Halbuki, senin başında tek bir memur bile yok. Neden böyle önden ve arkadan yolun bağlandı?»

Bu nasihatçilerden murat : Şeytan ve nefistir ki Allah yoluna gitmek isteyen bir sâlike Hakkın bazı kahr sıfatlarından bahsederek onu korkutmak ve azmine mani olmak isterler. Nitekim bu nasihatçı de böyle yapıyor ve : «Seni götürmeye memur yokken kendiliğinden niçin gidiyorsun» diyor :

11474

عشق پنهان کرده بود اورا اسیر
آن موکل نمی دید آن نذیر

«Aşk, onu esir etmiş ve üstüne musallat olmuştu. Fakat nasihatçı, aşk memurunu görmüyordu.»

11475

هر موکل را موکل مخفیست
ورنه او در بند سك طبعی ز چیست

«Her memurun başında gizli bir memur vardır. Öyle olmasaydı o musallat olanda köpek gibi saldırganı tabiat nereden olurdu?»

Yânî : «Sizden her birinize yakın olmak üzere cinden ve melekten bir müvekkil vardır» Hadis-i Şerîfi mucibince her insanın bir müvekkili vardır. Zalimlerin müvekkili, yakını bulunan şeytandır ki onu zulme sevk eder, salihlerin vekili de yakını bulunan melektir ki onları salâha teşvik eyler.

خشم شاه عشق بر جانش نشست
بر عوانی و سیه رویش بست

«Aşk şâhının hışm ve gadabı o musallat olan kimsenin ruhunda oturmuş, onu zulme ve kara yüzlülüğe bağlamıştır.»

11477

میزند اورا که هین اورا بزن
زان عوانان نهان افغان من

«O gizli müvekkil, bulunduğu şahsa vurur ve : İşkencesine memur olduğun mazlûma vur diye tazyik eder. İşte benim feryadım o gizli musallatlardandır.»

11478

هر که بینی در زیانی می رود
گرچه تنها با عوانی می رود

«Zarar ve ziyan tarafına giden birini görürsen — yalnız da olsa — onu bir memur ile birlikte gider bil.»

Ki o musallat, onu o zarara götürür.

11479

گر ازو واقف بدی افغان زدی
پیش آن سلطان سلطانان شدی

«Eğer o kimse, o gizli memurdan haberdar olsa idi padişahlar padişahı olan Cenab-ı Hakka sığınır ve Huzur-u İlâhîde feryad ederdi.»

11480

ریختی بر سر پیش شاه خاك
تا امان دیدی ز دیو سهمناك

«Hakikat Şah'ının huzurunda başına toprak saçarak lutfu rabbânî ile o korkunç şeytandan kurtulurdu.»

Hiz. Mevlânâ gaib'den hitâb'a iltifat ile diyor ki :

میر دیدی خویش را ای کم زمور
زان ندیدی آن موکل را تو کور

«Ey karıncadan daha aşağı olan kör; sen kendini bey ve büyük gör-
düğün için o memur şeytanı göremiyorsun.»

11482

غره گشتی زین دروغین پر و بال
پر و بالی کوکشد سوی و بال

«Bu yalancı kanatlara mağrur oldun; halbuki, onlar öyle bir kanattır
ki sahibini vebal tarafına çeker.»

11483

پرسبک دارد ره بالا کند
چون گل آلود گریه اینها کند

«Kanat, sahibini hafifletir ve yücelere çeker... Fakat çamura da bu-
landı mı, ağırlaşır ve sahibini yerde bırakır.»

«SADR-I CİHÂNIN ÂŞIKININ, NASİHAT EDENE, AŞK SEVKİ İLE
ULUORTA CEVAP VERMESİ»

11484

گفت ای ناصح خمش کن چند چند
بند کم ده زانکه بس سختست بند

«Âşık dedi ki : Ey nasihatçı, daha ne kadar söyleyeceksin? Sus, yetişir!
Bana nasihat verme ki bağlandığım kayıt çok ağır ve serttir.»

سخت ترشد بند من از پند تو
عشورا شناخت دانشمند تو

«Benim bend ve kaydım, senin pend ve nasihatından daha ziyade
ağırlaştı. Senin hocan aşkı tanımamıştır.»

11486

آن طرف که عشق می افزود درد
بوحنیفه و شافعی درس نکرد

«Âşkın dert artırdığı bahsinde İmam-ı Ebû Hanife ile İmam-ı Şâfiî
ders yapmamıştır.»

Gerek Ebû Hanife, gerek Şâfiî (Rahimehümüllah) Fıkıh ilminde müc-
tehit iki imamdır. Ve her biri mezhep sahibidir. Onların içtihatları aklı
ve nakli meselelerdedir, aşka dair bahislere ait değildir.

Bu beyitten Hz. Mevlânâ'nın İmam-ı Âzam ve İmam-ı Şâfiî'yi kü-
çük gördüğü anlaşılmasın. Kendisi de Hanefî mezhebindedir. Hanefî
İmamlarındandır. Burada Cenab-ı Pir, sadece onların aşka dair ders ver-
mediklerini söylüyor, hem de kendisini ve iradesini kayıp etmiş bir Âşık
lisânından söylüyor.

Yine o Buhâralı âşık lisânından deniliyor ki :

11487

تو مکن تهدید از کشتن که من
تشنه زارم بخون خویشان

«Beni ölümle tehdit etme.. Kendi kanıma susamış birisiyim ben za-
ten...»

11488

عاشقانرا هر زمانی مرد نیست
مردن عشاق خود يك نوع نیست

«Âşıklar için her an bir ölüm var... Âşıkların ölümü bir türlü de-
ğildir.»

او دو صد جان دارد از جان هدی
وان دو صدرا میکند مردم فدی

«Bir âşık, hidâyete götüren yüzlerce cana sahip olduğu halde onların hepsini bir anda fedâ eder.»

11490

هر یکی جارا ستاند ده بها
از نبی خوان عشره امثالها

«O fedâ ettiği canların herbiri için on misli bedel alır. Bunu öğrenmek için Kur'ân'dan (Aşrate emsâlihâ) âyetini oku!»

Bu beyit :

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ امْتَالِهَا

Yânî : «Kim (Allah'a) bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var⁵⁹.» âyet-i kerîmesine işârettir.

11491

گر بریزد خون من آن دوست رو
بای کوپان جان برافشانم پرو

«Eğer o güzel yüzlü sevgili, kanımı dökecek olursa, neş'eyle dönerek, zevkimden ayaklarımı yerlere vurarak, canımı onun yoluna saçarım.»

11492

آز مودم مرک من در زند گیسست
چون رهم زین زندگی یابند گیسست

«Ben tecrübe ettim ki yaşamak benim için ölümdür. Fânî hayattan kurtuluşum ise ebedî hayata kavuşmam olacaktır.»

(59) Sûrei En'am : 160.

اقتلونی اقتلونی یا ثقات
ان فی قتلی حیات فی حیات

«Ey benim mutemet dostlarım, beni öldürün ki katlimde benim için hayat içinde hayat vardır.»

Bu beyit Hallâcî Mansur (Kuddise sirruhu) nundur. Hz. Mevlânâ, mü-nâsebeti dolayısıyla buraya almıştır.

11494

یا منیر الخد یا روح البقا
اجتنب روحی وجدلی باللقا

«Ey parlak çehreli olan, ey bekâ ruh'u bulunan güzel; ruhumu tarafına çek ve bana rû'yeti didarını ikram et.»

11495

لی حبیب حبه یشوی الحشا
لو یشایمشی علی عینی مشا

«Benim bir sevgilim var ki muhabbeti kalbimi yakıp kavurmaktadır. Eğer yüzümün ve gözümün üzerinde yürümek dilerse yürüyebilir.»

11496

پارسی گو گرچه تازی خوشترست
عشورا خود صد زبانی دیگرست

«Arapça daha hoş olmakla beraber Fârisî söyle. Zaten aşkın yüzlerce başka lisanı da vardır, ama,»

11497

بوی آن دلبر چو پران می شود
آن زبانها جمله حیران می شود

«O güzelin kokusu gelip, yayılınca, o lisanların hepsi şaşırır kalır.»

بس کنم دلبر در آمد در خطاب
گوش شو والله اعلم بالصواب

«Bu kadar sözü kâfi görürüm. Çünkü dilber hitâbediyor. Sen kulak kesil de dinle. Allah doğruyu herkesten daha iyi biliyor.»

11499

چونکه عاشق تو به کرد اکنون بترس
کو چو عیاران کند بردار درس

«Âşık tevbe etti mi, işte o zaman kork... Çünkü âşık, ayyarlar gibi darağacında ders verir.»

11500

گرچه این عاشق بخارا می رود
نی بدرس و نی باستانی رود

«Bu âşık Buhâra'ya gidiyor, fakat orada bir üstat bulmak ve ders okumak için değil...»

11501

عاشقانرا شد مدرس حسن دوست
دفتر و درس و سبقشان روی اوست

«Âşıkların müderrisi, yârin hüsnüdür. Onların defteri ve dersi de sevgilinin yüzüdür.»

11502

خامشند و نعره تکرار شان
می رود تاعرش و تخت یارشان

«Onlar zâhiren sessizdirler, lâkin hakikatta nâraları arşa ve mâşûk-i ezelinin tahtına kadar vasil olur.»

درشان آشوب و چرخ و زلزله
نی زیاد است و باب سلسله

«Onların dersi müncezbâne hareket, semâ ve ızdıraptır. Onlar ne (ziyâdât) kitabını, ne de (Silsile) kitabını ders edinmişlerdir.»

(Ziyâdât) ve (Silsile) fetvâya müteallik iki kitabın adıdır.

11504

سلسله این قوم جمد مشکبار
مسئله دورست لیکن دور یار

«Bu âşıklar kavminin silsilesi, yârin misk kokulu ve kıvrıcık zülfüdür. Onlar da devir meselesinden bahsederler, ama sevgilinin devrinden.»

11505

مسئله کیسی ار بپرسد کسی ترا
گو نکنجد گنج حق در کیسه ها

«Biri sana kese mes'elesini sorarsa ona Hakkın hazinesi keselere sığmaz cevabını ver.»

Kese mes'elesi : Hırsızın bir keseyi açıktan alması ile elbise içinden çalması hakkındaki hükümdür. Birinci halde eli kesilmez, ikinci surette kesilir.

Sûrei Bakara'da :

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْهَلَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ النَّاسِ وَالْحَجَّ

Yâni : «Sana yeni doğan ayları sorarlar. De ki: O, insanların fâidesi için, bir de hac için vakit ölçüleridir⁶⁰» buyuruluyor. Bu yolda beyânatta bulunmaya (Üslûb-u Kelîm) derler. Mevlânâ da bu beytte aynı tarzı ta'kîp ediyor. «Kese mes'elesini bilir misin? diye sana soran olursa, Allah'ın hazineleri keselere sığmaz, yâni; Hakkın rahmeti ve nimeti tahdit olunamaz cevabını ver» diyor. Çünkü soran için bu cevap daha hayırlıdır. Ke-

(60) Sûrei Bakara : 189.

seyi sahibinin koynundan aşırın yankesicinin eli kesilmek lâzım geldiğini, hariçten çalan hırsızın ise elinin kesilmeyeceğini bilmese de, müftü ve hakim olmadığı için o kimse bir şey kaybetmiş olmaz.

11506

گرم خلم و مبار می رود
بدمین ذکر بخارا می رود

«Eğer (Hul') ve (Mübârâ) kelimeleri zikredilirse onları kötü görme. Hakikatte Buhâra'yı anıyorlar demektir.»

Hul': Bir zevcin karısını meselâ mihr müsemmâsından geçmek şartı ile boşaması, **Mübârâ**: Zevc ve zevcenin rıza ile birbirinden ayrılması ve berî olmasıdır.

11507

ذکر هر چیزی دهد خاصیتی
زانکه دارد هر صفت ماهیتی

«Her şeyi anış, insana başka bir hassa verir. Çünkü her sıfatın başka bir mahiyyeti vardır.»

Meselâ: Allah'ın öyle isim ve sıfatları vardır ki her birinin tecellisi, o tecelliye mazhar olan insana başka bir zevk ve neşe verir.

11508

در بخارا در هنرها بالقی
چون بخاری رونهی زان فارغی

«Buhâra'da bütün hünarlere, ilimlere, sanatlara vasıl olursun. Lâkin horluğa, hakirliğe ve seyri sülûke başlarsan bu hünarlerin hepsinden ferâgat edersin.»

11509

آن بخاری غصه دانش نداشت
چشم بر خورشید بینش برگماشت

«O Buhârâ'lı âşık da, ilim kaydında ve tahsil hevesinde değildi. Gözü-

nü basîret güneşine dikmiş, yâni; mâşûkunu görmek arzusunda bulunmuştu.»

11510

هر که در خلوت به بینش یافت راه
او ز دانشها نجوید دستگاه

«Her kim halvette basîret ve görüş'e nail olursa, o artık ilimlerle yücelmeyi dilemez.»

Çünkü ilimde az çok şek bulunur. Görüşte ise yakîn vardır. Binaen-aleyh bir şeyi gören, artık onu bilmeye çabalamaz.

11511

باجمال جان چو شد همکاسه
باشدش را ثبار و دانش تاسه

«Ruhun cemâli ile hembezm ve mülâki olana, ağızdan duyulma haberlerden ve ilimlerden artık tasa gelir.»

11512

دید بردانش بود غالب فرا
زان همی دنیا بچرید عامه را

«Görüş bilgiden üstündür, bilgiye galebe eder. Bu yüzden halk nazarında Dünya galiptir, sevimlidir.»

11513

زانکه دنیا را همی بینند عین
وان جهانی را همی دانشند دین

«Çünkü halkın avamı dünyayı peşin ve mevcut, âhireti ise veresiye ve namevcut gibi kabul ederler.»

11514

رونهاد آن عاشق خونابه‌ریز
دل طپان سوی بخارا گرم و تیز

«O kanlı yaşlar döken âşık, kalbi çarparak hararet ve süratle Buhâra'ya yüz tuttu...»

11515

ریک هامون پیش او همچون حریر
آب جیحون پیش او چون آب کبر

«İştihakından, çöldeki kumlar, ayağının altında ipekli halı gibi oluyor, Ceyhun nehrinin suları ise onun gözüne birikinti gibi görünüyordu.»

11516

در سمرقندست قنداما لبش
از بخارا یافت وان شد مذهبش

«Gerçi, şeker Semerkant'tadır, ama, o âşıkın dudakları şekerini Buhâra'da bulmuş, bu sebeple oraya azîmet kılmıştır.»

Diyordu ki :

11517

ای بخارا عقل افزا بوده
لیک از من عقل و دین بر بوده

«Ey Buhâra, sen ilim ve irfan merkezisin ve akılları artırırsın. Lâkin benim aklımı da, dinimi de aldın.»

Malûm ya, akıl, aşkın karşısında âciz kalır. Din ise akla bağlıdır. Akıllı olmayan mecnûn, din ile mükellef ve ahkâmı din ile mukayyet değildir.

11518

چون سواد آن بخارا را بدید
در سواد غم بیاضی شد بدید

«Buhâra'nın şehir kenarındaki evlerinin ve ağaçlarının karaltısını gördünce kalbindeki gam karaltısında bir aydınlık belirdi.»

11519

ساعتی افتاد بی‌هوش و دراز
عقل او پرید در بستان راز

«Bir müddet şuursuz olarak düştü ve uzanıp kaldı. Onun akli sır bahçesine uçup gitti.»

11520

بر سر و رویش گلانی می‌زدند
از گلاب عشق او غافل بدند

«Orada bulunanlar, onun başına ve yüzüne gül suyu serptiler. Halbuki onun aşkının gül suyundan gâfil idiler.»

11521

او گلستان نهانی دیده بود
غارت عشقش ز خود بریده بود

«O gizli bir gülistan görmüş, aşkın yağması onu kendinden geçirmişti.»

11522

تو فسرده درخور این دم نه
باشکر مقرون نه کرچه نی

«Ey donuk ve zevksiz kimse; sen bu söze ve bu nefese lâayık değilsin. Gerçi, sen de kamışsın, amma şekerini hâvi değilsin.»

رخت عقلت باتواست و عاقلی
کز جنوداً لم تروها غافلی

«Akıl yükün seninle beraberdir, (görmediğiniz askerleri yolladı) âyetinden gafilsin.»

Sûrei Tevbe'deki şu âyetlere işârettir :

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ
كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ
تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمْ الْأَرْضُ بِمَا
رَحَبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

Yânî : «Ândolsun ki Allah birçok (savaş) yerler (in) de ve Huneyn gününde size yardım etmiştir. (O Huneyn gününde ki) çokluğunuz o zaman size ucub vermişti de bu, size (gelecek kazadan) bir şey'i gidermiye yaramamıştı. Yeryüzü, o genişliğine rağmen, başınıza dar gelmişti. Nihâyet (bozularak) gerisin geri dönüp gitmişsiniz. Sonra Allah; resûlü ile mü'minlerin üzerine sekinetini (kuvve-i ma'neviyyesini) indirdi, görmediğiniz (melek) orduları(nı) indirdi ve kâfirleri azablandırdı. Bu, o kâfirlerin cezâsı idi⁶¹.»

(61) Sûrei Tevbe : 25-26.

این سخن پایان ندارد تیزران
تا رود سوی بخارا آن جوان

«Ya Mevlânâ; bu sözün sonu gelmez. Hikâyeyi çabuk söyle ki o genç âşık Buhâra'ya gitsin.»

«O LÂÜBÂLÎ ÂŞIKIN BUHÂRA'YA GIRMESİ, YÂRÂN VE
DOSTLARININ ONU MEYDANA ÇIKARMAMAĞA
ÇALIŞMALARI»

11525

اندر آمد در بخارا شادمان

پیش معشوق خود و دارالامان

«O âşık sevinerek ma'sûkunun huzuru olan ve kendisi için dârül'emân bulunan Buhâra'ya geldi.»

11526

همچو آن مستی که برد بر اثیر

مه کنارش گیرد و گوید که کبر

«Gökyüzünde uçan ve ay tarafından kucaklanıp kendisine, sen de beni kucaklasana dendiğini sanan bir sarhoş gibi neş'eli idi.»

11527

هر که دیدش در بخارا گفت خیز

پیش از پیدا شدن منشین گریز

«Her kim onu Buhâra'da görürse diyordu ki : Durma, meydana çıkmadan evvel, hemen bir tarafa sıvış!..»

که ترا می جوید آن شه خشمگین
تا کشد از جان توده ساله کین

«Sadr-ı Cihan, on yıllık kin ve intikamını almak üzere gazablı bir halde seni aramaktadır.»

الله الله درمیا درخون خویش
نکبه کم کن بردم و افسون خویش

«Allah rızası için kendi kanına kendin girme. Sözüne ve efsûnuna o kadar güvenme...»

شحنه صدر جهان بودی وراد
معمد بودی مهندسی و استاد

«Sen vaktiyle Sadr-ı Cihân'ın vekili, cömert, şâyani itimat ve üstad bir mühendistin.»

عذر کردی وز جزا بگریختی
رسته بودی باز چون آویختی

«Bir özür yaptın, cezâdan kaçıp kurtuldun. Tekrar nasıl oldu da geri geldin?»

از بلا بگریختی باصد حیل
ابلمی آوردت اینجا اجل

«O vakit yüz türlü hile ile belâdan kaçmıştın. Şimdi seni buraya ahmaklık mı getirdi, yoksa ecel mi?»

ای که عقلت بر عطار دق کند
عقل عاقل را قضا احق کند

«Ey akıyla Utarid'in idrakine taan eden; Bil ki, Allah'ın kazâsı, Akıl'ın aklını da ahmak haline getirir.»

نحسی خر گوشی که باشد شیرجو
زیرگی و عقل و چالا کیت کو

«Arslan arayan tavşan ne kadar uğursuzdur. Sen zekî bir adamsın. Aklın ve idrakin nerede?»

هست صد چندین فسونهای قضا
گفت اذا جاء القضا ضاق القضا

«Kazâ ve Kaderin böyle yüzlerce ahkâmı vardır. Âşık dedi ki: Kazâ gelince feza daralır.»

صدره و مخلص بود از چپ و راست
از قضا بسته بود کو ازدهاست

«Sağlı sollu yüzlerce kurtuluş yolu olduğu halde, Kazâ te'siri ile hepsi kapanır. Çünkü o Kazâ bir ejderhâ gibidir.»

11537

گفت من مستقیم آبم کشد
گرچه می دانم که هم آبم کشد

«Dedi ki : Ben, susuzluk hastalığına uğramış bir hastayım. Suyun nihayet beni öldüreceğini bildiğim halde o su beni çekiyor.»

Yâni; içmemek için tahammül edemiyorum.

11538

هیچ مستقی بنگریزد ز آب
کرد و صد بارش کند مات و خراب

«Yüzlerce def'a kendisini harap etse ve öldürse, gene de bu hastalığa tutulan sudan kaçabilir mi?»

11539

گر بیامسد مرادست و شکم
عشق آب از من نخواهد گشت کم

«Elim ve karnım sudan şişse de, suya olan aşkım eksilmeyecektir.»

11540

گویم که آنکه که پرسند از بطون
کاشکی بحرم روان بودی درون

«Karnımı görüp bu ne diye sordukları vakit, onlara keşke içime bir deniz aksa idi diyorum.»

11541

خیک اشکم کو بدر از موج آب
گر بمرم هست مرا کم مستطاب

«Tulum gibi olan karnım, su dalgası ile patlarsa varsın patlasın. Ölüsem de bu suretle ölüş, benim için iyidir.»

11542

من هر جای بینم آب جو
رشکم آید بودی من جای او

«Ben nerede bir dere görsem, onun yerinde ben olaydım diye gıpta ediyorum.»

11543

دست چون دف و شکم همچو دهل
طبل عشق آب می کویم چو گل

«Elim def, karnım davul gibi şiş olduğu halde suyun aşkı davulunu çalıyor.»

11544

گر بریزد خونم آن روح الامین
جرعه جرعه خون خورم همچون جنین

«O Ruh'ül-emîn — yâni; Sadr-ı Cihan — kanımı dökmüş olsa da, ana karnımdaki cenîn gibi damla damla kan yemiş olurum.»

11545

چون زمین و چون جنین خون خوارم
تا که عاشق گشته ام این کارم

«Yer gibi ve cenîn gibi kan içmekteyim. Âşık olalıdan beri bu halde bulunuyorum.»

11546

شب همی جوشم ز آتش همچو دیک
روز تاشب خون خورم مانند دیک

«Geceleri ateşteki tencere gibi kaynıyorum, gündüz geceye kadar kum gibi kan içiyorum.»

11547

من پشیمانم که مکر انگیزتم
از مراد خشم او بگریختم

«Ben, hile ederek O'nun hışım ve gadabından kaçtığım için peşmanım.»

11548

کو بران برجان مستم خشم خویش
عید قربان اوست و عاشق گاو میش

«Onun, mest olan ruhum üzerine hışım ve gadap göstermesi, bir Kurban Bayramıdır. Âşık da kurbanlık...»

11549

گاو اگر خسبد و گر چیزی خورد
بهر عید و ذبح او می‌رورد

«Sığır : yatsa da, bir şey yese de Kurban Bayramı için beslenilir.»

11550

گاو موسی دان مرا جان داده
جزء جزءم حشر هرآزاده

«Beni, Hz. Mûsa'nın, kurban edilerek ölüyü diriltten sığırı bil. Cüz'lerimin cüz'ü bile, bir hür kişinin haşredilmesine sebeptir.»

Benî İsrail arasında bir maktül bulunmuş, fakat kâtili anlaşılamamıştı. Sonra ilâhî emirle bir sığır kurban ettiler, onun bir uzvu ile maktüle vurdular. Ölü dirildi, katilini haber verip öldü.

11551

گاو موسی بود قربان کشته
کمترین جزءش حیات کشته

«Mûsa'nın sığırı kurban edilmiş ve onun ufak bir uzvu, bir maktülün sebebi hayatı olmuştu.»

Çünkü o uzuv ile maktüle vurulunca dirilmişti.

11552

برجهید آن کشته ز آسیب زجا
در خطاب اضر بوه بعضها

«O kurbanın bir uzvuyla maktüle vurun emrinin tatbikinde ölü yerinden sıçradı ve kâtilini haber verdi.»

11553

یا کرامی از بخوا هذا البقر
ان اردتم حشر ارواح النظر

«Ey kerim dostlarım; ruhların haşrını görmek isterseniz bu sığırı — yâni; âşık'ın nefsini kastediyor — kurban eyleyiniz.»

Hz. Mevlâna münâsebet dolayısıyla bedenlerin cemâdât, nebâtât ve hayvânât âlemlerindeki seyrini hikâye ediyor :

11554

از جادی مردم و نامی شدم
وز نما مردم بحیوان برزدم

«Cemâtlıktan öldüm ve nebâti oldum; Nebatken de öldüm, hayvan suretinde zuhur ettim.»

مردم از حیوانی و آدم شدم
بس چه ترسم که ز مردن کم شدم

«Hayvanlıktan da öldüm ve insan oldum. O halde ölmekten eksileceğim diye niye korkayım?»

İnsanın yaratılış mayası topraktır, toprak cemâttir. Oradan nebâtat yetişir, nebâtâtı hayvan yer. Keza insan nebâtât ve hayvanât ile gıdalânır. Binaenaleyh insan gıda ile cemaât ve hayvânât âlemlerinde bulunduktan sonra insanlık âlemine gelir. Evvelki bulunduğu âlemlerden çekilmekle bir şey kaybetmiş olmaz. Belki terakkî eder. Binaenaleyh ölüm de Dünya âleminden Âhîret âlemine intikal etmek ve yeni bir terakkî bulmak demektir. O halde ölümden korkmak lâzım gelmez, belki sevinmek icâbeder.

11556

حمله دیگر برآرم از بشر
تا برآرم از ملائک باوسر

«Beşeriyetten de bir hamle ederim ve melekiyyet âlemine dahil olurum.»

11557

وز ملک هم بایدم جستن زجو
کل شیء هالک الا وجهه

«Melekiyyet âleminden de benim için geçmek lâzımdır. Zirâ Veçhi İlâhiden başka herşey helâk olacaktır.»

11558

بار دیگر از ملک قربان شوم
آنچه اندر وهم ناید آن شوم

«Son defa olarak melekiyyetten de kurban olurum, vehim ve hayâle gelmeyecek bir şey olurum.»

بس عدم کردم عدم چون ارغنون
گویدم کانا الیه راجعون

«Tamamı ile yokluk haline girip, Erganon gibi: (Ve innâ ileyhi râciûn) yânî; (Biz Allah'a ric'at ederiz) derim.»

11560

مړك دان آن كاتفاق امتست
كآب حیوانی دیرون ظلمتست

«Ümmet'in: (Ab-ı hayat, zulmet içindedir) demekte ittifak ettiği şey ölümdür.»

Binaenaleyh:

11561

همچو نیلوفر برون طرف جو
همچو مستقی حریص و آب جو

«Nilüfer çiçeği gibi git bu hayat nehrinden yetiş, susuzluk illetine uğramış kimse gibi hırs ve iştiha ile su (ölümü) ara.»

11562

مړكاو آبست و او جویای آب
می خورد والله اعلم بالصواب

«Su, susuzluk hastasının ölümü olduğu halde o, su arar ve sabredermez iç. Hakikatı bilen ancak Allah'tır.»

11563

ای فسرده عاشق ننگین نم
کو زیم جان ز جانان می رمد

«Ey can korkusuyla cânandan ürküp kaçan donuk âşık, sen can korkusu ile candan kaçyorsun.»

سوی تیغ عشق ای شک زنان
صد هزاران جان نگر دستک زنان

«Ey korkaklığından kadınların bile utandığı kimse, bir bak; cânânın kılıcına doğru yüzbinlerce ruh, el çırparak koşmaktadır.»

چون دیدی کوزه اندر جوی ریر
آب را از جوی کی باشد گریز

«Nehri görünce kâsedeki suyu oraya dök. Su, nehirden kaçar, çekinir mi?»

Burada nehirden maksat: ebedi hayattır. Kâsedeki su ise, insanın fânî olan hayatıdır. O kâseyi nehre boşaltmak ise ihtiyarî bir ölüşle fânî hayatı ebedî hayat nehrine dökmektir.

آب کوزه چون در آب جوشود
محو گردد دروی و او جوشود

«Kâsedeki su, nehir suyuna dökülünce orada mahvolur ve nehir suyu olur.»

وصفاو فانی و ذاتش شد بقا
زین سپس نه کم شود نه بدلقا

«Böyle olunca da vasfı yok olur da zati kalır. Artık bundan sonra ne eksilir, ne de kötü bir sûret alır.»

خویش را بر نخل او آویسیم
عذر آترا که ازو بگرییم

«Ben de O'ndan kaçtığımı için peşimanım, özrümü bildirmek üzere kendimi O'nun fidanına astım.»

Yânî; beni bir hurma ağacına astırmasına bile razı oldum.

«CANINDAN VAZGEÇEN ÂŞIKIN MÂ'ŞÛKUNA VASIL OLMASI»

همچو کوی سجده کن برو سر
جانب آن صدر شد با چشم تر

«Bir top gibi, yüzü ve başı üstüne secdeler ederek, yaşlı gözleriyle Sadr-ı Cihan'ın huzuruna gitti.»

جمله خلقان منتظر سردر هوا
کش بسوزد یا برآویزد ورا

«Bütün ahali, Sadr-ı Cihan, bunu yakacak mı, yoksa asacak mı? diye başları yukarda bekliyor ve;»

این زمان این احمق يك لحظ را
آن نماید که زمان بدبخت را

«Sadr-ı Cihan, bu hakîr ahmağa, zamanın bir talihsiz gösterdiğini gösterecektir;»

11572

همچو پروانه شرر را نور دید
احقانه درفتاد از جان برید

«Bu budala, pervâne gibi narı nûr gördü de ahmakçasına ona atılıp canından oldu, diye söyleniyordu.»

11573

لیک شمع عشق چون آن شمع نیست
روشن اندر روشن اندر روشنیست

«Lâkin aşk mumu, diğer mumlar gibi değildir. Aydınlık içinde aydınlık, aydınlık içinde aydınlıktır.»

11574

او بمکس شمعهای آتشیست
می نماید آتش و جمله خوشیست

«O, ateşli mumların aksine bir şeydir. Ateş gibi görüldüğü halde baştanbaşa nurdan ve hoşluktan ibârettir.»

11575

یک حکایت گوش کن ای نیک پی
مسجدی بد بر کنار شهری

«Ey uğurlu kimse bir hikâye söyliyeyim dinle: Rey şehrinin kenârında bir mescit vardı.»

11576

هیچ کس دروی نختی شب زیم
که نه فرزندش شدی آن شب یتیم

«Hiç bir kimse yoktu ki, orada gecelesin, yatsın da, korkudan ödü patlayıp ölmesin; oğlu o gece yetim kalmasın.»

11577

بسکه اندروی غریبی عور رفت
صبحدم چون اختران در گور رفت

«Orada nekadar garip ve çıplak kimse yatmıştı ki sabahleyin, yıldızların gurûb edişi gibi, mezara götürülmüştü.»

11578

خوشتن را نیک ازین آگاه کن
صبح آمد خواب را کوتاه کن

«Ey salik; sen de bunu iyice anla, kendine gel... Sabah geldi çattı, uykunu kısa kes.»

Yâni; ecel sabahı gelmiş çatmıştır. Artık gaflet uykusunu bırak da uyanık bulun.

11579

هر کسی گفتی که پریانند تند
اندر و مهمان کشان باتیغ کند

«Herkes diyordu ki: o mescitte kuvvetli perîler vardır, içinde yatanı kör kılınçlarla öldürüyorlar.»

11580

آن دگر گفتی که سحرست و طلسم
کین رصد باشد عدو جان و خصم

«Bir diğeri: burada sihir ve tılsım vardır, hayatın düşmanıdır, di-yordu.»

آن دیگر گفتی که بر نه نقش فاش
بردرش کای میهمان اینجا میباش

«Bir başkası (kapısının üstüne : ey misafir; burada kalma!»

شب محسب اینجا اگر جان بایدت
ورنه مرکه اینجا کمین بکشایدت

«Eğer canın sana lâzımsa gece burada yatma! Yoksa ölüm burada senin için pusu kurmuştur) diye levha koymalı, diyordu.»

وان یکی گفتی که شب قفل نهید
غافل آید شماره کم دهید

«Bir diğeri de diyordu ki: geceleri kapısına kilit takın, bir gâfil gelip yatmak isterse müsaade etmeyin.»

«O MESCİDE BİR MISÂFİRİN GELMESİ»

تا یکی مهمان در آمد وقت شب
کو شنیده بود آن صیت عجب

«Bir gece oraya bir misafir geldi ki, mescidin o acaip şöhretini işitmişti.»

از برای آزمون می آزمود
زانکه بس مردانه و جان سیر بود

«Söylenilen sözlerin doğru olup olmadığını tecrübe etmek istiyordu. Çünkü çok yığitti ve canına da doymuş bir kimse idi.»

گفت کم گیرم سرواشکنبه
رفته گیر از گنج یک حبه

«Kendi kendine dedi ki: Bu başa, bu gövdeye pek aldırış etmem. Can hazinesinden bir habbeyi eksilmiş farzedeyim.»

صورت تن گو برو من کیستم
نقش کم باید چو من باقیستم

«Ten sûreti giderse gitsin; ben cesetten ibaret değilim. Bir de ruhum vardır ki bakîdir. O bakî olunca ona sûret eksik olmaz.»

چون نفخت بودم از لطف خدا
نفخ حق باشم زنای تن جدا

«Cenâb-ı Hak beni yarattı ve bana ruhundan nefh etti. Ten boğazından ayrılırsam nefhi ilâhiden ibâret kalırım.»

تانیفتد بانگ نفخش این طرف
تارهد آن گوهر از تنگین صدق

«Elverir ki Hakkın nefesi bu tene gelmesin de inci de, bu dar sedof-ten kurtulsun artık.»

حق تمنوا موت گفت ای صادقین

صادق جارا برافشام برین

«Allah: (Ey sadık kişiler, ölümü dileyin.) dedi. Ben de sadıkım, onun için bu emir üzerine canımı fedâ ederim.»

Cuma sûresinde ve yahudiler hakkında buyurulmuştur ki :

مَثَلُ الَّذِينَ حَمَلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا

Yâni: «Kendilerine Tevrât yükletilip de sonra onu taşımayanların hali koca koca kitaplar taşıyan eşeğin hali gibidir⁶².»

Yâni; Tevrat, ahkâmıyla amel etsinler diye Yahudilere gönderilmiş bir kitap olduğu halde onlar, o ahkâm ile amel etmeyi bırakmışlar, sâde ibâresini okumakla iktifâ eylemişlerdir. Onlar, bu halleriyle kitap taşıyıp zahmet çeken merkebe benzerler.

يُسْرَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا
بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ
قُلْ إِنِّي أَنَا الْبَشِيرُ وَالنَّذِيرُ ۖ أَتُؤْتُونَ اللَّهَ شَيْئًا
فَقَتَلُوا الْمَوْلَىٰ زَكِيًّا صَادِقِينَ ۖ وَلَا يَتَنَوَّعُ إِلَّا مَا قَدَّمْتُ
أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

Yâni: «Allah'ın âyetlerini yalan sayan kavmin vasfı ne kötüdür! Allah, zalimler gürûhunu muvaffak etmez. De ki: Ey Yahudiler, (bütün)

(62) Sûrei Cuma : 5.

insanları bir tarafa bırakarak Allah'ın dostları hakikâten yalnız kendiniz olduğumuzu iddia ediyorsanız, doğru söyleyen (adamlar) sanız, hemen ölümü temenni edin. Onlar, ellerinin öne sürdüğü (irtikâp ettikleri küfür ve meâsi) yüzünden bunu ebedî ve kat'i olarak arzû etmezler. Allah o zalimleri çok iyi bilendir⁶³.»

Bu âyetler Yahudiler hakkında nâzil olmakla beraber, hükmü likâ-ullahı talep eyleyen ehl-i îmana da şamildir. Onun için mezkûr mescide gelen âşik: «Cenâb-ı Hak: davânızda sadıksanız ölümü temenni eyleyin, buyurdu. Ben o dâvâda sâdıkım ve can fedâ etmeye hazırım. Bu mescitte ölürsem, benim için ne büyük nimet bu» deyiverdi.

«MESCİD HALKININ, ÂŞIK MÜSAFİRİ, GECE ORADA YATMAK İSTEDİĞİ İÇİN KINAMALARI VE TEHDİT ETMELERİ»

11591

قوم گفتندش که هین اینجا مخسب

تاکو بدجان ستانت همچو کسب

«Halk, ona dediler ki: aklını başına al da burada yatma! Yoksa can alıcı seni posa gibi eziverir.»

11592

که غیری و نمدانی ز حال

کاندر اینجا هر که خسب آمد زوال

«Belki, garip olduğun için hâli bilmiyorsun. Bu mescidde her kim gece yatar uyursa zevâli gelmiş demektir.»

Ekser İslâm memleketlerindeki mescitlerde mefruşât olmadığından, geceleri açık bırakılır ve yeri, yurdu olmayanlar oralarda barınır. Hattâ, Mekke Haremi Şerifi böyledir. Orada namaz kılacaklar, ya seccadesini omuzunda getirir ve boş bulduğu yere serer, yahut böyle seccadeleri muhafaza eden ve namaz vakitleri seren zemzem dağıtıcılarına, birkaç kuruş verip mukâbilinde muhafaza ettirir.

Bahse konu olan mescit de böyle idi. Hem cemâatin namaz kılma-

(63) Sûrei Cuma : 6-7.

sına, hem de fakir ve gariblerin barınmasına mahsus idi. Fakat, içinde yatanın ertesi günü ölüsü bulunur diye şöhret almış olduğundan kimse orada gecelemeğe cesaret edemiyordu. Mescidin cemâatı yeni gelen misafire bunu anlatıyor ve diyordu ki :

11593

اتفاق نیست این ما بارها
دیدهایم و جمه اصحاب نبی

«Şu hal — yâni; burada yatan kimsenin ölmesi — tesâdüfi değildir. Bunu biz ve akıllı, bilgili kişiler mükerreren gördük.»

11594

هر که آن مسجد شبی مسکن شدش
نیم شب زهر هلاهل آمدش

«O mescid, her kimin bir gece meskeni olduysa, gece yarısı ona öldürücü bir zehir gelmiştir.»

11595

از یکی ماتا بصد این دیدهایم
نه بتقلید از کسی بشنیدهایم

«Biz bunu işiterek rivâyet etmiyoruz. Birden yüze varıncaya kadar gözümüzle görmüşüzdür.»

11596

گفت الدین النصیحة آن رسول
آن نصیحت در لغت ضد غلول

«Hz. Resül (S.A.V.) (Din nasihattir) buyurmuştur.»

Nasihat : Lügatta hiyânetin zıddı demektir.

Sahîh'i Müslim'de Resülü Ekrem'in mükerreren : «Din nasihattan ibarettir» buyurduğu rivâyet edilmiştir. «Ya Rasulallah kimin için?» diye sordular. Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimiz : «Allah için, Resülü için, Kitâbı için, müslümanların imamları ve reisleri için ve bütün mü'minler için» cevabını verdi.

Hız. Mevlânâ da (nasihat)ı hâinliğin zıddı diye tarif ediyor. Demek ki din : Allah'ın ve peygamberin emirlerine ve Kitab-ı İlâhînin hükümlerine hiyânet etmemek, ümeraya sıdkile hizmet etmek, me'muriyetini sadakatla ifâ eylemek, bir de bütün müslümanlara karşı sadakat göstermekten ibarettir. Bunları yapanlar halis dindar, yapmayanlar ise tabii ki degillerdir.

11597

آن نصیحت راستی در دوستی
در غلولی خائن و سگ پوستی

«O nasihat, dostlukta doğruluktur. Doğru söylemez, aldatırsan, hainsin; insan kisvesine girmiş köpeksin.»

Yâni; sen de bir garibe karşı hayırhahlık göstermezsen yabancıya saldıran o köpek gibi olursun.»

11598

بی خیانت این نصیحت از وداد
می نمایم مگر از عقل وداد

«Ey misâfir, sana muhabbetimizden bu nasihatı veriyoruz ve bu mes-cidde yatma diyoruz. Sen de sözümüzü dinle ve akıl ve insaftan ayrılma.»

«O ÂŞIKIN NASİHAT VERENLERE CEVÂBİ»

11599

گفت او ای ناصحان من بی ندم
از جهان زندگی سیر آمدم

«Âşık dedi ki : ey nasihatçılar; ben yaptığımdan nadim değilim, hayata doydum.»

منبلی ام زخم جو وزخم خواہ
عافیت کم جوی از منبل براہ

«Ben; yara arayan ve yara isteyen bir tenbelim. Tenbelden yola gittimeyi umma...»

Fakat benim tenbelliğim nefsim a ait işlerdedir.

منبلی کہ کو بود خود برک جو
منبلی ام لاابالی مرک جو

«Ben, rızık dileyen bir tenbel değilim, belki ölümü lâübalî arayan bir tenbelim.»

منبلی نہ کو بکف پول آورد
منبلی چستی کزین پل بگذرد

«Dilenerek para elde eden tembel bir dilenci değilim. Belki bu Dünya köprüsünden geçen çevik bir tenbelim.»

آن نہ کو برہمدکانی برزند
بل جہد برکون و کانی برزند

«Her dükkâna başvuran ve sadaka isteyen tenbel bir dilenci değilim; varlıktan sıçrayıp kurtulan ve bir mâdene ulaşan tembelim.»

مرک شیرین گشت تقلم زین سرا
چون قفصی ہشتن پریدن مرغ را

«Bir kuşun kafesi bırakıp uçuşu kabildinden, bana da ölmek ve bu yurttan göçmek hoş ve tatlı geliyor.»

آن قفص کہ ہست عین باغ در
مرغ می بیند گلستان و شجر

«Öyle bir kafes ki bağ içindedir. İçerisindeki kuş dışardaki gülistanı ve ağaçları görür.»

چون مرغان از برون گرد قفص
خوش ہمی خوانند ز آزادی قصص

Kafesin dışarısında bir çok kuş hürriyetten ve serbestlikten hikâyeler terennüm ederler.»

مرغ را اندر قفص زان سبزہ زار
نہ خورش ماندہ ست نہ صبر و قرار

«Kafesteki kuş, onları duyar, o yeşilliği görür de, ne iştahı kalır, ne sabrı, ne kararı!»

سر زمر سوراخ بیرون میکند
تا بود کین بند از پا بر کند

«Belki ayağındaki bağı koparır diye kafesin her deliğinden başını dışarıya çıkarır.»

چون دل و جانش چنین بیرون بود
آن قفص را در کشایی چون بود

«O kuşun kalbi ve ruhu böylece dışarıya çıkmak arzusunda iken, kafesin kapısını açacak olursan ne hale gelir?»

نه چنان مرغ قفس در اندهان
کرد برگردش نشسته گریبان

«O kuş kafese kapanmış, kafesin etrafında da kediler bekliyor olsa.»

کی بود اورا درین خوف و حزن
آرزوی از قفس بیرون شدن

«Öyle bir kuş korkuya, vehme düşer... Kafesten çıkmayı hiç ister mi o?»

او همی خواهد کزین تنگین قفس
صد قفس باشد بگرد این قفس

«Hattâ o, bu dar kafesin etrafında bir yüz kafes daha bulunmasını ister.»

«CÂLİNUS BU DÜNYA HAYATINA ÂŞIK İDİ, ÇÜNKİ HÜNERİ,
ANCAK BURADA GEÇERDİ, O PAZARDA BİR İŞE YARAMAZDI.
O YÜZDEN KENDİNİ O ÂLEMDE HALKLA BİR GÖRÜRDÜ»

آنچنانکه گفت جالینوس راد
از هوای این جهان و این مراد

«Akl-ı meaş'ta üstün olan Câlinus, bu Dünyaya muhabbeti ve onda yaşamak arzusu ile demiştir ki,»

راضیم کز من بماند نیم جان
که ز کون استری بستم جهان

«Yarı canlı bir halde, Dünyayı bir katırım kuyruğu altından görme-ye razıyım.»

Çünkü :

گریه می بیند بهرد خود قطار
مرغش آیی گشته بودست از مطار

«Etrafında katar katar kedi görüyordu ve ruh kuşu uçmaktan ümit kesmişti.»

با عدم دیدست غیر این جهان
در عدم نادیده او حشری نهان

«Yahut bu cihanın gayrisini yok görmüştü de yoklukta bir haşır gizli bulunduğunu görmemişti.»

چون جنین کش میکشد بیرون کرم
می گریزد او سپس سوی شکم

«Bu gibi kimselerin hâli, Kerem-i İlâhî dışarıya çekerken, geriye ve anasının karnına doğru kaçan ceninin haline benzer.»

لطف، رویش سوی مصدر می کشد
او مقر در پشت مادر می کند

«Rabbâni Lutuf, onun yüzünü çıkılacak tarafa çevirir, o ise anasının arkasına doğru kaçır.»

Söyle diyerek ki :

که اگر بیرون قدم زین شهر و کام
ای عجب بدیدم بدیده این مقام

«Eğer bu şehirden ve bu yurttan ayrılırsam acaba bu makamı bir daha görebilir miyim?»

یا دزی بودی دران شهر و خم
که نظاره کردی اندر رحم

«Çıkacağım o havası ağır şehirde bir kapı olsaydı da oradan şimdi bulunduğum rahme bakabilseydim.»

یا چو چشمه سوزنی راهم دی
که ز بیرون رحم را دیده شدی

«Yahut iğne gözü kadar bir delik bulunsaydı da onun dışarısından rahim görünseydi.»

آن جنین هم غافلست از عالمی
همچو جالینوس از نامحرمی

«Câlinus gibi, hakikata namahrem olduğu için o cenin de, rahmin dışında geniş bir âlem bulunduğundan gâfildir.»

او ندانده که رطوبتها که هست
آن مدد از عالم بیرونست

«Cenin bilmez ki rahimdeki yaşlıklar da dışardaki âlemin feyzi ile dir.»

آنجنانکه چار عنصر درجهان
صد مدد دارد ز شهر لامکان

«Dünya'daki dört unsur da kendilerine lâmekân âleminden yüzlerce yardım geldiğini bilmezler.»

آب و دانه در قفص گر یافتست
آن زباغ و عرصه در یافتست

«Eğer kuş, suyu ve dâneyi kafesin içinde buluyorsa, o su ve dâne hariçteki bir bağ ve bahçedendir.»

جانهای انبیا بینند باغ
زین قفص در وقت تفلان فراغ

«Peygamberler hazerâtının ruhları bu Dünya kafesinden göçüp kurtulurken, su ve dâne'nin geldiği bağı görürler.»

پس ز جالینوس و عالم فارغند
همچو ماه اندر فلکها بازغند

«Onun için Câlinus'un hikmetinden de, bu âlemden de ferâgat ederler ve ay gibi doğar, göklere ışık saçarlardı.»

ور ز جالینوس این گفت افتربست
پس جوابم بهر جالینوس نیست

«Eğer bu söz: Câlinus'a iftira ise, benim cevabım onun için değildir.»

این جواب آن کسی آمدن بگفت
که نبودستش دل پر نور جفت

«Bu cevap, o sözü söyleyen ve kendisinde münevver bir kalp bulunmayan kimse içindir.»

مرغ جانش موش شد سوراخ جو
چون شنید از گر بگان او عرجوا

«O kimsenin can kuşu, kedilerden (hele durun bakalım) sesini duyunca delik arayan fareye dönmüştür.»

Buradaki (gerbe) lerden maksat ruhu kabzetmeye memûr olan meleklerdir. Hayatı, Dünyadan ibâret vehmeden gafiller, o melekleri görünce kedi görmüş fâre gibi kaçacak ve saklanacak delik ararlar.

زان سببه جانش وطن دید و قرار
اندرین سوراخ دنیا موش وار

«Ondan dolayı, onun rûhu, bu Dünya deliğinde mimarlık etmeye başlamış ve deliğe munasip bilgilere sahip olmuştur.»

Cenâb-ı Hak Sûrei Yûnus'ta buyuruyor ki :

إِنَّا لَنَدِينُكَ بِرَجُلٍ لَّيْسَ بِكَ عَلَيْهِ حَقٌّ أَن تَعْلَمَ أَنَّكَ نَارٌ وَمَا لِي بِكَ أَن تَعْلَمَ أَنَّا نَصْرُوكَ إِنَّا كُنَّا مُتَوَكِّلِينَ
بِهِمَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٦٤﴾ أُولَٰئِكَ مَاؤُهُمُ
النَّارُ يَمْكَأُهَا يُكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

Yâni : «(Öldükten sonra dirilip) bize kavuşacağını ummayan, (Âhirete inanmıyarak sâdece) Dünya hayatına râzî olan ve onunla sükûn (ve istirahat) e dalan kimselerle (varlığımıza, birliğimize ve kemâl-i kudretimize delâlet eden) bunca âyetlerimizden gâfil olanlar (yok mu?) işte

onların, irtikâp etmekte oldukları (şirk ve ma'siyetler) yüzünden varacakları yer, ateştir⁶⁴.»

پیشه‌هایی که مرا و مرا را نمرید
کاندرین سوراخ کار آید گزید

«Bu dünya deliğinde onun kadir ve şerefini artıracak birtakım sanatları ihtiyar ve tahsil eder.»

زانکه دل بر کند از بیرون شدن
بسته شد راه رهیدن از بدن

«Çünkü o Dünyadan dışarı çıkmaktan, ümidini kesmiş ve beden hap-sinden kurtuluş yolu kendisi için kapanmıştır.»

عکبوت ار طبع عنقاداشتی
از لعابی خیمه‌کی افراشتی

«Eğer örümcekte anka tabiatı olsaydı tükrüğüyle nasıl çadır ve kendine mesken yapardı.»

Buradaki ankadan maksat : Dünyadan müstağnî olan enbiyâ, evliyâ ve sulehâdır. Örümcek de Dünyaya bağlanan ve Dünyayı i'mara çalışan gafillerdir.

گر به کرده جنگ خود اندر فقص
نام چنگش زرد و سرسام و مفص

«O kimsenin bulunduğu Dünya kafesine ecel kedisi, pençesini uzatmıştır ki o pençenin adı derttir, elemdir ve karın ağrısıdır.»

(64) Sûrei Yûnus : 7-8.

گر به مرکست و مرض چنگال او
می زند بر مرغ و پروبال او

«Kedi ölüm, hastalık da onun pençesidir ki kuşa ve onun kanatlarına uzanmıştır.»

کوشه کوشه می جهد سوی دوا
مرک چون قاضیست رنجوری گوا

«O kimse devâ ve şifâ bulmak için taraf taraf koşar. Ölüm kadı gibidir, hastalık da şahit misâlidir.»

چون پیاده قاضی آمد این گواه
که همی خواند ترا تاحکم گاه

«Bu şahit — yânî; hastalık —: seni kadı mahkemeye çağırıyor, diye muhtar gibi gelir.»

Piyadei Kâdi: Kadının muhtarı demektir.

مهلتی می خواهی ازوی در گریز
گر پذیرد شد و کرنی گفت خیز

«Kadı huzuruna çıkmaktan kaçmak için muhtar'dan mühlet istersin. Talebini kabul ederse gider, etmezse kalın bakalım der.»

جستن مهلت دوا و چاره ها
که زنی بر خرقة تن پاره ها

«Muhtardan mühlet istemek, hastalığı tedavî ettirmek ve ilâç almaktır ki, o ilâçlar, beden hırkasına yama dikmek kabilindendir.»

عاقبت آید صبا می حشم وار
چند باشد مهلت آخر شرم دار

«Nihayet muhtar, bir sabah hiddet ve şiddetle gelir ve: (bu mühlet daha ne kadar sürecektir? utan artık.) der.»

عذر خود از شه بخواه ای پر حسد
پیش از آنکه آنچنان روزی رسد

«Ey hasetlerle dopdolu olan kimse; öyle bir gün gelmeden evvel, şahittan, özür dile...»

وانکه در ظلمت براند بارگی
بر کنند زان نور دل یکبارگی

«Atını karanlıklara süren — yânî; hayatını gaflet ve masiyyetle geçiren — kimse, kalbini İlâhî Nur'dan tahliye eder.»

می گریزد از گوا و مقصدش
نان گوا سوی قضا می خواندش

«O kimse, şahtan da kaçır, şahitten de, götürmek istediği yerden de... Çünkü muhtar onu kaza'ya, hükme dâvet etmektedir.»

زین گذر کن جانب آن شخص ران
کو مسجد آمد آن شب میهمان

«Ya Mevlânâ; bu bahsi bırak da, gece yatmak için mescide gelmiş olan şahsı anlat.»

11646

قوم گفتندش ممکن جلدی برو
تا نگردد جامه و جانت گرو

«Cemaat ona dedi ki: haydi yiğitlik taslama, yürü... bu sevdadan vazgeç de, elbisen de, canın da burada rehin kalmasın.»

11647

آن ز دور آسان نماید به نگر
که بآخر سخت باشد رهگذر

«Gitmek istediğin yol, uzaktan kolay görünür amma, sonunda güçleşir; sen buna iyi dikkat et!»

11648

خویشتن آویخت بس مرد و کست
وقت بچاپیچ دست آویز جست

«Çok kimse kendini astı — yâni; burada yattı — da üzüldü, ızdırap çekti ve tutunacak bir şey aradı.»

11649

پیشتر از واقعه آسان بود
در دل مردم خیال نیک و بد

«İyi ve kötünün hayâli, vukuundan evvel insanın kalbinde kolay görünür.»

11650

چون درآید اندرون کار زار
آن زمان گردد بر آن کس کار زار

«Harp meydanına girince o kimse için iş müşkilleşir.»

11651

چون نهشیری هین منه تو پای پیش
کان اجل گرگست و جان تست میس

«Arslan değilsen adımını ileri atma. Çünkü ecel bir kurt, senin canın ise dışı bir koyun gibidir.»

11652

ور ز ابدالی و میشت شیر شد
ایمن آکه مرگ تو سر زیر شد

«Eğer sen abdâl'den isen ve senin koyunun arslan olduysa, emin ol ki, ölümün başını eğmiş ve sana mağlûp olmuştur.»

11653

کیست ابدال آنکه او مبدل شده
خمرش از تبدیل یزدان خل شده

«Abdâl kimdir? Varlığı değişmiş ve Allah'ın tebdili ile şarabı sirke olmuş kimsedir.»

Abdâl denilen zevât, Allah'ın velilerinden bir gurubdur. Kötü ahlakları iyi ahlâka tebdil edilmiş olduğu için kendilerine Abdâl denilmiştir.

11654

لیک مستی شیر گیری وز گمان
شیر پنداری تو خودرا هین مران

«Lâkin sen kendini, sarhoşluk sebebiyle arslan avlayacak bir kahraman sanıyorsun. Aklını başına al da ileri gitme!»

11655

گفت حق ز اهل نفاق ناسدید
«سهم ما بدینهم باس شدید»

«Cenûb-ı Hak, doğru yolu bulmamış münâfıklar hakkında: (Onların savaşmaları kendi aralarında şiddetlenir) dedi.»

Sûrei Haşir'deki :

لَا يَأْتِيَنَّكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي فُرَى مُخَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ
وَرَاءِ حُجُرٍ بِنَاهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدُ تَحْصِيهِمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ
شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾

Yâni : «Onlar müstahkem kasabalarda, yahud divarlar (siperler) ar-
kasında bulunmaksızın sizinle toplu bir halde vuruşamazlar. Kendi ara-
larındaki savaşlar ise çetindir. Sen onları derli toplu sanırsın. Halbuki
kalpleri darmadağındır. Bunun sebebi şudur : Çünkü onlar akıllarını
kullanmaz bir kavmdir⁶⁵» âyetine işarettir.

Hicretin dördüncü senesi içinde idi. Resûlü Ekrem (S.A.V.), asha-
p-
tan birkaç kişi ile Medine civârındaki (Benî Nadr) yahudilerinin yur-
duna gitmiş ve bir evin gölgesinde oturmuştu. Yahudiler, Zâtı Risâleti
ve maiyyetindeki ashabı azlık görünce süikaste kalkıştılar. Evin üstün-
den bir kaya atmak suretiyle Hz. Peygamberi öldürmek istediler. Bu te-
şebbüs vahyen bildirildiği için, Zâtı Risâlet, birdenbire abdest tazeleye-
cekmiş gibi kalktı ve doğru Medine'ye gitti. Böyle habersiz kalkışı ashabi
muhafaza içindi. Çünkü avdet edecekmiş gibi görünmesiyle ashaba hücum
edilmesine mâni olmuştu. Sonra : «**Hiyânetlerinden dolayı on gün içinde
çıkıp gitsinler. Bu müddetin sonunda Medine civarında görülenler idam
edilecektir.**» diye Muhammed bin Mesleme vâsıtasıyla yahudilere haber
gönderdi. Onlar gitmeye hazırlandıkları bir sırada münafıkların reisi Ab-
dullah bin Übey bin Selül de «Çıkmasınlar, biz kendilerine yardım ede-
ceğiz, icâbederse birlikte harbedeceğiz» diye adam yolladı. Yahudiler,
bunun üzerine hisarlarına kapandılar. Fakat muhasara esnasında, münâ-
fıklardan yardım görülmeyince, götürebildikleri kadar eşya ile çıkıp git-
tiler.

11656

در میان همدگر مردانه اند
در غزا چون عورتان خانه اند

«Kendi aralarında kahramandırlar, fakat gazâda evde oturan kadın-
lar gibidirler.»

(65) Sûrei Haşr : 14.

11657

گفت پیغمبر سپه دار غیوب
لاشجاعه یافتی قبل الحروب

«Gaybler âleminin kumandanı bulunan Hz. Peygamber : «Ey yiğit,
harpten evvel şecaat yoktur.» buyurmuştur.»

11658

وقت لاف غزو لب پر کف کنند
وقت جوش جنگ چون کف بی فند

«Muharebe lâkırdısı ederken, atıp tutarak, ağızları köpürür. Fakat
harb kızışınca da, köpük gibi işe yaramazlar.»

11659

وقت ذکر غزو و شمشیرش دراز
وقت کبر و فریبش چون پیاز

«Gazâ lâfı edilirken kılıçları uzundur, fakat müsâdeme esnâsında o
kılıçlar, soğan gibi kat kat kınlar içindedir.»

11660

وقت اندیشه دل او زخم جو
بس بیک سوزن تهی شد خیک او

«Düşünce esnâsında onların kalbi yaraları arar, saflara dalar, erlikleri
gösterir. Lâkin onun tulumu bir iğne batırmakla boşalır.»

11661

من عجب دارم ز جو یای صفا
کو گریزد وقت صیقل از جفا

«Ben, cefâya uğrayıp cilâlanacağı zaman kaçan, sonra da safa dileyen
kişiyi şaşarım doğrusu.»

Çünkü yârin cefâsı, kalpteki günah pasının cilâsıdır. Cefâdan ve be-
lâdan şikâyet etmek ise, o pasın kalmasını ve belki artmasını istemek
demektir.

عشق چون دعوی جفا دیدن گواه
چون گواهی نیست شد دعوی تباہ

«Aşk bir dâvâ, cefâ çekmek de onun şahididir. Şahidi olmayan dâvâ kaybedilir.»

چون گواہت خواهد این قاضی صراح
بوسه بر مار تابانی تو کنج

«Kadı, — yâni; sevgili — senden şahit isteyince incinme. Yılanı öp ki defineyi elde edesin.»

Definelerin tılsımlı bir yılan tarafından muhafaza edildiği hakkındaki inanç meşhurdur. Onun için Hz. Mevlânâ : «Yılan gibi, cevir ve cefâ ve ezâ ve belâyâ hüsnü kabul göster ki defîne misali olan yâra kavuşasın» diyor.

آن جفا بر تو نباشد ای پسر
بلکه باوصف بدی اندر تو در

«Oğul; yârin o cefâsı sana değildir. Belki sendeki kötülük sıfatının izâlesi içindir.»

Meselâ :

برآمد چونی که آنرا مہرز
برآمد آنرا نزد برگردزد

«Bir kimse keçeye değnek vurursa onu keçeye değil toza vurmuş olur.»

Diğer bir misâl :

گر زد مراسپرا آن کینه کش
آن زد براسپ زد برسککش

«Eğer bir süvâri atına vursa o vuruş ata değil, onun rahatsız yürüyüşüdür.»

تاز سکسک وارهد خوش پی شود
شیرمرا زندان کنی تابی شود

«Süvâri, atının münâsebetsiz yürümesi geçsin diye ona vurur. Sen şirayı şarap olsun diye küpte hapsedersin.»

Başka bir misal :

گفت چندان آن یتیمک را زدی
چون نترسیدی ز قهر اینردی

«Bir kimse, bir öküzü döğen şahsa : o yetimeği ne kadar dövüyor-
sun, Allah'ın kahrından korkmuyor musun? dedi.»

گفت اورا کی زدم ای جان دوست
من بدان دیوی زدم کو اندروست

«Döğen şahıs, cevap verdi : Ey dostumun cânı; ben o yetimi dövmü-
yorum onda bulunan şeytanı dövüyorum.»

مادران گوید ترا مرک تو باد
مرک آن خوخواهد و مرک فساد

«Anan sana kızınca : Allah canını alsın, der; fakat onun istediği, senin değil, sendeki kötü huyun ölümüdür.»

11671

آن گروهی کنز ادب بگریختند
آب مهدی و آب مهدان ریختند

«Edep ve terbiyeden kaçan kimseler, mertliğin de, mertlerin de yüz suyunu dökmüşlerdir.»

11672

عازلان شان از و غاوارانند
تا چنین حیز و محنت ماندند

«Nasihat verenler, onları harpten alıkoydular da, böyle korkak ve hayasız kaldılar.»

11673

لاف و غره ژاژ خارا کم شنو
باچنیها در صف هیجامرو

«Herzevekillerin herzelerini, manâsız sözlerini dinleme. Öyleleri ile muharebe safına girme.»

11674

زانکه زادو کم خیالا گفت حق
گزر رفاق سست برگردان ورق

«Çünkü Cenab-ı Hak: (Zâdûkûm illâ habâlâ) buyurmuştur. Sen de tenbel arkadaşlardan vaz geç.»

Tevbe sûresinde ve münâfıklar hakkındaki şu âyete işârettir :

لَوْ خَرَجُوا فِیْكُمْ
مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَا وُضِعُوا لِلْأَلَمِ
الْفِتْنَةِ وَفِیْكُمْ سَمَاعُونَ اللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥﴾

Yânî : «Eğer içinizde onlar da (savaşa) çıksalardı, sizde şer ve fesadı

artırmaktan başka birşey yapmazlar, aranızda muhakkak ki fitne sokmak istiyerek (bozgunculuğa) koşarlardı. İçinizde onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah o zalimleri çok güzel bilendir⁶⁶.»

11675

که گر ایشان باشا همره شوند
غازیان بی مغز همچون که شوند

«Eğer onlar muharebede size yoldaş olurlarsa, gazîler de saman gibi benîşir kalır.»

11676

خویشتر را باشاهم صف کنند
پس گریزند و دل صف بشکنند

«Kendilerini sizinle bir safta bulundururlar, sonra da kaçarlar; safın kalbini, — yâni; cesâretini — kırarlar.»

11677

پس سپاهی اندکی بی این نفر
به که با اهل نفاق آید حشر

«Bunların içinde bulunmadığı az bir asker, münâfıkların çoklukla bulunduğu bir ordudan iyidir.»

11678

هست بادام کم خوش بخته
به ز بسیاری تلخ آمیخته

«Güzelce dövülmüş ve elenmiş olan az miktardaki bir bâdem, acı karışmış çok miktardaki bademden hoştur.»

(66) Sûrei Tevbe : 47.

تلخ و شیرین گر بصورت یک شیند
نقص ازان افتاد که هم دل نیند

«Bâdemin acısı ve tatlısı suretâ birdir. Acı bademin nâkıs oluşu, tatlı bademle aynı lezzette olmadığındandır.»

گبر ترسان دل بود کو از گمان
می‌زید در شک ز حال آن جهان

«Mecûsî şüphe ettiğinden dolayı Âhiret ahvalinden kalbi korkarak ve şek içinde olarak yaşar.»

می‌دود در ره نداند منزلی
گام ترسان می‌نهد اعمی دلی

«Yolda koştuğu halde menzili bilmez, kör kalpli olduğu için adımlarını korka korka atar.»

چون نداند ره مسافر چون رود
باتردها و دل پر خون رود

«Yolcu gideceği yolu bilmezse nasıl gider? Tereddütlerle ve kalbi elemle dolu olarak gider.»

هر که گویدهای این سوراخ نیست
او کند اثر بیم آنجا وقف و ایست

«Her kim : Dikkat et, bu taraf yol değildir derse korkusundan hemen orada durur.»

ور بداند ره دل باهوش او
کی رود همراهی و هو در گوش او

«Fakat gönlüyle hakikati duyan ve yolu bilen kimsenin kulağına hiç böyle hay huylar girer mi?»

یس مشو همراه این اشتزدلان
زانکه وقت ضیق و بیمد آفلان

«O halde ey salık; sen böyle deve yürekli — yâni; korkak — kimse-lerle yoldaşlık etme! Çünkü darlık ve korku vaktinde onlar işe yaramazlar.»

یس گریزند و تراتنها هلند
گرچه اندر لاف سحر بابلند

«Lâf hususunda Bâbil sihirbazları gibi olmakla berâber, tehlike zamanında kaçarlar ve seni yalnız bırakırlar.»

Vaktiyle Bâbil sihirbazları meşhur olduğu için Hz. Mevlânâ, bu gibi lakırdı kahramanlarını onlara benzetmiştir.

تو ز رعنائان مجوهین کار زار
تو ز طاوسان محو صید و شکار

«Kendine gel de züppelerden muhârebe ve tavus kuşlarından da av yakalamak hünerini bekleme.»

طبع طاوسست و وسواست کند
دم زند تا از مقامت برکنند

«Tabiat tavus kuşu gibidir, sana vesvese verir ve seni makamından ayırır.»

Buradaki tavus, şeytan manâsına olsa gerektir. Çünkü aşağıki bölümde şeytandan bahis edilmiştir.

«ŞEYTANIN KUREYŞLİLERE : AHMET'LE HARBE GİRİŞİN BEN SİZE
YARDIM EDERİM, KABİLEMİ DE İMDADINIZA ÇAĞIRIRIM DEMESİ,
FAKAT İKİ SAF KARŞILAŞINCA KAÇMASI»

11689

همچو شیطان در سپه شد صدیکم
خواند افسون کانی جار لکم

«Şeytan gibi... O da Bedir gazasında asker içine girmiş, yüzün birin-
cisi olarak Kureyşlilere : (Ben sizin yardımcınızım) efsûnunu okumuştı.»

11690

چون قریش از گفت او حاضر شدند
هر دولشکر در ملاقات آمدند

«Kureyşliler, onun sözüyle harbe hazır oldular ve iki taraf askeri kar-
şılaştılar.»

11691

دید شیطان از ملائک را سپی
سوی صف مؤمنان اندر ره

Şeytan, müminlerin safları arasında meleklerden müteşekkil bir kuv-
vet gördü.»

11692

آن جنوداً لم تروها صف زده
گشت جان او ز بیم آتشکده

«Şeytan, Kureyşlilerin görmedikleri saf saf melâike askerini görünce
korkusundan ateşgede — yâni; Mecusi ma'bedi — gibi yandı.»

11693

بای خود را بش کشیده می گرفت
که همی بنیم سپاهی من شکفت

«Şeytan, ben acaip bir asker görüyorum diyerek, ayağını geri aldı.»

11694

ای اخاف الله مالی منه عون
اذهبوا انی اری مالا ترون

«Ey kavim; ben Allah'tan korkarım. Ondan bana yardım yoktur. Çe-
kilin, gidin... Çünkü ben sizin görmediğinizi görüyorum, dedi.»

11695

گفت حارث ای سراقه شکل هین
دی چرا تو می نگفتی اینچنین

«Hâris bin Hişam ona dedi ki : Ey Sürâka şekilli; dün niçin böyle
demiyordun?»

11696

گفت این دم من همی بینم حرب
گفت نی بینی جفاشیش عرب

«Şeytan : Ben şimdi muhâripler görüyorum dedi. Hâris de : Arap
kavminin hor ve hakir bazı efradını görüyorsun, dedi.»

11697

می بینی غیر این لیک ای تو ننگ
آن زمان لاف بود این وقت جنگ

«Ey korkaklıkla orduyu utandıran kimse, sen başka bir şey görmü-
yorsun. Lâkin dün lâf zamânı idi, şimdi ise harp vaktidir.»

11698

دی همی گفتی که یابندان شدم
که بود تان فتح و نصرت دمبدم

«Dün, size yardım ederim, mensur ve muzaffer olursunuz diyordun.»

دی زعم الحیث بودی این لعین
وین زمان نامرد و ناچیز و مهین

«Ey mel'un; dün ordunun kefilî olmuşsun, bugün ise namert ve hakir görünüyorsun.»

11700

تا بخوردم آن دم تو و آمدم
تو بتون رفتی و ماهیزم شدیم

«Senin o yalancı vâdine inandık da buraya geldik : Sen külhan'a git-tin, biz senin nârına yanmak için odun olduk.»

11701

چونکه حارث باسراقه گفت این
از عتابش خشمکین شد آن لعین

«Hâris ibni Hişam, Sürâka şeklinde görünen Şeytan'a bunları söyle-yince mel'un, onun tekdîrinden hiddetlendi.»

11702

دست خود خشمین ز دست او کشید
چون ز گفت اوش درد دل رسید

«Hâris'in sözleri kalbine tesir edince, gazabla elini onun elinden çekti.»

11703

سینه‌اش را کوفت شیطان و گریخت
خون آن بچار گان زین مکر ریخت

«Şeytan Hâris'in göğsüne vurdu ve kaçtı. Böylece, hilesiyle çaresiz müşriklerin kanını döktü.»

11704

چونکه ویران کرد چندین عالم او
بس بگفت آنی بری منکمو

«Şeytan, bunca âlemleri yıktı ve harap etti de, sonra (Ben sizden de-gilim) dedi.»

11705

کوفت اندر سینه‌اش انداختش
بس گریزان شد چوهیبت تاختش

«Melâike askerinin heybetinden korkunca, Hâris'in göğsüne vurdu ve onu yere yıkıp kaçtı.»

Bu vak'a Bedir gazâsında olmuştu. Cevdet Paşa (Kıyas-ı Enbiya) sun-da der ki : «O esnâda [iki kuvvet karşılaşır durunca] misli görülmemiş gayet şiddetli bir rüzgâr çıkıp göz gözü görmez olmuş. Bu ise Melâike-i Kiram ile Cebrail Aleyhisselâmın gelişi imiş ki meydan-ı harbe gelmişler ve eblâk atlara binmiş insanlar sûretinde görünmüşler ve müşriklere karşı saf bağlayıp durmuşlar.

Bu dahi rivâyeti meşhûr edendir ki Kureyş ile Kinâne kabilesi ara-sında vaktiyle muhârebeler vukû bulmuş olduğundan bu kerre Kinâne kabilesi fırsatı ganimet ittihaz ederek arkadan gelip de hücum etmesin-ler diye, Kureyş tâifesi endişe ederken Kinane şeyhlerinden meşhur (Su-râka) bir fırka süvarî ile Kureyş ordusuna gelip : ben de sizinle berabe-rim, diyerek onlara cesâret vermiş. Halbuki Sürâka, Hâris ibni Hişam ile el ele gezerlerken, şiddetli bir bora ile melekler gelince Sürâka, Hâris'ten ayrılmış ve askerini alıp savuşmuş ve onun savuşması Kureyş taifesini vehim ve telâşa düşürmüş. Hattâ Ebu Cehil onun üzerine : (Siz Sürâka'ya bakmayınız. Onun Muhammed'le gizli ittifâkı vardır. Muhammedilerin işini bitirdikten sonra ben ona Muhammed taraftarlığının ne demek oldu-ğunu öğretirim. Siz hemen yürüyünüz) diye kavmine cesaret vermiştir.

Kureyş ordusu bozulup da Mekke'ye vardıklarında : Askerin bozul-masına Sürâka sebep oldu demiştir. Sürâka ise onu işittiği zaman : Val-lâhi ben sizin Bedr'e azimetinizi duymadım, fakat hezimetinizi işittim demiş. Meğer Sürâka sûretinde görünen iblis ve Beni Müdlic'ten bir takım adamların sûretinde görünenler, iblisin avanesi olan şeytanlar imiş. Bir müddet sonra Sürâka ve sairleri İslâm ile müşerref oldukları zaman bu hususu aralarında söylemişler ve şeytan işi olduğunu cezm etmişlerdir.»

Bu hâdise sûrei Enfal'de de şu sûrette hikâye buyrulmuştur :

Enfüste nefis kötülüğün, akıl iyiliğin; âfakta da Şeytan kötülüğün melek iyiliğin mümessilleridir. Bu itibarla aslen bir olan nefis ile şeytan ve akıl ile melek, İlâhî hikmet dolayısıyla ikiye şerh olmuştur.

11708

دشمنی داری چنین در سر خویش

مانع عقلست و خصم جان و کیش

«Ey insan; içinde öyle bir düşman var ki, aklın tedbirine mâni ve can ile dinin hasmıdır.»

O düşman da (nefs) ile (şeytan) dır, hattâ nefis Şeytandan eşettir. Çünkü şeytan haricidir, nefis ise insanın dâhilindedir.

11709

يك نفس حمله كند چون سوسمار

بس بسوراهی گریزد در فرار

«O düşman, bir an kertenkele gibi saldırır... Sonra kaçır, bir deliğe gizlenir.»

Hadis-i Şerifte : «Şeytan, Âdem evlâdının kalbini dişler. Kalp sahibi Allah'ı zikrederse döner ve bir tarafa siner. Yine o kalp sahibi Allah'ı unutursa şeytan kalbini dişlemekte ve oraya vesvese vermekte devam eder.» diye buyruluyor. Bu itibarla, Şeytanın vesvesesinden kurtulmak için Allah'ı her an hatırlamak ve ona yalvarmak lâzımdır. Sûrei Haşr'da buyurulmuştur ki :

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ

نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٨﴾

Yâni : «Hem kendisi Allah'ı unutmuş, hem (Allah) kendilerini kendilerine unutturmuş olanlar gibi olmayın. Onlar fâsıkların tâ kendileridir⁶⁸.»

(68) Sûrei Haşr : 19.

وَإِذْ زَيْنَ

لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَاهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ
مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى
عَقْبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ
إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦٧﴾

Yâni : «O zaman şeytan onların yaptıklarını süslemiş ve şöyle demişti : Bugün insanlardan size galebe edecek (hiç bir kuvvet) yoktur. Ben de sizin muhakkak yardımcınızım. Vaktâ ki iki ordu (karşı karşıya) göründü, «Ben sizden kat'iyyen uzağım. Gerçek ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum. Ben Allah'dan korkarım elbet! Allah ukûbetinde çok şiddetlidir» dedi, iki topuğu üstüne (tabana kuvvet) kaçırdı!⁶⁷»

Hz. Pîr bundan sonra nefis ile şeytâna dâir malûmat veriyor :

11706

نفس و شیطان هر دو يك تن بوده اند

در دو صورت خویشرا بنموده اند

«Nefs ile şeytan aslen bir idiler. Kendilerini iki surette gösterdiler.»

11707

چون فرشته و عقل ایشان يك بدند

هر حکمتش دو صورت شدند

«Melekle akıl gibi. Onlar da bir idiler. Hakkın hikmeti dolayısıyla iki sûret oldular.»

(67) Sûrei Enfal : 48.

در دلاو سوراخها دارد کنون
سر زهر سوراخها آرد برون

«Şeytanın insanın kalbine girmek için birtakım mânevî delikleri vardır. O deliklerin her birinden başını çıkarır.»

نام پنهان گشتن دیوار نفوس
واندران سوراخ رفتن شد خنوس

«İnsanlardan Şeytanın gizli kalmasının ve kalpteki mânevî deliklerden girip çıkmasının adı (hunûs) olmuştur.»

Sûrei Nâs'taki (El-hannâs) kelimesi de bundan müştakdır.

که خنوشش چون خنوس قنفذست
چون سرقنفذورا آمد شدست

«Şeytanın sinmesi, kirpinin sinip başını saklaması gibidir ki o başın gidip gelmesi vardır.»

چون خدا آن دیورا خناس خواند
کو سر آن خارپشتک را بنامد

«Cenâb-ı Hak şeytan hakkında (hannâs) buyurdu. Çünkü şeytanın kalbe saldırması ve çekilmesi kirpinin başını kah çıkarıp kah saklamasına benziyordu.»

Nâs sûresinde Allahü Azimüşşan (vesvas) ve (hannas) olan Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmasını Peygamber-i âzamına emretmiştir.

می پنهان گردد سران خارپشت
دمبدم از بیم صیاد درشت

«Kötü avcı korkusundan kirpinin başı her an dikenleri arasında gizlenir.»

تا چو فرصت یافت سر آرد برون
زیخچین مکرری شود مارش زبون

«Kirpi fırsat bulunca başını dışarı çıkarır. Bu hilesiyle yılan onun zehûnu olur.»

Malûm ya kirpinin vücûdu dikenden ibarettir. Bir tehlikeye ma'ruz kalınca başını dikenleri arasına gizler. Hattâ yılanı hücûm eder. Yılan onu sırmak isteyince başını gizler. Hattâ yılanın üzerine yuvarlanıp onu dikenleriyle yaralar, nihayet öldürür. Şeytan da insan kalbine vesvese verir, zikrullah ile müdafâ edilince çekilir, kalp sahibi Allah'tan gafil olunca yine hücumu kalkar. Fakat onun bir de muâvini vardır ki o da (Nefs-i emmare) dir.

گر نه نفس از اندرون راحت زد
رهزنا را بر تو دستی که بدی

«Eğer içeriden nefs, senin yolunu vurmasaydı, yol kesiciler — yani: şeytanlar — sana nasıl galebe edebilirlerdi.»

زان عوان مقتضی که شهوتست
دل اسیر آرزو حرص و آفتست

«Seni kötü şeylere sevkeden şehvetten, o gizli memur yüzünden gönl, tamâh'a, hırsa ve âfete esirdir.»

زان عوان سرشدى درد و تباہ
تاعوانانرا بہرست راہ

«Gizli bir memur olan nefsin şerriyle hırsızlık edersin ve helâk olursun. Yine onun yüzünden hariçteki memurlar, polisler seni kahretmek yolunu bulurlar.»

در خبر بشنو تو این بندنکو
بین جنبیکم لکم اعدی عدو

«Şu iyi ve güzel olan nasîhatı hadisten dinle : Resûlü Ekrem (S.A.V.) (Senin en şiddetli ve adâvetli düşmanın içinde bulunan nefsidir) buyurmuştur.»

طمطراق این عدو مشنو گریز
کہ چو ابلیست درج و ستیز

«Bu nefis düşmanının gürültülü sözlerini dinleme, kaç ondan... Çünkü o da inat ve ısrar eylemekte Şeytan gibidir.»

بر تو آن از بہر دنیا و نبرد
آن عذاب سرمدی را سهل کرد

«Nefs sana, Dünya sevgisi ve Dünya geçimine savaşıma yüzünden, Âhiretteki ebedî azâbı kolay göstermektedir.»

چہ عجب گرموت را آسان کند
اوز سحر خویش صد چندان کند

«O nefis sana ölümü de kolay gösterirse şaşılmaz. Çünkü o, sihir ve efsûnuyla bunun yüz kat fazlasını da yapar.»

سحر گاہی را بہمت کہ کند
باز کوهی را چو گاہی می تند

«Sihr, bazan bir saman çöpünü sanatla dağ yapar, bazan da bir dağı saman çöpü haline getirir.»

ز شتہارا لغز گرداند بظن
لغز ہارا زشت گرداند بظن

«O nefis ve Şeytan çirkin olan şeyleri bazan fen ve hile ile lâtif yapar, bazan da lâtif olan hareketleri çirkin zan ettirir.»

Kur'ân-ı Kerîm'de :

وَزَيَّنَّا لَهُمُ الشَّيْطَانَ أَعْمَالَهُمْ

Yâni : «Şeytan onların amel (ve hareket) lerini süsleyip kendilerini yoldan saptırmıştır⁶⁹» buyurulmuş, kezâ gene :

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَا

Yâni : «Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder⁷⁰» buyurulmuştur.

کار سحرانیدست کودم می زند
هر نفس قلب حقایق میکند

«Sihr, sâhir ve insandaki nefis, her an efsûn okuyup hakikatları değiştirir.»

Meselâ :

(69) Sûrei Ankebut : 38.

(70) Sûrei Bakara : 268.

آدمی را خرنماید ساعتی
آدمی سازد خری را و آیتی

«İnsanı bir müddet eşek, eşeği de san'atına alâmet olarak insan gibi gösterir.»

ایچنین ساحر درون تست و سر
ان فی الوسواس سحرأ مستتر

«Böyle bir sihirbaz, senin dahilinde gizlidir. O da, Şeytan gibi vesvese veren nefistir. Onun vesveselerinde gizli bir sihir vardır.»

اندران عالم که هست این سحرها
ساحران هستند جادویی کشا

«Bu sihir ve sâhirlerin bulunduğu Dünya âleminde ayrıca öyle sihirbazlar da vardır ki bu sihirleri ıbtal ederler.»

اندران سحر که رست این زهرتر
تیز رویدست تریاق ای بسر

«Oğul, bu sihir zehrinin yetişmiş olduğu sahrada, tiryâk, — yâni; sihre karşı panzehir — de yetişmiştir.»

O panzehir; enbiyâ ve evliyâ hazerâtıdır. Onların sihirleri de mû'cize ve keramettir ki sihr'i helâl kabilindendir.

گویدت تریاق از من جو سیر
که ز زهرم من بتو تردیکتر

«Tiryâk, — yâni; veli — sana der ki: İyi ahlâkı benden ara ve iste. Ben sana zehirden ziyade yakın ve hayırlıyım.»

گفت او سحرست و ویرانی تو
گفت من سحرست و دفع سحر او

«Onun — yâni; nefis ile şeytanın — sözü sihirdir ve seni harâbeder. Benim sözüm ise öyle bir sihirdir ki onların sihrini def eyler.»

«O MISÂFİR ÖLDÜREN MESCİDDE YATMAK İSTEYEN MİHMÂNA NASİHATÇILARIN TEKRAR ÖĞÜT VERMELERİ»

گفت پیغمبر که ان فی البیان
سحر او حق گفت آن خوش پهلوان

«Hz. Peygamber (S.A.V.) beyanda sihir vardır dedi ve o hoş pehlivan muhakkak ki doğru söyledi.»

Arap kabilelerinden murahhas olarak Huzur-u Nebvi'ye gelenler arasından biri, gayet fasih ve belîğ olarak ifâde-i meram etmişti. Ashab-ı Kiram, onun fesâhat ve belâgatını takdir ettiler. Rasûlü Ekrem hazretleri de: «Sözde, sihir gibi bir tesir vardır» buyurdular.

Nasihatchılar da o misâfire diyorlardı ki:

هین مکن جلدی برو ای بوالکرم
مسجد و مارا مکن زین مهم

«Ey kerem sahibi misâfir; yiğitlik etme de işine git. Ölümünle bizi ve mescidimizi itham altında bırakma.»

که بگوید دشمنی از دشمنی
آتش برمازند فردادنی

«Alçak bir düşman, adâvetinden bir söz söyler... Bir alçak, yarım bize bir ateştir salar...»

که بتاسانید اورا ظالمی
بر بهانه مسجد او بد سالی

«Bir zâlim, o misafiri boğdu da mescid bahanesiyle cezâdan selâmette kaldı.»

تا بهانه قتل بر مسجد زند
چونکه بدنامست مسجد او جهد

«Mescidin adı çıkmış zâten. Konuk mescidde konukladı da öldü derler, ben de kurtulurum dedi, diyebilir.»

تهمتی بر مامنه ای سخت جان
که نه ایم ایمن ز مکر دشمنان

«Ey canı pek adam, bizi töhmet altında bırakma... Zaten düşmanların mekrinden emin değiliz.»

هین بروجلدی مکن سودامیز
که نتان پیود کیوانرا بکنز

«Haydi git, yiğitlik taslama ve bu ham sevdayı pişirmeye kalkışma... Zuhâl yıldızı arşınla ölçülemez.»

چون تو بسیاران بلافیده زبخت
ریش خود برکنده یک یک لح لح

«Senin gibi çokları bahtından, talihinden söz etmiş, nihâyet sakalını tel tel ve tutam tutam yolmuştur.»

هین برو دیوان کن این قیل و قال
خویش و مارا در میفکن درو وبال

«Haydi git, bu dedikoduyu kısa kes. Kendini de, bizi de vebâle sokma!»

«MİSÂFİRİN NASİHATÇILARA CEVAP VERMESİ VE SULTAN MAHMUD GAZNEVÎ'NİN, SIRTINDA KÖS ÇALINAN DEVEYİ, GİRDİĞİ BİR TARLADAN, EKİN BEKÇİSİNİN DEF ÇALMAKLA ÜRKÜTÜP KOĞMAYA KALKIŞMASINI MİSAL GETİRMESİ»

گفت ای یاران ازان دیوان یم
که ز لاحولی ضعیف آید یم

«Misâfir dedi ki : Dostlar, ben, bir (Lâhavle)yle ürküp kaçacak şeytanlardan değilim.»

کودکی که حارس کشتی بدی
طبلکی در دفع مرغان میزدی

«Bir çocuk bir tarlada bekçilik ediyor ve kuşları kaçırmak için def çalıyordu.»

تارمیدی مرغ زان طبلک ز کشت
کشتی از مرغان بد بی خوف کشت

«Kuşlar, o defin sesiinden ürker ve kaçar, ekin de kuşların dâne toplamasından emin bulunuyordu.»

چونکه سلطان شاه محمود کریم
بر گذر زد آن طرف خیمه عظیم

«Bir şah-ı kerim olan Sultan Mahmud Gaznevi geçiyorken, o tarla civarında çadır kurdurdu.»

11745

با سپاهی همچو استاد اشر
انبه دیروز و صفدر ملک گیر

«Gökteki yıldızlar kadar çok, talihleri aydın, saflar yarıp, ülkeler fetheden ordusu ile oraya kondu.»

11746

اشتری بد کو بدی حال کوس
بختی بد پیشرو همچون خروس

«Bir de horoz gibi önde giden erkek bir deve vardı ki nöbet davulunu sırtına yüklemişlerdi.»

11747

بانک کوس و طبل بروی روز و شب
می زدند اندر رجوع و در طلب

«O devenin sırtında, gece gündüz düşman kovalarken veya harpten dönüşte kös ve davul çalarlardı.»

11748

اندر آن مزرع درآمد آن شتر
کودک آن طبلک بزد در حفظ بر

«O deve, çocuğun beklediği tarlaya girdi. Çocuk da buğdayı deveden muhafaza için, def çalmaya başladı.»

ماقلى گفتن من طبلک که او
بختی طبلست و با آنست خو

«Akıllı bir kimse ona dedi ki: Beyhûde def çalma... Deve davul taşımaktadır ve onun gümbürtüsüne alışmıştır.»

11750

پیش او چه بود تبوراك تو طفل
که کشد او طبل سلطان بیست کفل

«Senin gibi bir çocuğun çaldığı iki tahta parçası ona ne te'sir yapar? Zira o, padişahın bundan yirmi derece büyük kösünü taşımaktadır.»

11751

عاشقم من گشته قربان لا
جان من نو بنگه طبل بلا

«Ben de (lâ) kılıcı ile kurban olmuş bir âşıkım. Ruhum da belâ davulunun çalındığı yerdir.»

11752

خود تبورا کست این تهدیدها
پیش نچه دیده است این دیدها

«Bu gözlerin gördüğü belâlar karşısında sizin tehditleriniz, kös taşıyan deveyi, iki tahtayı birbirine vurmakla korkutmaya kalkışmak gibidir.»

11753

ای حریفان من از آنها نیستم
کنز خیالاتی درین ره بیستم

«Ey arkadaşlar; ben hayallere kapılıp onların korkusuyla bu yolda duracaklardan değilim.»

من چو اسماعیلیانم بی حذر
بل چو اسماعیل آزادم ز سر

«Ben İsmail peygambere mensup olanlar gibi ölümden çekinmezler-
denim. Belki de bizzat İsmail Aleyhisselâm gibi baştan ve tenden âzâdım.»

فارغم از طمطراق و از ریا
قل تعالوا گفت جانم را بیا

«Ben riyâ ve gösterişten ferâgat etmişimdir. (Kul teâlev) âyet-i kerî-
mesi ile Cenâb-ı Hak benim ruhuma gel demiştir.»

En'am sûresindeki şu âyetlere işaret ediliyor :

قُلْ
تَعَالُوا أُنَاقِلْ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ أَلَا تُشْرِكُوا
بِهِ شَيْئًا وَيَالِ الْوَالِدِينَ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ
مِنْ أَمْلَاقٍ يُخْتَنُ زُرْقُكُمْ وَآيَاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ
إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَضِيَكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَقْلُونَ ﴿١٥١﴾
وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ
أَشَدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكِلُفُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ
وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَضِيَكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾

Yâni: «De ki: Gelin, üzerinize Rabbinizin neleri haram ettiğini ben

okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak yapmayın. Anaya babaya iyilik edin. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkını biz vereceğiz. Kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayın. (Kıyas ve zinâ gibi şeylerden dolayı meşrû) bir hak olmadıkça Allah'ın haramı ettiği cana kıymayın. İşte (Allah) size, aklınızı başınıza alınız diye, bunları emretti. Yetimin malına, rüşdüne erişinceye kadar, o en güzel olanından başka bir sûretle, yaklaşmayın. Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru tartın. Biz bir kimseye gücünün yettiğinden başkasını teklif etmeyiz. Söz söylediğiniz vakit — (leh ve aleyhinde söyleyeceğiniz kimse) hisım dahil olsa — adâleti gözetin. Allâh'ın ahdini (verdiğiniz sözü) yerine getirin. İşte (Allah) size, iyice düşünesiniz diye, bunları emretti⁷¹.»

گفت پیغمبر که جاد فی السلف
بالعطية من تيقن بالخلف

«Hz. Peygamber: (Verilen bir şeyin karşılığı geleceğinden emin olan, onun infak ve tasadduk olunmasından çekinmez) buyurmuştur.»

هر که بپند مرعطارا صد عوض
زود در بازد عطارا زین عوض

«Verilen bir şeye gelecek yüzlerce karşılığı gören derhal cömertliğe, ihsan'a başlar.»

جمله در بازار ازان گشتند بپند
تاچه سود افتاد مال خود دهند

«Bütün esnaf ve tüccar: malımızı verip kâr elde edeceğiz diye çarşı ve pazardaki dükkânlarına bağlanmışlardır.»

(71) Sûrei En'am : 151-152.

زرد در آینه‌ها نشسته منتظر
تا که سود آید بیدل آید مصر

«Dağarcıktaki altın, sahibi bir kâr eide etsin diye, ısrarla oturmuş beklemektedir.»

چون ببیند کاله در رخ پیش
سرد گردد عشقش از کالای خویش

«Bir tacir, yüksek fiyatlı bir kumaş görürse, kendi kumaşına olan muhabbeti zâil olur ve kendisininkini satıp diğer kumaşı almak ister.»

گرم زان ماندست با او کو ندید
کاله‌های خویشرا رخ و مزید

«O tacir, kendi kumaşında ticâret ve kâr görmediği için, gördüğü kumaş'a heves etmiştir.»

همچنین علم و فنرما و حرف
چون ندید افزون از آنها در شرف

«Bir âlim de başka bir ilmi, hüneri ve san'atı, şeref ve meziyyet hususunda, kendininkilerden üstün görmedikçe onları tahsile heves etmez.»

Fakat :

تابه از جان نیست جان باشد عزیز
چون برآمد نام او شد چیزلیر

«İnsan için, candan iyi bir şey yoksa can aziz olur. Fakat ondan iyi bir şey bulununca, o aziz olan can'ın adı hor ve hakir olur gider.»

Hız. Mevlânâ buna dair bir misal irad ediyor :

اعت مرده بود مرطفل را
تا نگشت او در بزرگی طفل را

«Çocuk büyüyüp de doğurmayınca ve hakikî evlât sahibi olmayınca, cansız bir bebek onun ruhu olur.»

این تصور وین تخیل لعبتست
تا تو طفلی پس بدانت حاجتست

«Senin tasavvur ve tahayyüllerin birer bebektir, sen çocuk kaldıkça o bebeklere ihtiyacın vardır.»

چون ز طفلی رست جان شد دروصال
فارغ از حسست و تصویر و خیال

«Bir ruh, çocukluk halinden kurtulup da ilâhî visâle nâil olursa hissten de, tasavvurdan da, hayalden de fariğ olur.»

نیست محرم تا بگویم بی نفاق
تن زدم والله اعلم بالوفاء

«Mahrem-i esrar olacak kimse bulamadığım için bahsi nifaksız — yâni; duyduğum gibi — söyleyemiyorum, onun için sükût ettim. Allah (Celleşânühü) hakikate uygun olanı daha iyi bilir.»

مال و تن برفند و ریزان فنا
حق خریدارش که الله اشتری

«Mal ve cisim kar gibi erir gider. Fakat onlar hak yoluna bezl edilirse Hak müşteri çıkar ki Kur'an'da : (innallâheşterâ) buyurulmuştur.»

Bi'setin 12 nci senesinde Medine müslümanlarından yetmiş küsur kişi

Mekke'ye gelmiş, haçtan sonra Mine'de Rasûlullah (Sallallâhü Aleyhi Ve sellem) Efendimize biat etmişti. Biattan evvel Medinelilerden Abdullah bin Revâh'a :

— Ya Rasûlallah Allah için ve kendin için ne istiyorsun, şart et dedi. Nebiyy-i Zîşan Hazretleri de :

— Allâh'a ibâdet etmenizi, O'na bir şey'i şerik koşmamanızı istiyorum. Kendim için de : memleketinizde beni nefsinizi ve malınızı muhafaza ettiğiniz gibi hıfz etmenizi diliyorum, cevabını verdi.

— Bunu yaparsak bizim mükâfatımız ne olacaktır? dediler. Zât-ı Rîsâletpenah :

— Cennet olacaktır buyurdu. Medineliler bu şart ile biat ettikten sonra da şu âyet nâzil oldu :

لَإِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ
بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ
وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمِ
الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ١١١

Yâni : «Şüphesiz ki Allah Hak yolunda (muhârebe ederek düşmanları) öldürmek de, kendileri de öldürülmekte olan mü'minlerin canlarını ve mallarını — kendilerine cennet (vermek) mukabilinde — satın almıştır. (Onun) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da (zikrolunan bu va'di) kendi üzerinde hak (ve kat'i) bir vaâddir. Allah kadar ahdine vefâ eden kimdir? O halde (ey mü'minler) yapmış olduğunuz bu alış verişten dolayı sevinin. Bu, en büyük saâdetdir⁷².»

11769

برفهازان از ثمن اولیست

که تو در شکی یقینی نیستی

«Kar gibi eriyip giden mal ve tenin, ibâdet ücreti olan Cennetten evvel görünmesi; şekte bulunup yakın sahibi olmadığındandır.»

(72) Sûrei Tevbe : 111.

11770

وین عجب ظنست در تو ای مہین

کہ نمی پرد بیستان یقین

«Ey hor ve hakîr kimse! Sendeki bu zan acaib bir haldir ki yakîn bahçesine hiç uçamıyor.»

11771

مہرکان تشنہ یقینست ای پسر

میزند اندر تزیاد بال و پر

«Oğul; her zan ve şüphe yakîne susamıştır. Şüphe arttıkça yakîne ulaşmak için daha ziyâde çırpınır, kol kanad açar, uçmaya çalışır.»

11772

چون رسد در علم پس پرباشود

مہیقین را علم او پویاشود

«Zan, ilim derecesine varınca kanadı ayak kesilir de o kimsenin ilmi yakîne doğru koşar.»

11773

زانکہ هست اندر طریق مفتن

علم کمتر از یقین و فوق ظن

«Çünkü fitneli olan seyir ve sülûkte ilim, yakînden aşağıdır ve zannın fevkindedir.»

Zan : Şek ile ilim arasında bir itikattır. İlim : Şek ile yakîn arasında bir şeyi bilmektir. Yakîn ise : İlmin sübut ve istikrarıdır ki, o ilimde şek ve şüphe olmaz. Yakîn de : İlmel yakîn, âynel yakîn, hakkal yakîn diye üç mertebedir. Şeyhulekber Muhyiddinî Arabî (Kaddesellâhü sirrahu) hazretleri : Kâbe'nin Mekke'de olduğunu bilmeyi i'lmel yakîne, Mekke'ye gidip Kâbe'yi görmeyi âynel yakîne, Kâbe'nin niçin hakka muzâf ve halka mutâf olduğunu anlamayı da hakkal yakîne misal olarak gösterir.

علم جویای یقین باشد بدان
وآن یقین جویای دیدست و عیان

«Şunu bil ki ilim, yakîn tâlibi, o yakîn de rü'yet ve müşâhade tâlibidir.»

اندر الهیکم بخوان این را کنون
از پس کلا پس لو تعلمون

«Şimdi (Enâkümüttekâsür) sûresinde (Kellâ levta'lemune) den sonrasını oku!»

Kureyşlilerden (Benî Abdi Menaf) ile (Benî Sehm) kabileleri, efradının çokluğu ile iftihar etmişler ve mübâhaseye girişmişlerdi. (Beni Abdi Menaf) a mensûb olanlar ziyâde çıktı. (Beni Sehm) :

— Bizim efradımızın çoğu harplerde öldürülmüştür dediler. Onun üzerine (Tekâsür) sûresi nâzil olup şöyle buyuruldu :

الْهَيْكُمُ التَّكَاثُرُ ۖ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۖ كَلَّا سَوْفَ
تَعْلَمُونَ ۖ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ
الْيَقِينِ ۖ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۖ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۖ
ثُمَّ لَتَسْتَأْذِنَ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۖ

Yâni : «Sizi çoklukla böbürleniş, (o derecede) oyaladı (ki), ta kabir-ler(e kadar gidip) ziyaret ettiniz. (Bundan) sakının. İleride (bu öğünme-nizin kötü akibetini) bileceksiniz. Yine sakının. İleride bileceksiniz. Sakı-nın. Eğer şüphesiz (ve kat'i) bir bilgi ile bilseydiniz (böyle yapmazdınız.) Andolsun, siz o alevlenmiş ateşi mutlaka göreceksiniz. Yine andolsun, onu ayn-ı yakîni ile mutlaka göreceksiniz⁷³.»

(73) Sûrei Tekâsür : 1-8.

میکشد دانش به پیش ای علیم
گر یقین کشتی بینندی جحیم

«Ey âlim kimse, ilim, sahibini müşâhede mertebesine götürür. Dün-yâdakiler yakîn sahibi olsalardı Cehennemi daha burada görürlerdi.»

دید زائد از یقین بی اتمال
آتچنان کز ظن میزاید خیال

«Zandan hayal doğduğu gibi, yakinden de müşâhade doğar.»

اندر الهیکم بیان این بین
که شود علم یقین عین یقین

«İlmi yakînin aynel yakîn olacağı beyânını (Elhâkümüttekâsûru) sû-resinde gör.»

Mescitte kalmak isteyen müsâfir, nasihatçılara nihâyet dedi ki :

از گمان و از یقین بالاترم
وز ملامت بر نمی گردد سرم

«Ben zandan da, yakinden de kurtulmuş ve yükselmişim. Kınanışım dolayısıyla başım dönmez.»

Yâni; azmimden vazgeçmem.

چون دهانم خورد از حلوائ او
چشم روشن کشتم و بینای او

«Ağzım, sevgilinin helvasından yiyince gözüm aydınlandı ve onu gö-rür oldum.»

11781

بازم گستاخ چون خانه روم
پالرزائم نه کورانه روم

«Aslî makamıma giderken lâübâliyâne adım atarım. Bu yolda ayağım titremez, körçesine gitmem ki...»

11782

آنچه گل را گفت حق خندانش کرد
بادل من گفت صد خندانش کرد

«Allah, güle bir şey söylemiş, onu güldürmüştür. Benim kalbime söylediği şeyle de gönlümü gülden yüzlerce fazla gülücü kılmıştır.»

11783

آنچه زد بر سر و قدش راست کرد
وانچه از وی زر گس و نسرین خورد

«Selviye tecellî edip, boyunu dümdüz etti... Nergisle, beyaz gül de ondan feyz aldı...»

11784

آنچه نی را کرد شیرین جان و دل
و آنچه خاکی رو نقش چین چکل

«Feyz-i İlâhî ile şeker kamışının ruhu ve kalbi tatlanmış, topraktan yaratılan insan Çin'deki Çigil şehri dilberlerinin güzelliğini bulmuştur.»

11785

آنچه ابرورا چنان طرار ساخت
چهره را گلگونه و گلنار ساخت

«Bir güzelin kaşını gönül çalmakta yankesici yapan, bir dilberin çehresini gül renkli ve nar çiçeği gibi yaratan Feyz-i İlâhî,»

11786

مرزباز را داد صد افسونگری
وانکه کانرا داد زر جعفری

«İnsanın lisanına yüzlerce sihir kuvveti, madene de halis altın hasası vermiştir.»

11787

چون در زر ادخانه باز شد
غمزه های چشم تیرانداز شد

«İlâhî cephâne kapısı açılınca gözü'n gamzeleri ok atmaya başlamıştır.»

11788

بر دلم زد تیر و سودا بیم کرد
عاشق شیر و شکر خایم کرد

«İşte bunları yapan Feyzi İlâhî, benim kalbime ok sapladı, beni sevdalı ve âşık kıldı. Süt içmeye ve şeker çiyinemeye mübtelâ etti.»

Buradaki sütün maksat : Ma'rifeti Rabbâniye, şekerden murat da Ruhânî zevkdir.

11789

عاشق آنم که هر آن آن اوست
عقل و جان جانداریک مرجان اوست

«Öyle bir sevgiliye âşıkım ki, akıl da, can da onun bir kuluna kuldur.»

Yânî; evliyasından birinin müridi ve bendesidir.

11790

من نه لافم گر بلافم همچو آب
نیست در آتش کشیام اضطراب

«Ben atıp tutmak suretiyle söz söylemiyorum. Onu yapacak olursam da su gibiyim ki ölüm ve fenâ ateşini söndürmede hiçbir ızdırap duymam.»

11791

چون بد زدم چون حفیظ مخزن اوست
چون نباشم سخت روپشت من اوست

«Ben nasıl bir şey çalabilirim? Hazinedâr O. Nasıl kuvvetli olmam? Arkam O...»

11792

هر که از خورشید باشد پشت گرم
سخت رو باشد نهیم اورا نه شرم

«Kimin sırtı Güneşle ısırırsa o sert yüzlü olur. Ne korkusu bulunur ne de utancı.»

11793

همچو روی آفتاب بی حذر
گشت رویش خصم سوز و پرده در

«Kimseden çekinmeyen Güneş gibi onun yüzü de düşmanı yakar ve perdeleri yırtar.»

Buradaki Güneş'den maksad : Hakikat Güneşidir, ondan sırtı ısınan da O'nun tecellî nurlarına mazhar olandır. Binâenaleyh böyle bir zat, kimseden korkup çekinmez. Belki onun likâsı, düşmanlarını yakar ve gaflet perdelerini yırtar.

11794

هر پیر سخت روید در جهان
یکسواریه کوفت برجیش شهن

«Dünya'da her Peygamber; sert yüzlü — yâni; mehâbetli — idi. Yalnız başına olduğu halde Şahların Ordusunu mağlûp etmişti.»

Meselâ Aleyhissalâtü Vesselâm efendimiz : «Ey nas; Lâilâhe illallah deyiniz» diye alenen dâvete başladığı sırada tek başına idi. Mekke ise bir sürü müşrikle dolu bulunuyordu.

11795

رونگر دانید از ترس و غمی
يك تنه تنها بزد در علی

«Korkudan ve kederden dolayı vazifesini ifâ etmekten yüz çevirmedi. Yalnız başına olduğu halde bir şirk âlemine karşı durdu.»

11796

سنگ باشد سخت رو و چشم شوخ
او ترسد از جهان پر کلوخ

«Taş, sert yüzlü ve çekinmezdir. Onun için kerpiç dolu bir cihandan korkmaz.»

11797

كان كلوخ از خشت زن يك لخت شد
سنگ از صنع خدایی سخت شد

«Zîrâ kerpiç, kerpicinin yaptığı kurumuş bir çamur parçasıdır. Taş ise Allah'ın san'atı ve kudretile sertleşmiştir.»

Bir misâl daha :

11798

گو سفندان گر برونند از حساب
زانبیشان کی برسد آن قصاب

«Koyunlar, hesap edilemez derecede çok olsa da, onların çokluğundan kasap korkar mı?»

کلکم راعِ نبی چون راعیت
خلق ماندرمه او ساعیت

«Ey insanlar, ey ümmet! Sizin hepiniz, yekdiğerinizin sürüsü ve çobanısınız, Peygamber ise umurunuzun çobanıdır. Halk sürü gibidir, Peygamber ise onun muhafaza edicisidir.»

Bu beyit : «Hepiniz çobansınız ve hepiniz de sürünüzden mes'ulsünüz.» Hadîs-i Şerifine işârettir. Bir çoban, sürüsünü kurtan, canavardan muhafaza etmekle mükellef ve onların ziyâından mes'ul olduğu gibi, insanlar da idârelerinde bulunan kimselerin hayatından, dîninden, imânından ve ahlâkından mes'uldür. Bir hükümdar, tab'asından, bir kumandan or'adusundan sorulduğu gibi, bir aile sahibi de o aileden, hatta ailesi olmayan, nefsinden sorulacaktır.

11800

از رمه چوبان نترسد در نبرد
لیکشان حافظ بود از گرم و سرد

«Çoban, sürüsü ile uğraşmaktan korkmaz, bilâkis onları sıcaktan ve soğuktan muhafaza eyler.»

Meselâ yazın serin, kışın kuytu yerlerde otlatır.

11801

گر زند بانگی ز قهر او بر رمه
دان ز مهرست آنکه دارد بر رمه

«Çoban, eğer kahr yoluyla sürüye haykıracak olursa, o haykırış bilki sürüye olan muhabbetindendir.»

Koyunların tehlikeli bir yere gitmemeleri içindir.

Misâfir devam ederek diyordu ki :

هر زمان گوید بگوئیم بخت تو
گر ترا غمگین کنم غمگین مشو

«Her an yeni bir tâlih, — yâni; yeni bir tecelli — kulağıma diyor ki : Eğer seni mağmum edecek olursam ğamnâk olma!»

11803

من ترا غمگین و گریان زان کنم
تا کت از چشم بدان پنهان کنم

«Ben seni kötülerin nazarından gizlemek için kederlendirir ve ağlatırım.»

11804

تلخ گردانم ز غمها خوی تو
تا بگردد چشم بد از روی تو

«Kötülerin gözünü senin yüzünden çevirmek için gam ve kederle senin tabiatını acı ve sert bir hale getiririm.»

11805

نی تو صیادی و جوای منی
بند و افکنده رای منی

«Ey makbul kulum, sen benim rızamın ve muhabbetimin avcısı ve tâlibi değil misin? Benim düşkün bir kulum olmadın mı?»

11806

حیله اندیشی و درمن در رسی
در فراق و جستن من بی کسی

«Sen bana vâsıl olmak için çare aramıyor musun? Benim firâkımda ve talehimde kimsesiz değil misin?»

چاره می جوید پی من درد تو
می شنودم دوش آه سرد تو

«Senin derdin benim izimi bulmak, — yâni; bana vâsıl olmak — için çâre arıyor. Dün çekmiş olduğun derûni âh'ı işittim.»

من توأم هم که بی این انتظار
ره دهم بنایت راه گذار

«Ben seni bekletmeksizin geçeceğin yolu göstermeye ve sana yol vermeye kâdirim ki,»

تا ازین گرداب دوران واهی
بر سرکنج و صالم پاهی

«Bu Dünya girdâbından halâs bulasın ve visâlim hazinesine kavuşasın.»

لیک شیرینی لذت مقر
هست براندازه رنج سفر

«Lâkin varılan yerin tatlılığı, lezzetleri seferde çekilen zahmetlerle ölçülür.»

Nitekim : «Ücret, meşakkatin miktarına göredir» denilmiştir.

آگه از شهر وز خویشان برخوری
کز غریبی رنج و محنتها بری

«Ne kadar gurbet çeker, mihnetlere, zahmetlere uğrarsan, şehriden, akrabandan o derece lezzet alır, zevk bulursun.»

در نخود بنگر که اندر دیک چون
می جهد بالاچوشد ز آتش زبون

«Tenceredeki nohut'a bak ki ateşten zebûn olunca nasıl yukarıya doğru sıçrar.»

هر زمان نخود برآید وقت جوش
برسردیک و برآرد صد خروش

«Her zaman, tencere kaynayınca nohut yukarılara doğru çıkar ve coşkunluk gösterir.»

Ve der ki :

که چرا آتش بمن در میزنی
چون خریدی چون نگونم میکنی

«Niçin beni ateşle muazzeb ediyorsun? Mâdem ki satın aldın niçin baş aşağı indiriyorsun?»

می زند کفلیز که بانو که نی
خوش بجوش و برجه ز آتش کنی

«Evin hanımı kepçe ile vurur ve : Hayır... iyice kayna ve piş de sıçrama, der.»

زان بجوشانم که مکر ده منی
بلکه تا گبری تو ذوق و چاشنی

«Seni sevmediğim için değil, zevk ve çeşni bulasın diye kaynatıyorum.»

تا غدا کردی بیامیزی بجان
بهر خواری نیست این امتحان

«Bu kaynatış seni tahkîr için değil, gıda olup cana karışasın diyedir.»

آب می خوردی بیستان سبز و تر
بهر این آتش بدست آن خور

«Ey nohut, sen bostanda su içtin, yeşil ve tâze durdun. İşte o su bu ateş içindi.»

رحمتش سابق بدست از قهر زان
تاز رحمت گردد اهل امتحان

«Allah'ın rahmeti gazabını ve kahrını geçmiştir. Ondan dolayı bir kimseyi belâlara uğratması rahmetindendir.»

رحمتش بر قهر زان سابق شدست
تا که سرمایه وجود آید بدست

«Varlık sermâyesi elde edilsin diye rahmeti, kahrından ileridir, üstündür.»

زانکه بی لذت نروید لحم و پوست
چون نروید چه گدازد عشق دوست

«Lezzet olmadan et ve deri yetişmez. Onlar yetişmeyince dostun aşkı neyi eritir?»

زان تقاضا گر بیاید قهرها
تا کنی ایثار آن سرمایه را

«İlâhî takdir icabı olarak sana belâlar gelince eseflenme! Bu kahırlar yüzünden elindeki sermayeyi sevgiliye bağışlarsın.»

باز لطف آید برای عذراو
که بکردی غسل و برجستی ز جو

«Kahırdan sonra onun özü olarak sana Lûtf-u İlâhî gelir, sen de gûsûl etmiş ve dereden çıkmış olursun.»

گوید ای نخود چریدی در بهار
رنج میهمان توشد نیکوш دار

«Ev sahibesi der ki: Ey nohut, baharda otladın, yetiştin. Şimdi de meşakkat sana misâfir geldi. Ona ikram et.»

تا که مهمان باز گردد شکر ساز
پیش شه گوید ز ایثار تو باز

«Tâ ki misâfir teşekkür ederek avdet etsin. Hakikat Şahının, huzûrunda senin ikram ve ihsanından bahseylesin.»

تا بجای نعمت منع رسد
جمله نعمتها کند بر تو حسد

«Tâ ki ni'met yerine, sana o ni'metleri veren gelsin... Bütün ni'metler, senin mazhariyyetine gıpta etsin.»

من خلیم تو یسر پیش بچک
سر بنه انی ارانی اذبحک

«Ev sâhibesi nohuda diyordu ki: ey nohut! Ben Halil İbrahim gibiyim, sen de oğlu İsmail mesâbesindesin. Bıçağın önüne başını koy. Zîrâ rüyâmda seni kurban ettiğimi görüyorum.»

Vak'a ma'lûmdur. Cenâb-ı Hak, Halil-i Celiline fevkalâde bir mücâhade sevabı vermek için oğlunu kurban etmesini emreylemişti. Hz. İbrahim, bunu İsmail'e söyledi. O da teslimiyyet gösterip bıçağın altına yattı. Fakat bıçak kesmedi. Cenab-ı Halil, me'mur olduğu vazifeyi ifâ etmiş oldu, İsmâil'de kurban edilmekten kurtuldu. Aynı teklife Rasûlullah (Sallellahü Aleyhi Vesellem) Efendimizin cediti mükerremi (Abdul-Muttalip) de ma'ruz kalmıştı. Çünkü: «On tane erkek evlâdım olursa birini Allah rızası için kurban edeyim» diye bir nezirde bulunmuştu. Sonra oğulları arasında çektiği kur'a Peygamber efendimizin muhterem pederi Abdullah Hazretlerine isâbet etti. Abd'ul-Muttalip de O'nu kesmek için yatırdı. Sonra kayınbirâderinin teklifi ile gidip bir kâhine danıştılar; kâhin: «On deve ile Abdullah nâmına kur'a çekin. Develere çıkarsa onları kurban edin, Abdullah'a isabet ederse on deve ilâve edip tekrar kur'a çekin. Böylece kur'a develere çıkıncaya kadar onar onar artırın» dedi. Bu tavsiye tatbik edildi. Develer yüze varınca kur'a onlar nâmına çıktı ve hepsi kurban edilip fukaraya dağıtıldı.

Bu münasebetle Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz: «Ben, kurban edilmelerine teşebbüs edümiş iki zâtın oğluyum» buyurmuştur ki biri İsmail Aleyhisselâm, diğeri Abdullah bin Abdul Muttalip'tir. İşte ev sahibesi olan kadın da tencereden fırlamak isteyen nohuta, kendisini İsmail Aleyhisselâm gibi kurban etmek istediğini söylüyor.

11828

سر به پیش قهر نه دل برقرار
تا بزم خلقت اسماعیل وار

«Başını kahr önüne koy, kalbinde bir karar olsun ki, İsmail Aleyhisselâm gibi boğazını keseyim.»

11829

سر بزم لیک این سرآن سریست
کز بریده کشتن و مردن بریست

«Başını keseceğim. Lâkin o baş, öyle bir baştır ki kesilmekten ve ölmekten beridir.»

11830

لیک مقصود ازل تسلیم تست
ای مسلمان بایدت تسلیم جست

«Ey müslüman! Allah'ın ezeli maksûdu; senin başının kesilmesi de-ğil, Hakkın emrine teslimiyyet göstermendir. Onun için sen de Rızây-ı İlâhiyi aramalı ve teslimiyyet göstermelisin.»

Buradaki yemek pişiren ev sahibesinden maksat: Mürşid'i kâmil ve mürebbiyeyi mükemmildir. Nohut da sâliki ve müridi temsil etmektedir.

11831

ای نخود می جوش اندر ابتلا
تا نه هستی و نه خود ماند ترا

«Ey nohut, ibtilâ tenceresinde kayna ki ne varlığın kalsın, ne de sen kal!»

11832

اندران بستان اگر خندیده
تو گل بستان جان و دیده

«Eğer ekili bulunduğun bostanda bir müddet terütâze durdun ve güldünse şimdi can ve basiret bostanının gülü olmuşsundur.»

11833

گر جدا از باغ آب و گل شدی
لقمه کشتی اندر احیا آمدی

«Eğer su ve çamur bostanından ayrıldı isen, lokma olup, diri insanlara ve beşeriyet âlemine dahil oldun.»

11834

از صفاتش رسته اندر نخست
در صفاتش باز روحالاک و چست

«Vallâhi sen, önce O'nun sıfatlarından ayrıldın da geldin. Tekrar atik ve tetik olarak yine O'nun sıfatlarına rücû eyle!..»

11835

ز ابرو خورشید و زگر دون آمدی
بس شدی اوصاف گر دون برشدی

«Sen, buluttan, güneşten ve felekten gelmiştin. Şimdi ise mücâhadenle İlâhî sıfatlardan feyiz aldın ve semâyı tekarrube çıktın.»

11836

آمدی در صورت باران و تاب
میروی اندر صفات مستطاب

«Sen yağmur ve harâret te'siriyle yetişmiştin. Şimdi Allah'ın tertemiz sıfatları sûretine bürünüp gidiyorsun.»

11837

جزء شید و ابرو انجمها بدی
نفس و فعل و قول و فکرتها شدی

«Sen, Güneşin, bulutun ve yıldızların bir cüz'ü idin, — yânî; onların terbiyesi ile yetişmiştin — şimdi insan lokması olarak nefis, fiil, söz ve tefekkür oldun.»

11838

هستی حیوان شد از مرک نبات
راست آمد اقلونی یا ثقات

«Nebâtâtın ölümünden — yânî; hayvanatın onları yemesinden — hayvânât varlığı zuhûra geldi. Bundan dolayı: (Ey inandığım dostlarım; beni öldürün) sözü doğru geldi.»

Bu söz Hallâc' Mansurundur. Nebâtâtın yenilmesiyle hayvanatın hayatı teşekkül ediyor. Demek ki bir ölüm, bir hayata sebep oluyor.

11839

چون چنین بردست مارا بعدمات
راست آمد ان فی قتل حیات

«Madem ki bizim için, mağlûp olduktan sonra bir galibiyet olacaktır. (Benim katlimde hayat vardır) sözü doğrudur.»

Bu söz Hallâcındır.

Ölmek varlık oyununda yenilmek gibi görünür, fakat ikinci ve ebedî hayâta nailiyyet olduğundan mağlûbiyyet değil, bir galibiyettir. Onun için Mansur Hallacın «Benim katlimde hayat vardır» demesi doğrudur.

11840

فعل و قول و صدق شد قوت ملک
تا بدین معراج شد سوی فلک

«İbâdet, zikir ve tesbih ve sadâkat, meleklerin gıdası olmuş; onlar, bu vasıtalarla semâda mi'râc etmeye yol bulmuşlardır.»

11841

آنچنان کان طعمه شد قوت بشر
از جمادی بر شد و شد جانور

«Nasıl ki yemek, insanların gıdası olmuş ve beşer, bu sayede cemâdlık derekesinden hayat derecesine yükselmiştir.»

11842

ابن سخنرا ترجمه پنهانوری
گفته آید در مقام دیگری

«Bu sözün geniş bir tercemesi ve izahı olmak üzere başka bir yerde bir bahis gelecektir.»

11843

کاروان دایم ز گردش می رسید
تا تجارت می کند وای رود

«Dünyâda ticâret ederek avdet eylemek için ruhlar, kervan halinde bu cihâna gelirler.»

Nitekim Hadîs-i Şerifte : «Dünya Âhiretin tarlasıdır» buyurulmuştur. Burada ekilen hayır olsun, şer olsun orada biçilecektir.

11844

بس برو شیرین و خوش با اختیار
نی بتلخی و کراحت دزدوار

«O halde ey sâlik, obir âleme ihtiyarınla, tatlı ve hoş bir surette git. Hırsızın darağacına gittiği gibi acılıkla ve zorlukla değil...»

11845

زان حدیث تلخ میگویم ترا
تا ز تلخها فروشیم ترا

«Seni acılıklardan temizlemek ve kurtarmak için sana acı sözler söylüyorum.»

* Bu söz, yemek pişiren kadın tarafından nohuda hitaptır ki mürşid tarafından müride nasihattır.

11846

ز آب سرد انگور افسرده رهد
سردی و افسردگی بیرون جهد

«Donmuş üzüm, soğuk suya konursa donukluğu gider ve o halden kurtulup tazelenir.»

11847

تو ز تلخی چونکه دل پر خون شوی
بس ز تلخها همه بیرون شوی

«Sen acılıklardan — yâni; meşakkatlardan ve riyazetlerden — kalben müteessir olursan bütün acılıklardan ve kötü ahlâktan halâs bulursun.»

1088

«UGRADİĞI BELANIN SIRRINA VE MENFAATINA VAKİF OLAN MÜ'MİNİN MİSÂLİ»

11848

سك شکاری نیست اورا طوق نیست
خام و ناجوشیده جزئی ذوق نیست

«Avcı olmayan köpeğin tasması yoktur. Ham ve kaynayıp pişmemiş olan şey de mutlaka lezzetsizdir.»

11849

گفت نحدود چون چنینست ای ستی
خوش بجوشیم یاریم ده راستی

«Nohut dedi ki : Hanım; madem ki iş böyledir. Hoşça kaynayalım. Bu hususta sen de bana yardım et!»

11850

تو درین جوشش چو معمار می
کفچلیم زن که بس خوش میزی

«Sen, bu kaynayışta benim mi'marım gibisin. Bana kepçeyi vur ki çok güzel vuruyorsun.»

Bu söz de müridin mürşide teslimiyyeti ve mutâvaatını beyandır.

11851

همچو بلم بر سرم زن زخم و داغ
تا بنیم خواب هندستان و باغ

«Ben fil gibiyim, başımı yarala ve dağla ki Hindistan rü'yası görme-yeyim.»

Güya filler, vatanları olan Hindistan'ı rü'yalarında görürler de sahip-lerine isyan ederlermiş.

F: 69

1089

تا که خود را دردم درجوش من
تاری بام در آن آغوش من

«Tâ ki kendimi kaynamaya bırakayım ve mücâhede kucağında hakî-
kate bir yol bulayım.»

زانکه انسان درغنا طاعی شود
همچونیل خواب بین باغی شود

«Çünkü insan, zenginleşirse azar, rü'ya görmüş fil gibi isyan eder.»

Yânî: «(Okumamaktan) sakın! Çünkü insan muhakkak azar. Kendi-
sini (mal sebebiyle) ihtiyaçtan vâreste gördü diye⁷⁴.» Âyet-i Kerîmesine
işârettir.

پیل چون در خواب بیند هندرا
پیلبارا نشنود آرد دغا

«Fil rü'yâsında Hindisyan'ı görünce azar, filciyi dinlemez, azgınlık
eder.»

Yânî; insan, belâdan âzâde kalıp rü'ya gibi olan servet ve saâdeti
görünce Allah'a âsî olur.

«EV SAHİBESİNİN NOHUTTAN ÖZÜR DİLEMESİ VE ONU KAYNATMASININ HİKMETİ»

آن ستي گوید ورا که پیش ازین
من چو تو بودم ز اجزای زمین

«O hanım nohuta dedi ki: Bundan evvel ben de senin gibi yeryüzü-
nün cüz'ülerinden idim.»

(74) Sûrei Alâk : 6-7.

چون بنوشیدم جهاد آذری
بس پذیرا گشتم و اندر خوری

«Ateş gibi mücâhadeyi tadınca makbul ve lâyük bir hale geldim.»

مدتی جوشیده‌ام اندر زمن
مدتی دیگر درون دیک تن

«Bir müddet yeryüzünde, bir müddet ceset tenceresinin içinde kay-
nadım.»

زین دو جوشش قوت حسه‌اشدم
روح گشتم پس ترا استاشدم

«Bu iki kaynayıyla duygulara kuvvet oldum, Ruh kesildim de seni
terbiye ediyorum.»

Bu sözler, Mürşid-i Kâmilî temsil eden ev sahibesi tarafından mürid
mesabesinde olan nohuta teselli makamında söyleniliyor.

«Vaktiyle ben de senin gibi mücâhade ateşinde kaynadım. Ona sabır
ve tahammül ettiğim için ruh kesildim ve mürebbî oldum» deniliyor.

درجادی گفتمی زان میدوی
تا شوی علم و صفات معنوی

«Cemâdlık halinde iken sana lisân-ı hâl ile dedim ki: o mertebeden
loş ve yüksel ki insanlık mertebesine gelesin, ilim ve sıfât-ı mâ'nevi
olasın.»

چون شدی تو روح پس باز دگر
خوش دیگر کن ز حیوانی گذر

«Ruh-i hayvanî derecesini bulunca bir kaynağı daha yap da hayvanlık derekesinden yüksel!»

از خدا میخواه تا زین نکته‌ها
در نغمزی و رسی نامتها

«Bu nükteleri yanlış anlayıp dalâlete düşmemeyi ve müntehâya erişmeyi Allah'tan iste...»

زانکه از قرآن بسی گمراه شدند
زان رسن قومی درون چه شدند

«Kur'an'dan bile çok kimse yolunu şaşırdı, ip dolayısıyla bir kavim kuyuya düşmüştür.»

Kur'an-ı Kerim; hem hâdi, hem mudildir. Nitekim Cenab-ı Hak :

يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يَضِلُّ
بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

Yâni: «Allah onunla (Kur'an vasıtasıyla) birçoğunu şaşırtır, yine onunla birçoğunu yola getirir. Onunla fâsiklardan başkasını şaşırtmaz⁷⁵» buyuruluyor. Kur'an'ın o emrine mutâvaat, sebebi hidâyettir. Menettikliklerinden içtinap etmemek ise mûcibi dalâlettir.

(75) Sûre-i Bakara: 26.

مر رسن رایت جرمی ای عود
چون ترا سودای سر بالا بود

«Ey inatçı şahıs; Sen de yukarı yükselmek arzusu olmayınca Allah'ın (hâblî metni) bulunan Kur'an'ın cürmü yoktur.»

«MİSÂFİR ÖLDÜREN MESCİTTE KONUKLAYAN ADAM HİKÂYESİNİN SONU VE ONUN AZMİNDEKİ SEBÂTİ VE SİTKİ»

آن غریب شهر سر بالا طلب
گفت می‌خستم درین مسجد بشب

«G himmedî yüce garib dedi ki: Gece bu mescitte yatacağım.»
Ondan sonra mescide söyle hitâbeti:

مسجدا گر کربلای من شوی
کعبه حاجتروای من شوی

«Ey mescit: benim için Kerbelâ olursan, sahasında hâcetlerin husûle geldiği bir Kâ'be yerine geçersin.»

هین مرا بگذارد ای بگزیده‌دار
تا رسن بازی کنم منصور وار

«Ey makbul mescit; beni bırak da Mansur gibi ipimle oynayayım.»
Daha sonra o nasihatçılara dedi ki:

11867

گر شدید اندر نصیحت جبرئیل
می نخواهد غوث در آتش خلیل

«Siz nasihat hususunda bana karşı Cebrâil bile olsanız, İbrahim Halil (A.S.) ateşe atılırken ondan yardım istemez ki...»

Halil'ür-Rahman Hazretlerini Nemrud ateşe attığı sırada Emr-ı İlâhî ile Cebrâil Aleyhisselâm yetişmiş: «Ya İbrahim; bir hâcet'in var mı?» diye sormuş, Cenâb-ı İbrâhim: «Hâcet senden ise yok.» cevâbını vermişti.

11868

جبرئیل! رو که من افروخته
ہتم چون عود و عنبر سوخته

«Ey Cebrâil; işine git ki benim od ağacı ve anber gibi yanışam ve parlayışım daha iyidir.»

11869

جبرئیل! گرچه یاری میکنی
جون برادر پاسداری میکنی

«Ey Cebrâil, sen gerçi yardım ediyor ve kardeşçesine beni muhafaza ediyorsun.»

11870

ای برادر من برآذر جابکم
من نه آن جانم که کردم پیش و کم

«Birâder; ben ateş üstünde mütehammilim. Çünkü ruhi hayvânî gibi artıp eksilecek bir can değilim.»

11871

جان حیوانی فزاید از علف
آتش بود و چو هیزم شد تلف

«Ruhi hayvânî gıdâ ile kuvvetlenir. Odunun telef olarak ateşi kuvvetlendirdiği gibi.»

Yânî; gıda yenilir, telef olur; fakat ceset ve ruhi hayvânî kuvvet bulur.

11872

کز نگشتی هیزم او مشعر بدی
تا ابد معمور وهم عامر بدی

«Eğer o, odun olmasaydı mahsul verirdi, ebete kadar hem mâmur kalır, hem de herşeyi mamurlaştırırdı.»

Halbuki o gıda da, ondan kuvvet bulan ruhi hayvânî de ateşteki odun gibi yanıp geçicidir. Bundan dolayı imâreti ve bekâsı da yoktur.

11873

باد سوزانست این آتش بدان
پرتو آتش بود نی عین آن

«Bilmiş ol ki bu ateş, yakıcı bir rüzgâr gibidir. O, asıl ateşin ışığıdır, kendisi değil!»

11874

عین آتش در اثر آمد یقین
پرتو سایه ویست اندر زمین

«Ateşin kendi ve aslı esîrdedir. Yerde olan onun gölgesi ve ışığıdır.»

Hükemâya göre (Feleği kahr) dan sonra bir (Kürrei nâri) vardır ki zeminde olan ateş ve harâretin aslı oradandır.

11875

لاجرم پرتو نباید ز اضطراب
سوی معدن باز می گردد شتاب

«Şüphesiz ki ızdırab ve ızdırârından ışık ve gölge sebât edemez; kaçacak ma'denine gider ve aslına kavuşur.»

Misâl mi istersin?

قمت تو برقرار آمد بساز
سایهات کوتاه دمی یکدم دراز

«Boyun daima olduğu gibidir de gölgesi bir an kısadır, bir an uzar.»

زانکه در پرتو نیاید کسی ثبات
عکسها را گشت سوی امهات

«Çünkü gölgede hiç kimse sebât ve bekâ bulamaz. Akisler asıllarına ve analarına giderler.»

Hükemâ, toprak, su, rüzgâr ve ateşi (anâsır'ı erbaa) namıyla asıl cemâdât, nebâtât ve hayvânâtı da (mevâlidü tabiye) diye fûrû'îtibâr etmişlerdir.

هین دهان بریند فتنه‌ای کشاد
خشک آر والله اعلم بالرشاد

«Ya Mevlânâ dilini tut ki fitne ağzını açtı. Kuru sözlerle giriş, doğrusunu Allah daha iyi bilir.»

«ANLAYIŞTA KISIR OLAN NÂKISLARIN KÖTÜ HAYALLERE DÜŞMELERİ»

پیش ازین قصه تا مخلص رسد
دود کندی آمد از اهل حسد

«Bu hikâye sona ermeden evvel hased ehlinde bir kötü kokulu duman geldi.»

Yânî; münâsebetsiz bir itiraz zuhura geldi...

من کنی و نعم ازین لیک از لک
خاطر ساده دلی را بی کند

«Ben, bu itirazdan incinmedim, lâkin bu itiraz tekmesinin bir gönlü saf sâlikin fikrini bozmasından çekinirim.»

H. Mevlânâ buyuruyor ki :

خوش بیان کرد آن حکیم غزنوی
هر محجوبان مثال معنوی

«Hakimi Gaznevî, perde ardında kalanlara ne güzel manevi bir misal beyan etti,» de dedi ki :

که ز قرآن گر نبیند غیر قال
این عجب نبود ز احباب ضلال

«Dalâlete düşmüş olanlar, Kur'ân'da kıl ve kâl'den başka bir şey görmezlerse şaşılmaz.»

کیز شعاع آفتاب بر ز نور
غیر گرمی می نیاید چشم کور

«Çünkü : Nur ile dolu Güneşin ışığından körün gözü harareten başka bir şey görmez.»

حربطی ناگاه از خر خانه
سربرون آورد چون طعانه

«İri bir kaz, bir eşek ahırından dedikodu yapan karılar gibi başını çıkardı.»

Cenab-ı Pir «İri bir kaz» demekle muâırızı murat ediyor. O muâırız diyor ki :

11885

کین سخن پستیست یعنی مشنوی
قصه پیغمبرست و پردی

«Bu söz, — yâni; Mesnevî Kitâbı — âdi bir eserdir. Peygamberin hikâyesinden ve ona ittiba etmenin beyânından ibarettir.»

11886

نیست ذکر بحث و اسرار بلند
که دوانند اولیا آن سوسمند

«Evliyâullahın seyr ve sülûk eyledikleri makâmâtın bahsi ve yüksek esrarın zikri orada yoktur.»

11887

از مقامات تبتل تافنا
پایه پایه تا ملاقات خدا

«Tebeddül makamlarından, yokluk mertebesine ve derece derece (Lâ-kâyı İlâhî) ye kadar, sülûk mertebelerinden bahis olunmamıştır.»

Tebeddül: İnkıta' ma'nâsınadır ki, sâlikin, hevâ ve hevesine ittiba' etmemesi, sâir nâs'a itimat eylememesi, onlardan korkmaması ve kendilerinden bir şey ummaması, ancak Allah'ı mu'ti ve mânî' ve dâr ve nâfi' bilmesi, hülâsa kendisini tamamıyla İrâdeyi İlâhiyeye teslim etmesi demektir.

Yokluk ise: «Sâlikin nazarında Allah'tan başka her şeyin, hattâ kendisinin mahv ve müzmahil olmasıdır» diye ta'rif olunmuştur.

11888

شرح و حد هر مقام منزلی
که پیرزو بر برد صاحبلی

«Bir ârife kanat olup da onu uçuracak, makam ve menzillerin şerhi de Mesnevî'de mevcut değildir.»

İşte o muarrız Mesnevî-i Şerif için böylece taan ve teşnî'de bulunmuş, bunları söylemekle de kendi cehlîni ve idraksizliğini meydana koy-

muştı. Halbuki onun yok dediği bahisler Mesnevî'de vardır. Lâkin bahis ve fasıl olarak değil, sırası geldikçe ve müteferrik sûrette zikr olunmuştur.

11889

چون کتاب الله بیامدم بران
ایچنین طعنه زدند آن کافران

«Kitâbı İlâhî olan Kur'ân nâzil olunca, kâfirler ona da, böylece taan ve teşnî'de bulundular.»

Dediler ki :

11890

که اساطیر است افسانه نژند
نیست تحقیق و تعمیق بلند

«Kur'ân esâtîrî rivâyetlerden ve eski masallardan ibârettir. Onda yüksek bir tahkik ve ta'mik yoktur.»

Bir gün Aleyhisselâtu Vesselâm Efendimiz, Mekke Hareminde yüksek sesle Kur'ân okuyor, Kureyş'in eşrâfından Ebû Süfyan, Velid bin el-Muğîre, Ütbe ve Şeybe, Ümeyye bin Halef ve Übey bin Halef ve Nadr bin el-Hâris dinliyordu. Bu Nadr, Acem hükümdarlarına ait bazı efsaneleri dinlemiş ve zabtetmişti. Ara sıra Kureyş'lere de onlardan bahsedirdi. Kırâatı Peygamberîyi dinleyen Eşrâfı Kureyş :

— Muhammed ne diyor? diye Nadr'a sordular. O da :

— Ne dediğini ne bileyim? Eski masalları söylüyor, dedi. Onun üzerine En'am sûresindeki şu âyet nâzil oldu :

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ كِتَابًا أَنْ يَفْقَهُوهُ
وَفِي أَذَانِهِمْ وَقْرًا وَانْزِرُوا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ
يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٠﴾

Yâni : «İçlerinden sana kulak verip de (okuduğun Kur'anı) dinliyenler vardır. Halbuki biz, onu iyice anlayabilmelerine mâni olmak için yüreklerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar (istedikleri) her mucizeyi görseler yine ona inanmazlar. Hatta o küfredenler sana geldikleri zaman seninle çekişmeye kalkışarak: Bu, (Kur'an) eskilerin masallarından başka (bir şey) değildir, der(ler)»⁷⁶.

İşte Kur'an hakkında böyle hezeyânda bulunanlar. Mesnevi-yi Şerif içinde aynı ta'rizde bulunmuşlardı. Yine o müşrikler Kur'an için diyorlardı ki :

11891

گودکان خرد فهمش میکسد

نیست جز امر پسند و ناپسند

«Küçük çocuklar bile onu anıyor, içindekiler kabul edilecek veya edilmiyecek emir ve nehiylerden ibâret...»

11892

ذکر یوسف ذکر زلف پرخمش

ذکر یعقوب و زلیخا و غمش

«Yusuf ve onun büklüm büklüm zülûfleri... Ya'kup ve Züleyha ile onların gam ve kederleri...»

11893

ظاهرست دهر کسی پی می برد

کو بیان که گم شود دروی خرد

«Bunları, herkes kolayca anlar. Onda aklın derinliklerinde kaybolacağı derin beyan nerede?»

11894

گفت اگر آسان نماید این بتو

ایچنین آسان یکی سورت بگو

«Cenâb-ı Hak da dedi ki: Eğer bu sana kolay görünüyorsa bu çeşit kolay basit bir sûre söyleyiver.»

⁷⁶ Sûrei En'am : 25.

Sûrei Bakara'da müşriklere hitaben :

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ

Yâni : «Eğer kulumuz (Muhammed) in üzerine parça parça (sûre sûre, âyet âyet) indirdiğimiz (Kur'an'ın Allah katından geldiğinden) den şüphe ediyorsanız haydi onun benzerinden siz de bir sûre (meydana) getirin»⁷⁷.

قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ

الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ

بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

Yâni : «De ki : Andolsun, ins-ü cin şu Kur'an'ın benzerini (meydana) getirmeleri için bir araya toplansa, yekdiğerine yardımcı da olsalar, yine onun benzerini getiremezler»⁷⁸. âyeti de aynı maksatla inmiştir. Hz. Mevlânâ ikinci âyetin meâlini de nazmederek buyuruyor ki :

11895

جنتان و انستان و اهل کار

گو یکی آیت ازین آسان بیار

«Ey müşrikler; Sizin cinniniz de, insiniz de ve iş ehli olanlarınız da haydi bakalım o kolay Kur'an'dan bir âyet miktarı söz söylesinler.»

⁷⁷ Sûrei Bakara : 23.

⁷⁸ Sûrei Esra : 88.

«HZ. PEYGAMBERİN: "KUR'ÂN'IN ZÂHİRİ VAR, BÂTINI VAR;
BATINININ DA YEDİNCİ BATNA KADAR BÂTINI VAR"
HADİSİNİN TEFSİRİ»

11896

حرف قرآن را بدان که ظاهر است
ز بر ظاهر باطنی بس قاهر است

«Ma'lûmun olsun ki Kur'ân'ın bir zâhirî ma'nası olduğu gibi, o zâ-
hirin altında kat kat bâtinî ma'nâsı da vardır.»

11897

زیر آن باطن یکی بطن سوم
که درد گردد خردها جمله گم

«O bâtinî ma'nânın altında bir ma'nâ daha vardır ki o ma'nânın id-
rakinde akıllar kaybolur.»

11898

باطن چارم از بی خود کسی ندید
جز خدای بی نظیر و بی ندید

«Kur'ân'ın dördüncü batınî ma'nâsını ise, nazirsiz ve misalsiz olan
Allah'tan gayri kimse görüp anlamadı.»

Tabii beşinci, altıncı ve yedinci ma'nâları da böyle.

11899

تو ز قرآن ای پسر ظاهر مبین
دیو آدم را نبیند جز که طین

«Oğul, sen Kur'ân'ın yalnız zahirî ma'nâsını görüp onunla kalma.
Şeytan da Âdem'i ancak çamurdan ibâret görmüştü.»

Çünkü onun sûretine bakmış, ma'nen onun halife olduğunu görüp
anlamamıştı.

11900

ظاهر قرآن چو شخص آدمیت
که نقوشش ظاهر و جانش خفیت

«Kur'ân'ın zâhirî, sûreti meydanda, fakat rûhu gizli olan insana
benzer.»

11901

مرد در صد سال عم و خال او
یک سرموئی نبیند حال او

«Bir kimsenin amcası ve dayısı gibi yakın akrabası bile yüz yıl ba-
kacak olsa onun ancak zâhirini görür, hâlimden kıl ucu kadar bir şey
müşâhade edemez.»

«ENBİYÂ VE EVLİYÂNIN DAĞLARA GİDİP MAĞARALARDA
OTURMALARININ, KENDİLERİNİ GİZLEMELİK VE HALKIN
KORKUSUNDAN KURTULMAK İÇİN DEĞİL, MÜMKİN
MERTEBE HALKI DÜNYA'YA BAĞLANMAMAYA
TEŞVİK VE İRŞÂD İÇİN OLDUĞUNUN BEYANI»

11902

آنکه گویند اولیا در که بوند
تا ز چشم مردمان پنهان شوند

«Evliyâ, halkın nazarından gizlenmek için dağda oturur derler.»

Bu söz doğru değildir.

11903

پیش خلق ایشان فراز صد کهند
گام خود بر چرخ هفتم می نهند

«Onlar halkın nazarında yüzlerce dağın üstündedir ve onlar yedinci
kat semâ üstünde adım atarlar.»

بسی چرا پنهان شود که جو بود
کو ز صد دریا که زان سو بود

«Onlar, halka nazaran yüzlerce denizden, yüzlerce dağdan ötedeyken, neden dağlara giderler de gizlenirler?»

Evliyâullâhın zâhir ve mestûr olanları vardır. Evliya'yı zâhireyi halk tanır; fakat o tanıyış şöyle böyledir. Hakikate tamamıyla mutâbık değildir. Evliyâ ve enbiyânın tesettür için dağda, bayırda gizlenmeye ihtiyacı yoktur. Evliyâyı Mestûrini ise hiç kimse tanıyamaz. Onlar Allah'ın setri altında mahfuzdur.

حاجتس نبود بسوی که گریخت
کز پیش کره فلک صد نعل ریخت

«Bir velinin gizlenmek için dağa kaçmasına ihtiyacı yoktur. Çünkü izinde bir tay gibi koşan felek, yüzbinlerce nal düşürmüş de yine yeti-
şememiştir.»

چرخ گر دید و ندید او گرد جان
تعزیت جامه بیوشید آسمان

«Felek çok döndüyse de o canın tozunu bile göremedi. Âsuman da bundan dolayı mâvi renkli matem libâsı giydi.»

گر بظاهر آن پری پنهان بود
آدمی پنهان تر از پریان بود

«Hani, zâhiren peri gözden gizlidir ya... Lâkin insan, ma'neviyeti itibâriyle perilerden daha gizlidir.»

زرد عاقل زان پری که مضمرست
آدمی صد بار خود پنهان ترست

«Âkil indinde periler gözden nihandır, fakat insan perilerden yüz defa ziyâde gizlidir.»

آدمی نزد يك عاقل چون حقیست
چون بود آدم که در غیب او صفیست

«İnsanın batını âkil indinde gizli olunca, derûnû mâsivâdan halî olan bir velinin maneviyetinin ne kadar gizli olacağını kıyas et.»

آدمی همچو عصای موسیست
آدمی همچو فنون عیسیست

«İnsan, Mûsâ'nın asâsı ve İsâ'nın düâsı gibidir.»

در کف حق، برداد و بهر زین
قلب مؤمن هست بین اصبعین

«İhsan ve zînet için mü'minin kalbi, Hakkın avucunda ve iki parmağı arasındadır.»

Hadîs-i Şerifte: «Hakikatta insanların kalpleri Rahman ve Rahîm olan Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır.» «O kalpleri dilediği gibi çevirir.» buyrulmuştur.

Buradaki iki parmaktan maksat: Hakkın celâl ve cemâl sıfatlarıdır ki, Allah, dilediği kulun kalbini salâha, dilediğinin kalbini de fesâda meylettirir.

11912

ظاهرش چوین و لیکن پیش او
کون یک لقمه چو بگشاید گلو

«Asâyı Mûsâ'nın zâhiri bir değnekten ibaretti. Fakat ağzını ve boğazını açınca bütün bir kâinat ona bir lokma olurdu.»

11913

تو مبین ز افسون عیسی حرف و صوت
آن بین کزیدی گریزان گشت موت

«İsâ'nın duâsını harf ve savttan ibaret görme... O duâ ile ölümün kaçtığına bak.»

11914

تو مبین ز افسونس آن لهجات پست
آن نگر که مرده برجست و نشست

«Sen İsâ'nın duâsında âdî gibi görünen sözlere bakma. Onların te'sîri ile ölümün sıçrayıp oturduğuna bak.»

11915

تو مبین مرآن عصارا سهل یافت
آن بین که بحر اخضررا شکافت

«Sen Mûsâ'nın o asâyı kolayca bulduğunu, görme de o asânın Şap denizini yardığını gör.»

11916

تو ز دوری دیده چو سیاه
یک قدم بپیش نه بنگر سیاه

«Sen uzaktan siyah bir çadır görüyorsun. Bir adım ileri at da o çadırlardaki askere bak.»

1106

11917

تو ز دوری می بینی جز که کرد
اندکی پیش آیین در کرد مرد

«Sen uzakta bulunduğun için toz bulutundan başka bir şey görmüyorsun. Azıcık ileri gel de o toz arasındaki insanlara bak.»

11918

دیده هارا گرد او روشن کند
کوه هارا مرده او بر کند

«O (İnsan-ı Kâmil)in kaldırdığı toz, gözleri aydınlatır, onun şecâat ve kuvveti dağları yerinden koparır.»

11919

چون برآمد موسی از اقصای دشت
کوه طور از مقدمش رقاص گشت

«Hz. Mûsâ uzak bir çölden gelince Tûr dağı, onun kademi bereketiyle rakkas oldu ve titredi.»

«EY DAĞLAR VE KUŞLAR; DÂVUT PEYGAMBER İLE BİRLİKTE
TERENNÜM EDİN» VE «BİZ DÂVUD'A DEMİRİ YUMUŞATTIK»
MEÂLİNDEKİ ÂYETİN TEFSİRİ»

Sebe' sûresinde buyurulmuştur ki :

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا
يَا جِبَالُ اَوْبِيْ مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَآلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ

Yâni : «Andolsun ki biz Dâvud'a bizden bir imtiyaz verdik. "Ey dağlar, onunla birlikte tesbih edin" (dedik), kuşlara da (bunu emrettik). Ona demiri de (mum gibi) yumuşattık⁷⁹.»

(79) Sûrei Sebe : 10.

1107

Hiz. Dâvud o güzel sesiyle (Zebûr'u okuduğu vakit dağlar akis yapıp kuşlar da toplanıp ötüşürdü. Kezâ Cenâb-ı Dâvud, zırh yaptığı sırada demiri ateşe sokmadan eliyle bükerek, istediği şekle koyardı.

11920

روی داود از فرش نابان شده

کوهها اندر پیش نالان شده

«Dâvud Aleyhisselâm'ın yüzü, Allah'ın nûru ile münevver olmuş, dağlar O'nun Zebûr okuyuşu ile inlemiş ve akisler yapmıştır.»

11921

کوه با داود گشته مهری

هر دو مطرب مست در عشق شہی

«Dağ, Dâvud'a yoldaş oldu... Her iki mutrib — yâni; Dâvud ile dağ — da Allah'ın aşkıyla mest olmuşlardı.»

11922

یا جبال اوبی امر آمدی

هر دهم آواز و هم پرده شدی

«(Ey dağlar; Dâvud ile terennüm ve onun okuduklarını tekrar edin) diye Emr-i İlâhî vârid olduğu için ikisi de aynı sesle ve aynı perdeden okurlardı.»

11923

گفت داودا تو هجرت دیدہ

هر من از همدان بریدہ

«Cenâb-ı Hak buyurmuştu ki: Ey Dâvud; sen yerinden, yurdundan ayrıldın... Benim için hemdemlerimden, beraber bulunduğun kimselerden ayrı düştün.»

Çünkü Hiz. Dâvud'a Aşk-ı İlâhî galebe edince sarayını ve oradaki muşâhabelerini bırakır, dağlara gidip orada yalnız başına Zebûr okurdu. Yine Allah buyurmuştu ki:

11924

ای غریب مرد بی مونس شده

آتش شوق از دانش شعله شده

«Ey garib olmuş, tek ve muinsiz kalmış olan Dâvud... Ey iştîyak ateşi kalbinde alevlenmiş âşık'ı muştâk!»

11925

مطربان خواهی و قوال و ندیم

کوههارا پشت آرد آن قدیم

«Sâzende, hânende ve nedim istersen kadîm ve ezeli olan Allah, dağları senin önüne getirmiştir.»

11926

مطرب و قوال و سرنایی کند

که پشت باد پیمایی کند

«Onları sana sâzende, hânende ve zurnacı kılmıştır ki huzurunda terennüm edeceklerdir.»

11927

تا بدانی ناله چون کرا رواست

بی لب و دندان ولی را نغمه هاست

«Şunu bilesin diye ki: dağın inlemesi mümkün olunca evliyanın da dudaksız ve dişsiz gönülden gelen iniltileri vardır.»

11928

نغمه اجزای آن صافی جسد

هردمی در گوش حشش می رسد

«Cesetleri de sâfiyyet kesbeylemiş olan o velîlerin ecza ve azâsından zuhur eden nağme ve nâleler, her zaman onların his kulağına akseder.»

همشيان نشوند او بشود
ای خنك جان كو بغيث بگرو

«O velinin yanında oturanlar, duymaz ve işitmezler de, velinin kedisini işitir. O nağme ve nâlelere gâibâne iman edenlere ne mutludur.»

11930

بنکرد در نفس خود صد گفت و گو
همشین او نبرده هیچ بو

«O velî nefsine bakar ve onunla yüzlerce söz konuşur, lâkin yanında oturan kimse o gizli mükâlemeden koku bile alamaz.»

(Kelâm-ı nefsi) denilen bir mükâleme tarzı vardır ki bir kimse ağzı kapalı ve sâkit olduğu halde kalbinden çok söz geçirir, hattâ hayâlinde ihzar eylemiş olduğu kimselerle konuşur. Fakat bu konuşmayı harîçte olanlar, hattâ yanında oturanlar anlayamaz.

11931

صد سوال و صد جواب اندر دلت
می‌رسد از لامکان در منزلت

«Lâmekân âleminde gönlüne yüzlerce sual ve yüzlerce cevap gelir.»

11932

بشنوی تو نشود زان کوشها
گر بزديك تو ارد گوش‌را

«Sen onları işitirsin, başkaları kulağını yaklaşırsa da o sözleri duyamaz.»

11933

گیرم از کر خود تو آترا نشنوی
چون مثالش دیده چون نگردی

«Ey sağır; farz edelim ki sen o sual ve cevâbı duymuyorsun, kendi nefsinde vukû bulan misâl üzerine olsun niçin tasdik etmiyorsun?»

1110

«ANLAYIŞINDAKİ KUSUR DOLAYISIYLA MESNEVÎ'YE TAAN ETMİŞ OLANA CEVAP»

İran'da basılmış olan fihristli Mesnevî'nin 306'ncı sayfasında deniliyor ki: «Feyzi, bazı kitap satın almak için kardeşini İran'a göndermiş, o da alıp getirmişti. Feyzi ilk evvel Kur'an'ı aldı: «Bu, Muhammed'in te'lifidir.» diyerek yere koydu. Sonra Mesnevî için: «Bu da eski masallardır» hezeyânında bulundu. Mecliste bulunanlardan biri: «Bu, iyi bir fâl kitabıdır» dedi. Feyzi: «Öyle ise bir tefe'ül edelim» diyerek lâaletta'yin bir sayfa açtı. Aşağıda gelecek beyitler çıkmasıyla mahcup oldu. Birkaç gün sonra boğazı şişerek helâk oldu.» Bu Feyzi'nin kim olduğu orada tasarih edilmemiştir. Vâkıa Hint'de ülemâdan ve şuarâdan bir Feyzi vardır ki Kur'an-ı Kerim'e, noktasız harflerden müteşekkil bir tefsir yazmıştır. Fakat onun böyle bir terbiyesizlikte bulunmasına ve Kur'an için «Muhammed'in te'lifidir» demiş olmasına ihtimal verilemez. Bundan 20, 25 sene evvel, Üsküdar Mevlevîhanesinin en sonraki şeyhi merhum Ahmet Remzi Efendi, Mesnevîyi Şerifin altı cildini baştan aşağı süzmüş, tazaruâta dâir olan beytleri bir araya getirmiş ve: «Münacaatı Hz. Mevlânâ ünvanlı bir risâle tertip eylemiştir. Sonra ben de o risâleyi terceme etmiş ve mukaddimesinde demiş olduklarımı, faidesine ve lüzumuna binaen aynen alıyorum:

«Mesnevî'de şîriyyet arayanlar şunu bilmelidir ki, Mesnevî'de şiir değil maarif ve hakâyık ve tevhîde müteallik vekayî' bulunur. Mesnevî'nin bir beytinde Hz. Mevlâna: «Bizim Mesnevî, vahdet dükkâmıdır. Mün-derecâtında vahdetten başka ne görürsen o puttur.» buyuruyor. Nâzım Vahdetperestî de demiştir ki: «Ben kâfiye düşünüyorum. Sevgilim ise: Benim dîdarımdan başka şey düşünme. Ey benim kâfiye endişem; benim indimde devlet kâfiyesi sensin. [ki vuslat demektir.] Harf nedir ki onu düşünmekle meşgul olacaksın? Harf nedir? Bağların etrafındaki dikenden duvar gibidir. Ben; harfi de, savtı da, ondan mütehassıl kelâmı da ortadan kaldırır bunların vasıtahı olmaksızın seninle konuşurum, diyor.»

Demek ki Hz. Mevlânâ; şairliği ve dâhilîliği değil, ancak ve ancak ilâhîliği düşünmüş ve onu gâye edinmiştir. Cenâb-ı Pîr Efendimiz, Rabbânî hakikatler neğri emeline-mukâbil, kâfiye perdâzlık hevesiyle söz söylemiş olsaydı Fârisî Edebiyatının şairler sultanı olurdu. Fakat o zaman sâdât'ı urefâ ve hazerâtı sôfiyyenin (Mevlânâ)sı olamazdı.»

Hz. Mevlânâ mu'terizine hitâben diyor ki:

ای سگ طاعن چه عوعو میکنی
طعن قرآن را برون شو میکنی

«Ey taan ve itiraz eden köpek! Ne havlayıp duruyorsun? Kur'an'a taan etmeyi kendin için necât vesilesi mi vehmediyorsun?»

این نه آن شیرست کزوی جان بری
یا ز پنجه قهر او ایمان بری

«Bu, kendisinden canını ve kahr pençesinden imanını kurtaracağın bir arslan değildir.»

تا قیامت میزند قرآن ندا
ای گروه جهل را گشته فدا

«Kıyâmete kadar Kur'an, münkirlere nidâ eder ki: Ey cehâlete kurban olmuş gürûh!»

که مرا افسانه می‌پنداشتید
تخم طعن و کافری می‌کاشتید

«Siz beni masal sanarak i'tiraz ve küfr tohumunu dikmişsiniz.»

خود بدیدید آنکه طعنه می‌زدید
که شما فانی و افسانه بدید

«Taan ettiğinizi gördünüz ki o bakîdir, siz ise masal oldunuz.»

من کلام حق و قائم بذات
قوت جان جان و یا قوت زکات

«Ben Allah kelâmıyım ve Zât-ı Bâri ile kâimim. Ruhlar ruhu olan enbiyâ ve evliyânın gıdasıyım ve kusursuz, ayıpsız bir yâkutum.»

نور خورشیدم فتاده بر شما
لیک از خورشید ناگشته جدا

«Ben Hakikat Güneşinin size aksetmiş ziyâsıyım. Lâkin o Güneşten de ayrı değilim.»

تک منم ینبوع آن آب حیات
تارهام عاشقارا از نجات

«Âşıkları cehâlet ve gaflet ölümünden kurtarmak için ben, bir âb-ı hayat menbaryım.»

گر چنین کند از تان سنگبختی
جرعه برگورتان حق ریختی

«Eğer sizin hırsınız böyle kokmuş bir i'tiraz rayihası meydana getirmeseydi Cenâb-ı Hak, sizin kabrinize de o âb-ı hayattan bir cür'a dökerdi.»

نی بگیرم گفت و پند آن حکیم
دل نه نگردانم هر طبعی سقیم

«Hayır... Her kötü ve yanlış kınama yüzünden gönlümü bozmam, işimden ve sözümünden kalmam. O Hakîm'in sözünü ve nasihatini dinlerim.»

Ki şu kıssayı o nakletmiştir :

11944

آنکه فرمودست او اندر خطاب
کره و مادرهمی خوردند آب

«Hakîm'i Gaznevî, buyurmuştur ki : bir kısrağ ile bir tay su içiyordu.»

11945

می شخولیدند هر دم آن نفر
هر اسبان که هلاکین آب خور

«Gelin su için! diye, atları çağırmak için seyisler ıslık çalıyorlardı.»

11946

آن شخولیدن بکره می رسید
سرهمی برداشت از خور می رسید

«O ıslığı işiten tay, başını kaldırıyor ve ürktüğü için su içemiyordu.»

11947

مادرش پرسید کای کره چرا
می رمی هر ساعتی زین استقا

«Anası : Yavrum! Niçin su içmeden sık sık ürküyorsun? diye sordu.»

11948

گفت کره می شخولند این گروه
ز اتفاق بانگشان دارم سکوه

«Tay dedi ki : Bu adamlar ıslık çalıyorlar. Onların hep birden çıkan ıslığından korkuyorum.»

11949

بس دلم لرزید از جامی رود
ز اتفاق نعره خوش می رسید

«Kalbim titriyor ve yerinden oynuyor. Onların birleşen ıslıklarından ürküyorum.»

11950

گفت مادر تا جهان بودست ازین
کار افزایان بدند اندر زمین

«Anası dedi ki : Dünya oldu olalı arz üzerinde böyle beyhûde iş yapmak isteyenler vardır.»

11951

هین تو کار خویش کن ای ارجمند
زود کایشان ریش خود برمی کنند

«Mes'ut evlâdım; sen işine bak ve suyunu iç. Onların kendi sakallarını yolmaları yakındır.»

11952

وقت تنگ و می رود آب فراخ
پیش آزان کز حجر کردی شاخ شاخ

«Vakit dar, ömür kısadır ve derenin suyu gibi akıp gitmektedir. On-
dan ayrılmadan evvel suyunu iç.»

11953

شهره کارزیست پر آب حیات
آب کنش تا بردم از تو نبات

«Âb-ı hayat ile dolu bir deredir, ondan su iç ki sen de ma'nevî ne-
bâtât yetişsin.»

Buradaki Taydan maksat : Sâlik, Kısrağ : Mürşid, Seyisler : Kelâmul-
lah ve kelâm-ı evliyâullah'a itiraz eden müterizlerdir. Mürşid-i Kâmil,

dervişine diyor ki : Kalbinde ma'nevi nebâtât yetişmesi için âb-ı hayât gibi olan Allah ve ricâlullah kelâmından istifâde et. Şunun bunun i'tirâzına bakma ve oyalanma ki vakit dar ve ömür kısadır.

11954

آب خضر از جوی نطق اولیا
می خوریم ای تشنه غافل بیا

«Ey susamış gâfil, gel de evliyâullah nutkundan âb-ı hayat içelim.»

11955

گر نبینی آب کوثر را بفن
سوی جو آور سبو رجوی زن

«Eğer fen ve sanatla Kevser suyunu görmüyorsan, bâri körler gibi gel de testini dereye daldır.»

11956

چون شنیدی اندرین چو آب هست
کور را تقلید باید کار بست

«Bu dereye su olduğunu duydun ya... Körlere taklitle iş görmek gerek.»

Hız. Mevlânâ, evliyâullah nutkunu âb-ı hayâta, kendilerini de o âb-ı hayâtın aktığı dereye benzetmişti. Burada buyuruyor ki : Ey gâfil kimse mâdem ki evliyâullah deresinde su olduğunu işittin. Göremesen bile, körler gibi hareket et ve testini götürüp o dereye daldır ki su bulunduğunu testinin doluşundan anlayasın.»

11957

چون گران بینی شوی تو مستدل
رست از تقلید خشک آنکاه دل

«Kırbanı ağırlaşmış görünce deredeki suyu istidlâl edersen, o vakit kalbin kuruluk taklîdinden kurtulmuş olur.»

1116

11958

کر نبیند کور آب جو عیان
ایک داند چون سبو ببند گران

«Derenin suyunu kör açıkça göremez de, daldırdığı testinin, ağırlaşdığını anlayınca dereye su bulunduğunu bilir.»

11959

که ز جو اندر سبو آبی برفت
کین سبک بود و گران شد ز آب زفت

«Ve : dereden testiye su dolmuş; zîrâ, testi hafifti, içerisine su girdiği için ağırlaştı der.»

Ve i'tiraf eder ki :

11960

زانکه مرادی مرا درمی ربود
بادمی تر بایدم ثقلم فرود

«Evvelce her yel beni kapıp götürürdü. Fakat şimdi ağırlaştım, her hevânın yerinden oynatamayacağı bir hale geldim.»

11961

مرسفیا نزار باید مرهوا
زانکه نبود شان گرانی قوا

«Akılsız kişileri her hevâ kapar götürür. Çünkü onlarda ilmî ve rûhanî kuvvet ağırlığı yoktur.»

11962

کشتی بی لنگر آمد مرادش
که زاهد کثر بیابد او حذر

«Şer sâhibi olan kimse, çapasız gemi gibidir ki muhâlif rüzgârdan çekinir.»

1117

11963

لگر عقلست عاقل را امان
لگری، در یوزه کن از عاقلان

«Akli başmda bir kimse için akıl, gemi çapası gibidir. Onu akıp gitmekten emin kılar. Ey sâlik; sen akıllı olanlardan çapa talep et.»

Yânî; bir yere bağlan...

11964

او مدهای خرد چون در ربود
از خزینه در آن دریای جود

«Böyle bir kimse, o cömertlik denizinin inci hazinesinden akıl ve idrâk kazanırsa...»

11965

زینچین امداد دل پرفن شود
بجهد از دل چشم هم روشن شود

«Bunların yardımıyla gönlü münevver olur, sonra gönülden basar-ı basîrete yükselir, göz de nurlanır.»

11966

زانکه نور از دل برین دیده نشست
تا چو دل شد دیده تو عاطلست

«Çünkü nur kalpten göze yükselir. Gönül olmasa göz muattal kalır.»

11967

دل چو بر انوار عقلی نیز زد
زان نصیبی هم بدو دیده دهد

«Gönül, akıl nurları ile nurlanırsa, o nurlardan göze de nasip verir.»

11968

بس بدان کآب مبارک ز آسمان
وحی دلها باشد و صدق بیان

«O halde ma'lûmun olsun ki gökten gelen mubârek su, kalplere olan ilhâm ve dillere gelen doğru sözlülüktür.»

Kaf sûresindeki :

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَجَبَّ
الْحَصِيدُ⁸⁰

Yânî : «Gökten de bereketli su indirdik de onunla bahçeler, biçilecek tâneler bitirdik⁸⁰.» âyetine işârettir.

Meşâyihi Sôfiyyeden Alâü'd-devle bu âyeti «Semâi dünyadan feyiz suyu indirdik de, onunla kalpleri Cennet gibi ihya ve oralarda Allah muhabbeti daneleri inbat eyledik» diye tefsir eylemiştir.

Sûrei Ra'ddeki :

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا

Yânî : «O, gökten bir su indirmiştir de vâdiler kendi miktarlarınca sel olmuştur⁸¹.» âyetine de işârettir.

11969

ماچو آن کره هم آب جو خوریم
سوی آن وسواسی طاغن ننگریم

«Bizde bahsi geçen tay gibi dere suyundan içelim, bizi kınayan ves-veseciye bakmıyalım ve sözlerine aldırış etmiyelim.»

(80) Sûrei Kaf : 9.

(81) Sûrei Ra'd : 17.

خواب مرغ و ماهیای باشد همی
عاشقانرا زیر غرقاب غمی

«Gam ve kedere gark olmuş âşıkların uyuması, kuşların ve balıkların uykusu gibi olur.»

نیمشب آواز باهولی رسید
کآیم آیم برسرت ای مستفید

«Gece yarısı korkunç bir ses işitildi ki: Ey fayda arayan! Sana gele-yim mi? diyordu.»

پنچ کرت اینچنین آواز سخت
می رسید و دل همی شد لخت لخت

«Bu korkunç ses bin def'a tekrerrür etti. Mihmanın kalbi de parça par-ça oldu.»

İşitilen korkunç ses dolayısıyla Hz. Mevlânâ, şeytanın insanlara olan mayhasının beyânına şürû' ediyor ve:

«(ONLARI ATLI, YAYA ASKERLERİNLE ÇAĞIR)
ÂYET-İ KERÎMESİNİN TEFSİRİ»

وَاسْتَفِزْ مَنْ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ
بِخَيْلِكَ وَرَجْلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ
وَمَا يَعِدُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ۝ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ
عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ۝

پیر و پیغمبرانی ره سپر
طعنہ خلقان همه بادی شمر

«Peygamberlerin izinde yürümek istiyorsan yolunda ilerle. Halkın bütün kınamalarını rûzgâr farzeyle.»

Yâni; kulak verme!..

آن خداوندان که ره طی کرده اند
گوش فابانگت سگان کی کرده اند

«Yol katetmiş olan enbiyâ ve evliyâ hazerâtı, köpeklerin ulumasına kulak vermemişlerdir.»

«O MİHMAN ÖLDÜREN MESCİDİN KISSASINDAN BAKİYYESİ»

باز گو آن پا کباز شیر مرد
اندران مسجد چه نمودش چه کرد

«Yâ Mevlânâ; o tertemiz arslan gibi mihmanın mescitte ne gördü-günü ve ne yaptığını anlat...»

حقت در مسجد خود اورا خواب کو
مرد غرقه گشته چون خسبہ بجو

«Mescit dahilinde yattı. Fakat onda uyumak nerede? Bir nehirde suya gark olmuş kimse nasıl uyuyabilir?»

Yâni : «Onların içinden gücünün yettiği kimseleri sesine yerinden oynat, onlara karşı süvârileriyle, piyâdelerinde yaygara çıkar; mallarına, evlâtlarına ortak ol. Onlara va'd et. Şeytan (bu)! Onlara bir aldatıştan başka ne va'd eder o? Benim gerçek kullarım (var ya). Senin onlar üzerinde hiçbir hakimiyetin yoktur. (Onlara) vekil olarak Rabbin yeter⁽⁸²⁾.»

11977

تو چو عزم دین کنی با اجتهاد
دیو بانگت میزند اندر نهاد

«Ey sâlik; sen din yolunda mücâhadeye azmedince şeytan içinden seslenir :»

11978

که سرو زان سو بنیدیش ای غوی
که اسیر رنج درویش شوی

«Ey sapık adam; düşün de mücâhade yoluna gitme. Zirâ, hastalık ve fakirliğe esir olursun.»

11979

بی توا گردی زیاران و ابری
خوار گردی و بشیانی خوری

«Dostlarından ayrı düşer, hor ve hakîr bir hale gelir, pişman olursun.»

11980

تو ز بیم بانگ آن دیو لعین
واگریزی در ضلالت از یقین

«Sen de o melûn Şeytanın sesinden korkar; yakînden kaçır, sapıklığa düşersin.»

(82) Sûrei Esra': 64-65.

11981

که هلا فردا و پس فردا مراست
راه دین پویم که مهلت پیش ماست

«Dersin ki : Yarın var, yarın benim içindir. Önümüzde mühlet var. O mühlet içinde din yoluna sülûk ederim.»

11982

مرک بینی باز کو از چپ و راست
میکشد همسایه را تا بانگ خاست

«Sağdan, soldan ölümün gelip çatacağını görürsün... Komşuların ölür, evlerinden feryatlar yükselir.»

11983

باز عزم دین کنی از بیم جان
مرد سازی خویشتر را یک زمان

«Tekrar can korkusundan din yoluna azîmet eder, bir zaman kendini Allah adamı yaparsın.»

11984

پس سلاح از علم بندی و حکم
که من از خوفي نیارم بای کم

«İlimden ve hikmetlerden silâh kuşanırsın; ben, korkudan din yolunda ayağımı eksik atmam, dersin.»

11985

باز بانگی برزند بر تو ز مکر
که بترسی و باز گرد از تبغ فقر

«Şeytan, sana tekrar : fakr ve zarûret kılıncından kork ve geri dön, diye kandırıcı hitablarda bulunur.»

11986

باز بگریزی ز راه روشی
آن سلاح علم و فن را بنگینی

«Yine aydınlık yoldan kaçır, ilim ve fen silâhını atar, şeytana tâbi olursun.»

11987

سالها اورا بیانگی بند
در چنین ظلمت نمد افکنده

«Yıllarca Şeytana bir sayhasıyla bende olur, böylece, dalâlet karanlıkları içinde (seyr ve sülûk) keçe ve abâsını atarsın.»

11988

هیبت بانگ شیطین خلق را
بند کردست و گرفته خلق را

«Şeytan seslerinin heybeti halkı boğazından yakalamış ve bağlamıştır.»

11989

تا چنان نومید شد جانسان ز نوو
که روان کافران ز اهل قبور

«Halkın canı, nurdan o kadar ümîdini kesmiştir ki ölmüş ve gömülmüş kâfirlerin ruhu da o kadar ümitsizdir.»

11990

این شکوه بانگ آن ملامون بود
هیبت بانگ خدایی چون بود

«O melûnım şeşinde bu kadar heybet bulunursa Nidâ-yı İlâhînin heybeti nasıl olur?»

11991

هیبت بازست بر کبک نجیب
مرمکس را نیست زان هیبت نصیب

«Doğandan aslı nesli belli olan keklik korkar. Sineğe o korkudan pay yoktur.»

11992

زانکه نبود باز صیاد مگس
عنکبوتان مرمکس گیرند و بس

«Çünkü doğan sinek avcısı olmaz. Sineği ancak örümcekler yakalar.»

11993

بانگ دیوان کله بان اشقیاست
بانگ سلطان پاسبان اولیاست

«Şeytanların sayhası eşkiyâ çobanıdır. Padişahın sadâsı ise evliyanın bekçisidir.»

11994

تا نیامیزد بدین دو بانگ دور
قطره از بحر خوش با بحر شور

«Tâ ki birbirinden uzak olan bu iki ses sebebiyle, tatlı denizden tuzlu denize bir damla karışmasın.»

(Bahrı Hoş) tan maksat enbiyâ ve evliyâ, (Bahr'ı Şûr) dan murat da kefare ve eşkiyâdır. Bu iki denizden birer damla yekdiğerine karışmak için Nidâ-yı İlâhî muhâfızdır.

11995

بشنو اکنون قصه آن بانگ سخت
که زرفت از جابدان آن نیک بخت

«Şimdi o sert ve korkunç sesin hikâyesini dinle. O mes'ûd, talihli mü-
sâfir sesi duyunca yerinden bile kıpırdamadı.»

11996

گفت چون ترسم چو هست این طبل عید
تا دهل ترسد که زخم اورا رسید

«Kendi kendine dedi ki: Neden korkayım? Bu ses bayram davulu
sesi... Tokmağı yiyen davul; o korksun!»

11997

ای دهلای تهی بی قلوب
قسمتان از عید جان شد زخم چوب

«Ey boş davul gibi olan kalpsizler; can bayramınızdan kismetiniz tok-
maktan ibâret...»

11998

شد قیامت عید و بی دینان دهل
ماچو اهل عید خندان همچو گل

«Kıyâmet bir bayramdır. Dinsizler, o bayramın davuludur. Biz de
gül gibi açılıp gülen bayram halkı gibiyiz.»

11999

بشنو اکنون این دهل چون بانگ زد
دیک ، دولت باچگو نه می زد

«Şimdi dinle, bu davul nasıl ses verdi... Tencere ne yolda devlet ve
saadet çorbası pişirdi?»

12000

چونکه بشنید آن دهل آن مرد دید
گفت چون ترسد دلم از طبل عید

«Nazar ve tecrübe sahibi olan misâfir o sesi işitince dedi ki: kalbim,
bayram davulundan nasıl olur da korkar?»

12001

گفت باخود هین . لمرزان دل کنین
مرد جان بد دلان بی یقین

«Kendi kendine: Dikkat et yüreğin oynamasın. Yakın sahibi olma-
yan korkak kimseler işte bu sestten ölmüşlerdir.»

12002

وقت آن آمد که حیدر وارمن
ملك گیرم یا پردازم بدن

«Hz. Ali gibi ya ülkeyi fethederim, ya canım bedenimden gider...»

12003

برجهید و بانگ برزدکای کا
حاضر اینک اگر مهدی بیا

«Böyle diyerek yattığı yerden sıçrayıp kalktı ve: Ey büyük kimse!
İşte ben hâzırım, sen de mert isen gel, dedi.»

12004

در زمان بشکست ز آواز آن طلسم
زرهمی ریزید هر سو قسم قسم

«Onun bu seslenişinden tılsım bozuldu, her tarafa kısım kısım altın
döküldü.»

12005

ریخت چندان زر که ترسید آن پسر
تا نگردد زر ز پری راه در

«O kadar altın döküldü ki çokluğundan, kapıyı kapatacak diye o misâfir korktu.»

12006

بعد زان برخاست آن شیر عتید
تا سحر که زر بیرون می کشید

«Ondan sonra o cesûr arslan kalktı, sabaha kadar altınları dışarı taşıdı.»

12007

دفن می کردی همی آمد بزر
باچوال و تو بره بار دگر

«Altınları gömüyor, sonra yine gelip torba ile tekrar dışarıya taşıyordu.»

12008

کنجها بنهاد آن جانباز ازان
کورئ ترسانی واپسی خزان

«Korkup da geri kaçanların rağmine olarak o fedâyî misâfir, altınlarından hazîneler ve defîneler yaptı.»

12009

این زر ظاهر بخاطر آمدست
در دل هر کور دور زرپرست

«Bu fıkrayı işiten kör, Haktan uzak ve altına tapan her gâfilin hatırına zâhirî ve maddî olan altın gelmiştir.»

12010

گودکان اسفالهارا بشکنند
نام زر بهند و در دامن کنند

«Çocuklar, çanak, çömlek gibi şeyleri kırarlar. O parçaları altın diyerek eteklerine doldururlar.»

12011

اندران بازی چو گویی نام زر
آن کند در خاطر کودک گذر

«O oyun esnâsında sen, altının adını söyleyecek olursan, çocuğun hatırına o çömlek kırıkları gelir.»

12012

بل زر مضروب ضرب اینردی
کونگرود کاسد آمد سرمدی

«Halbuki benim bahsettiğim altın üstüne Tanrının adı basılmış hakiki altındır ki kıymeti kesâda uğramaz, ebedîdir.»

12013

آن زری کین زر ازان زر تاب یافت
گوهر تابندگی و آب یافت

«Öyle bir altın ki dünya altınları o altından parlaklık ve letâfet bulmuştur.»

12014

آن زری که دل ازو گردد غنی
غالب آید برقرار در روشنی

«Öyle bir altın ki gönül, onun bereketiyle gâni olur. O ma'nevî altın parlaklıkta aya gâlip gelir.»

Hz. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz : «Zenginlik malın çokluğundan değildir. Hakiki servet, gımayı nefstir (göz tokluğudur)» buyurmuştur.

12015

شمع بود آن مسجد و پروانه او
خوشتن در باخت آن پروانه‌جو

«O mescit bir şem'a, müsafir de ona pervâne olmuş; o pervâne tabiatlı müsâfir orada kalmak sûretiyle nefsini fedâya azm etmişti.»

12016

پرسوخت او را ولیکن ساختش
بس مبارک آمد آن انداختش

«Ateş, pervânenin kanadını yaktı amma, daha güzel bir kanat ihsan etti. Ateşe atılması ona çok mübârek geldi.»

Misâfirin mescitte yatması, işittiği tehlike rivâyetleri dolayısıyla bir fedakârlık, bir mücâhade idi. Onu ihtiyâr edip orada yatmasıyla ettiği mücâhade hakkında hayırlı olmuştu.

12017

همچو موسی بود آن مسعود بخت
کاشی دید او بسوی آن درخت

«O mes'ut ve tâlîhli misâfir, bir ağaçta ateşin parladığını gören Hz. Mûsa gibi idi.»

Hz. Mûsa, Şuayb Aleyhisselâm'a çobanlık ettikten ve dâmâdı olduktan sonra sıla yapmak ve haremiyle birlikte Mısır'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Vâdî'i Eymen'e gelince hava soğudu. Ateş yakmak istediye de tutuşturacak vâsita yoktu. Derken uzaktaki bir ağaçta ateş gördü. Oradan bir kor parçası alıp ateş yakmak için oraya doğru gitti ve İlâhî tecelliye mazhar oldu. Kendisine peygamberlik verildi. Ve Firavun'u imâna da'vete me'mur edildi.

12018

چون عایشا برو موفور بود
نار نمی‌پنداشت آن خود نور بود

«Allah'ın lutuf ve inâyeti Hz. Mûsa hakkında fazla idi. Onun ateş sandığı şû'le, hakikatta nûr idi.»

Hikâyemizdeki mescid, görmeyen gözler için bir misafirhane gibi ise de hakikatte orası ehli için servet ve saadet makamı olmaktadır. Hz. Mevlânâ nasîhata şürû' ederek diyor ki :

12019

مرد حقرا چون بینی ای بشر
تو گمان داری برو نار بشر

«Oğlum, sen Allah adamını görünce onda beşerîyyet ateşi var sanırsın.»

12020

تو ز خود می‌آیی و آن در تو است
نار و خار ظن باطل این سواست

«Sen kendin gibi biliyor ve onu nefsinde kıyâs ediyorsun. Halbuki o beşerîyyet sıfatı sende. Batıl bir zannın ateşi ve dikenî bundan dolaydır.»

12021

آن درخت موسی است و پر ضیا
نور خوان نارش مخوان باری بیا

«O merd-i ilâhî, Mûsânın şû'le gördüğü ağaç gibi parlamaktadır. O parıltıya nûr de, ateş deme.»

(Gülşeni râz) sahibi Mahmud Şebüsterî der ki : «Bir ağaçtan (Ene'l-hak) tecellisi câiz oluyor da ezeli mes'ud bir âriften zuhûr etmesi, yâni; onun Hallâc-ı Mansur gibi (Ene'l-Hak) demesi neden câiz olmasın?»

12027

ان بخاری نیز خود برشمع زد
گشته بود از عشقش آسان آن کبد

«O Buhârâlı âşık da kendini visâl şem'ine atmıştı. Çektiği meşakkatler, aşkı dolayısıyla ona kolay gelmekteydi.»

12028

آه سوزانش سوی گردون شده
در دل صدر جهان مهر آمده

«Onun yakıcı âhı göklere yükselmiş, Sadr-ı Cihânın kalbine de merhamet gelmişti.»

12029

گفته باخود در سحر که گای احد
حال آن آوارء ماچون بود

«Sadr-ı Cihân, seher vakti: Ey Ehad ve Samed olan Alîah! Bizim o âvâre meftûnumuzun hali nedir? diye kendi kendine düşünmüştü.»

12030

او گناهی کرد و مادیدیم لیک
رحمت مارانمی دانست نیک

«O bir günah etmişti, biz onu gördük. Lâkin o bizim merhametimizin derecesini iyice anlayamadı.»

Bir Hadis-i Şerifte buyuruluyor ki:

«Gecenin yarısı, yahut üçte ikisi geçince Cenâb-ı Hak buyurur ki: Bir istekli var mı ki istediği verilsin, bir istiğfâr eden var mı ki günâhı mağfiret edilsin, bir duâ eden var mı ki duâsı kabul olunsun?»

İşte bu Hadis-i Şerif, Merhamet-i İlâhînin bolluk ve genişliğini bildirmektedir. Sadr-ı Cihân da o merhametin mazharı olduğu için günahkâr âşıkını af eylemiş, hattâ onun ne halde ve ne âlemde bulunduğunu merak etmişti. Onun için diyordu ki:

12022

نی فطام این جهان ناری نمود
سالکان رفتند و آن خود نور بود

«Dünyayı terk etmek iptidâları ateş gibi yakıcı görünmedi mi? Sâlikler, o ateşe ehemmiyet vermediler ve yollarına devam ettiler. Sonra anladılar ki terk-i dünya; nâr değil, nûr imiş.»

İşte insân-ı kâmil de böyledir. O da evvelâ ateş gibi görünür, sonra mücessem bir Nûr-u İlâhî olduğu anlaşılır.

12023

بسی بدانکه شمع دین برمیشود
این نه همچون شمع آتشیها بود

«Malûmun olsun ki dînin şem'i olan İnsan-ı Kâmil, dâimâ terakki eder. O şem'i dîn, diğer şem'alara benzemez. Onlar yandıkça eksilir, nihâyet biterler.»

12024

این نماید نور و سوزد یار را
وان بصورت یار و گل زوار را

«Bu zahirî mum, nûr görünür, fakat sevgiliyi yakar... Dîn mumu ise, suretâ ateş görünür, fakat ziyaretçilere ve dostlara gül ve gülzârdır.»

12025

این چو سازنده ولی سوزنده
وان که وصلت دل افروزنده

«Bu zâhirî mum, aydınlık vermek suretiyle bir çok iş görür, fakat yakıcıdır. Dînin şem'i olan İnsan-ı Kâmil ise vuslat zamânında gönlü aydınlatır.»

12026

شکل شعله نور پاک سازوار
خاضرانرا نور دورانرا چونار

«O pâk ve ilâhî nûr ise şû'le şeklinde olmakla berâber ona ulaşanlar için nûr, uzakta kalanlar için nârdır.»

خاطر مجرم ز مائسان شود
لیک صد امید در ترسش بود

«Suçlu olan bizden korkar. Lâkin o korku içinde yüzlerce ümit de besler.»

من بترسانم و قیج یاورا
آنکه ترسد من چه ترسانم ورا

«Ben, utanmaz bir edepsizi korkuturum; fakat zâten benden korkanı niçin korkutayım?»

هر دیک سرد آذر می رود
نه بدان کز جوش از سر می رود

«Soğuk çömlek için ateş gerektir. Kaynayan ve taşan çömleğe ateş lâzım değildir.»

ایمانرا من بترسانم بعلم
خائفانرا ترس بردارم بحلم

«Emîn ve korkusuz olanları ilim ile — yâni; onların bildiği kabahatları dolayısıyla — korkuturum. Korkanları ise, hilmim ve merhametimin sevkıyla korkudan halâs ve te'mîn eylerim.»

پاره دوزم پاره در موضع نه
هر کسی را شربت اندر خوردم

«Ben yama dikerim, hem de o yamayı mevkiine koyarım. Herkese de mizâcına göre şerbet veririm.»

هست سر مرد چون بیخ درخت
زان برویت بر کهایش از چوب سخت

«İnsanın sırrı — yâni; İlm-i İlâhîdeki ayânı sâbitesi — ağacın kökü gibidir. Ağaç yaprakları o sert ve sağlam kökten sürer.»

درخور آن بیخ رسته بر کهای
در درخت و در نفوس و در نهی

«Yapraklar, köke lâyık bir sûrette yetişir. — Yâni; kök, ne ağacı ise yaprakları da o ağacın olur. — Nefisler ve akıllar da böyledir, onlar da ayân-ı sâbitelerine tâbidirler.»

برفلک برهاست ز اشجار وفا
اصلها ثابت و فرعها فی السماء

«Vefâ ağaçlarının felekte öyle meyveleri vardır ki onların kökü sâbit, dalları semâdadır.»

Sûrei İbrahim'deki şu Âyet-i Kerîme'ye telmih vardır.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ
أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ۚ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ
بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ۝

Yâni: «Görmedin mi, Allah sana nasıl bir mesel îrâd etmiştir. Güzel bir kelime, kökü sabit (ve sağlam) ve dal(lar)ı semâda (yukarıda) olan bir ağaç gibidir. Ki o (ağaç) Rabbinin izniyle her zaman yemişini

verir durur. Allah insanlara (böyle) misaller irad eder. Olur ki onlar çok iyi düşünüp ibret alırlar⁽⁸³⁾»

Âyet meâlindeki (güzel kelime)den maksat : Tevhîd, tesbîh, tahmîd, istiğfâr, şükür ve hamd gibi mübarek kelimelerdir. Âriflere göre de (güzel kelime) : Enbiyâ ve evliyânın ruhlarıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak, Âl-i İmrân sûresinde Hz. Yahyâ ve İsâ için kelime ıtlâk eylemiştir. İşte o nebi, yâhut velinin kendisi veyâ rûh'u arz üzerinde olduğu halde zikir ve konuşması göklere kadar yükselir ve söylediği hikmet ve mev'ize yemişlerinden istidat ehli her vakit istifâde ederler.

12039

چون برست از عشق بر بر آسمان

چون نروید در دل صدر جهان

«Gökte aşkın te'siriyle meyve yetişince Sadr-ı Cihânın kalbinde nasıl yetişmez?»

12040

موج میزد در دلش عفو گنه

که زهر دل تادل آمد روزنه

«Sadr-ı Cihânın kalbinde âşıkının kabahatini af etmek arzûsu dalgalanıyordu. Zaten gönülden gönüle pencere vardır.»

12041

که ز دل تادل یقین روزن بود

نی جدا و دور چون تو تن بود

«Gönülden gönüle muhakkak pencere vardır. Gönüller cesetler gibi ayrı ve uzak değildir.»

Bir misâl :

(83) Sûrei İbrahim : 24-25.

12012

متصل بود سفال دو چراغ

نور شان تزوج باشد در مساع

«İki kandilin çanakları ayrıdır, fakat nurları bulandukları yerde birleşir.»

12043

هیچ عاشق خود نباشد وصل جو

که نه معشوقش بود جوای او

«Hiçbir âşık yoktur ki sevgilisinin vuslatını arasın, dilesin de sevgilisi onu aramasın ve dilemesin!..»

Yânî; talep ve arayış evvelâ ma'suktan zuhur eder, ondan sonra âşık ka sirâyet eyler.

Aşk od'u evvel mâ'sûka, ondan âşık'a düşer;

Şem'i gör ki yanmadan yandırmadı pervâneyi...

12044

لبك عشق عاشقان تن زه کند

عشق معشوقان خوش و فربه کند

«Lâkin aşk, âşıkları zayıflatır, iğne iplik haline getirir. Mâşukları ise güzelleştirir ve semirtir.»

12045

چون درین دل برق مهر دوست جست

اندران دل دوستی می دان که هست

«Bir gönülde dost muhabbeti şimşek gibi çakınca, bilmiş ol ki dostun kalbinde de muhabbet vardır.»

Hulûskârın biri Hz. Ali (Kerremellahü veçhe) ye : «Seni çok seve-
rim» demiş. Cenab-ı Murtazâ da : «Yalan söylüyorsun; çünkü ben seni sev-
miyorum. Senin de beni sevmediğine kalbim şehadet ediyor» cevâbını
vermiş.

Evet, muhabbetin miyarı : Kalbin şehadetidir. Siz birini cidden severseniz, muhakkak o da sizi sever. Kalbinizde birine karşı muhabbet yoksa, onun sevgi iddiasında bulunmasına inanmayınız, çünkü yalandır.

12046

در دل تو مهر حق چون شد دو تو
هست حق را بی گمان مهر تو

«Senin kalbinde Muhabbet-i İlâhiyye iki kat olursa, şüphesiz Hakkın da sana muhabbeti vardır.»

Hz. Peygamber (S.A.V.) buyurmuştur ki : «Her kim, kendisinin İnd-i İlâhîdeki derecesini bilmek isterse, kendi indinde Allah'ın derecesinin ne olduğuna baksın. Çünkü Cenab-ı Hak, kulunu onun Zat-ı Ulûhiyyetini tuttuğu derecede tutar.» Yâni; «Kul, Allah'ını ne kadar severse, Allah da onu o kadar sever» demektir... Binaenaleyh muhabbet mutlaka karışıklıdır.

12047

هیچ بانگ کف زدن ناید بدر
از یکی دست تو بی دستی دگر

«Senin diğer elin olmadan, tek elinle el çırpma sesi çıkar mı?»

12048

تشنه می نالده ای آب گوار
آب هم نالده که کو آن آب خوار

«Susamış bir kimse : Ey tatlı su, diye inler. Su da : o susamış olan ve su içmek isteyen nerede? diye ağlar, inler...»

12049

جذب آبست این عطش در جان ما
ما ازان او واوهم آن ما

«Bizdeki bu susuzluk, suyun bizi çekmesinden ileri gelir. Biz onun içiniz, o da bizim içindir.»

12050

حکمت حق در قضا و در قدر
کرد مارا عاشقان همدگر

«Allah'ın hikmeti, kazâ ve kaderi ile bizi birbirimize âşık kılmıştır.»

12051

جمله اجزای جهان زان حکم پیش
جفت جفت و عاشقان جفت خویش

«Cihânın bütün zerreleri, o ezeli hüküm dolayısıyla çift çifttir ve her çift, birbirine âşıktır.»

12052

هست مهر جزئی ز عالم جفت خواہ
راست همچون کهر با و برک کاہ

«Âlemin her cüz'ü, çiftini aramaktadır. Çiftler kehribar ile saman çöpü gibidir.»

Nitekim, bilindiği gibi kehribar saman çöpünü çeker.

12053

آسمان گوید زمین را مرحبا
با توام چون آهن و آهن را

«Gökyüzü, zemine der ki : Merhaba; seninle ben demir ve mıknatıs gibiyiz.»

12054

آسمان مرد و زمین زن درخرد
مهر چه آن انداخت این می پرورد

«Akla göre semâ erkek, arz kadın gibidir. Semânın attığını zemin besler, yetiştirir.»

12055

چون نمائد گرمیش بفرستداو
چون نمائد تری ونم بدهداو

«Zeminin harâreti kalmayınca sema, güneş vasıtasıyla ona harâret gönderir, rütûbeti kalmayınca da yağmur yağdırıp onu ıslatır.»

12056

برج خاکی خاک ارضی را مدد
برج آبی تریش اندر دمد

«Hâkî olan burç, arzın toprağına imdat eder, âbî olan burc da ona rutûbet ve terâvet verir.»

Eski müneccimler, burçları da (anasır-ı erbaa) ya nisbet etmişler, kimini turâbî, kimini âbî, kimini nâri, kimini havaî itibar eylemişlerdi, Hz. Mevlânâ'nın (burc-i hâkî) ve (burc- âbî) demesi o itibâra göredir.

12057

برج بادى ابر سوى او برد
تا بخارات و خمر را برکشد

«Havâî olan burc, rüzgârı arza doğru sevk eder ki zemindeki müte-affin buharı sürüp götürsün.»

12058

برج آتش گرمی خورشید ازو
همچو تابه سرخ ز آتش پشت ورو

«Nâri olan burç ki güneşin harareti ondandır; yüzü ve sırtı kızarmış bir tava gibidir.»

12059

هست سرگردان فلک اندر زمن
همچو مهدان گرد مکسب بهر زن

«Kadın için kazancının etrafında dönüp dolaşan erkek gibi Felek de zamanede dönüp dolaşmaktadır.»

12060

وین زمین کد مانویها میکند
برولادات و رضاعش می تند

«Bu arz ise, ev kadınlığı eder, doğurdukları bulunan : cemâdât, ne-bâtât ve hayvanâtı emzirmek ve beslemek için uğraşır.»

12061

بس زمین و چرخ را دان هوشمند
چونکه کار هوشمندان می کنند

«O halde arzı da, semayı da şuurlu bil. Zirâ ikisi de akıllı insanlar gibi iş görürler.»

Kur'an-ı Kerim'de :

وَاِزْمِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيحَهُمْ

Yâni : «Hiç birşey hariç değil, hepsi O'na hamd ile tesbih eder. Fakat siz onların tesbihini iyi anlamazsınız⁸⁴» buyrulmuştur.

Bir şeyin tesbih ve tenzih edebilmesi için hayatı ve şuuru olması lâ-zımdır. Binâenaleyh herşey gibi zemin ve asumânın da kendilerine göre bir hayatı ve bir şuuru vardır ki bizim anlayamayacağımız bir sûrette tesbih ediyorlar.

12062

گر نه از هم این دو دلبر می زند
بس چرا چون جفت بر هم می خزند

«Eğer bu iki dilber — yâni; zemin ve semâ — birbirinden süt emme-seler — yâni; istifade etmeselerdi — zevce ve zevce gibi yekdiğeriyle nasıl münâsebetleri olurdu?»

(84) Sûrei Esra' : 44.

12063

بی زمین کی گل بروید و ارغوان
بس چه زاید ز آب و تاب آسمان

«Zeminsiz gül ve erguvan nasıl yetişir? Zemin olmasa yalnız semâ-nın âb ve tâbindan ne hasıl olur?»

12064

بهر آن میلست در ماده بنر
تا بود تکمیل کار همدگر

«Dişinin erkeğe meyli, ikisinin de işi tamamlansın diyerdir.»

12065

میل اندر مرد وزن حق زان نهاد
تا بقایا بد جهان زین اتحاد

«Dünyada, erkek ile kadın birleşmesinden nesil devam etsin diye, Cenâb-ı Hak onlar arasında meyil ve muhabbet yaratmıştır.»

12066

میل هر جزئی بجزئی هم نهد
ز اتحاد هر دو تولیدی زهد

«Her iki cüz'ün birleşmesinden bir doğum vûkûa gelsin diye Allah, cüzler arasında bir meyil koymuştur.»

12067

شب چنین باروز اندر اعتناق
مختلف در صورت اما اتفاق

«Gece ile gündüz böylece birbirini kucaklar. Onlar sûrette muhtelif, mânâda müttefikler.»

12068

روز و شب طاهر دوست و دشمنند
لیک هر دو یک حقیقت می‌نهند

«Gündüz ile gece görünüşte yekdiğerinin zıddı vedüşmanıdır ki biri aydınlık, diğeri karanlıktır. Lâkin ikisi de hakikatte bir iş görürler ve zamanın temâdisine hizmet ederler.»

12069

هر یکی خواهان دگر را همچو خویش
از پی تکمیل فعل و کار خویش

«Her biri, kendi vazifesini ve işini tamamlamak için obirini hısum ve akraba gibi ister.»

12070

زانکه بی شب دخل نبود طبع را
بس چه اندر خرج آرد روزها

«Çünkü gece olmasa tabiatın irâdı olmaz. O zanan gündüzler neyi harç eder?»

Cenab-ı Hak (Amme) sûresinde :

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ
سُبَاتًا ۖ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ۚ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا

Yâni : «Uykunuzu dinlenme yaptık. Geceyi örtü kıldık. Gündüzü ma-işet vakti yaptık⁸⁵» buyurmuştur.

Geceler, mahlûkâtın dinleneceği, gündüzler de çalışacağı zamanlar-
dır. Gece olmasa idi mahlûkât uyuyup dinlenemeyeceği için gündüz ça-
lışamazdı. Binâenaleyh gece ile gündüz sûretâ zıt görünmekle beraber
ikisi de halka hizmet hususunda manen müttefikler.

(85) Sûrei Nebe': 9-11.

12071

خاك گوید خاك تن را باز گرد
ترك جان گو سوی ما آهمچو گرد

«Toprak, cesetteki toprağa der ki : geri dön, rûh'u terk et de toz gibi
bizim tarafa gel.»

12072

جنس مای پیش ما اولیتری
به کزان تن وارهی وین سوروی

«Sen bizim cinsimizsin, bizimle beraber bulunman evlâdır. Ceset
kaydıdan kurtulup bu tarafa gelmen iyidir.»

12073

گوید آری لیک من پابستهام
گرچه همچو تو ز هجران خستهام

«Bedendeki eczâyı türâbiyye de toprağa cevap verir ki : Evet, ben
hemcinsiz, ben de senin gibi ayrılıktan müteessirim. Lâkin burada aya-
ğım bağıdır, kurtulup gelmek ihtimâlim yoktur.»

12074

تری تن را بجویند آ بها
کای تری باز آ ز غربت سوی ما

«Bedendeki rutûbeti sular arar ve : Ey rutûbet, gurbetten bizim nez-
dimize avdet et derler.»

12075

گرمی تن را همی خواند اثیر
که زناری راه اصل خویش گیر

«Cesetteki harareti de esîr da'vet eder ve : Senin aslın ateştendir,
aslının yolunu tut da gel, der.»

12076

هست هفتاد و دو علت در بدن
از کششهای عناصر ندرسن

«Unsurların ipsiz, halatsız çekişleri yüzünden bedende yetmiş iki
türlü illet vardır.»

12077

علت آید تابدن را بکسلد
تا عناصر همدگر را واهد

«İllet, unsurlar birbirlerini bıraksınlar diye bedeni koparıp dağıtmak
üzere gelir.»

12078

چار مرغند این عناصر بسته پا
مرک و رنجوری و علت پا کشا

«Bu anâsır'ı erbaa, ayakları bağı dört kuş gibidir ki bedene ârız olan
hastalık, — illet — yâhut ölüm, onların ayak bağını çözer.»

12079

پایشان از همد گر چون باز کرد
مرغ هر عنصر یقین پرواز کرد

«Bağları çözümlüp ayakları biribirinden ayrılınca her unsur kuşu uçar
ve aslına rücû' eder.»

12080

جذب آید اصلها و فرعها
هردمی رنجی نهد در جسم ما

«Asıllar ve ferî'lerin birbirlerini çekişi yüzünden her an bedenimizde
bir illet zuhur eder.»

12081

تا که این ترکیهارا بر درد
مرغ هر جزئی باصل خود پرد

«Bu çekiş ve çekiliş, bedendeki terkipleri yırtmak ve her unsur kuşunu aslına uçurmak içindir.»

12082

حکمت حق مانع آید زین عجل
جمعشان دارد بصحت تا اجل

«Beden cüz'lerinin bu acelesini Hakkın hikmeti meneder. Ecel gelinceye kadar onları sıhhatte ve birlikte bulundurur.»

12083

گوید ای اجزا اجل مشهود نیست
برزدن پیش از اجل تان سود نیست

«Hikmet'i İlâhiye onlara: Ey eczâyı beden, daha ecel görünmemiştir. Ecelden evvel kanat çırpmanız ve uçmaya kalkışmanız size fayda vermez.»

12084

چونکه هر جزئی بجوید ارتفاق
چون بود جان غریب اندر فراق

«Mâdem ki bedendeki her bir cüz, asılları tarafına gitmek ve onlarla arkadaşlık etmek tâlibidir; ayrılıkta olan garip ruh ne halde bulunur?»

1146

«RÜHUN DA ALİMİ ERVÂHA MÜNCEZİB OLMASI VE KENDİ VATANINA MEYİL VE TALEPTE BULUNMASI; RÜH DOĞANININ, AYAĞINA TOMRUK OLAN CİSİM CÜZÜLERİNDEN AYRILMASI»

12085

گوید ای اجزای هست فرشیم
غریبت من تلختر من عرشیم

«Rûh, cesedinin cüz'ülerine der ki: Ey benim toprağa mensub cüz'ülerim; benim çektiğim gurbet acısı daha büyüktür. Çünkü ben arşa mensubum. Âlem-i ervahtan gelmişim.»

12086

میل تن در سبزه و آب روان
زان بود که اصل او آمد بدان

«Bedenin meyli yeşillığe ve akar suyadır. Zirâ onun aslı onlardır.»

12087

میل جان اندر حیات و درخی است
زانکه جان لامکان اصل ویست

«Rûh'un meyli de ma'nevî hayâta ve hay ve kayyûm olan Hâlik-ı Kâinâtadır. Çünkü lâmekân olan Rûh-u Â'zam onun aslıdır.»

12088

میل جان در حکمتست و در علوم
میل تن در باغ و راغست و کروم

«Rûh'un meyli hikmet'e ve mane'vî olan ulûm ve maârifedir. Bedenin meyli ise bağlara, dağ eteklerindeki bahçe ve tarlalara, bir de üzüm kütüklerinedir.»

12089

میل جان اندر ترقی و شرف
میل تن در کسب اسباب علف

«Rûhun meyli terakkîye ve şerefedir. Bedenin meyli refah esbâbıyla yiyinti toplamayadır.»

1147

میل و عشق آن شرف هم سوی جان

زین یحبر را و یحبون را بدان

«O terakkî ve şerefî meyli ve aşkı da rûh tarafınadır. Bu hususta (Yuhibbühüm ve yuhibbûnehû) âyetini okuyup anla.»

Cenâb-ı Hak Kur'an'da :

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

Yâni : «Kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği⁸⁶» buyuruyor. Binâenaleyh muhabbet evvelâ (Mahbûb-u Ezeli) tarafından olur.

12091

حاصل آنکه هر که او طالب بود

جان مطلوبش بر او راغب بود

«Hülâsası : Her kim Allah'a tâlib olursa matlûbu olan Cenâb-ı Hak da ona rağbet eder.»

Zaten tâlib'in muhabbeti, matlûbun rağbetinden ileri gelir.

12092

گر بگویم شرح این بی حد شود

مثنوی هشتاد تا کاغد شود

«Eğer bunu şerh ve izâh edecek olsam, Meşnevî seksen cild de olsa sonu gelmez.»

12093

آدم و حیوان نباتی و جماد

هر مرادی عاشق هر بی مراد

«İnsan, hayvan, nebât ve cemât... Her birinin bir murâdı vardır ki o muradlar, o bîmuratların âşıkıdır.»

(86) Sûrei Maide : 54.

بی مرادان بر مرادی می تند

وان مرادان جذب ایشان می کنند

«Sevgiliden başka murâdı olmayanlar, bir murâd üzerine dolanırlar; o muradlar — yâni; ma'suklar da — onları cezbederler.»

12095

لیک میل عاشقان لاغر کند

میل معشوقان خوش و خوش فر کند

«Lâkin âşıkların meyli kendilerini zayıflatır, ma'sukların meyli ise onları ter ü tâze kılar.»

12096

عشق معشوقان دورخ افروخته

عشق عاشق جان او را سوخته

«Ma'sukların aşkı, onların yanaklarını parlatır, âşık'ın aşkı ise, âşıkların canlarını yakar.»

12097

کهریا عاشق بشکل بی نیاز

گاه میکوشد دران راه دراز

«Kehribâr, niyazdan müstağnî gibi davranan bir âşıktır. Saman çöpü ise uzaktan ona vâsıl olmaya çalışır.»

12098

این رها کن عشق آن تشنه دهان

تافت اندر سینه صدر جهان

«Bu bahsi bırak, Sadr-ı Cihânın âşığı olan zâtın aşkı, Sadr-ı Cihânın kalbinde parladı.»

دود آن عشق و غم آتشکده
رفته در مخدوم او مشفق شده

«O aşkın dumanı ve âteşgede olan sînesinin gam ve kederi, efendi-sine te'sîr etmiş onu âşık'a karşı müşfik bir hâle getirmişti.»

لیک از ناموس و بوش و آبرو
شرم می آید که واجوید ازو

«Lâkin vekar ve azameti ve şeref ve haysiyyeti onu sorup soruştur-maya mâni' oluyordu.»

رحمتش مشتاق آن مسکین شده
سلطنت زین لطف مانع آمده

«Sadr-ı Cihânın merhameti o zavallının müştâkı olmuştu. Lâkin yük-sek mevkii o lutfun ızhârına mâni' teşkil ediyordu.»

عقل حیران کین عجب اورا کشیت
با کشش زان سویدان جانب رسید

«Âşık ve ma'sûk arasındaki çekiş ve çekilişte, bu mu onu çekti, yok-sa cezbe o taraftan bu yana mı geldi? Akıl hayrettedir.»

ترك چكدى كن كزین نالواقی
لب پند والله اعلم بالخفی

«Ey akıl, bu hususta cür'et ve celâdeti bırak. Hakikata vâkıf değil-sin. Dilini tut. Gizli sırrı Tanrı daha iyi bilir.»

این سخن را بعد ازین مدفون کنم
آن کشنده می کشد من چون کنم

«Bundan sonra bu bahsi gizliyeceğim. O cezbeden Allah, başka bahse çekiyor, ben ne yapayım?»

کیست آن کت میکشد ای معنی
آنکه می نگذاردت کین دم زنی

«Ey sözüne dikkat ve i'tinâ eden; o sözü söylemeye seni bırakmayan kimdir? İşte o kim ise beni de başka bahse çeken odur.»

صد عنایت میکنی بهر سفر
می کشاند مرا تراجای دگر

«Bir yere gideyim diye yüzlerce deîra karar verir, davranırsın... Fa-kat seni bir saik, başka yere çeker durur.»

زان بگر داند بهر سوا آن لگام
تا خبر یابد ز فارس اسب خام

«Bir süvârî, bindiği ata, üstünde süvârîsi bulunduğunu ve idârenin onun elinde olduğunu anlatmak için dizginini her tarafa çevirir.»

اسب زیرك ساز زان نیکوپست
کوهی داند که فارس برولست

«Terbiyeli bir at, üstünde bir binici bulunduğunu ve dizginin onun elinde olduğunu bilir. Bundan dolayı da iyi yürür.»

او دل ترا برد و صد سودا بدست
بی مرادت کرد پس دل را شکست

«Mukallib'ül-kulûp olan Allah, senin kalbini yüzlerce sevdâya bağlamış ve sonra da, o yüz sevdâ ve murattan birini vermeyerek kalbini kırmıştır.»

چون شکست او بال آن رأی نخست
چون نشد هستی بال اشکن درست

«Cenâb-ı Hak, senin kalbindeki ilk rey ve muradın kanadını kırınca ve seni o maksada muvaffak etmeyince, kanat kırıcı bir mutasarrıf bulunduğunu sence niçin doğru olmadı?»

چون قضایش حبل تدبیرت شکست
چون نشد بر تو قضای او درست

«Allah'ın kazâsı, senin tedbîrini kırınca o kazanın vücûdu sence niçin tahakkuk etmedi?»

«ALLAH KUVVET VE KUDRETİN YALNIZ KENDİSİNDE OLDUĞUNU ANLATMAK İÇİN İNSANLARIN KARAR VERDİKLERİ ŞEYLERİ BOZAR; ZİDDİNİ MEYDANA GETİRİR. BAZAN DA KARARINDA AZMETSİN, YAPACAĞI ŞEYE TAMAH EYLESİN DİYE O KARARI BOZMAZ DA SONUNDA BOZAR, BU DA TEMBİH ÜSTÜNE TEMBİH OLUR.»

عزمها و قصدها در ماجرا
گاه گاهی راست می آید ترا

«Yapacağın işlere iyice niyetlenir, yapmayı kurar, kararlaştırırsın. Bazan bu kararın denk gelir.»

تا بطمع آن دلت نیت کند
بار دیگر نیت را بشکند

«Bu muvaffakiyet, ona tama' ederek tekrar niyyet etmen, Hakkın da o niyyet ve azimetini fesh etmesi içindir.»

ور بکلی بی مرادت داشتی
دل شدی نومید امل کی کاشتی

«Eğer seni tamamiyle muradına erdirmeseydi ve teşebbüslerinde muvaffak etmeseydi kalbin, ümidini keser ve emel tohumunu nasıl ekerdin?»

ور نکاریدی امل از عوریش
کی شدی پیدا برو مقهوریش

«Eğer emel tohumunu ekmeseydin, — yâni; sende emel ve arzu bulunmasaydı onun yokluğu dolayısıyla — ondan müstağnî bulunurdun. O vakit Allah'a karşı âciz ve mâkhûr olduğun nasıl belli olurdu?»

عاقلان از بی مرادیهای خویش
با خبر گشتند بامولای خویش

«Akıllı kimseler, bîmuradlıklarından — yâni; yapmak istedikleri işlerde muvaffak olamayışlarından — Mevlâyı Mûteâlin kudretine vâkıf olurlar.»

بی مرادی شد قلاووز بهشت
حفت الحنه شنو ای خوش سرشت

«Murâdına ermemek Cennetin kılavuzu olmuştur. Ey mâyesi güzel uğrulmuş kimse! (حفت الحنه) hadisini işit.»

Şu hadis-i şerife işaretler. Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki :

«Cennet, tabiata güç gelen ve istenilmeyen şeylerle ihâta edilmiştir. Cehennem de şehvetler ve arzû edilen şeylerle ihâta olunmuştur.»

12118

که مرا دات همه اشکسته پاست
بس کسی باشد که کام او رواست

«Ba'zan senin muratların ayağı kırılmış gibidir. — yâni; hasıl olmaz — Fakat çok kişi vardır ki onların bütün murâdı husûle gelir.»

12119

بس شدند اشکته اش آن صادقان
لیک کو خود آن شکست عاشقان

«Sâdik olanlar; Allah'ın şikestesi — yâni; muradlarının mahrûmu — olurlar. Lâkin Allah'a âşık olanların mahrûmiyyeti başka türlüdür.»

12120

عقلان اشکته اش از اضطرار
عاشقان اشکته باصد اختیار

«Âkîller, mecburî olarak Hak'kın zebûnudur. Âşıklar ise yüz ihtiyar ile ona zebûn olmayı kabul etmişlerdir.»

12121

عقلانش بندگان بندى اند
عاشقانش سکری و قندى اند

«Âkîller Allah'ın bağı kullarıdır, âşıkları ise şeker gibidirler.»

Ki Hakkın kazâsında ne türlü zuhur ederse etsin lezzet ve halâvet bulurlar.

12122

ایتیا کرها مہار عاقلان
ایتیا طوعاً بہار بی دلان

«Akîllerin yuları “Zorla gelin” emridir. Gönlnü kaptıranların, âşıkların baharı “Dileyerek gelin” emridir.»

Kur'an-ı Kerim'deki :

ثُمَّ اسْرَوْا إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ
اِئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

Yâni : «(Allah) Sema'ya ve arz'a : İkiniz de ister istemez gelin, buyurdu. Onlar da : isteye isteye geldik, dediler⁸⁷.» âyetine işaretler.

Arz ve semâ böyle dediği gibi Arz'ın üstünde ve Semâ'nın altında bulunan âşıklar da böyle derler.

«HZ. PEYGAMBERİN ESİRLERE BAKIP TEBESSÜM ETMESİ VE :
(ZENCİRLER VE BOYUNDURUKLARLA CENNETE ÇEKTİKLERİ
BİR KAVME TAACCÜP ETTİM) BUYURMASI»

12123

دید پیغمبر یکی جوقی اسیر
که همی بردند و ایشان در نفر

«Resûlü Ekrem Hz.'leri bir çok esir gördü ki inledikleri halde onları çekip götürüyorlardı.»

12124

دیدشان در بند آن آگاه شیر
می نظر کردند دروی زیر زیر

«O sırları bilen aslan, zincirlere vurulmuş olduklarını gördü. Zat-ı Akdesine gizlice bakıyorlardı.»

12125

تا همی خایید هر یک از غضب
بر رسول صدق دندانها و لب

«Esirlerin her biri hiddetle O sâdık peygambere karşı diş biliyor ve dudak ısıriyordu.»

12126

زهره ای با آن غضب که دم زنند
زانکه در زنجیر قهر ده منند

«O hiddetleriyle berâber bir şey söylemeye cesâretleri yoktu. Çünkü on batmanlık kahr zinciriyle bağlı idiler.»

12127

میکشاند شان موکل سوی شهر
می برد از کافرستان شان شهر

«Üzerlerine me'mûr edilen Sahâbi onları şehre doğru çekiyor, küfür ülkesinden alıp kahrıla sürüklüyordu.»

12128

نه فدایی می ستاند نه زری
نه شفاعت می رسد از سروری

«Esirler kendi kendilerine diyorlardı ki: Peygamber; ne fidye kabul ediyor, ne altın alıyor, ne de büyük bir zâtın şefâatı vâkî oluyor.»

12129

رحمت عالم همی گویند او
عالی را می برد خلق و گلو

«Ona (Âlemlere rahmet) diyorlar, halbuki O, âlemin boğazını keşiyor.»

12130

با هزار انکار می رفتند راه
زیر لب طعنه زنان بر کارشاه

«Sultân'ür-Rusûl Efendimizin fiiline gizlice taan ve itiraz ettikleri halde yürüyorlar.»

Ve diyorlardı ki:

12131

چاره ها کردیم و آنچه چاره نیست
خود دل این مردم کم از خار نیست

«Bir çok müşkile çâre bulmuştuk, fakat buna çâre yoktur. Bu adamın kalbi sertlikte kayadan aşağı değildir.»

12132

ما هزاران مرد شیر آلپ آرسلان
باد و سه عریان و سست و نیم جان

«Biz binlerce Alparslanken iki üç çıplak, âciz ve yarı canlı kimşelere karşı,»

12133

ایچنین در مانده ایم از کثر رویت
یا ز اخترهاست با خود جادویت

«Böyle âciz kalışımız, bizim yanlış hareketimizden midir, yoksa yıldız — yâni; tâlih — icâbı mıdır, yahut sihirbazlık te'siri midir?»

کار او از جادویی گرگشت زفت
جادویی کردیم ماهم چون نرفت

«Onun işi cadılıktan --- yâni; sihirbazlıktan — ileri gittiyse biz de o cadılığı yaptık, ondaki gibi gitmedi.»

تخت ما را بردید آن تخت او
تخت ما شد سرنگون از تخت او

«Onun tâlihi, bizim tâlihimize galebe eyledi, onun tahtı bizim tahtımızı altüst etti.»

«FETİH İSTİYORSANIZ İŞTE SİZE FETİH» ÂYETİNİN TEFSİRİ...
EY KINAYANLAR, DİYORDUNUZ Kİ: «BİZİMLE MUHAMMED ALEYHİSSELÂM'DAN HANGİMİZ DOĞRUCU İSEK YARABBİ SEN ONU KAZANDIR, ONA YARDIM ET!» BU SÖZÜ, DİNLEYENLER SİZİ DOĞRULUK İSTİYORSUNUZ, BİR GAREZİNİZ YOK SANSINLAR DİYE SÖYLEMEKTEYDİNİZ. HAK KİMDEDİR, GÖRÜN DİYE İŞTE BİZ DE ŞİMDİ MUHAMMEDE YARDIM ETTİK.»

Mekke Müşrikleri, Bedir gazâsına giderken : «Îlâhi; biz Muhammed'le kavmi üzerine gidiyoruz. Onlarla bizden hangi taraf hidâyette ise ona nusret ver ve gâlip getir» demişlerdi. Ebû Cehil de müsâdeme günü : (Allahümmensur ehabbe'l-fieteyni ileyke) Yâni; «Ya Rabbî; iki tâifeden en çok sevdiğine yardım et» diye duâ etmişti. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu.

إِنْ تَسْتَفِخُوا فَمَا جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْهَوْا
فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ

Yâni : «Eğer siz (ey kâfirler) feth (-u zafer) istiyor idiyerseniz işte o feth size gelmiştir. Eğer (bundan) vazgeçerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Eğer (tekrar muharebeye) dönerseniz, biz de döneriz⁸⁸.»

Hız. Mevlânâ müşrikler lisânından bahse devâm eyliyor :

(88) Sûrei Enfal : 19.

از بتان و از خدا در خواستیم
که بکن مارا اگر ناراستیم

«Eğer biz itikad ve amelde doğru değilsek kökümüzü kazı diye putlardan ve Allah'tan talepte bulunduk.»

آنکه حق و راستست از ما او
نصرتش ده نصرت اورا بجو

«Bizimle ondan hangimiz hak ve istikâmet üzere isek ona nusret ver ve onun yardımında bulun dedik.»

این دعا بسیار کردیم و صلات
پیش لات و پیش عنزی و منات

«Bu düâyı çok ettik ve Lât, Uzzâ ve Menât putlarının önünde secdeye kapandık.»

که اگر حقست او پیداش کن
گر نباشد حق زبون ماش کن

«Eğer Muhammed hak ise O'nu meydana çıkar, hak değilse, O'nu bize mağlûp et, diye münâcaatta bulunduk.»

چونکه وادیدیم او منصور بود
ما همه ظلمت بدیم او نور بود

«O'nun mansûr ve muzaffer olduğunu görünce, bizim zulmet ve O'nun nûr olduğunu anladık.»

این جواب ماست کاینچه خواستید
گشت پیدا که شما ناراستید

«Dilediğimiz meydana çıktı ve bizim duâmızın cevâbı: siz, hak ve istikâmet üzere değilsiniz, demek oldu.»

باز این اندیشه را از فکر خویش
کوری کردند و دفع از ذکر خویش

«Sonra yine bu düşünceyi fikir ve zikirlerinden kovarak, dediler ki :»

کین تفکر ما هم از ادبار رست
که صواب او شود در دل درست

«Bizdeki bu tefekkür, — yâni; peygamberin hak ve savâb üzere olmasının — kalbimizde doğru görünmesi de bizim bedbahthığımızdır.»

خود چه شد گر غالب آید چند بار
هرکسی را غالب آرد رورگار

«O, birkaç kere gâlip gelmişse ne olur? Zaman herkesi gâlip getirebilir.»

ما هم از ایام بخت آور شدیم
بارها بروی مظفر آمدیم

«Biz de bir vakit mes'ût olduk, kaç kerre O'na galebe çaldık.»

باز گفتندی که گرچه او شکست
چون شکست ما بود آن زشت و بیست

«Tekrar diyorlardı ki: O da mağlûp oldu amma, O'nun mağlûp oluşu, bizimki gibi, çirkince ve alçakca olmamıştı.»

زانکه بخت نیک او را در شکست
داد صد شادی پنهان زیر دست

«Çünkü O'nun iyi tâlihi bozgunluğunda bile O'na el altından yüzlerce gizli sürûr vermişti.»

کو باشکسته نمی مانست هیچ
که نه غم بودش در آن نه پیچ

«Zirâ O'nun bozgunluğu hiç de bozgunluğa benzemedi ki, o bozgunlukta O'na ne gam hâsıl oldu, ne de ızdırap duydu.»

چون نشان مؤمنان مغلوبیست
لیک در اشکست مؤمن خویست

«Mü'minlerin alâmeti mağlûpluktur. Lâkin mü'minlerin mağlûbiyyetinde de bir güzellik vardır.»

گر تو مشک و عنبری را بشکنی
عالی از فوح ریحان پرکنی

«Eğer misk'i ve anberi kıracak olursan âlemi onların râyihası ile doldurmuş olursun.»

ور شکستی نا گهان سرکین خر
خاها پر کند کردی تابسر

«Eğer merkep gübresini kırarsan evleri baştan başa kokutmuş olursun.»

Ehl'i İmânın mağlûbiyyetinde bir nevî galebe bulunduğunu temsil için Hz. Mevlânâ Hudeybiye Sefer ve Muâhadesinden bahsediyor ve diyor ki :

«RESÛL ALEYHİSSALÂTÜ VESSELÂM'IN HUDEYBİYE'DEN NÂ-MURÂD OLARAK DÖNMESİNİN SIRRI. HAK TAÂLÂ, ONUN İÇİN FETH BUYURDU VE (İNNÂ FETAHNÂ LEKE FETHAN MÜBÎNÂ) DEDİ. O AVDET, MAĞLÛBİYYET SURETİNDE BİR FETH İDİ. NASIL Kİ MİSK'İN KIRILMASI SÛRETÂ KIRILMADIR, MA'NEN İSE ONUN MİSKLİĞİNİ TAMAMLAMAK VE FAYDALARINI TEKMİLLEMektir.»

Nebiyyi Ekrem (S.A.V.) Efendimiz ashâbıyla birlikte Mekke'ye gidip Ka'beyi tavaf ettiğini, ashâbından ba'zılarının başlarını tıraş ettirdiğini, ba'zılarının saçlarını kestirdiğini rü'yâsında görmüş ve ashâbına tebşîr eylemişti. Hicretin altıncı senesi Zilka'desi içinde 1500 ashâbı ile birlikte Mekke'ye müteveccihen ve Umre yapmak kastıyla yola çıktı. Vâkıa Kureyşlilerle aralarında Harp hali mevcut idi. Fakat (haram aylar) dâhilinde kıtal ve cidal müşriklerce memnû' idi. Bu hareketi işiten Kureyş, Ehl-i İslâmı Mekke'ye koymamak için azmettiler. Onların bu azmi de Hudeybiye mevkiinde bulunan İslâm Cemâatince haber alındı, Peygamberi Zışan Efendimiz; harp için değil, umre için geldiklerini bildirmek üzere Hz. Osman'ı Mekke'ye gönderdi. Kureyşliler, Osman'ı göz hapsine aldılar. Avdeti gecikince ashab arasında Osman öldürülmüş diye bir şâyia çıktı. Bunun üzerine Rasûlü Ekrem Hazretleri bir ağaç altında oturup (ölme var, dönme yok) diye ashâbından biât aldı. Ceddübnü Kays isminde bir münâfıktan mâdâ Mâiyyeti; risâlette bulunan bütün sahâbiler biât etmişti. Bu biât da Mekke'de duyulunca Kureyşliler, Süheyl bin Amr isminde birini Hudeybiye'ye gönderdiler. Uzun boylu münâkaşadan sonra on sene müddetle bir mütâreke ve muâhade yapılmasına karar verildi. Muâhade müslümanlar aleyhine ba'zı ağır şartları hâvî idi. Ezcümle o

sene Mekke'ye girilmeyecek, gelecek sene gelinip üç gün ikâmet ve ziyâ retten sonra avdet edilecekti. Bir de müslümanlardan müşriklere ilticâ eden olursa iâde edilmeyecek, Kureyşlilerden islâma gelenler, geri gönderilecekti. Rasûlü Ekrem ve ashâbı Mekke'de kurban etmek üzere getirdikleri hayvanları Hudeybiyede kestiler, bir miktârını da Mekke'de kurban ederek etlerini oradaki fukarâyâ dağıttılar. Avdet esnâsında Sûrei Feth nâzil oldu ve islâmın gâlip geleceği vaat buyuruldu. Ba'zı müfesssirlere (İnnâ fetahnâ leke fethan mübînâ) daki (feth-i mübîni) Mekke fethi ile tefsir eylemişlerdir. Ba'zıları da fethi mübînden maksat Hudeybiye muâhadesidir demişlerdir. Çünkü Kureyşliler bu muâhade ile müslümanlığın mevcûdiyyetini kabûl ve tasdik ediyorlardı. Bir de iki tarafça da sulh ve sükûn olduğundan tarafeynin serbestçe görüşüp anlaşmasına meydan verilmişti. Sonra Kureyşliler, muâhadenâmenin ba'zı maddelerini kaldırdılar, daha sonra da muâhadeyi nakzettiler. Nihâyet hicretin sekizinci senesinde Mekke fethedildi.

12152

وقت واگشت حدیبیه بذل
دولت انا فتحنا زد دهل

«Sûretâ mağlûbiyyetle Hudeybiye'den avdet edilirken (İnnâ fetahnâ) devleti davul çaldı.»

12153

آمدش پیغام از حضرت که رو
تو ز منع این ظفر غمگین مشو

«Taraf-ı İlâhî'den Rasûlü Ekrem'e vahy geldi ki : Git, bu zafere erişemediğine gam yeme.»

12154

کاندیرین خواری نقدت فتحهاست
نک فلان قلعه فلان بقعه راست

«Senin bu mağlûbiyyetinde fetihler vardır. İşte filân kal'a, filân mahal senindir.»

Filvâkî yedinci sene içinde Hayber Kal'ası, sekizinci sene dâhilinde Mekke beldesi fethedilmişti.

بِنگر آخر چونکه واگر دبد تفت
برقریضه برضیر ازوی چه رفت

«Hakikaten de oradan çabucak dönünce, Benî Nadr ve Benî Kurayzu denilen Yahûdî kabîlelerinin başına neler geldi.»

قاعه هاهم گرد آن دو قاعهها
شد مسلم وز غنائم نفعها

«O iki kaleyle çevrelerindeki yerler teslim oldu, ganimetlerden faydalar elde ettiler.»

ور نباشد آن تو بنگرکین فریق
پرغم و رنجید و مفتون و عشیق

«Öyle olmasa bile şu taifeye bak.. Onlar gam ve keder içinde dahi Tanrıya meftun ve âşıktırlar.»

زهر خواریرا چو شکر می خورند
خار غمهارا چو اشتری چرند

«Horluk, hakirlik zehrini şeker gibi yerler, gam dikenini deve gibi hazmederler.»

بهر عین غم نه از بهر فرج
این تسافل پیش ایشان چون درج

«Hem de bunu, gandan, kederden kurtulmak için de yapmıyorlar; gama uğradıklarından yapıyorlar. Bu horluk, onlarca rütbelere, mevkilere erişmek!..»

آنجان شادند کاندز قمر جام
که هسی ترسند از تخت و کلاه

«Bunlar kuyu dibinde oturmaktan şâd olurlar ve saltanat tâcıyla, tah-tına nâil olmaktan korkarlar.»

هرجا دایر بود خود هم نشین
فوق گرد دنست نه زیر زمین

«Sevgili, nerede âşık'ın yanında bulunursa orası yer altı olsa da göklerin üstü olur.»

وقتیست خوش آنرا که شود ذکر تو مونس
ورخود بود اندر شکم حوت چو یونس

«Senin zikrin enîsi olan kimsenin, Yûnus Aleyhisselâm gibi, balık karınında bulunsa vakfi hoş geçer.»

«HZ. MUSTAFA ALEYHİSSELÂM'IN: (BENÎ YUNUS İBNÎ METTA'DAN ÜSTÜN TUTMAYIN) HADİSİNİN TEFSİRİ»

گفت پیغمبر که معراج مرا
نیست برمعراج یونس اجتنابا

«Resûlullah buyurmuştur ki: benim mi'râcımın. Yûnus'un mi'râcına efdaliyeti ve üstünlüğü yoktur.»

آن من بر چرخ و آن او نشیب
زانکه قرب حق برونست از حسیب

«Benim mi'râcım semâda, O'nunki ise denizde ve balığın karnında vukû' buldu. Çünkü Allah'ın yakınlığı hesaptan hâriçtir.»

قرب نه بالا و پستی رفتنست
قرب حق از حبس هستی رستنست

«Allah'a kurbiyyet; yukarı çıkmak ve aşağı inmekle değildir. Kurb-i İlâhî, varlık hapsinden kurtulmaktadır.»

نیست را چه جان بالا است و زیر
نیست را نی زود و نی دورست و دیر

«Yok için yukarısı, aşağısı müsâvidir. Yok için çabukluk, geçlik, uzaklık ve yakınlık birdir.»

کارگاه گنج حق در نیستیست
غره هستی چه دانی نیست چیست

«Cenâb-ı Hakkın hazinesi tezgâhı yokluktur — yâni: Allah, mevcûdâtı (adem) den halkeder —. Sen ise bu mevhum varlığa aldanmış olduğun için yokluk nedir, ne bilirsin?»

حاصل این اشکست ایشان ای کیا
می نماند هیچ با اشکست ما

«O bağlı esirler diyorlardı ki: Peygamber ve ashâbının harpte bozulması, bizim bozgunluğumuza hiç benzemez.»

آنچنان شادند در ذل و تلف
همچو مادر وقت اقبال و شرف

«Onlar bozulup telefât verdikleri vakit, bizim ikbâl ve şeref zamanımızdaki sevincimiz gibi seviniyorlar.»

برک بی برکی همه اقطاع اوست
فقر و خواریش افتخارست و علوست

«Onun malı, geliri yokluk varlığından ibarettir. Fakr ve zarûret ise ona iftihardır, yüceliktir.»

آن یکی گفت ار چنانست آن بدید
چون بخندید چونکه مارا بسته دید

«Esirlerden biri dedi ki: O düşman öyle ise bizi bağlı görünce neden güldü?»

چونکه او مبدل شدست و شادیش
نیست زین زندان و زین آزادیش

«Mâdem ki O'nun ahlâkı tebdîl etmiştir. Meserreti ne bu dünyâ zindânından ve ne de oradan kurtuluşundan değildir.»

بس بقهر دشمنان چون شادشد
چون ازین فتح و ظفر پرباد شد

«Öyle ise düşmanlarının kahrine neden sevindi ve güldü, neden bu feth ve zaferiyle mağrûr oldu?»

شاد شد جانش که بر شیران لر
یافت آسان نصرت و فتح و ظفر

«Bizim gibi erkek arslanlara kolayca gâlip geldiği için rûhu neden şâd oldu?»

بس بدانستیم کو آزاد نیست
جز بدنی دلخوش و دلشاد نیست

«O halde O'nun Dünyâ kaydından âzâde bulunmadığı ve Dünyânın gayri bir şeyle şâd ve hurrem olmadığını anladık.»

ورنه چون خندند اهل آن جهان
برید و نبکنند مشفق مهربان

«Yoksa mâ'nâ âleminin ehli olanlar; iyiye de kötüye de şefkat ve merhamet gösterirler.»

این بمنکیدند در زیر زبان
آن اسیران باهم اندر بحث آن

«O esirler, Peygamber aleyhinde böylece ve gizlice söylenip duruyorlardı.»

کرچه نشنید آن موکل آن سخن
رفت در کوشی که آن بد من لدن

«Esirleri sevk eden sahâbi bu sözleri işitmemişken, İnd-i İlahiden olan bir kulağa gitti — yâni; Resûl Aleyhisselâm âgâh oldu —.»

بوی پیراهان یوسف را ندید
آنکه حافظ بود و یعقوبش شنید

«Yusuf'un gömleğini götüren, onun kokusunu duymadı da, Hz. Yakûb okadar uzak mesâfeden hissetti.»

Esirlerin sözünü, onları sevkeden sahâbi duymadığı halde Resûlü Ekrem'in haberdâr olması da bunun gibi idi.

آن شیطاین بر عنان آسمان
نشنوند آن سرلوح غیبدان

«O şeytanlar, semâya yaklaştıkları halde, gayb'ı bilen levhi mahfuz'un sırrını işitemezlerdi.»

آن محمد خفته و تکیه زده
آمده سرگرد او گردان شده

«Hz. Muhammed Aleyhisselâm yatmış uyumuş iken Âlem-i Gayb'ın esrarı gelir ve O'nun etrafında devrederdi.»

Yâni; O esrâra vahiyle muttali' olurdu.

او خورد حلو که روز شست باز
آن نه کانگشتان او باشد دراز

«Helvayı, rızkı açık olan yer, parmakları uzun olan yemez.»

نجم ثاقب گشته حارس دیوران
که بهل دزدی ز احمد سرستان

«Delici şihab, şeytanları, hırsızlığı bırakın da, Ahmed'den sır öğrenin diye kovar, sürer.»

Evvelce şeytanlar gökyüzüne yaklaşır, işittiği bazı havadisi kâhinlere haber verirlerdi. Velâdet'i Muhammediye'den sonra bundan men olundular. Şayet bir şeytan, böyle çalıp alma bir şey elde edecek olursa bir şihab onu takip eder.

ای دویده سوی دکان از بگاه
هین بمسجد رو بجو رزق از اله

«Ey iki gözü de dükkân tarafına dikilmiş kimse; erkenden mescide git de rızkını Allah'tan iste.»

Duaların müstecab olduğu zaman ve mekânlar vardır ki seher vakitleri ve mescidler o zaman ve o mekânlardır. Onun için Hz. Mevlânâ, rızkını dükkânından bekleme : Sabah namazına mescide git de orada Allah'tan iste diyor.

(Mişkâtü'l-Envâr) isimli hadîs kitabında deniliyor ki : Birgün Ebû Hüreyre Medine çarşısına çıkmış, orada gördüğü kalabalığa : Siz burada dolaşıyorsunuz. Halbuki mescitte Muhammed Aleyhisselâm'ın mîrâsı taksim olunuyor, demiş. Mescide gidip dönen halka Ebû Hüreyre : Ne gördünüz? diye sormuş. Cevaben : bazı kimseler oturmuş Kur'an okuyorlar ve Allah'ı zikrediyorlar denilince, Ebû Hüreyre : «İşte Muhammed Aleyhisselâm'ın mîrâsı onlardır» cevabını vermiş.

بس رسول آن گفتشان را فهم کرد
گفت آن خنده نبودم از یزد

«Hz. Peygamber, onların sözlerini anladı da buyurdu ki : O gülüşüm harp dolayısıyla değildi.»

مرده اند ایشان و پوسیده فنا
مرده کشتن نیست مردی پیش ما

«Onlar ölmüşlerdir, yokluk âleminde çürüyüp gitmişlerdir. Bizce ölü-yü öldürmeye kalkmak erlik değildir.»

خود کیند ایشان که مه گردد شکاف
چونکه من یا بفشرم اندر مصاف

«Onlar kim oluyorlar ki, kendilerine galebe etmiş olmakla sevinip güleyim. Ben harp meydanında direnecek olursam Ay yarılır, iki parça olur.»

آنگهی آزاد بودیت و مہین
مر شمارا بسته می دیدم چنین

«Siz, hür, mevki ve şeref sahibi bulunduğunuz zamanlarda da sizi böyle zincirlere bağlı bir halde görüyordum.»

ای بنایزیده بملک خاندان
نزد عاقل اشتری برناودان

«Ey mal ve mülküne, soy ve sopuna mağrur olup nazlanan gâfil; sen akıl bir kimse nezdinde oluk üstündeki deve gibisin.»

Damlardaki oluk üstünde devenin duramayıp düşeceği gibi, senin de o mülk ve servetten yuvarlanıp düşeceğini akıl ve ârif bir kimse bilir.

12190

نقش تن را تافتاد از بام طشت
پیش چشم کل آت آت گشت

«Ten nakşının leğeni damdan düşünce, benim gözümün önünde, gelecekler, — yâni; istikbal hâdisâtı — gelmiş oldu. Ben olacakları olmuş gibi şimdiden gördüm.»

12191

بنگرم درغوره می بینم عیان
بنگرم در نیست شی بینم عیان

«Ben kuruğa bakar âşikâre şarap görürüm; yoğa nazar eder, onda mevcut bir şeyi apaçık müşâhade eylerim.»

12192

بنگرم سر عالمی بینم نهان
آدم و حوا نرسته از جهان

«Ben sırra bakmakta ve onda gizli bir âlem görmekteyim. O vakit daha Âdem ve Havvâ dünyâda zuhûr etmemiştir.»

«Âdem, daha su ve çamur arasında bulunup yaratılmadığı bir-zamanda ben nebî idim» diye bir Hadîs-i Şerif vardır. İşte bu beyt o Hadîse işârettir.

12193

مرشمارا وقت ذرات الست
دیده‌ام پابسته و منکوس و پست

«Elestü hitâbı esnâsındaki zerreler arasında sizi elleri bağlı, başları eğilmiş, hor ve hakîr bir halde görmüştüm.»

1172

12191

از حدوث آسمان بی‌عمد
آنچه دانسته بدم افزون نشد

«Şu direksiz semâ yaratılmadan evvel bildiklerim, sonradan artmadı.»

Yâni; «Cenâb-ı Hak ulûm'u evvîlin ve âhirîn'i bana hilkatten evvel ihsân etmişti. Dünyâya gelmekle eski ma'lûmâtıma bir şey ilâve olmadı» demektedirler.

12195

مرشمارا سرنگون می‌دیده‌ام
پیش ازان کنز آب و گل بالیده‌ام

«Su ve çamurdan vücut bulmamış ve bu surete bürünmemişken bile sizi baş aşağı olmuş, mağlûp bir halde görmüştüm.»

12196

نو ندیدم تا کنم شادی بدان
این همی دیدم دران اقبالتان

«Sizi şimdi böyle görmedim ki hâlinize sevineyim. Ben sizi ikbâl ve saâdet zamânınızda da böyle görüyordum.»

12197

بسته قهر خفی وانگه چه قهر
قند می‌خوردید و دروی درج زهر

«Allah'ın gizli kahrine bağlanmıştınız. Hem de nasıl bir kahir? Şeker yiyordunuz, fakat içine zehir karıştırılmıştı.»

12198

اینچنین قندی پراز زهر اعدو
خوش بنوشد چت حسد آید برو

«Öyle bir şeker ki zehirle dolu. Düşman böyle zehirli bir şekeri yerse senin için ne haset hâsıl olur?»

1173

بانشاط آن زهر میگردید نوش
مرکبان خقبه گرفته مردو کوش

«Siz de o zehri güle oynaya içiyordunuz: Ölümünüz gizlice kulakla-
rınızdan yakaladı.»

من نمی کردم غذا از بهر آن
تا ظفر یابم فرو گیرم جهان

«Ben muzaffer olup dünyayı zaptelemek için gazâ etmedim.»

کین جهان جیفهست و مردار و رخیص
برچنین مردار چون باشم حریص

«Bu dünya, ciğfedir, murdardır, kıymetsizdir, böyle bir murdar için
ben nasıl haris olabilirim?»

سک نیم تا پرچم مرده کنم
عیسیم آیم که تا زنده کنم

«Köpek değilim ki ölü perçemini koparayım. Ölü diriltmek, insan-
lara manevî hayat vermek için gelmiş bir İsâ'yım.»

زان همی کردم صفوف جنگ چاک
تارهام مر شمارا از هلاک

«Sizi helâk olmaktan kurtarmak için cenk saflarını yarıp, yırttım.»

زان نمی برم گلوهای بشر
تامرا باشد کرو فرو و حشر

«Bana kuvvet ve devlet olsun diye insanların boğazını kesmiyorum.»

زان همی برم گلوی چندتا
زان گلوها عالمی یابدرها

«Âlem, ellerinden halâs olsun diye birkaç boğazı kestim.»

که شما پروانه وار از جهل خویش
پیش آتش می کنید این حله کیش

«Siz cehlinizden, pervâneler gibi, küfür ateşine atılmayı âdet ve din
ittihaz etmişsiniz.»

من همی رانم شمارا همچو مست
از در افتادن در آتش بادودست

«Ben sizi ateşe düşmekten iki elimle men edip duruyorum.»

آنکه خود را فتحها پنداشتید
تخم منحوس خود می کاشتید

«Fetihler, muzafferiyetler sandığınız şeyler, kendi bahtsızlık tohumu-
nu ekmenizdir.»

یکدیگر را جد وجد می خواندید.
سوی ازدرها فرس می راندید

«Biribirinizi muharebe esnâsında (ha gayret) diye teşvik ediyordunuz
ama belki de, ejderha üzerine at sürüyordunuz.»

قهر می کردید و اندر عی قهر
خود شما مقهور قهر شیردهی

«Bizi kahrelemeye çalıştınız ve aynı kahr içinde siz, zaman arslanının makhûru oldunuz.»

«AZGIN, ÂLEMİ KAHREDERKEN KAHROLMUŞ, GALİP GELMİŞKEN
ESİR DÜŞMÜŞ DEMEKTİR»

12211

دزد قهر خواجه کرد و زر کشید
او بدان مشغول خود والی رسید

«Meselâ, hırsız, ev sahibini kahreder, altın çalar. O, bu işle meşgul iken vâlinin adamları yetişir ve onu yakalar.»

12212

گر ز خواجه آن زمان بگریختی
کی برو والی شهر ایگختی

«Eğer hırsız, efendiden o zaman kaçsa idi, şehir vâlisi ona me'murlarını gönderir ve onu tevkif ettirir mi idi?»

12213

قاهری دزد مقهوریش بود
زانکه قهر او سراورا ربود

«Hırsızın efendinin parasını çalıp, onu kahretmesi kendi makhurluğunu mûcip oldu. Çünkü onun kahredişi, kafasının koparılmasını intâc etti.»

نالی برخواجه دام او شود
تارسد والی و بستاند قود

«Hırsızın para sâhibine gâlipliği ona tuzak olur da vâli yetişir ve ondan efendinin zârarını alır.»

12215

ای که تو بر خلق چیره گشته
در بزد و غالی آغشته

«Ey halka gâlip ve kâhir olan cîdâl ve galebede üstün gelen zâlim!»

12216

آن بقاصد منهزم گردست شان
تا ترا در حلقه می آرد کشان

«Cenâb-ı Hak, seni çekerek zincire vurmak için o mazlumlara kasten mağlûp eylemiştir.»

12217

هین عنان درکش پی این منهزم
در مران تا تو نگردی منجزم

«Aklını başına al da, o münhezim ve mazlûm olanların arkasından at sürme, — yâni; zulmünde devam etme — ki perîşân olmayasın.»

12218

چون کشانیدت بدین شیوه بدام
جله بینی بعد زان اندر زحام

«Allah, seni bu tedbir ile tuzaga düşürünce senden zulûm görmüş olanlar kalabalık bir halde hucûm ederler.»

Senin gâlipliğin mağlûpluğa, mazlûmların mağlûbiyyeti gâlibiyyete tahvil eder.

عقل ازین غالب شدن کی گشت شاد
چون درین غالب شدن دید اوفساد

«Akıl, senin galebende fesat gördüğü için, öyle galebeye sevinmez.»

تیز چشم آمد خرد بینای پیش
که خدایش سرمه کرد از کل خویش

«Akıl, ilerisini görür. Çünkü Cenâb-ı Hak, hidâyet ve basîret sürmesini onun gözüne çekmiştir.»

گفت پیغمبر که هستند از فنون
اهل جنت در خضومتها زبون

«Hz. Peygamber, buyurmuştur ki: Cennetlik olanlar, husûmet ve mücâdelede zebûn olurlar.»

Yânî; kendilerini gâlip çıkmak için müdâfaa etmezler. Hadis-i Şerifte: Size ehl-i cenneti haber vereyim ki onlar; zayıf olmadığı halde zayıflığı iltizâm ederek kendilerini müdâfaa etmeye ve hasmına gâlip gelmeye kalkışmaz. Bir şeyin husûle gelmesi için Allah'a yemin etseler Cenâb-ı Hak onları yalancı çıkarmaz. Dediği ve istediği hâsıl olur» buyurulmuştur.

از کال حزم و سوءالظن خویش
نی ز نقض و بد دلی وضعف کیش

«Ehl-i Cennetin husûmette zayıf ve mağlûp olmaları, noksanlarından, korkaklıklarından ve dinlerinin zaafından değildir. Belki ihtiyatkâr ve kendi fiillerine sûizan sahibi olmalarındandır.»

در فرمودادن سید در کون
حکمت اولاً رجال مؤمنون

«Onlar tâviz vermekte (iman etmiş erler olmasaydı) âyetindeki gizli hikmeti işitmişlerdi.»

Hudeybiye Seferinde müşriklerden seksen kişi, müslümanların karar-gâhına bir gece hücum yapmışlar, fakat uyanık bulunan müslümanların müdafaasıyla mağlûp ve esir olmuşlardı. Hz. Peygamber bunları âzâd etti. O münâsebetle nâzıl olan Sûrei Fetih'te:

وَلَوْلَا رِجَالُ الْمُؤْمِنِينَ وَالنِّسَاءُ الْمُؤْمِنَاتُ
لَمْ تَعْلَوْهُمْ أَن تَطَّوَّهُمْ فَنُصِيبَكَ مِنْهُمْ مَعْرَةً بَغَيْرِ عِلْمٍ

Yânî: «Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmiyerek çiğneyip de o yüzden size bir vebâl isâbet edecek olmasaydı (Allah feth için elbette izin verirdi)⁸⁹» buyrulmuştur.

دست کو تاهی ز کفار امین
فرض شد هر خلاص مؤمنین

«Mü'minlerin halâsı için melûn kâfirlerden el çekmek ve onları âzâd etmek farz olmuştur.»

قصه عهد حدیبیه بخوان
کف ایدیکم تمامت زان بدان

«Hudeybiye Musâlâhası kıssasını oku. (Keffe eydiküm) âyetinin temâmıyla ma'nâsını ondan öğren!»

(89) Sûrei Feth: 25.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ

Yâni : «O (Allah) onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi⁹⁰.»

12226

نیز اندر غالی او خویشرا
دید او مغلوب دام کبریا

«Rasûlullah Hazretleri de gâlip iken bile kendini Tanrı tuzağında mağlûp olmuş gördü de :»

Esirlere cevâben dedi ki :

12227

زان نمی خندم من از زنجیر تان
که نه کردم ناگهان شبگیر تان

«Ben sizi ansızın bastırdım, zincirlere vurdum diye gülmedim.»

12228

زان همی خندم که بازنجیر غل
میکشم تان سوی سروستان و گل

«Sizi zincir ve lâle ile servilik ve gülistan'a çektiğim için güldüm.»

12229

ای عجب کز آتش بی زینهار
بسته می آریم تان تا سبززار

«Şaşılacak şey ki sizi, eman vermeyecek Cehennem âteşinden yeşillığe — yâni; Cennet'e — bağlı olarak getiriyorum.»

(90) Sûrei Feth : 24.

12230

از سوی دوزخ برنجیر کران
میکشم تان تابشت جاودان

«Sizi ağır zincirle Cehennem'den ebedi Cennet'e kadar çekiyorum.»

12231

سر مقلدرا درین ره نیک و بد
همچنان بسته بحضرت میکشد

«Bu yolda iyi veya kötü her mukallid, böyle bağlı olarak Hakk'ın huzuruna çekilir.»

12232

جمله در زنجیر بیم و ابتلا
میروند این ره بغیر اولیا

«Muhakkikin-i Evliyâdan gayri olan mukallitler, bu yolda korku ve ibtilâ zinciriyle giderler.»

12233

می کشند این رامرا پیکاروار
جز کسانی واقف از اسرارکار

«Maneviyâtın esrârına vâkıf olan Hak erlerinden mâdâsını, bu din yolunda âdetâ zorla çekip götürürler.»

12234

جهتکن تا نور تو رخشان شود
تا سلوک خدمت آسان شود

«Ey mukallit! Çalış ki senin de nûrun parlasın ve hizmete sülûkün kolaylaşsın.»

Cenâb-ı Hak :

Yânî: «Sana ölüm gelinceye kadar da Rabbine ibâdet et⁹¹» buyurmuştur.

Müfessirler yakîni ölümle tefsir etmişlerdir. Ba'zıları da: sana yakîn hâsıl oluncaya, yânî; hiç şek ve şübhe kalmayınca kadar ibâdet et, diye manâ vermişlerdir. Bu, yakîn hâsıl olduktan sonra ibâdete lüzum kalmaz demek değildir. Böyle anlayanlar ve böyle anlatmaya kalkanlar halt ederler. Ehl-i yakînin ekmeli ve efdali bulunan Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz, rahatsızlığının son günlerinde bile cemâate çıkmış, ayakta duracak hâli olmadığı halde, namazını oturduğu yerde kılmış, vefâtına kadar tâât ve ibâdâtta hâli kalmamıştır. Muhakkikler bu âyetin tefsirinde diyorlar ki: İbâdet, külfetle ve usretle, yânî; güç ile yapılan harekettir. Bunun ifâsıyla yakîn hasıl olduktan sonra o güçlük zâil olur, onun yerine zevk ve şevk gelir. İşte ibâdetin bu derecesine übûdet derler. Binâenaleyh âyet-i kerîmenin mânâsı: Sana yakîn gelip de ibâdetin ubûdete dönünceye kadar Rabbine ibâdet et, demektir. Hz. Mevlânâ bir misal îrâd ediyor:

12235

کودکان را می‌بری مکتب بزور
زانکه هستند از فوائد چشم کور

«Çocukları ibtidâ mektebe zorla götürürsün. Çünkü tahsîlin faydalarına karşı gözleri kapalıdır.»

12236

چون شود واقف بمکتب می‌دود
جانش از رفتن شکفته می‌شود

«İlmin faydasına vâkıf olunca mektebe koşar, rûhu oraya gitmekten gül gibi açılır.»

(91) Sûrei Hier: 99.

12237

می‌رود کودک بمکتب هیچ هیچ
چون ندید از مزدکار خویش هیچ

«Çocuk gördüğü işin — yânî; okuma yazmasının — evvelâ hiç bir fâidesini görmediği için mektebe istemeye istemeye gider.»

12238

چون کند در کیسه دانکی دست مزد
انگهی بی‌خواب گردد شب چو دزد

«Fakat kesesine birkaç para gündelik kondur mu, çocuk, tahsil şevkiyle geceleri de hırsız gibi uyumaz.»

12239

جهد کن تا مزد طاعت در رسد
بر مطیعان آن گهت آید حسد

«Ey ibâdet yoluna kerhen giden mukallit! Çalış ki tâatının mükâfatı erişsin, ondan sonra itâat ve inkıyat sahiplerine karşı sende gıpta hâsıl olsun.»

Ehl-i tahkika göre tâatın iki türlü mükâfatı vardır ki biri Dûnyevî, obiri Uhrevîdir. Dûnyevî olana (sevâb-ı âcîl), Uhrevî olana (sevâb-ı âcîl) denilir. Sevâb-ı âcîl: Tâat ve ibâdâtta zevk ve lezzet bulmak, evvelce duyulan ağırlık ve zorluğun zâil olmasıdır. Bir kimse bu sevâb-ı âcile nâil olursa onun ibâdeti übûdete tahvil eder. Übûdet sahibi olan kimse de bu mertebede kendisinden ileri bulunanlara gıpta eyler. Sevâb-ı âcîl ise Âhi-retteki mânevî mükâfattır.

12240

انتیا کره‌ا مقلد گشته‌را
انتیا طوعاً صفا بسرشته‌را

«(İstemeyerek gelin) emri mukallit olan içindir. (İsteyerek gelin) emri ise kalbi her türlü gıllügîyşten hâli bulunanlar içindir.»

این محب حق ز بهر علای
وان دگر را بی غرض خود خلتی

«Bu, Hak'kı bir maksat uğrunda sevmektedir. Obirinde ise garazsız, ivazsız bir muhabbet vardır.»

این محب دایه لیک از بهر شیر
وان دگر دل داده بهر این ستیر

«Bu, süt nineyi sever, lâkin sütü için. Obiri ise o mestûreye gönül vermiştir, ondan başka emeli yoktur.»

ظفل را از حسن او آگاہی
غیر شیر او را از دلخواهانی

«Süt emen çocuk, süt ninenin güzelliğine vâkıf değildir. Onda gön-
lünün arzû ettiği şey yalnız süttür.»

وان دگر خود عاشق دایه بود
بی غرض در عشق یک رایه بود

«Obiri ise zaten süt nineye âşıktır. Aşkında mıradı, maksadı ancak ona ulaşmaktır.»

بس محب حق بامید و بترس
دفتر تقلید می خواند بدرس

«O halde havf ve recâ, yâni; korku ve ümit ile Allah'ı seven taklid defterinden ders okuyor demektir.»

وان محب حق ز بهر حق کجاست
کوز اغراض و ز علای جداست

«Allah'ı, Allah için seven ise garazlardan, illetlerden kopmuştur.»

Yâni; Allah'ı ancak Allah için sever. Mamâfih :

گر چنین و گر چنان چون طالبست
جذب حق او را سوی حق جاذبست

«Böyle de olsa, öyle de olsa, madem ki bir kimse Hakka tâliptir, Hakkın câzibesi de onu Hak tarafına çeker.»

Şu beyânâtın hülâsası : Cenâb-ı Hakkı sevenler iki türlü sever. Birin-
cisi : Garazsız ve ivazsız doğrudan doğruya Zât-ı İlâhiyi sever ve :

Sorsan bana îzâh edemem ben neni sevdim,
Bir anladığım var ise ancak seni sevdim.

der. Zât'a olan bu muhabbet, muhabbet nevîlerinin en yüksek dere-
cesidir. İkincisi : Cenâb-ı Hakkı bir lütuf ve kereminden, meselâ rız-
kını verdiğinden, kendisini yüksek bir mevkiye getirdiğinden sever ki bu
muhabbet zâta değil, sıfatadır. Bunda bir garaz ve ivaz mevcut olduğun-
dan birinci derecenin dînundadır. Mamâfih muhabbetinde sâdk ve hulûs
bulunduğu takdirde ikisi de sâlikin terakkisine sebeptir.

Hz. Mevlânâ, bu iki nevî muhabbeti ta'rîf için diyor ki :

گر محب حق بود لغیره
کی ینال دایما من خیره

«Eğer muhibbin muhabbeti, Allah'ın hayır ve keremine nâil olmak
gibi zâtın gayrı bir sebeple ise...»

یا محب حق بود لمینه
لا سواه خائفًا من بدینه

«Yâhut muhibbin muhabbeti, başka bir şey için değil, Allah'ın firâ-
kından korkarak doğrudan doğruya Zât-ı Bârî'ye ise...»

هر دورا زان جستجوها زان سريست
اين گريختاري دل زان دلبريست

«Bu muhabbetlerin ikisi de Cezbeyi İlâhiyye iledir. Bu gönül tutkunluğu, o Ma'sûk-u Ezeli tarafındandır.»

MAŞUK'UN, ÂŞIK'I, ONUN BİLMEDİĞİ, ÜMİT ETMEDİĞİ VE HATIRINA GELMEDİĞİ SÜRETTE KENDİSİNE ÇEKİŞİ... BU ÇEKİŞİN ÂŞIKTA ZUHUR EDEN ESERİ, TALEP VE İŞTİYAKIN DEVAMIYLA BERABER KORKU İLE KARIŞIK BİR ÜMİTSİZLİKTİR»

آمدیم اینجا که در صدر جهان
گر نبودى جذب آن عاشق نهان

«Şimdi şuraya geldik: Sadr-ı Cihanda o âşık için gizli bir câzibe vardı. Eğer olmasaydı...»

ناشکيبا کى بدى او از فراق
کى دوان باز آمدى سوى وثاق

«Eğer olmasaydı âşık, Sadr-ı Cihânın ayrılığına sabır edemeyerek koşa koşa nasıl avdet ederdi.»

ميل معشوقان نهانست و ستير
ميل عاشق بادو صد طبل و نفير

«Ma'sûkların âşıklara olan meyli gizli ve örtülüdür. Âşıkların meyli ise ikiyüz davul ve zurna ile ilân edilmiş gibi meşhurdur.»

يك حكایت هست اعجاز اعتبار
ليك عاجز شد بخاری ز انتظار

«Burada makâma münâsîp ve ibret alınacak bir hikâye vardı. Lâkin Buhârâlı âşık, beklemekten âciz kaldığı için.»

ترك آن كرديم كو در جست وجوست
تا كه پيش از مرك پند روی دوست

«O hikâyeyi terk ettik. Zîrâ o âşık, ölmeden evvel dostun yüzünü görmek için çâre arayıp durmaktadır.»

تا رهد از مرك تا يابد نجات
زانكه دید دوستت آب حیات

«O âşık ölümden kurtulup necât bulmayı aramaktadır. Çünkü dostu görmek âb-ı hayat içmektir.»

هركه دید او نباشد دفع مرك
دوست نبود نه كه میوستش نه مرك

«Görülmesi, ölümü gidermiyen sevgili, sevgili değildir. Onun ne meyvesi, ne de yaprağı vardır.»

Yâni; hiç bir faydası yoktur.

کار آن کارست ای مشتاق مست
کاندران کار ار رسد مرکت خوشست

«Ey müştâk ve mest olan sâlik; iş, o iştir ki sen o isteyken ölüm bile gelip çatsa sana hoş gelsin.»

Buradaki «ış» ten maksat : Tâât ve ibâdât, aşk ve muhabbet ve câ-nânın müşahedesidir ki, bunlar esnasında ölümün vürûdu sâlik için hoş-tur.

12259

شد نشان صدق ایمان ای جوان
آنکه خوش آید ترا مرگ اندران

«Ey genç; iman doğruluğunun nişânesi, o sırada ölsem bile, sana ölümün hoş gelmesidir.»

12260

گر نشد ایمان تو ای جان چنین
نیست کامل روحجو اکال دین

«Ey cân, senin îmanın böyle olmazsa o îmanı kâmil değildir. Git di-nini ikmâle çalış.»

12261

هرکه اندر کار تو شد مرگ دوست
بردل تو بی کراحت دوست اوست

«Her ne ki onu işlerken ölüm sana kerâhatsız ve nefretsiz dost gö-rünürse işte o amel, sana dosttur.»

12262

چون کراحت رفت آن خود مرگ نیست
صورت مرگست و نقلی کرد نیست

«Sepden ölümün kerâhatı zâil olunca artık o, ölüm değildir, ölüm sûretinde bir intikaldır.»

Nitekim Hadis-i Şerifte : «Kâmil mü'minler ölmezler, lâkin dâr'i dün-yâdan dâr'ı ukbâya göç ederler.» buyurulmuştur.

12263

چون کراحت رفت مرگ نفع شد
پس درست آید که مرگ دفع شد

«Ölümdeki kötülük gitti mi ölümde fayda var demektir. Gayri dos-doğru anlaşıldı ki ölüm geçti gitti!..»

12264

دوست حقست و کسی کس گفت او
که تویی آن من و من آن تو

«Sevgili dediğin sâdece Haktır; bir de Hakkın (sen benimsin, ben senin) dediği...»

Yâni : «Bir kimse Allah'ın olursa, Allah da onun olur» hadîsine işâ-rettir.

12265

گوش دارا کنون که عاشق می رسد
بسته عشق اورا بحبل من مسد

«Şimdi kulak ver de dinle : aşkın sağlam iple bağlayıp çektiği âşık geldi.»

«O BUHARALI ÂŞIKIN SADR-I CİHAN HİZMETİNE GELMESİ»

12266

چون بدید او چهره صدر جهان
گویا پریش از تن مرغ جان

«Sadr-ı Cihânın yüzünü görünce sanki can kuşu bedenden uçtu» da,

همچو چوب خشك افتاده تنش
سرد شد از فرق سرتا ناخنش

«Kalbi, kurumuş bir dal gibi düştü. Tepeden tırnağa kadar vücudu soğudu.»

هرچه کردند از بخور و از گلاب
نی بجنبید و نه آمد در خطاب

«Buhur ve gül suyundan ne yaptılarsa te'sîr etmedi, ne kıvıldadı, ne de lâkırdı anlayacak bir hâle geldi.»

شاه چون دید آن مزعفر روی او
پس فرود آمد ز مرکب سوی او

«Sadr-ı Cihân, sararmış yüzünü görünce atından inip onun yanına gitti.»

گفت عاشق دوست می جوید بتفت
چونکه معشوق آمد آن عاشق برفت

«Dedi ki : Âşık harâretle ma'sûku arar. Ma'sûk gelince de o âşık kendinden geçer...»

Bâyezîd-i Bestâmiye sormuşlar : Âşıkın varlığı bakıyyesi dururken Ma'sûk-u Hakikiyye visâli mümkün midir? Hz. Bâyezîd : «Hükümdarlar; bir köye, bir şehre girince orasını ifsat ve ahâlinin ileri gelenlerini tez-lîl ederler» âyetiyle cevap vermiş, «Îlâhî tecelli âşıkların kalbi köyüne dâhil olunca oraları ifnâ eder» demek istemiştir.

عاشق حق و حق آنست کو
چون بیاید نبود از تو تارمو

«Ey sâlik; sen Hak âşıkısın. Hak odur ki, O gelince sende bir kıl teli kadar varlık kalmaz.»

صد چو تو فانیت پیش آن نظر
عاشق برنی خود خواجه مگر

«Senin gibi yüzlercesi o tecelli ve nazarın karşısında fânîdir. Efendi meğerse sen kendini yok etmeye âşıkımışın.»

سایه و عاشق بر آفتاب
شمس آید سایه لا گردد شتاب

«Sen gölge gibisin ve Güneşe âşıkısın. Güneş gelince gölge yok olur.»

«HZ. SÜLEYMAN'IN HUZÛRUNDA SİVRİSİNEĞİN RÛZGÂRDAN ŞİKÂYET ETMESİ VE ADALET İSTEMESİ»

پشه آمد از حدیقه ورگیا
وز سلیمان گشت پشه داد خوا

«Bahçe ve çayırdan bir sivrisinek geldi, Süleyman Peygamber Aley-hisselâmdan adâlet istedi.»

12275

ای سلیمان معدلت می گتری
بر شیاطین و آدمی زاد و پری

«Dedi ki: Ey Süleyman; şeytanlara, insanlara ve cınlara adalet neş-rediyorsun.»

12276

مرغ و ماهی در پناه عدل تست
کیست آن گم گشته کش فضلت بخست

«Kuş ve balığa varıncaya kadar senin adâletine sığınmıştır. Fazl ve kereminin arayıp sormadığı zıyâa uğramış kimdir?»

Yânî; böyle bir kimse var mıdır?

12277

داد ده مارا که بس زاریم ما
بی نصیب از باغ و گلزاریم ما

«Bize karşı adâlet göster ki biz çok zayıfız, bağdan ve gülzârdan bînasîbiz.»

12278

مشکلات مرضعی از تو حل
پشه باشد درضعیفی خود مثل

«Her zayıfın müşkili senden hal edilir. Sivrisinek ise zaaf ve aczda misal hâlinededir.»

12279

شهره مادر ضعف و اشکسته پری
شهره تو در لطف و مسکین بروری

«Biz zayıflıkta ve kırık kanatlı olmakta meşhûruz, sen ise lutufta ve acizlere yardımcı olmakla meşhursun.»

1192

12280

ای تو در اطاق قدرت منتهی
منتهی مادر کمی و بیرهی

«Sen kudret derecelerinin en yükseğindesin. Biz ise acizliğin ve zavallılığın en sonundayız.»

12281

داد ده مارا ازین غم کن جدا
دست گیر ای دست تو دست خدا

«Ey eli, Allah'ın (yed-i kudreti) mesâbesinde olan Peygamber, adâletinle elimizden tut ve bizi bu gamdan halâs et.»

12282

بس سلیمان گفت ای انصاف جو
داد و انصاف از که می خواهی بگو

«Hz. Süleyman sordu: Ey insaf arayan; adâlet ve insâfı kime karşı istiyorsun? söyle!»

12283

کیست آن ظالم که از باد بروت
ظلم کرد دست و خراشیده ست روت

«Kibir ve azametinden sana zulmeden ve senin yüzünü tırmalayan kimdir?»

12284

ای عجب در عهد ما ظالم کجاست
کو نه اندر حبس و در زنجیر ماست

«Acabâ bizim devr-i adlimizde hapse atılmamış ve zincire vurulmamış zâlim var mıdır?»

1193

چونکه ما زادیم ظلم آن روز مرد
بس بهمد ما که ظلمی پیش برد

«Bizim doğduğumuz gün zulüm ölmüştü. Zamanımızda zulümü ileri götüren kimdir?»

چون برآمد نور ظلمت نیست شد
ظلم را ظلمت بود اصل عضد

«Nûr gelince zulmet yok olur. Zulmün aslı ve arkası zulmettir.»

Hadîs-i Şerifte: «Zulümden sakının ki zulüm kıyâmette zulümât şeklinde görünecektir» buyurulmuştur. Âhirette karanlıkta kalmak isteyenler, dünyâda zulüm etmekten sakınmalıdırlar.

نك شياطين كسب خدمت میکنند
دیگران بسته باصفا دند و بند

«İşte şeytanlar hizmet etmekte, diğerleri ise bukağılar ve zencirlere bağlı bulunmaktadır.»

Sâd sûresindeki:

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ۝ وَالشَّيَاطِينَ
كُلَّ بَنَاءٍ وَغَوَاصٍ ۝ وَآخِرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ۝

Yânî: «Bunun üzerine biz de O'na rüzgârı müsahhar ettik ki bu, onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi. Şeytanları, (onlardan) her binâ ustasını, her dalgıcı, (yine onlardan) bukağılarla bağlanmış olan diğerlerini de (emrine râm ettik)⁹²» âyetlerine işârettir.

(92) Sûrei Sad: 36-38.

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ ۖ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَداً ثُمَّ أَنَابَ ۝

Yânî: «Andolsun biz, Süleyman'ı imtihan da ettik: tahtının üstüne bir cesed bırakıverdük. (Nice günlerden) sonra o, yine (eski haline) döndü⁹³» âyeti de Süleyman Aleyhisselâm'la ilgilidir.

Sûrei Bakara'da işâret olunduğu üzere anlaşılıyor ki Süleyman Aleyhisselâm'ın Beyti'l-Makdisi yaptırdığı sırada celbettigi san'atkârlar içinde san'at hilesine vâkıf birtakım şeytanların kurdukları bir ihtilâl yüzünden bir müddet nüfûzunu zâyi' etmiş, yâhut tahtından ayrılmış, bu sûretle tahtında ya kendisi kuvvetsiz bir ceset halinde hükümsüz kalmış, yâhut tahtı da işgal olunup ona kırk gün kadar heykel gibi bir şey oturtulmuştu. Mason tarihlerinde mason cemiyetlerinin Süleyman Aleyhisselâm aleyhine olan bu ihtilâl hareketlerini esas ittihaz ettikleri ve reisinin hatırasına hürmet eyledikleri söylenir.

Şeytan kelimesinin, mecaz olarak, şeytan gibi hilekâr san'atkâr mâ'nâsına olduğu takdirde onların Hz. Süleyman'a karşı ihtilâl çıkarmış ve kendisini bir müddet tahtından ayırmış olan masonlar olduğu anlaşılıyor.

اصل ظلم ظالمان از دیو بود
دیو در بندست استم چون نمود

«Zâlimlerin asıl zulmü şeytandandır ki onları iğvâ ederek zulüm icrâına kışkırtır. Şeytan, zulüm müşevvikliği edince bağlanır ve hapse konulur.»

ملك زان دادست مارا کن فکان
تا نالده خلق سوی آسمان

«Allah, bize devlet ve hükûmeti, halk göklere el açıp ağlamasın diye verdi.»

(93) Sûrei Sad: 34.

تا بالا بر نیاید دودها
تا نکردد مضطرب چرخ و سها

«Kezâ bize mülk ve hükûmet verilmesi, halkın âh'ı dumanı semâya yükselip de felek ve suhâ yıldızının muzdarip olmaması içindir.»

تا لرزد عرش از نالهٔ یتیم
تا نکردد از ستم جای سقیم

«Kezâ, öksüz iniltisinden Arş'ın titrememesi ve bir kimsenin zulüm hastası olmaması içindir.»

زان نهادیم از ممالك مذهبی
تا نیاید بر فلکها یاری

«Onun için gök yüzüne tazallüm sesleri yükselmesin diye bir usûl ve âdet vaz eyledik.»

منگر ای مظلوم سوی آسمان
کاآسمانی شاه داری در زمان

«Ey zulüm gören kimse, mütezallimâne semâya bakma. Bu zamanda semâvî bir hükümdârın var, dedi.»

گفت بیه داد من از دست باد
کو دو دست ظم بر ما برکشاد

«Sivrisinek dedi ki: benim şikâyet edişim ve adâlet isteyişim rüz-gârdandır ki o, iki elini de zulüm ile bize karşı açmıştır.»

ما ز نللم او بشکی اندریم
بالب بسته از و خون میخوریم

«Biz onun zulmünden meşakkat içindeyiz, ağzımız kapalı olarak — yâni; şikâyet etmeksizin — onun elinden kan içiyoruz, yâni; yüreği-mizden kan gidiyor —.»

«TEZALLÜM EDEN SİVRİSİNEĞE HASMININ DA DİVANA
GETİRİLMESİ HAKKINDA SÜLEYMAN ALEYHİSSELÂM'IN
EMRETMESİ»

بسی سلیمان گفت ای زیبادوی
امر حق باید که از جان بشنوی

«Süleyman dedi ki: Ey güzel sesli mahlûk! Allah'ın emrini candan, gönülden dinlemek gerektir.»

حق بمن گفتست هان ای دادور
مشنو از خصمی تو بی خصمی دگر

«Allah bana; Ey hâkim-i âdil; diğer hasım mevcut olmayınca sen bir hasmı dinleme, diye emretmiştir.»

تا نیاید مردو خصم اندر حضور
حق نیاید پیش حاکم در ظهور

«İki hasım, — yâni; davacı ve davalı — hâkimin huzûruna gelmeyince hak ve hakikat zuhûr etmez.»

خضم تنها گر برآرد صد نفیر
هان و هان بی خضم قول او مگیر

«Dâvâcı yalnız başına yüzlerce feryât etse de, hasmı olmadan, sakın onun sözünü dinleme.»

12300

من نیارم رو ز فرمان تافتن
خضم خود را رو بیاور سوی من

«Ben Allah'ın emrinden yüz çeviremem. Sen git hasmını benim karşıma getir.»

12301

گفت قول تست برهان درست
خضم من بادست و او در حکم تست

«Sivrisinek de dedi ki : Senin sözün doğru bir bürhandır. Benim hasmım rüzgârdır ki senin hükmündedir.»

12302

بانگ زد آن شه که ای باد صبا
پشه افغان کرد از ظلمت بیا

«O pâdişâh, yânî; Süleyman Aleyhisselâm seslendi ki : Ey sabâ rüzgârı! Sivrisinek senin zulmünden şikâyet ediyor, gel!»

12303

هین مقابل شو تو باخضم و بگو
باسخ خضم و بکن دفع عدو

«Hasmınla karşılaş ve ona cevap ver de düşmanının da'vâsını red et.»

12304

باد چون بشدید آمد تیز تیز
پشه بگرفت آن زمان راه گریز

«Rüzgâr Süleyman (A.S.) ın emrini işitince sür'atle geldi. Sivrisinek de hemen kaçmaya davrandı.»

12305

پس سلیمان گفت ای پشه کجا
باش تا بر همدو رانم من قضا

«Süleyman dedi ki : Hey sivrisinek! Nereye gidiyorsun? Dur da ikiniz hakkında hüküm vereyim.»

12306

گفت ای شه مرک من از بود اوست
خود سیاه این روز من از دود اوست

«Sivrisinek cevap verdi ki : Padişâhım; onun varlığı benim ölümümüdür. Bu günümün karanlık olması onun dumanındandır.»

12307

او چو آمد من کجا یابم قرار
کو برآرد از نهاد من دمار

«O gelince ben nasıl durabilirim. O, benim tabiatımdan intikam alır — yânî; beni öldürür —.»

Hız. Mevlânâ bundan sonra kıssadan alınacak hisseyi beyân için diyor ki :

12308

همچنین جو یای درگاه خدا
چون خدا آید شود جوینده لا

«Allah'ın dergâhını ve kurbiyyetini talep eden de böyledir. Allah tecelli eyleyince talep yok olur.»

گرچه آن وصلت بقا اندر بقاست
لیک ز اول آن بقا اندر قناست

«O vuslat; bekâ içinde bekâ ise de, önce yokluk sûretinde tecelli eder.»

سایه‌هایی که بود جوای نور
نیست گردد چون کند نورش ظهور

«Nûr arayan gölgeler, nûr zuhûr edince yok olur.»

Yâni; ziyâ zuhur edince gölge meydanda kalmaz.

عقل کی ماند چو باشد سرده‌او
کل شیء هالک الا وجهه

«Âşık başını verince akıl kalır mı gayri? Herşey helâk bulur, yalnız O'nun hakikati kalır.»

Sûrei Kasas'taki şu âyetlere işaretler:

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

Yâni: «Allah ile birlikte diğer bir Tanrı daha (edinip) tapma (ona).
Ondan başka hiçbir Tanrı yok⁹⁴.»

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٩٥﴾

Yâni: «O'nun zâtinden başka herşey helâk olucudur. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürül (üp götürül) eceksiniz⁹⁵.»

(94) Sûrei Kasas: 88.

(95) Sûrei Kasas: 88.

هالک آید پیش وجهش هست و نیست
هستی اندر نیستی خود طرفه ایست

«Hakkın zâtı huzûrunda var da yok olur, yok da... Yoklukta varlık... Bu pek acaip birşey!»

Vucûd-u İlâhiye nisbetle eşyâda hakiki varlık yoktur. Çünkü Zât-ı Bâri ezelen ve ebeden vardır; eşyânın vücûdu ise vücûd-u Hak ile kâimdir. Binâenaleyh yok demektir. Yokluk içinde iken mahlûkâtın mevcut gibi görünmesi şâyânı taaccübtür.

اندین محضر خرها شد ز دست
چون قلم اینجا رسیده شد شکست

«Bu bahiste akıllar elden gider, kalem de buraya gelince kırılır.»

«AKIL VE ŞUURA AVDET ETSİN DİYE MÂŞÛKUN
ÂŞIK-I BÎHÛŞ'U OKŞAMASI»

می‌کشید از بی‌شی‌اش در بیان
اندک اندک از کرم صدر جهان

«Sadr-ı Cihân; bîhûş âşıkını lutf ve keremiyle yavaş yavaş bîhûşluk-tan nutuk ve beyan hâline getirdi.»

بانگ زد در گوش اوشه‌کای گدا
زر نثار آور دمت دامن کشا

«Şah, — yâni; Sadr-ı Cihân — onun kulağına seslendi ki: Ey fakîr; sana altın getirdim, eteğini aç!»

جان تو کادر فراقم می طپید
چونکه زنهارش رسیدم چون رمید

«Senin rûhun benden ayrı iken ızdırap içinde idi. Onu teskîn için geldiğim halde nasıl oldu da ürkütü?»

ای بدیده در فراقم گرم و سرد
با خود آ از بخودی و باز گرد

«Ey firâkımda kerem ve serd görmüş — yâni; mihnet ve meşakkat çekmiş olan — bîhûşluktan ayıl ve kendine gel!»

مرغ خانه اشتیرا بی خرد
رسم مهمانش بخانه می برد

«Akılsız bir tavuk, bir deveyi müsâfirlik tarîkıyla kümese götürdü.»

چون بخانه مرغ اشتیرا نهاد
خانه ویران گشت و سقف ادرفتاد

«Deve tavuğun kümesine ayak basınca kümes harâb oldu, çatısı yıkıldı.»

خانه مرغست عقل و هوش ما
هوش صالح طالب ناقة خدا

«Tavuk kümesi, bizim akıl ve şuurumuzdur. Sâlih olan akıl ise Allah'ın aşkı ve kurbiyyeti devesine tâliptir.»

ناقه چون سر کرد در آب و گاش
نی گل آنجا ماند و نی جان و دلش

«Deve o tavuk kümesinin suyuna ve çamuruna başını sokunca orada ne çamur, ne de tavuğun rûhu ve kalbi kalır.»

Yâni; tavuk gibi zayıf olan insan, Allah'ın aşkını ve tecellisini davet eder. O tecelli vâkî olunca da tavuğun ne kümesi, ne kendisi yâni; ne cesedi, ne rûhu dayanabilir.

کرد فضل عشق انسان را فضول
زین فزون جویی ظلومت و جهول

«Aşkın fazîleti, insanı faziletleştirir. Fakat insan, bu haddinden fazla talepkârlığı dolayısıyla zalüm ve cehûldür.»

Sûrei Ahzâb'daki şu âyete işârettir :

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ
إِنَّهٗ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٩٦﴾

Yâni : «Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, bundan endişeye düştüler. İnsan (a gelince : O, tuttu) bunu sırtına yükledi. Çünkü o, çok zulümkâr, çok câhildir⁹⁶.»

Buradaki emânet türlü türlü tefsir edilmiştir, tâat ve ibâdet, ahkâmı şeriata itâat, mükellefiyyet ve emânet, fuzûlî sözlerden kaçınma ve gusl'ü cenâbettir denilmiştir. Bütün kâinât, sevap ve ikâb şartıyla teklif edilmiş bu emânetin kabûlünden çekindiği halde nefesine karşı zâlim ve emânetin kabûlünün neticesine câhil olan insan, o acz ve zaafıyla berâber teklifi kabûl etti.

Hiz. Mevlânâ, insandaki bu zulüm ve cehli tefsire şürû' edip diyor ki :

(96) Sûrei Ahzâb : 72.

جاهلست و اندرین مشکل شکار
میکشد خرگوش شیری درکنار

«İnsan cahildir, hususiyle bu müşkil avda, o zayıf insanın Emânet-i Kibriyâyı yüklenmesi bir tavşanın bir arslanı kucaklaması gibidir.»

کی کنار اندر کشیدی شیرا
گر بدانتی و دیدی شیرا

«O tavşan eğer arslanı görmüş ve bilmiş olsaydı nasıl kucaklardı?»

ظالمست او برخود و برجان خود
ظلم بین کز عدلها کوی برد

«İnsan, kendine ve kendi canına karşı zâlimdir. Fakat ettiği öyle bir zulümdür ki adâletleri geçmiştir.»

فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ

وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ

Yâni : «İşte onlardan kimi nefsine zulmedendir, onların bazıları mu'tedildir, onlardan bir kısmı da Allah'ın izniyle hayrât (ve hasenât yarış-ların) da öncü ol (up kazan) andır⁹⁷» âyet-i kerimesi için bazı muhak-kıklar : âyet-i celîlede (zâlimun linefsihi) nin evvelce zikredilmesi, Aşkı İlâhî ile nefsine zulmedenler olmak ihtimâli vardır demişlerdir. Hülâsa :

(97) Sûrei Fatır : 32.

جهل او مرعاهارا اوستاد
ظلم او مرعدلهارا شد رشاد

«İnsanın bu cehî ilimlere üstad ve bu zulmü adâletlere mürşit ol-muştur.»

Hikâyeye avdet ediliyor :

دست او بگرفته کین رفته دمنش
آنکهی آید که من دم بخشمش

«Sadr-ı Cihân baygın âşıkın elini tuttu da dedi ki : Bu nefes kesil-mişse ben nefh edecek olursam kendine gelir.»

چون بمن زنده شود این مرده تن
جان من باشد که رو آرد بمن

«Bu ölmüş kalp, benimle hayât bulunca bana teveccüh ettiği için be-nim rûhum olur.»

من کنم اورا ازین جان محشم
جان که من بخشم ببیند بخشم

«Ben onu bu can ile muhteşem ve mükerrerrem kılarım. Benim bağış-ladığım can, ihsânımı ve bahşişimi görür.»

جان نا محرم نبیند روی دوست
جز همان جان کاصل او از کوی اوست

«Nâmahrem bir rûh, dostun yüzünü göremez. Dostun yüzünü ancak aslı onun civârında olan can görür.»

در دم قصاب وار این دوست را
تا هلد آن مغز لغزش پوست را

«Lâtif olan içi, derisinden ayrılışın diye bir dosta kasap gibi üflerim.»

گفت ای جان رمیده از بلا
وصل مارا در کشادیم الصلا

«Dedi ki: Ey belâlar yüziünden bedenini terkedip giden can, vuslat kapımızı açtık, gel gel...»

ای خودما بخودی و مستی است
ای ز هست ماهاره هستی است

«Ey varlığımız, yokluğuna, sarhoşluğuna sebep olan... Ey varlığı, varlığımızdan ibaret bulunan âşık!»

Mahlûkatın varlığı kendiliğinden değil, Allah'ın varlığı feyziyledir. Hz. Mevlânâ onu anlatmak istiyor.

باتوبی لب این زمان من نو بنو
رازهای کهنه گویم می شنو

«Ben şimdi sana, dilsiz, dudaksız yeniden yeniye eski sırları söylüyorum, dinle!»

زانکه آن لبها ازین دم می رمد
رب لب جوی نهان بر می دمد

«Çünkü cismânî dudaklar bu mânevî nefesten ürker. Onun sırrı gizli ve mânevî bir ırmak kenârında — yâni; rûh-i insânide — zâhir olur.»

کوش بی کوشی درین دم بر کشا
هر راز یفعل الله مایشاء

«Şimdi can kulağını aç da (Tanrı dilediğini yapar) sırrını duymaya hazırlan, dedi.»

چون صلاى وصل بشنیدن گرفت
اندک اندک مرده جنبیدن گرفت

«Vuslat salâsını duyunca, ölü gibi olan âşık, yavaş yavaş kımıldamaya başladı.»

نی کم از خاکست کز عشوه صبا
سبزه پوشد سر بر آرد از فنا

«Bir âşık topraktan aşağı değildir. Toprak bile sebâ rüzgârının cilvesi, — yâni; tohum saçmasıyla — yokluktan başını kaldırır ve yeşil çimenle örtünür.»

کم ز آب نطفه نبود کز خطاب
یوسفان زانید رخ چون آفتاب

«Kezâ âşık nutfe suyundan bayağı değildir. O su bile (kün) — yâni; (ol) — hitâbının feyziyle güneş yanaklı Yûsuf'lar doğurur.»

کم ز بادی نیست شد کز امرکن
در رحم طاوس و مرغ خوش سخن

«Kezâ âşık, hava'dan daha kabiliyetsiz değildir ki (kün) emrini alınca tâvus olur, güzel güzel söz söyleyen kuş olur.

Kuş cinsinin nutfesi hevâdan ibârettir diye bir söz vardır. Hz. Mevlânâ da o söze göre ifâde ediyor.

کم ز کوه سبک بود درولاد
ناقه کان ناقة ناقة زاد زاد

«Kezâ âşık, taştan müteşekkil dağdan daha istidâtsiz değildir. Zira o, Allah'ın emrini alınca bir deve doğurdu, o deveden de bir yavru doğdu.»

Şimdi (Medâyini Sâlih) denilen mevkide vaktıyla Semûd kavmi oturuyor ve putlara tapıyordu. Sâlih (A.S.) da bunları tevhîde dâvete me'mur oldu. Eğer peygamber isen şu kayanın içinden dişi bir deve çıkar ki, çıkar çıkmaz doğursun dediler. Sâlih Peygamber, işâret edince kaya ayrıldı. İçinden dişi bir deve çıktı ve çıkar çıkmaz doğurdu. Semûdiler bu mu'cizeyi gördükleri halde inanmadılar. Hatta devenin bacaklarının sinirlerini kesmek sûretiyle öldürdüler. Yavrusu kaçtı. Sonra da Allah'ın gazâbına uğradılar.

12342

زین همه بگذر نه آن مایه عدم
علی زاد و بزاید دمبدم

«Bu misallerin hepsinden geç; o, yokluk mayası, Emr-i İlâhî ile bir âlem doğurmadı mı, hâlâ da doğurmuyor mu?»

12343

برجهید و برطپید و شاد شاد
یک دو چرخ ز سجد اندر فتاد

«Baygın âşık hareket etti ve sevinç ile yerinden fırladı. Bir iki def'a dönerek secdeye kapandı.»

«BAYGIN ÂŞIK'IN KENDİNE GELMESİ VE MAŞÜK'U SENA ETMESİ,
MAŞÜK'UN ŞUKRETMESİ»

12344

گفت ای عنقای حق جانرا مطاق
شکرکه باز آمدی زان کوه قاف

«Âşık, Sadr-ı Cihâna hitâben dedi ki: Ey Hakkın ankâsı ve rûhun tavafgâhı; şükür ve hamdolsun ki Kaf dağından geldik.»

Bu ve gelecek beytler âşık tarafından Sadr-ı Cihâna hitâben söylenilmiş ise de hakikatte ezeli ve ebedi maşûk olan Allah'adır.

12345

ای سرافیل قیامتگاه عشق
ای تو عشق عشق وای دلخواه عشق

«Ey aşk kıyâmetinin İsrâfil'i, ey aşkın ma'sûku ve aşkın gönül arzusu.»

Malûm ya, İsrâfil (A.S.) nefh-i sûra me'mur bir melektir. Sur'u bir borudur diye ta'rîf ediyorlar. Herhalde bildiğimiz borulardan olmaya-caktır. Onu birinci üfleyişinde bütün canlı mahlûkât ölecek, ikinci üfleyişinde yeniden dirilecektir. Âşık, ölü bir halde bayginken Sadr-ı Cihân'ın nefesiyle kendisine geldiği için ona: «Ey aşk kıyâmetinin İsrâfil'i» diye hitâbediyor.

12346

اولین خامت که خواهی دادم
گوش خواهم که نهی برروزم

«Bana vereceğin ilk hil'at olmak üzere, pencereme — yânî; ağzıma — kulağını dayamanı isterim.»

12347

گرچه می دانی بصفوت حال من
بند پرور گوش کن اقوال من

«Kalbim tertemizdir, bu yüzden halimi bilirsin... Ey kulları yetiştiren, ey kullarına lütuflarda bulunan sevgili, sözlerimi duy!..»

12348

صد هزاران بار ای صدر فرید
ز آرزوی گوش تو هوشم پرید

«Ey misli olmıyan Sadr-ı Cihân; yüzbinlerce kerre, halimi senin dinlemen arzusıyla aklım uçuyordu.»

12349

آن سمیی تو و آنرا صفای تو
و آن تبسمهای جان افزای تو

«Nice zamandır sözlerimi dinlemen, derdimi duymanı, o cana canlar katan gülüşlerini,»

12350

آن نپوشیدن کم و بیش مرا
عشوۀ جان بد اندیش مرا

«Benim eksik, artık sözlerimi işitmeni, benim kötülükler düşünen canımın işvesini, düşünüp durdum, özleyip yattım.»

12351

قلبهای من که آن معلوم تست
بس پذیرفتی تو چون کان درست

«Benim sence malûm olan kalp akçelerimi sağlam para gibi kabul ettin.»

12352

هر کستاخی شوخ غرۀ
حلمها درپیش خلعت ذرۀ

«Münâsebetsiz ve mağrur bir terbiyesizin ettiği küstahlık için gösterdiğin hilim karşısında bütün hilimler bir zerre gibi kalır.»

12353

اولا بشنو که چون ماندم زشت
اول و آخر ز پیش من بخت

«Evvelâ dinle : hizmetinden ayrıldığım andan itibaren benim için ne evvel kaldı, ne âhir... Ön de gözümden kalktı, son da!...»

12354

ثانیاً بشنو تو ای صدر و دود
که بس جستم ترا ثانی نبود

«Ey muhabbetli ve şefkatli Sadr-ı Cihân! Sâniyen şunu da işit ki : çok aradımsa da sana bir ikinci bulamadım, çünkü nazîrin yoktu.»

12355

ثالثاً تا از تو بیرون رفته‌ام
کویا ثالث ثلاثه گفته‌ام

«Üçüncü olarak malûmun olsun ki senden ayrılıp uzaklaşınca (Allah için biridir) demiş gibi oldum.»

12356

رابعاً چون سوخت مارا منزع
می‌ندانم خامسه از رابعه

«Dördüncüsü bizim varlık tarlası, hicran ateşiyle yanalıdan beri, hamseyi râbiadan fark edemez oldum.»

12357

هرجا یابی تو خون بر خاکها
بی‌بری باشد یقین از چشم‌ما

«Her nerede, topraklar üstünde kan görürsen, hiç şüphe etme ki, bizim gözümüzden akmıştır.»

گفت من رعدست و این بانگ و جنب
ز ابر خواهد تا ببارد بر زمین

«Sözlerim ve feryadü figanım adetâ gök gürültüsüdür; bu ses ve inilti yeryüzüne bulutlardan yağmur yağdırmasını — yâni; göz yaşımın dökülmesini — istiyor.»

من میان گفت و گریه می‌تم
یا بگریم، یا بگویم چون کنم

«Ben söylemekle ağlamak arasında dolanıyorum. Ya ağlıyorum, ya söylüyorum; ne yapayım?»

گر بگویم فوت می‌گردد بکا
ور بگریم چون کنم شکر و ثنا

«Eğer söyleyecek olsam ağlıyamam. Fakat, ağlayacak olsam, sana nasıl şükreder ve seni nasıl senâ edebilirim?»

می‌فند از دیده خون دل شها
بین چه افتادست از دیده مرا

«Şâhım; gözümden kalbimin kanı akıyor, bak ki gözümden neler dökülüyor?»

این بگفت و گریه در شد آن نحیف
که بدو بگریست هم دون و شریف

«O zayıf âşık, bunları söyledi ve ağlamaya başladı. Öyle ki onun ağlayışına aşağılık kişiler de, yüce kişiler de göz yaşı döktüler.»

از دلتش چندان برآمد های و هو
حلقه کرد اهل بخارا کرداو

«Kalbinden öyle bir feryâd yükseldi ki, Buhâra halkı onun etrâfında toplandı ve halka teşkil etti.»

خیره گویان خیره گریان خیره خند
مرد وزن خرد و کلان حیران شدند

«Hayran hayran söylüyor, hayran hayran ağlıyor, hayran hayran gülüyordu. Erkek, kadın, küçük, büyük onun haline hayran kalmıştı.»

شهرهم همزنت او شد اشک ریز
مرد وزن درهم شده چون رستخیز

«Şehir halkı da onun gibi ağlamaya başlamış, kıyâmet günü gibi erkek kadın biribirine karışmıştı.»

آسمان می‌گفت آن دم با زمین
گر قیامت را ندیدیستی بین

«Gökyüzü, yeryüzüne : eğer kıyâmeti görmedinse, işte gör! diyordu.»

عقل حیران که چه عشقت و چه حال
تا فراق او عجبت را وصال

«Akıl, bu nasıl aşk ve ne haldir. Acabâ onun firâkı mı daha ziyâde hayrete lâyıktır, yoksa visâli mi? diye hayran olmuştu.»

چرخ برخوانده قیامت نامهرا
تا مجره بردیده جامهرا

«Gök, o anda kıyâmetnâme-yi okumuş, saman oğrusu dedikleri keh-keşâna varıncaya kadar elbisesini yırtmıştı.»

بادو عالم عشق را بیگانگی
اندر و هفتاد و دو دیوانگی

«İki âlem de aşka yabancıdır. Aşkta yetmiş iki türlü divânelik vardır.»

سخت پنهانست و پیدا حیرتش
جان سلطانان جان حسرتش

«Aşk çok gizlidir amma hayreti âşikârdır. Ruh sultanlarının, canları bile ona hasrettir.»

غیرهفتاد و دو ملت کیشاو
تخت شاهان تخته بندی پیشاو

«Aşk'ın mezhebi, yetmiş iki milletten başkadır. Padişahların tahtı, onun indinde bir tahta parçasından ibarettir.»

مطرب عشق این زند وقت سماع
بندگی بند و خداوندی صداع

«Aşk sazendesı, terennüm esnâsında şunu çalar : bendelik bir kayıttır, efendilik de baş ağrısından ibarettir.»

Âşık ise bu iki kayıttan da kurtulmuştur.

پس چه باشد عشق دریای عدم
در شکسته عقل را آنجا قدم

«O halde aşk nedir? Yokluk deryasıdır ki orada aklın ayağı kırıktır.»

بندگی و سلطنت معلوم شد
زین دو پرده عاشقی مکتوم شد

«Bendelik ve sultanlık malûm oldu, âşıklık ise bu iki perde ardında gizli kaldı.»

کاشکی هستی زبانی داشتی
تا زهستان پرده ها برداشتی

«Keşke varlığın dili olsaydı da var olanların perdelerini kaldırsaydı.»
Yânî; mevcut görünenlerin hakikaten var olmadıklarını, ezeli ve ebedî varlığın ancak Allah'a mahsus olduğunu bildirseydi.

هرچه گویی ای دم هستی ازان
پرده دیگر بروستی بدان

«Ey varlık nefesi! O'nun hakkında ne söylesen her sözünle bil ki, O'nun üzerine bir perde daha örtmüş olursun!..»

آفت ادراک آن حالست و قال
خون بخون شستن محالست و محال

«Vücut sırrını idrak etmenin âfeti hâl ve kaaldır. Nitekim kanı kanla yıkamak muhaldir.»

من چو باسودا بیانش محرم
روز و شب اندر قفس در می دم

«Ben, Hakkın âşıklarının esrârına mahrem olduğum için gece gündüz bu varlık kafesi içinde O'ndan bahsederim.»

12379

سخت مست و بخود و آشفته
دوش ای جان برچه پهلو خفته

«Ya Mevlânâ; çok mest, kendinden geçmiş ve müstağrak bir halde bulunuyorsun. Dün gece hangi tarafın üstüne yattın?»

12380

هان هان هشدار برناری دمی
اولا برچه طلب کن محرمی

«Aklını başına al! Derin hakikatlerden bahsetmek suretiyle ateşe üflüyorsun. Evvelâ sıçra ve kalk da bir mahrem ara!»

12381

چون ز راز و ناز او گوید زبان
یا جمیل الستر گوید آسمان

«Dil, aşk'ın sırrından ve nâzından bahsedecek olsa gökler: (Ey setr-i lâtif olan Allah, o müstağrak âşıkın sırrını nâmahremden setret) diye duâ ederler.»

12382

ستر چه در بشم و پنبه آذرست
تا همی پوشیش او پیدا ترست

«Aşkî gizlemek nedir? Yün ve pamuk içinde ateş saklamak gibidir ki saklandıkça ve pamuğu artırıldıkça alev daha ziyâde meydana çıkar.»

12383

چون بگوئیم تا سرش پنهان کنم
سر بر آرد چون علم اینک منم

«Aşkın sırrını gizlemek istedikçe o: işte ben buradayım, diyerek sancak gibi başını kaldırır ve kendini gösterir.»

12384

رغم انغم گیدم او همدو گوش
کای مدغم چوئش می پوشی بیوش

«Bana inat olarak o, iki kulağımdan tutar da: hey sersem, beni nasıl örter ve gizlersin, ört bakalım der!»

1216

12385

گویش رو کرچر بر جوشیده
همچو جان پیدای و پوشیده

«Ben de ona derim ki: her nekadâr coşmuş isen de, haydi git; sen can gibisin, hem âşikâr, hem de gizlisin.»

12386

گوید او محبوس خنبت این تم
چون می اندر بزم خنک می زلم

«Aşk der ki: Benim vücûdum ten küpünde mahpustur. Ben de âşıklar meclisinde şarap gibi terennüm ederim.»

12387

گویش زان پیش که گردی گرو
تا نیاید آفت مستی برو

«Ben de ona derim ki: bir yere rehin olmadan ve sana mestlik âfeti gelmeden evvel git.»

12388

گوید از جام لطیف آشام من
یار روزم تا نماز شام من

«Aşk der ki: ben lâtif içilen kadehle akşam namazına kadar gündüzün dostuyum.»

Burada kadehden maksat: Aşkın cismi, rûz: Müddet-i hayat, akşam namazı da: Ölümdür.

12389

چون بیاید شام دزد جان من
گویش واده که نامد شام من

«Akşam gelip de benim kadehimi çalınca ona kadehimi geri ver, henüz benim akşamım — yânî; ölümüm — gelmedi derim.»

F: 77

1217

زان عرب بنهاده نام می مدام
زانکه سیری نیست میخوررا مدام

«Arablar şaraba (Müdâm) adını koymuşlardır. Çünkü şarap müptelâsı için doymak yoktur.»

عشق جوشد باده تحقیق را
او بود ساقی نهان صدیق را

«Hakikat şarâbını aşk coşturur ve doğru sözlü, doğru özlü âşıka gizlice sakilik eden aşktır.»

چون بجویی تو بتوفیق حسن
یاد آب جان بود ابریق تن

«Allah'ın inâyetiyle aşka ulaşmayı dilersem şarap can suyudur, sürahi de beden...»

چون بیفزاید می توفیق را
قوت می بشکنند ابریق را

«Allah'ın Tevfiki, şarabını arttırınca, şarabın kuvveti sürâhiyi kırar.»

Yânî; cesedi ifnâ eder.

آب گردد ساقی وهم مست آب
چون مکو والله اعلم بالصواب

«O mertebede sâki de su kesilir, sarhoş da... Bu nasıl olur deme, doğruyu en iyi bilen Allah'tır.»

Yânî; vahdet-i mutlaka zuhûr eder ve sâlikin benliği ortadan kalkar. Bu hali de zevken duymuş olan arifler anlar.

پر تو ساقیست کاندیر شیر رفتم
شیر بر جوشید و رقصان گشت زلفت

«Şaraba vuran ışık, sâkinin ışığıdır. Şarap, bu ışıkla coşar, köpürür, oynar, kuvvetlenir.»

اندین معنی پیرس آن خیره را
که چنین کی دیده بودی شیر را

«Gayri sen o şaşkına sor: Sen şarabın bu halini ne vakit gördün?»

Malûm ya, üzümü sıkırlar, suyunu küpe doldurup bırakırlar. Biraz zaman geçince sıra kendi kendine kaynamaya başlar. Aşk şarabı da öyledir. O da gönülde cûş ve huruşa gelir.

بی تفکر پیش هر داننده هست
آنکه باشوریده شوراننده هست

«Her âlimin düşünmeksizin malûmudur ki, her kaynayanın bir kaynatamı vardır. Binaenaleyh sûrî şarabı küpün içinde, aşk şarabını da gönülde kaynatan Allah'dır.»

«UZUN BİR AYRILIĞA VE PEK ÇOK İMTİHANLARA
MARUZ KALAN BİR ÂŞIĞIN HİKÂYESİ»

یک جوانی بر زنی مجنون بدست
می ندادش روزگار وصل دست

«Bir genç, bir kadına çılgınca âşıktı, fakat bir türlü vuslat zamanını elde edemiyordu.»

بس شکنجه کرده عشقش بر زمین
خود چرا دارد ز اول عشق کین

«Kadının aşkı o gence çok eziyet ediyordu. Aşk ibtidâ âşıka neden kin bağlar?»

12400

عشق از اول چرا خونی بود
تا گریزد آنکه بیرونی بود

«Aşk evvelden niçin kanlı ve merhametsiz olur? Harici olan aşkın bırakıp savuşması için.»

12401

چون فرستادی رسولی پشزن
آن رسول از رشک گشتی راهزن

«O genç, kadına bir adam gönderecek olsa, giden adam, hasedinden âdetâ eşkiyâ olur, vuslat yolunu vururdu.»

12402

ور بسوی زن بندشتی کاتبش
نامہرا تصحیف خواندی ناتبش

«Sevgilisine bir mektup yazıp yollasa okuyan, kelimeleri yanlış okurdu.»

12403

ور صبارا پیک کردی در وفا
از غباری تیره گشتی آن صبا

«Eğer sabâ rüzgârını vefâsını arzetmek üzere gönderse, rüzgâr, toza dumana gark olur, kararırđı.»

12404

رقعه گر بر پر مرغی دوختی
پر مرغ از تف رقعه سوختی

«Eğer mektubunu bir kuşun kanadına bağlayıp göndermek istese, mektubun âteşnâk ibâresinden kuşun kanadı yanardı.»

12405

راههای چاره را غیرت بست
لشکر اندیشه را یت شکست

«Çâre yollarını Allah'ın gayretî kapamış ve düşünce ordusunun sancağını kırmıştı.»

1220

Saad bin Ubâde, yahut Saad bin Muaz harâmında bir yabancı olan onu öldüreceğini huzuru Peygamberide söylemesi üzerine Aleyhisselâat Efendimiz : «Saad hakikaten kıskançtır. Ben de kıskancım. Allah ise bizden ziyâde kıskançtır. Kıskançlığı dolayısıyla fuhşiyâtın gizlisini de, aşikâresini de haram kılmıştır» buyurmuştur.

12406

بود اول مونس غم انتظار
آخرش بشکستگی هم ز انتظار

«İbtidâları, intizar — yânî; bekleme —, onun gamm-ı mûnisi olmuştu. Sonra intizardan da kırıklık — yânî; usanç — duydu.»

İntizâr, yânî; bekleme her türlüşüne kadar iz'âç edicidir. «Beklemek ateşden daha şiddetlidir.»

12407

گاه گفتی کین بلای بی دواست
گاه گفتی نی حیات جان ماست

«O genç âşık, ba'zan : bu, ilâcî bulunmayan bir belâdır; ba'zan da : hayır, rûhumuzun hayâtıdır derdi.»

12408

گاه هستی زو بر آوردی سری
گاه او از نیستی خوردی بری

«Kâh onda bir varlık görünür, visâle çâre aramaya kalkışırđı. Kâh yokluktan meyve yerdı — yânî; aczine ve kudretsizliğine hükmederek yokluk mertebesine ererdı —.»

12409

چونکہ بروی سردگشتی این نہاد
جوش کردی گرم چشمہ اتحاد

«Bu tabiat, — yânî; tedbir ve tasarrufa çalışma — ona soğuk görününce, birlik çeşmesi onun hakkında cûş ve hurûş'a geldi.»

1221

چونکه بانی برکی غربت بساخت
برک بی برکی بسوی او بتاخت

«Gurbet kudretsizliğiyle hemhâl olunca, kudretsizlik kudreti ona koştı.»

Kudretsizlik kudreti: Allah'ın havl ve kudretine karşı insanın kendi acz ve meskenetini anlamasıdır ki bir hidâyettir.

خوشه‌های فکرش بی‌گاه شد
شب روان را رهنا چون ماه شد

«Onun fikir başakları samandan, kabuktan kurtuldu da, gece karanlığında gidenlere Ay gibi yol gösterici oldu.»

Yânî; irşâd mertebesini buldu.

ای بسا طوطی گویای حش
ای بسا شیرین روان و روتش

«Ey sâlik; sükût ederken lisâmı hâl ile söyleyen ne kadar dudı var-
dır. Rûhen tatlı, fakat ekşi suratlı ne kadar kimseler mevcuttur.»

İşte o genç de onlardan olmuştu. Sâlikleri, sözden ziyâde hâliyle ir-
şâd ediyordu. Böyle hem susmuş, hem söyler nasıl olabilir? diye bir sūâlî
mukaddere karşı Hz. Mevlânâ ölülerini misâl olarak irâd ediyor ve di-
yor ki :

رو بگورستان دمی خاموش نشین
آن خوشان سخگورا بین

«Mezarlığa git de orada bir müddet sessizce otur. Oradaki susmuş
söyleyenleri gör.»

ایک اگر یکرنگت بینی خاکشان
نیست یکسان حالت چالا کشان

«Lâkin onların toprağını bir görsen de, onların halleri müsâvî de-
gildir.»

لم و شجم زندگان یکسان بود
آن یکی غمگین دگر شادان بود

«Dirilerin de etlêri ve yağları birdir. Fakat onlardan ba'zıları gamlı,
ba'zıları şâd olurlar.»

تو چه دانی تا ننوشی قاشان
زانکه پنهانست بر تو حالشان

«Sen onların sözünü işitmeyince mâhiyyetlerini ne bilirsin? Çünkü
halleri sana gizlidir.»

بشنوی از قال های و هوی را
کی بینی حالت صد توی را

«Onların sözünden bir takım hây ve huy duyarsın; fakat yüz kat gizli
olan sırlarını nasıl görür ve anlarsın?»

نقش مایکسان بضدها متصف
خاک هم یکسان روانشان مختلف

«Bir olan sûretimizde bile birbirine zıd vasıflar var. Toprak da bir
ama ruhlar ayrı ayrı...»

همچنین یکسان بود آوازا
این یکی پردود وان پرنازا

«Bunlar gibi, sesler de, boğazdan çıkmak ve havayı dalgalandırmak

itibarıyla birdir. Öyle olmakla beraber, bazıları dumanlı — yâni; mutes-
sir — bazıları da nazlıdır.»

Hattâ hayvanlarda bile böyledir.

12420

بانگ اسبان بشنوی اندر مصاف

بانگ مرغان بشنوی اندر طواف

«Muhârebe meydanında atların kışnemelerini, koşuşup, uçarken kuş-
ların cıvıltılarını duyarsın.»

12421

آن یکی از حقد و دیگر ز ارتباط

آن یکی از رنج و دیگر از نشاط

«Birisi kızgınlığından kışner, öbürü arkadaşları ile birleşme yüzün-
den cıvıldar. Biri derdinden bağırır, obiri neş'esinden.»

12422

هرکه دور از حالت ایشان بود

پیشش آن آوازاها یکسان بود

«Fakat onların hallerini anlamaktan uzak olana o sesler hep birdir.»

Bir misal daha :

12423

آن درختی جبید از زخم تبر

وان درخت دیگر از باد سحر

«Ağacın biri balta yarasıyla kımıldar, diğer ağaç ise seher vakti esen
rüzgârla sallanır.»

12424

بس غلط کشتم ز دیک مرده دیک

زانکه سرپوشیده می جوشید دیک

«Bu arda kalası tencere yüzünden çok yanıldım. Çünkü kapağı kapalı
kaynıyor.»

Buradaki tencereden maksat : İnsanlardır. Ağzı kapalı olması da on-
ların içinden pazarlıklı olması, mahiyetlerinin çabucak anlaşılama-
masıdır.

1224

12425

جوش نوش هر است گویدیا

جوش صدق و جوش زور و ریا

«Herkesin kaynayışı sana gel der. Fakat o kaynayışın sadık olanı ve
mürâî olanı vardır.»

12426

گر نداری دیده های روشناس

رو دماغی دست آور بوشناس

«Eğer insanları yüzünden tanıyan gözlerin yoksa, git de, kokudan an-
layan bir dimağ elde et.»

Kokudan anlayan; bir kişinin zâhir halinden bâtınına intikal eyle-
yen mürşid-i kâmil demektir.

12427

آن دماغی که بران گلشن تند

چشم یعقوبان هم اوروشن کند

«Öyle bir dimağ ki hakikat gülşeninde dolaşır. Yâkubların gözünü
bile o dimağ parlatır.»

Malûm ya Ya'kub (A.S.) ın Hz. Yûsuf'un hasreti ile ağlamasından
gözleri görmez olmuştu. Sonra Yûsuf (A.S.) ın gönderdiği gömlek, yü-
züne sürülünce yeniden görmeye başladı. Hz. Mevlânâ diyor ki : Ey sâ-
lik, senin gözlerin hakikatı görmüyorsa bir mürşid-i kâmile ilticâ et...

12428

هین بگو احوال آن خسته جگر

کز بخارا دور ماندیم ای پسر

«Oğul; Buhârâ'dan uzak kaldık — yâni; Buhârâlı âşıkın kıssasını ge-
ciktirdik. — Artık o yüreği yaralı âşıkın ahvâlini söyle.»

1225

«AŞIKIN MÂ'ŞÜKUNU BULMASI, BİR ŞEYİ ARAYANIN
ONU MUTLAKA BULACAĞININ BEYÂNI»

12429

کان جوان در جست و جوید هفت سال
از خیال وصل گشته چون خیال

«O genç, yedi sene sevgilisini bulmak için çâre aramış, vuslat hayâ-
liyle kendisi hayal gibi olmuştur.»

12430

سایه حق بر سر بنده بود
عاقبت جوینده یابنده بود

«Allah'ın inâyet ve hidâyeti gölgesi, kulun başı üstündedir. Bir şeyi
arayan o sâyede bulur.»

12431

گفت پیغمبر که چون کوبی دری
عاقبت زان در برون آید سری

«Hz. Peygamber buyurmuştur ki: bir kapıyı çalınca o kapıdan bir
baş zuhûr eder.»

Hadis-i şerifte: «Bir kimse bir kapıyı çalar ve çalmaya devâm eder-
se kapı açılır, o da içeri girer» buyrulmuştur.

12432

چون نشینی بر سر کوی کس
عاقبت بینی توهم روی کس

«Bir kimsenin mahallesi kenârında oturursan nihâyet o kimsenin yü-
zünü görürsün.»

12433

چون ز چاهی میکنی هر روز خاک
عاقبت اندر رسی در آب پاک

«Her gün kuyudan bir parça toprak kazarsan âkıbet temiz suya eri-
şirsin.»

12434

جمله دانند این اگر تو نگروی
هر چه میکارش روزی بدروی

«Sen tasdik etmesen de cümle âlem bunu bilir ki: her ne ekersen
günün birinde o ektiğini biçersen.»

12435

سنگ بر آه زدی آتش نجست
این نباشد ور باشد نادرست

«Çakmak taşını demire vurunca kıvılcım sıçramaması olur mu? Olsa
bile nâdiren vâki' olur.»

12436

آنکه روزی نیستش بخت و نجات
نگردد عقلاش مگر در نادرات

«Bir adamın bahtı yaver olmaz, bir adamın nasibinde kurtuluş bu-
lunmazsa o adam, ancak nadir olan şeylere bakar.»

12437

کان فلان کس کشت کرد و برنداشت
وان صدف برد و صدف گوهر نداشت

«Filân kimse ekin ekte de mahsûl almadı, filân kimse de sadef buldu,
fakat içinde inci yoktu.»

12438

بلم باعور و ابلیس لعین
سود نامدشان عبادت‌های دین

«Kezâ Bel'am bin Bâûr ile şeytâna ettikleri dinî ibâdetlerden fayda
gelmedi der de,»

12439

صد هزاران انبیا و رهوان
ناید اندر خاطر آن بد کان

«Yüz binlerce peygamber ve evliyânın ibâdetle yararlandıkları o sül-
zan sahibinin hatırına gelmez.»

این دورا گبرده تاریکی دهد
دردلش ادبار جز آن کی نهید

«O sūizan sahibi Bel'am ile şeytanın kötü âkıbetini hüccet tutar ki onların kalbine zulmet getirir. Bedbahtlık, onun kalbinde zulmetten başka ne hâsıl eder.»

12441

بس کسانکه نان خورد دلشاداو
مرگداو گردد بگیرد درگلو

«Çok kimse var ki sevinçle ekmek yerken o ekmek boğazında kalır da ölümüne sebep olur.»

12442

بس تو ای ادبار روهم نان مخور
تا نیفتی همچواو در شر و شور

«O halde ey bedbaht kimse! Sen de o boğazında ekmek kaşp da boğulan kimse gibi tıkanıp ölmemek için, ekmek yeme...»

12443

صد هزاران خلق نانا می خوردند
زور می باند و جان می پرورند

«Yüz binlerce halk ekmek yer, onunla can besleyip kuvvet bulur.»

12444

تو بدان نادر کجا افتاده
گر نه محرمی و الله زاده

«Eğer o idrakten mahrum budala oğlu değilsen böyle nâdir vukuâta neden düşüp bağlandın?»

12445

این جهان پر آفتاب و نور ماه
او بهشته سرفرو برده بچاه

«Bu Dünya Güneşin ziyâsı ve Ay'ın nûr'u ile münevver iken, nâdiren

zuhûr eden vak'alara bağlanan kimse, o Dünyayı bırakmış da başını kuyuya sokmuş.»

12446

که اگر حقست بس کوروشنی
سر زجه بردار و بنگر ای دنی

«Eğer Dünyâda Güneş ve Ay varsa aydınlık nerededir? deyip duran ey deni kimse, başını kuyudan çıkar da etrâfına bak!»

12447

جمله عالم شرق و غرب این نور یافت
تا تو در چاهی نخواهد بر تو تافت

«Bütün Dünya... doğu, batı o nûrla nûrlanmıştır. Fakat, sen kuyuda bulunduğun için o nûr, seni aydınlatmıyor.»

12448

چه رها کن رو بایوان کردم
کم ستیز اینجا بدان کالچ شوم

«Kuyuyu terk et de bağlar bahçeler tarafına git, bu hususta inad edip durma ki inat ve cidâl uğursuzdur.»

12449

هین مگو کاینک فلانی کشت کرد
در فلان سالی ملخ کشتش بخورد

«Akılını başına al da : filân kimse filân sene ekin ekmişti. Lâkin ekini çekerge yedi.»

12450

بس چرا کارم که اینجا خوف هست
من چرا افشاتم این گندم زدست

«O halde ben niçin ekeyim, çekerge tehlikesi vardır. Niçin elimdeki bu gıdâyı böyle tehlikeli bir işe serpeyim? deme.»

Hız. Mevlânâ birkaç beyt evvel : «Her ne ekersen bir gün biçersin» demişti. Buradaki ekinden maksat tâat ve ibadâtta bulunmaktır. Hadîs-i Şerifte : «Dünya Âhiretin tarlasıdır» buyurulmuştur.

Ekini çekirge yemesi, yahut başka bir âfete uğraması gibi ba'zı nâdir vak'alar olursa da, ekilenin biçilmesi umumî kaidedir. Taât ve ibâdât ekenlerin sevab mahsulü biçecekleri de şüphesizdir. Binâenaleyh böyle nâdir vukûâta bağlanıp da «Güneş'in ziyâsıyla Ay'ın nûr'u nerede?» diyenler tâat ve ibâdâtta bulunmayanlar gibidir. Aydınlığı görmek için başını kuyu ağzına sokmak değil, oradan çıkarıp gökyüzüne tevcih etmek gerektir.

12451

وانکه او نکذاشت کشت و کاررا

پر کنند کوری تو انباررا

«Ekin ekmeyi — yâni; tâat ve ibâdâtta bulunmayı — terk etmeyen kimse, senin vehmin ve tenbelliğine rağmen anbarını — yâni; defteri a'mâlinin sevap hanesini — doldurur.»

Hız. Mevlânâ bu nasihatlerden sonra kıscaya avdetle diyor ki :

12452

چون در می کوفت او از سلوئی

عاقبت در یافت روزی خلوتی

«O genç âşık da, ümitle bir kapıyı çalıp duruyordu; nihâyet bir gün sevdiğiyle halvet oldu ve vuslata erdi.»

12453

جست از یم عس شب او باغ

یار خودرا یافت چون شمع و چراغ

«O âşık, bekçinin korkusundan gece vakti bir bağa girmiş, sevgilisini orada mum ve kandil gibi ziyâ verir bir halde bulmuştu.»

12454

گفت سازنده سببرای آن نفس

ای خدا تو رحمتی کن بر عس

«O âşık, müsebbib'ül-esbâb olan Cenâb-ı Hakka hamdederek dedi ki : (Yârabbi, sen bekçiye rahmet et.)»

Çünkü ondan korkup bağa girmesi, sevgilisini bulmaya sebep olmuştu.

12455

ناشناسا تو سبها کرده

از در دوزخ بهشتم برده

«Yine o genç âşık diyordu ki : İlâhî; sen anlaşılma sebepler yaratmışsın, beni Cehennem kapısından Cennet'e götürmüşsün.»

12456

هر آن کردی سبب این کاررا

تا ندارم خوار من یک خاررا

«Benim bir dikenini bile hor, hakîr tutmamaklığım için bu bekçi işini sebep kılmışsın.»

Bâzı haller vardır ki ibtidâsında kerîh görünür, fakat sonu hayır olur ki Cenâb-ı Hak .

وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

Yâni : «Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken o, sizin için hayırlı olur⁹⁸.» buyurmuştur. Kıssada olduğu gibi o genç âşık, bekçinin kovalamasını hoş görmemiş, lâkin ondan kaçıp bağa girdiği için sevgilisini bulmuştur.

Hız. Mevlânâ bundan sonra diyor ki :

12457

در شکست پای بخشد حق پری

هم ز قمر چاه بکشاید دری

«Allah, ayağı kırılmış olana kanat verir, kuyunun dibinden de bir kurtuluş kapısı açar.»

Onun için insan bir felâkete uğrayınca ye'se düşmemeli, Cenâb-ı Hakkın zuhûr edecek lûtufta ve keremini beklemelidir.

Denilmiştir ki : «Müşkiller kapısını açan Hak Sübhâne eğer bir kapıyı kaparsa binlerce necât kapısını açar.»

Cenâb-ı Pîr lisân-ı İlâhîden diyor ki :

(98) Sûrei Bakara : 216.

تو مبین که بر درختی یا بچاه
تو مرا بین که منم فتاح راه

«Ey kulum, sen kendinin ağaç üstünde, yâhut kuyu dibinde kaldığına bakma. Benim lûtufluk ve keremime bak ki hidâyet ve necât yolunu açan benim.»

Bundan sonra Hz. Mevlânâ :

گر تو خواهی باقی این گفت و گو
ای اخى در دفتر چارم بگو

«Ey birâder; hikâyenin alt tarafını anlamak istersen Mesnevî'nin dördüncü cildinde ara.» diyerek üçüncü cilde nihâyet veriyor.

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

MEVLÂNÂ CELÂLUDDÎN-İ RÛMÎ

MESNEVÎ

Terceme ve Şerheden
TÂHİR - UL - MEVLEVÎ

CİLT : 3
KİTAP : 2

SELÇUK UNIVERSİTESİ
KUTUPHANESİ
Kıtap No. : 29930
Tasnif No. : T811.8915

ŞAMİL YAYINEVİ

Klodfarer Cad. No.8 Türbe - İSTANBUL Tel. : 28 40 51

819.1
M48
C. 11